

การจัดการของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรมต่อการแก้ปัญหความขัดแย้งกับชุมชน:
กรณีศึกษาเปรียบเทียบ เหมืองหินเขาคูหา อำเภอรัษฎุมิ จังหวัดสงขลา
และเหมืองหินเขารุน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

**Conflict Resolution of Rock Mining Industries' Owner with Local Communities:
Comparative Studies of Rock Mining at Khao Khuha, Rattaphum District,
Songkhla Province and Rock Mining at Khao Run, Khuan Khanun District,
Phatthalung Province**

นรเชษฐ ขุนทองเพชร
Narached Khunthongphet

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Arts in Conflict and Peace Studies
Prince of Songkla University**

2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

การจัดการของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรมต่อการแก้ปัญหความขัดแย้งกับชุมชน:

กรณีศึกษาเปรียบเทียบ เหมืองหินเขาคูหา อำเภอรัษฎุมิ จังหวัดสงขลา

และเหมืองหินเขารุน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

Conflict Resolution of Rock Mining Industries' Owner with Local Communities:

Comparative Studies of Rock Mining at Khao Khuha, Rattaphum District,

Songkhla Province and Rock Mining at Khao Run, Khuan Khanun District,

Phatthalung Province

นรเชษฐ ขุนทองเพชร

Narached Khunthongphet

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of

Master of Arts in Conflict and Peace Studies

Prince of Songkla University

2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์	การจัดการของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรมต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งกับชุมชน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบเหมืองหินเขาควหา อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา และเหมืองหินเขารูน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง
ผู้เขียน	นายนรเชษฐ บุนทองเพชร
สาขาวิชา	ความขัดแย้งและสันติศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	คณะกรรมการสอบ
..... (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤทธิ์ ดวงสุวรรณ)ประธานกรรมการ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรไทย ศิริสาธิตกิจ)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมกรรมการ (รองศาสตราจารย์ ดร. วิชัย กาญจนสุวรรณ)
..... (รองศาสตราจารย์ ดร. อูมาพร มุณีแนม)กรรมการ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นฤทธิ์ ดวงสุวรรณ)
กรรมการ (รองศาสตราจารย์ ดร. อูมาพร มุณีแนม)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา

.....
(ศาสตราจารย์ ดร. ดำรงค์ดี ฟ้ารุ่งสาบ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤทธิ์ ดวงสุวรรณ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลงชื่อ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อุมาพร มุณีแนม)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ลงชื่อ

(นายนรเชษฐ บุณฑองเพชร)

นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ

(นายนรเชษฐ ชุนทองเพชร)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	การจัดการของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรมต่อการแก้ปัญห ความขัดแย้งกับชุมชน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ เหมืองหินเขาควหา อำเภ รัตภูมิ จังหวัดสงขลา และเหมืองหินเขารุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
ผู้เขียน	นรเชษฐ บุนทองเพชร
สาขาวิชา	ความขัดแย้งและสันติศึกษา
ปีการศึกษา	2561

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพถึงการเปรียบเทียบการจัดการความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรมสองแห่ง โดยมีวัตถุประสงค์ศึกษาเปรียบเทียบถึงความเป็นมา สถานการณ์ สาเหตุของความขัดแย้งจากการทำเหมืองหิน การจัดการความขัดแย้ง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง ของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรม การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews) มีแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ล่วงหน้าด้วยคำถามปลายเปิด ร่วมกับการบันทึกเสียงสัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีเฉพาะเจาะจงตามคุณสมบัติที่กำหนด (Purposive Sampling) และใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) กับกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการแนะนำจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จากผู้มีส่วนได้เสีย 4 ฝ่าย ประกอบด้วย ตัวแทนผู้ประกอบการเหมืองหิน ผู้นำชุมชนระดับท้องถิ่น ตัวแทนหน่วยงานอนุญาตกำกับและดูแล ตัวแทนกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) รวมทั้งสิ้น 15 ราย แล้วนำหลักการและแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง มาวิเคราะห์อธิบายเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างสองพื้นที่

ผลการศึกษาพบว่า ความเป็นมา สถานการณ์ การทำเหมืองหิน ในพื้นที่เขาควหา และพื้นที่เขารุน มีความแตกต่างกัน พื้นที่เขาควหาเป็นพื้นที่ที่ถูกใช้ทำเหมืองมาอย่างยาวนานตั้งแต่ครั้งการทำเหมืองยังอยู่ภายใต้กฎหมาย พ.ร.บ. ที่ดิน พ.ศ. 2497 จนถึงยุคที่การทำเหมืองอยู่ในภายใต้การควบคุมดูแลโดยกฎหมาย พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2510 เป็นยุคที่การทำเหมืองหินกลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ในขณะที่เขารุนเพิ่งจะถูกใช้เป็นพื้นที่ทำเหมืองในยุคที่การทำเหมืองอยู่ภายใต้การควบคุมของ พ.ร.บ. แร่ แล้ว สำหรับสาเหตุความขัดแย้งในพื้นที่เหมืองหินเขาควหาเกิดจากชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาควหา อันเนื่องมาจากผลกระทบ ความเสียหายต่อทรัพย์สินที่ไม่ได้รับการแก้ไขจากผู้ประกอบการ

เหมืองหิน ประกอบกับการได้ทราบว่าจะมีการต่ออายุประทานบัตรเหมืองหินในพื้นที่เขาควหาออกไป โดยที่ขั้นตอนการขอต่ออายุดังกล่าวได้ผ่านขั้นตอนในระดับจังหวัดไปแล้ว แต่ชาวบ้านในพื้นที่เพิ่งจะมาทราบในภายหลัง จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการเหมืองหินกับชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบ พื้นที่เหมืองหินเขาควหาได้มีการใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งดังนี้

- 1) การแข่งขันบังคับผลักดัน
- 2) การดูแลชุมชนของผู้ประกอบการ
- 3) การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง
- 4) การใช้วิธีข่มขู่คุกคามต่อกลุ่มผู้เคลื่อนไหวคัดค้าน
- 5) การใช้กระบวนการอนุญาโตตุลาการ
- 6) การตัดสินพิพากษา
- 7) การหลีกเลี่ยงการถอนตัว ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งมีดังนี้

- 1) อำนาจจากแหล่งข้อมูล
- 2) อำนาจที่มาจากลักษณะบุคคล
- 3) สถานภาพทางสังคม
- 4) คู่เจรจายืดหยุ่นที่สุดโต่ง
- 5) อำนาจเหนือ
- 6) การเพิกเฉย
- 7) ความยุ่งยากของระบบกระบวนการยุติธรรม
- 8) ความไม่ไว้วางใจ โดยปัจจัยที่กล่าวมาจะมีลักษณะเป็นปัจจัยที่เป็นด้านลบ ซึ่งส่งผลให้การจัดการความขัดแย้งในพื้นที่เหมืองหินเขาควหาประสบความสำเร็จ

ส่วนความขัดแย้งในพื้นที่เหมืองหินเขารูนนั้นมีสาเหตุมาจากชาวบ้านทราบว่าจะมีบริษัทเอกชนเข้ามาทำสัมปทานเหมืองในพื้นที่ ทำให้มีชาวบ้านบางส่วนเกิดความวิตกกังวลถึงผลกระทบที่จะตามมาในภายหลัง แต่ก็ยังไม่ถึงขั้นที่จะก่อให้เกิดความรุนแรง สำหรับพื้นที่เหมืองหินเขารูนใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งดังนี้

- 1) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2) การดูแลชุมชนของผู้ประกอบการ
- 3) การร่วมมือกันแก้ปัญหา ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งมีดังนี้

- 1) อำนาจที่มาจากความสัมพันธ์
- 2) อำนาจจากการยอมรับนับถือ
- 3) สภาพภูมิประเทศ
- 4) ระยะห่างของบ้านเรือนจากเขตเหมือง
- 5) ความเอาใจใส่ของผู้ประกอบการเหมืองหิน
- 6) การสร้างความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ
- 7) ความไว้วางใจ
- 8) ความรับผิดชอบต่อสังคม โดยปัจจัยที่กล่าวมาจะมีลักษณะเป็นปัจจัยด้านบวกที่หนุนเสริมให้การจัดการความขัดแย้งในพื้นที่เหมืองหินเขารูนประสบความสำเร็จ ซึ่งสิ่งที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้สามารถนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางป้องกัน ตลอดจนแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างสถานประกอบการเหมืองหินกับชุมชนใกล้เคียงในพื้นที่อื่นได้ในอนาคต

Thesis Title	Conflict Resolution of Rock Mining Industries' Owner with Local Communities: Comparative Studies of Rock Mining at Khao Khuha, Rattaphum District, Songkhla Province and Rock Mining at Khao Run, Khuan Khanun District, Phatthalung Province
Author	Narached Khunthongphet
Major Program	Conflict and Peace Studies
Academic Year	2018

Abstract

This qualitative research aims to study conflict resolution strategies of two rock mining Industries' Owner by comparing between background, events, causes of conflict, resolution approaches including factors that related to conflict management of rock mining Industries' Owner. The research conducted semi-structured interviews. The interview was open-ended, no determined limit which allow interviewers to propose opinion. Voice recording was included and collected data from related sources. Purposive sampling and snowball sampling were used as core methods to conduct the research. They were consisted of representatives from rock mining businesses, local community leaders (Head of villagers), representatives from government sectors, and representatives from NGO in total 15 interviewees. Key principles and conflict resolution approaches were analyzed and compared sets of data collected from two rock mine sites.

Findings showed that there were differences in terms of background, events, and operation between Khao Khuha and Khao Run rock mine. Khao Khuha engaged in mining business since it was operated under Land Act 1954 of which later was changed to Mining Act 1967. Years between those periods were considered as a golden age of large mining industry. On the contrary, Khao Run entered into the business after the Mining Act 1967 was announced. Causes of conflict in Khao Khuha rock mine, apart from effects of operation to local community, it also involved the issue of communication and inclusivity that the villagers were not being

informed in advance that there was an extension of concession agreement. The approaches to conflict management applied to resolve conflict at Khao Khuha rock mine were as follows; 1) Forcing competitiveness, 2) entrepreneur's responsibilities to sustain wellbeing of community, 3) negotiation with mediator, 4) threatening and harassing oppositions, 5) abusing of government authority, 6) judgement, and 7) withdrawal. The factors related to conflict management were as follows; 1) power of information, 2) personal authority, 3) social status; 4) extreme opposition, 5) power beyond remit, 6) negligence, 7) bureaucracy, and 8) distrust. The factors related mentioned above lead to failure of conflict resolution in Khao Khuha rock mine area.

Environmental issue, on the other side, was a cause of a conflict at Khao Run rock mine. Residents expressed their concerns to private sector that Mining business could effect the community in the long term. However, the situation was under controlled. The approaches to conflict management applied to resolve the conflict at Khao Run rock mine were handled differently; 1) Communities participation, 2) entrepreneur's responsibilities, and 3) collaboration. The factors related to conflict management were as follows; 1) power of relationship, 2) power of acceptance and respectful, 3) physical geography, 4) distance between residential area and quarry site, 5) responsive to the needs of community, 6) informally building a rapport, 7) being trustworthy, and 8) social responsibility. The factors related mentioned above is positive factors that result in successful consequences in resolving the conflict. This research findings can be adjusted in preventing and resolving conflict between rock mining industries' owner and nearby community in the future.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ก็ด้วยความเมตตากรุณาเป็นอย่างดียิ่ง จากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ทั้งสองท่าน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤทธิ์ ดวงสุวรรณ และ รองศาสตราจารย์ ดร.อุมาพร มุณีแนม ตลอดจนความทุ่มเทเอาใจใส่ในการให้คำแนะนำ และ ตรวจสอบความถูกต้อง แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เป็นอย่างดีเสมอมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อย่างสูงมา ณ ที่นี้ด้วย รวมถึงคณาจารย์ประจำสถาบันสันติศึกษาที่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ต่างๆ แก่ผู้วิจัย ซึ่งความรู้ที่ได้รับทั้งหมดนี้สามารถนำไปใช้เป็นประสบการณ์ต่อไปได้ในอนาคต

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบโครงร่างวิทยานิพนธ์ รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และความครอบคลุมเนื้อหาของ แนวคำถามแบบสัมภาษณ์ และขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่กรุณาตรวจสอบพร้อมทั้งให้ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะที่ทำให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ ถูกต้องชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณสถาบันสันติศึกษา และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่ได้ สนับสนุนทุนผู้ช่วยสอน ทำให้ผู้วิจัยได้พบกับประสบการณ์ที่ดีและแปลกใหม่มากมาย และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สถาบันสันติศึกษาทุกท่าน ที่คอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในเรื่องต่างๆ ให้แก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

ขอขอบคุณ ผู้ประกอบการเหมือง ผู้นำท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐจากทั้งสองพื้นที่การศึกษาวิจัย ที่ได้อำนวยความสะดวก และให้ความร่วมมือแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอดใน ระหว่างการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดถึงผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่ได้สละเวลาอันมีค่าเพื่อมา ถ่ายทอดเรื่องราวที่น่าสนใจ และเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัยให้มีคุณภาพต่อไป ผู้วิจัยขอชื่นชม ศรัทธาด้วยความเคารพ และขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยตลอดมา

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณ คุณปู่ คุณย่า คุณพ่อ คุณแม่ และคุณอา ที่มอบความรัก ความห่วงใย กำลังใจ รวมถึงการสนับสนุนเงินทุนในการศึกษาเป็นอย่างดีตลอดมา ขอขอบพระคุณญาติพี่น้องทุกท่านของผู้วิจัยที่คอยให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยตลอดมา ผู้วิจัยขอขอบคุณคุณอุมาพร ขุนทองเพชร ที่ให้คำปรึกษาต่อการเขียนบทคัดย่อภาคภาษาอังกฤษ ขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ ปริญญาโทในสถาบันสันติศึกษาทุกท่านที่มอบความห่วงใย ความช่วยเหลือ ให้กันเสมอมา และขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ไม่สามารถเอ่ยนามได้ ณ ที่นี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้ง และขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

นรเชษฐ ขุนทองเพชร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(5)
Abstract	(7)
กิตติกรรมประกาศ	(9)
สารบัญ	(10)
รายการตาราง	(12)
รายการภาพประกอบ	(13)
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามวิจัย	5
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	6
1.5 กรอบแนวคิด	9
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ	11
2 การทบทวนวรรณกรรม	12
2.1 เหมืองหินอุตสาหกรรม	12
2.2 ผลกระทบจากการทำเหมืองหินอุตสาหกรรม	17
2.3 ความขัดแย้งจากเหมืองหินอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้น	20
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม	24
2.5 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม	27
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่	31
2.7 องค์กรพัฒนาเอกชน	32
2.8 แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ	34
2.9 แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง	35
2.10 ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้ง	40
2.11 หลักการและแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง	43

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.12 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	46
3 วิธีการดำเนินการวิจัย	50
3.1 พื้นที่ศึกษา	50
3.2 ผู้ให้ข้อมูล	52
3.3 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น	53
3.4 เครื่องมือในการวิจัย	54
3.5 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล	54
3.6 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	55
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	56
3.8 จริยธรรมในการวิจัย	57
4 ผลการวิจัยและอภิปรายผล	58
4.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา เขาคูหา และเขารูน	60
4.2 ความเป็นมา สถานการณ์ การทำเหมืองหินในพื้นที่เขาคูหาและพื้นที่เขารูน	64
4.3 สาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่กรณีศึกษา	77
4.4 การจัดการความขัดแย้งและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง	90
5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	148
5.1 สรุปผลการศึกษา	149
5.2 ข้อค้นพบจากการศึกษา	157
5.3 ข้อเสนอแนะ	158
บรรณานุกรม	160
ภาคผนวก	168
ภาคผนวก ก คำดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์	169
ภาคผนวก ข แนวทางการสัมภาษณ์	173
ภาคผนวก ค รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ	177
ประวัติผู้เขียน	178

รายการตาราง

ตาราง	หน้า
1. สรุปข้อมูลจากกรณีความขัดแย้งจากเหมืองหินอุตสาหกรรมที่เคยเกิดขึ้น	23
2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	52
3. จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ในพื้นที่ศึกษา เหมืองหินเขาคูหา	59
4. จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ในพื้นที่ศึกษา เหมืองหินเขารูน	59
5. สรุป สถานการณ์ ความเป็นมาการทำเหมืองหินทั้งสองพื้นที่	73
6. สรุปสาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากพื้นที่กรณีศึกษาทั้งสองแห่ง	89
7. การจัดการความขัดแย้ง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง ของพื้นที่เหมืองหินเขาคูหา	147
8. การจัดการความขัดแย้ง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง ของพื้นที่เหมืองหินเขารูน	147
9. คำดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์	169

รายการภาพประกอบ

ภาพ	หน้า
1. พื้นที่ศึกษาเหมืองหินเขาควหา อำเภอรัษฎุมิ จังหวัดสงขลา	7
2. พื้นที่ศึกษาเหมืองหินเขารุน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง	8
3. กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย	10
4. ข้อมูลแหล่งหินอุตสาหกรรมในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย	14
5. ข้อมูลแหล่งหินอุตสาหกรรมในจังหวัดพัทลุง	15
6. ข้อมูลแหล่งหินอุตสาหกรรมในจังหวัดสงขลา	16
7. เขาควหาและบริเวณโดยรอบ	61
8. เขารุนกับเขาพนมวังค์และบริเวณโดยรอบ	63
9. เฟสบู๊คของสมาคมพิทักษ์สิทธิชุมชนเขาควหา	94
10. การจัดกิจกรรม "ขับรถสืบสานตำนานภูเขา อำเภอรัษฎุมิ"	95
11. สภาพภูมิประเทศของที่ตั้งโดยรอบเหมืองเขารุน	135
12. สภาพภูมิประเทศโดยรอบที่ตั้งเหมืองหินเขาควหา	136

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เหมืองหินอุตสาหกรรม เป็นอุตสาหกรรมเหมืองแร่ประเภทหนึ่ง ที่มีการผลิตแร่ประเภทหินอุตสาหกรรมซึ่งได้แก่ หินกรวดมน หินกรวดเหลี่ยม หินแกรนิต หินชนวน หินทรายเวอร์ทีน หินทราย หินนาคระสวย หินไนส์ หินบะซอลต์ หินปูน (กฎกระทรวง กำหนดให้หินเป็นหินประดับหรือหินอุตสาหกรรมและดินหรือทรายให้เป็นดินอุตสาหกรรมหรือทรายอุตสาหกรรม พ.ศ. 2550, 2550, หน้า 13) เหมืองหินอุตสาหกรรมเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่มีบทบาทต่อการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศ รวมถึงเป็นอุตสาหกรรมที่คอยป้อนวัตถุดิบให้กับอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ ทั้งการใช้สอยภายในประเทศ และส่งออกไปยังต่างประเทศ สำหรับเหมืองหินอุตสาหกรรมชนิดหินปูน มีข้อมูลทางเศรษฐกิจจากกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ได้แสดงถึงปริมาณหินปูนที่ผลิตได้ ปริมาณการใช้หินปูนภายในประเทศ รวมถึงปริมาณการส่งออกหินปูนไปยังต่างประเทศ โดยในปี 2558 มีปริมาณการผลิตหินปูนเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมการก่อสร้างอยู่ที่ 96,631,193 ตัน คิดเป็นมูลค่า 11,180.60 ล้านบาท มีปริมาณการใช้งานภายในประเทศอยู่ที่ 95,625,701.0 ตัน คิดเป็นมูลค่า 11,034.3 ล้านบาท (กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2558ก) และมีปริมาณส่งออก 606,353.0 ตัน คิดเป็นมูลค่า 251.1 ล้านบาท (กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2558ข) แร่หินเหล่านี้ถูกนำไปใช้ในอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาและเศรษฐกิจของประเทศให้ก้าวหน้า อุตสาหกรรมเหมืองหินนอกจากจะสร้างรายได้แก่ผู้ประกอบการแล้ว เหมืองหินยังสามารถสร้างรายได้ให้แก่ภาครัฐจากการเก็บ “ค่าภาคหลวงแร่” ซึ่งเป็นเงินค่าธรรมเนียมที่ผู้ประกอบการเหมืองแร่ทุกประเภทต้องชำระให้กับรัฐบาลตามพระราชบัญญัติแร่ พุทธศักราช 2510 และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่เหมืองแร่นั้นตั้งอยู่ในเขตพื้นที่การปกครองตามพระราชบัญญัติสภาพตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พุทธศักราช 2537 ทั้งนี้การจะประกอบกิจการเหมืองหินได้นั้นต้องได้รับการขออนุญาตจากหน่วยงานของรัฐบาลเพื่อขอประทานบัตร เพื่อทำสัมปทานเหมืองแร่ได้ (เบญญาดา ดิลกชนสถิต, 2556, หน้า 5)

แม้อุตสาหกรรมเหมืองหินจะสร้างประโยชน์ต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ แต่ขณะเดียวกันการผลิตหินอุตสาหกรรม ก็สร้างผลกระทบในทางลบต่อสิ่งแวดล้อมด้วย ทั้งนี้

เหมืองหินส่วนใหญ่มักตั้งอยู่ในภูมิภาคที่มีลักษณะเป็นภูเขาซึ่งเป็นปัจจัยอันสำคัญที่จะนำมาผลิตหิน กระบวนการผลิตจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องทำลายภูเขา วิธีที่นิยมใช้กันก็คือการใช้ระเบิดคุณภาพแรงสูงเพื่อระเบิดภูเขาให้กลายเป็นก้อนหินขนาดเล็ก จนสามารถนำเข้าสู่กระบวนการ โม่หินก่อนที่จะนำออกไปจำหน่ายในขั้นต่อไป การระเบิดภูเขาเพื่อผลิตหินอุตสาหกรรมในกิจการเหมืองหินย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบ ทำให้สภาพภูมิประเทศเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากการที่ภูเขาถูกทำลาย พืชพรรณต้นไม้ล้มตายหรือเสียหายจากการทำเหมือง และหากบริเวณดังกล่าวมีชุมชน หรือแหล่งที่ทำมาหากินอยู่ใกล้กับเหมือง ก็อาจได้รับความเสียหายด้วยหินที่ปลิวจากแรงระเบิดซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน รวมถึงส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน (ไพชยนต์ เจริญไชยศรี, 2556, หน้า 8) อีกทั้งมลภาวะต่างๆ จากฝุ่นละออง เสียงรบกวนจากการทำงานของเครื่องจักรหรือกระทั่งเสียงจากการระเบิดภูเขา หากไม่มีมาตรการดูแลป้องกันที่เพียงพอ นอกจากจะสร้างการรบกวน สร้างความรำคาญ และความหวาดผวาท่อวิถีชีวิตผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแล้ว แรงสั่นสะเทือนจากระเบิดอาจส่งผลให้บ้านเรือนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับเหมือง เกิดความเสียหายได้ ซึ่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยรวมถึงสุขภาพจิตของคนในพื้นที่ดังกล่าว (สุวรรณ อ่อนรักษ์, 2554, หน้า 4)

กระบวนการการผลิตหินอุตสาหกรรมของผู้ประกอบการที่ขาดการเอาใจใส่ และละเลยต่อการป้องกันสิ่งต่างๆ ที่เกิดจากขั้นตอนการดำเนินกระบวนการผลิต จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสิ่งสาธารณูปโภคต่างๆ ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับเหมืองหิน (สุกิจ เสริมชีพ, 2548, หน้า 10) ยิ่งไปกว่านั้นหากเหมืองหินที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาและตั้งอยู่ห่างจากชุมชนไม่มากนัก มลภาวะจากการทำเหมืองก็จะส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเสียหายของบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ปัญหาสุขภาพอันเนื่องมาจากฝุ่นละออง ไปจนถึงวิถีชีวิตที่ไม่สามารถทำมาหากินได้อย่างปกติสุข และสวัสดิภาพการดำรงชีวิตที่ไม่ปลอดภัย ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญกระทั่งนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเหมืองหินกับชาวบ้านในชุมชนที่ไม่สามารถอดทนต่อความเดือดร้อนได้อีกต่อไป จึงพากันออกมาเคลื่อนไหวประท้วงเรียกร้องความรับผิดชอบจากผู้ประกอบการเหมือง จนปรากฏเป็นข่าวตามสื่อต่างๆ อย่างเช่นกรณีเหมืองหินที่เขาคูหา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เมื่อปี พ.ศ.2548 (ประชาไท, 2554)

ชุมชนคูหาใต้ ตั้งอยู่ตำบลคูหาใต้ แต่เดิมเป็นตำบลในเขตการปกครองของอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ต่อมาเมื่อปี 2435 ได้เข้ามาอยู่ในเขตการปกครอง อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ตำบลคูหาใต้ประกอบด้วย 14 หมู่บ้าน มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสลับกับภูเขา โดยมีภูเขาสำคัญ 3 ลูก คือ (1) เขาจิงโหลน (2) เขาจุ่มปะ (3) เขาคูหา มีสายน้ำสำคัญ 3 สาย คือ

(1) คลองตะเคียน (2) คลองรัตภูมิ หรือคลองภูมิ (3) คลองนาสอ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 80 อาชีพค้าขาย และรับราชการเพียงร้อยละ 15 และอาชีพอื่นๆ อีกร้อยละ 5 รายได้หลักของชุมชนมาจากอาชีพเกษตรกรรม เช่นการทำนาการทำสวน และการเลี้ยงสัตว์ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นแบบเครือญาติ มีการไปมาหาสู่กัน

ในช่วงก่อนมีการให้สัมปทานทำเหมืองหิน ชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับเขาภูเขาใช้เวลาว่างในการทុบหินด้วยมือจากเขาลูกนี้เพื่อนำไปใช้ในการก่อสร้างต่างๆ นำมูลค่างความมาทำปุ๋ย หาสมุนไพร จับสัตว์น้ำเพื่อเลี้ยงชีพจากคลองที่ลอดผ่านใต้เขา เป็นชุมชนที่มีลักษณะวิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติ จนกระทั่งเมื่อรัฐบาลได้เปิดสัมปทานให้บริษัทเอกชนเข้ามาทำเหมืองหินในพื้นที่เขาภูเขา จากเดิมที่ชาวบ้านเคยใช้อุปกรณ์อย่างง่ายๆ เช่น ค้อนทุบหิน กลายมาเป็นรูปแบบเทคโนโลยีอุตสาหกรรม ใช้วัตถุระเบิดเพื่อระเบิดภูเขา ใช้เครื่องจักรทั้งขนาดเบาและขนาดหนักในการทำเหมือง ก่อให้เกิดเสียงเครื่องจักร เสียงจากการระเบิด แรงสั่นสะเทือนที่เกิดจากการระเบิด รวมถึงฝุ่นละออง ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของผู้คนในชุมชนที่อยู่ในละแวกเขาภูเขามาเป็นเวลากว่า 10 ปี (สุวรรณ อ่อนรัช, 2554, หน้า 1-3)

ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในตำบลภูเขาใต้กับบริษัทเอกชน ผู้ได้รับสัมปทานเหมืองหินเขาภูเขาเกิดขึ้นเมื่อมีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งยื่นฟ้องคดีต่อศาลให้บริษัทฯ ดังกล่าวชดเชยค่าเสียหายเนื่องจากการทำเหมืองที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน บ้านเรือนได้รับความเสียหายแตกร้าวจากแรงสั่นสะเทือนของระเบิด และจากก้อนหินที่กระเด็นใส่จากการระเบิดหิน จนคดีมาถึงที่สุดเมื่อศาลฎีกาตัดสินให้บริษัทฯ เป็นฝ่ายแพ้คดีพร้อมทั้งชดเชยค่าเสียหายต่อชาวบ้านเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2558 นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านอีกกลุ่มได้รวมตัวกันเข้ายื่นหนังสือต่อรัฐบาลในสมัยที่ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อขอให้ชะลอการต่ออายุประทานบัตรการทำเหมืองหินเขาภูเขา ทำให้บริษัทฯ ไม่สามารถต่ออายุประทานบัตรส่งผลให้บริษัทฯ ไม่สามารถประกอบกิจการต่อได้มาเป็นเวลา 7 ปีแล้ว นับแต่ปี 2552 ถึงปี 2558 (โสภา เจริญ, ปรัชญเกียรติว่าโร๊ะ, และรวริน เพ็ชรพลับแก้ว, 2556, หน้า 255-257) ถึงแม้ในปัจจุบันนี้จะยังไม่มียุติบัตรใดเข้ามาทำเหมืองหินในบริเวณพื้นที่เขาภูเขา แต่กระนั้นชาวบ้านก็ยังไม่วางใจเนื่องจากเขายังคงเป็นแหล่งสัมปทานเหมืองหินอยู่ ซึ่งในอนาคตอาจมีบริษัทใหม่เข้ามาทำเหมืองในพื้นที่ และปัญหาแบบเดิมที่ชาวบ้านเคยเผชิญก็อาจหวนกลับมาอีกครั้ง

กรณีความขัดแย้งเหมืองหินเขาภูเขา นับเป็นหนึ่งในกรณีความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากการทำเหมืองหินอุตสาหกรรมตามที่ปรากฏให้เห็นในสื่อต่างๆ มาหลายครั้ง แต่ความน่าสนใจคือ นับเป็นครั้งแรกที่มีการตัดสินคดีความให้ฝ่ายผู้ประกอบการเหมืองต้อง

ชดใช้ค่าเสียหาย อีกทั้งต้องหยุดดำเนินกิจการไปเนื่องจากการเคลื่อนไหวต่อต้านของชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน ซึ่งจากเหตุการณ์ความขัดแย้งหลายครั้งหลายครา ทำให้อุตสาหกรรมเหมืองหินกลายเป็นอุตสาหกรรมที่ถูกมองในแง่ลบจากชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง แต่ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือเหมืองหินที่อยู่ใกล้กับชุมชนนั้นมีอีกหลายแห่งทั่วประเทศ ไม่ใช่เสมอไปว่าทุกแห่งจะต้องมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ซึ่งหนึ่งในนั้นมีเหมืองหินในตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ที่มีชุมชนอยู่ใกล้กับเหมือง แต่กลับไม่เคยปรากฏว่ามีความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและผู้ประกอบการเหมืองจนเป็นข่าวแต่อย่างใด

พนมวัง เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในอำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง มีหมู่บ้านในการปกครองจำนวน 8 หมู่บ้าน ได้แก่ (1) บ้านระหว่างควน (2) บ้านเกาะอ้ายเต่า (3) บ้านไสยวน (4) บ้านเขาพนม (5) บ้านพนมวัง (6) บ้านทุ่งชิงหิ้ง (7) บ้านเขาโต๊ะบุญ และ (8) บ้านทุ่งข่า มีอาณาเขตติดกับตำบลใกล้เคียงดังนี้ ทิศเหนือ ติดกับตำบลตะโตนดด้วนและตำบลคอนทราย ทิศใต้ติดกับตำบลปรางหมู่และตำบลแพรกหา ทิศตะวันออกติดกับตำบลมะกอกเหนือและตำบลชัยบุรี และทิศตะวันตกติดกับตำบลนาขยาดและตำบลแพรกหา ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มเชิงเขา มีภูเขาหินปูนขนาดใหญ่ 3 ลูก ได้แก่ (1) เขาพนมวัง (2) เขารุน ซึ่งเป็นเขาที่มีการทำเหมืองหิน และ (3) เขาชัยบุรี พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งนา และบางส่วนเป็นสวนยางพารา ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมา คือ อาชีพรับจ้าง ค้าขาย และรับราชการ (องค์การบริหารส่วนตำบลพนมวัง, ม.ป.ป.)

ในพื้นที่ตำบลพนมวังนี้เป็นที่ตั้งของเหมืองหินเขารุน แต่ก่อนที่จะมีการทำกิจการเหมืองหินในพื้นที่เขารุนนั้น บริษัทเอกชนผู้บุกเบิก และตัวแทนเจ้าหน้าที่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดได้เข้ามาพูดคุย กับผู้นำชุมชนและชาวบ้านในพื้นที่ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการทำเหมืองในพื้นที่รวมถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหลังจากมีการเปิดเหมือง ในระยะแรกชาวบ้านยังมีท่าทีต่อต้านเนื่องจากความวิตกกังวลถึงผลกระทบและความเดือนร้อนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหากมีการทำเหมืองในพื้นที่ แต่หลังจากที่บริษัทเหมืองแร่ และอุตสาหกรรมจังหวัด ได้ร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านจัดตั้งเวทีทำประชาพิจารณ์ และทำข้อตกลงร่วมกับชุมชนเกี่ยวกับการดูแลรับผิดชอบผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนหลังจากที่เปิดทำกิจการเหมือง ผลการทำประชาพิจารณ์ครั้งนั้นผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้อนุญาตให้เหมืองสามารถเปิดกิจการได้ ซึ่งทุกวันนี้เหมืองหินเขารุนยังคงเปิดกิจการทำเหมืองหินปูนมาอย่างต่อเนื่อง (ปานเพชร, ผู้นำระดับท้องถิ่น, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2559) จึงเป็นที่น่าสนใจว่าหลังจากที่ได้เปิดกิจการแล้วนั้น ผู้ประกอบการมีการจัดการดูแลการทำเหมืองอย่างไร จึงสามารถทำให้เหมืองหินยังอยู่ร่วมกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้ ซึ่งแตกต่างจากกรณี

เหมืองหินเขาควหา ที่ปัจจุบันเหมืองได้ปิดตัวไปแล้วเนื่องจากการต่อต้านของชาวบ้าน ข้อสังเกตต่อการจัดการความขัดแย้งของเหมืองหินเขารุน จึงแบ่งได้สองประเด็น ประเด็นแรกคือ ผู้ประกอบการเหมืองมีวิธีในการจัดการกับปัญหาจากผลกระทบที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างชุมชนที่อยู่โดยรอบอย่างไร และประเด็นที่สอง อะไรคือสาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้ไม่มีปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างเหมืองหินกับชุมชนที่อยู่โดยรอบ

ดังนั้น จากข้อสังเกตที่กล่าวมาข้างต้น งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาการจัดการของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรมต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งกับชุมชน กรณีศึกษาเปรียบเทียบเหมืองหินควหา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา และเหมืองหินเขารุน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยศึกษาสาเหตุของความขัดแย้ง สถานการณ์การทำเหมืองหิน และวิเคราะห์ถึงสาเหตุของความขัดแย้งจากการทำเหมืองหินอุตสาหกรรมที่มีที่ตั้งอยู่ใกล้กับชุมชนจากทั้งสองพื้นที่ รวมถึงแนวทางการดำเนินกิจการเหมืองต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้ง เพื่อให้เหมืองหินอุตสาหกรรม และชุมชน อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

1.2 คำถามวิจัย

ความเป็นมาแรกเริ่มในการทำสัมปทานของเหมืองหินทั้งสองพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันอย่างไร ในช่วงเวลานั้นชุมชนโดยรอบในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้การจัดการความขัดแย้งของผู้ประกอบการเหมืองหินทั้งสองพื้นที่ต่อชุมชน โดยรอบมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร มีสาเหตุและปัจจัยอะไรบ้างที่จะส่งผลให้การจัดการความขัดแย้งสำเร็จหรือล้มเหลว

1.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบถึงความเป็นมา สถานการณ์ สาเหตุของความขัดแย้งจากการทำเหมืองหินใน อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา และเหมืองหินใน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ การจัดการความขัดแย้ง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง ของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรม ทั้งจากเหมืองหินเขาควหา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา และเหมืองหินเขารุน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

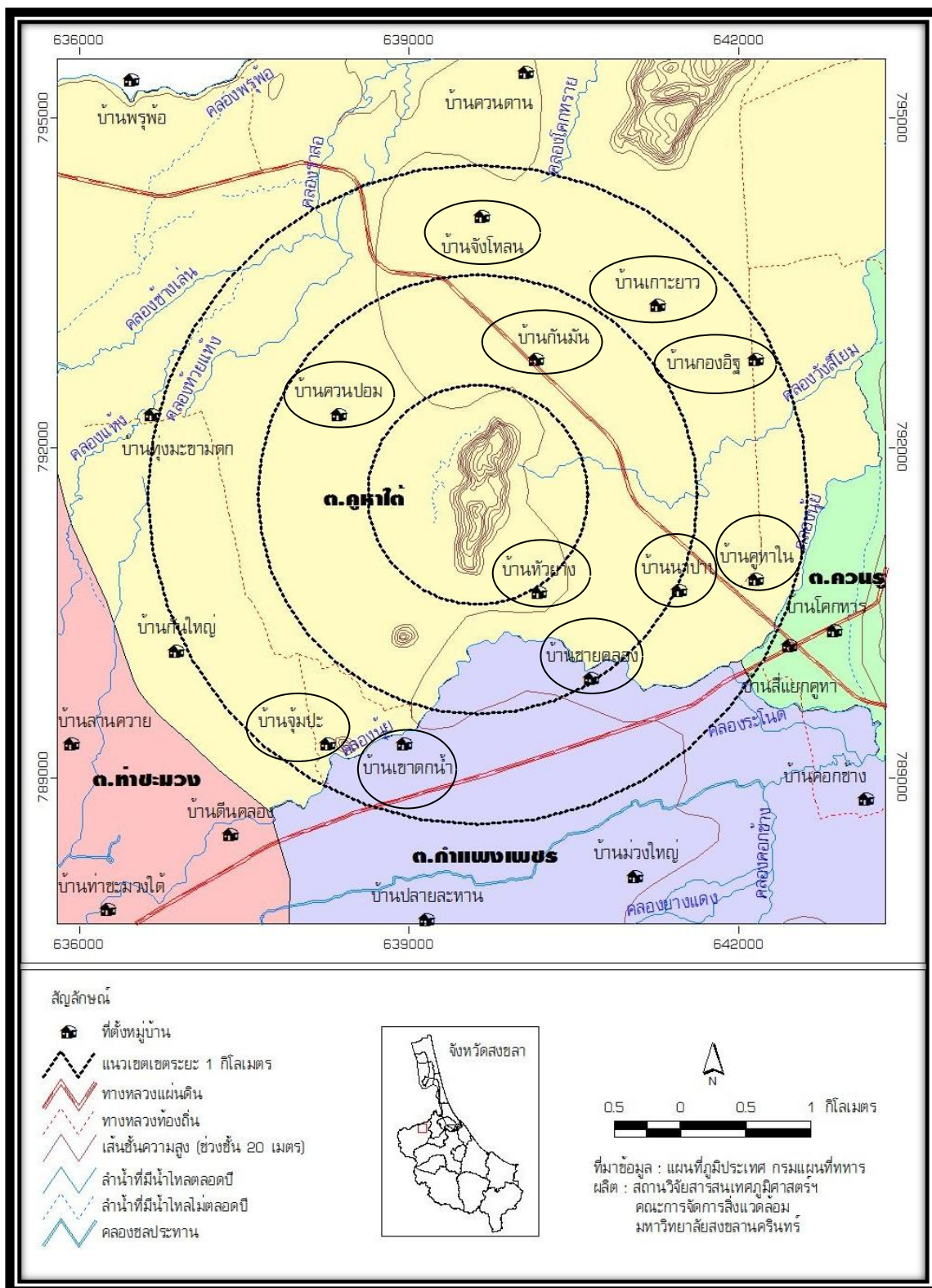
1.4 ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

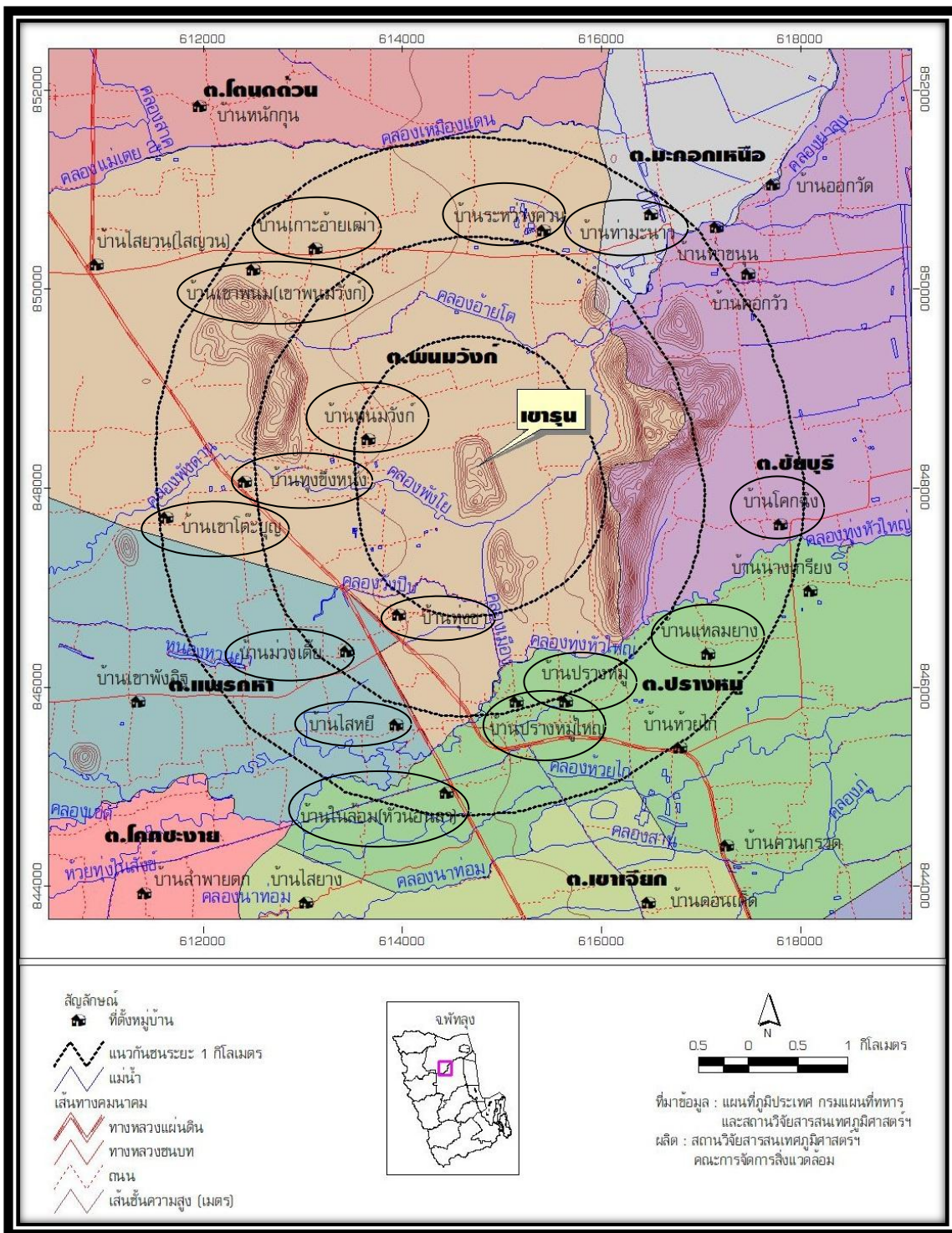
งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงความเป็นมา สถานการณ์ สาเหตุของความขัดแย้งจากการทำเหมืองหินอุตสาหกรรมในพื้นที่ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา และ ในพื้นที่ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง รวมถึงการจัดการของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรม ต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งจากสองพื้นที่ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง จากสองพื้นที่โดยใช้กรณีศึกษาแบบเปรียบเทียบ

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ทำการศึกษา คือสถานประกอบการเหมืองแร่หินอุตสาหกรรม โรงโม่หิน รวมทั้งชุมชนใกล้เคียงในทั้งสองพื้นที่ โดย ใน อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา กำหนดระยะรัศมีโดยรอบ 3 กิโลเมตรจากเหมือง โดยครอบคลุมพื้นที่ 2 ตำบล คือตำบลคูหาใต้ซึ่งเป็นที่ตั้งของเขาคูหา มีจำนวน 11 หมู่บ้านอยู่ในขอบเขตระยะศึกษา ประกอบด้วย บ้านหัวยาง บ้านควนป้อม บ้านจุ่มปะ บ้านนาปราบ บ้านคูหาใน บ้านกันมัน บ้านจังโหลน บ้านเกาะยาว และบ้านกองอิฐ ส่วนตำบลกำแพงเพชร มี 2 หมู่บ้านที่อยู่ในขอบเขตระยะศึกษา ประกอบด้วย บ้านชายคลอง และบ้านเขาดกน้ำ (ดูภาพ 1) ต่อมาในส่วนของพื้นที่ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ในระยะรัศมีโดยรอบ 3 กิโลเมตรจากเหมือง ครอบคลุมบริเวณพื้นที่ 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลพนมวังค์ ซึ่งเป็นที่ตั้งของเขารูน ตำบลแพรกหา ตำบลมะกอกเหนือ ตำบลปรางหมู่ และตำบลชัยบุรี โดยในพื้นที่ตำบลพนมวังค์ มี 7 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านพนมวังค์ บ้านทุ่งชิงหิ้ง บ้านเขาโต๊ะบุญ บ้านเขาพนม บ้านทุ่งข่า บ้านเกาะอ้ายเต่า และบ้านระหว่างควน พื้นที่ตำบลแพรกหา มี 2 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านม่วงเตี้ย และบ้านไสหิย พื้นที่ตำบลมะกอกเหนือ มี 1 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านท่ามะนาว พื้นที่ตำบลชัยบุรี มี 1 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโคกจิ่ง พื้นที่ตำบลปรางหมู่ มี 4 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านในล้อม บ้านปรางหมู่ใหญ่ บ้านปรางหมู่ และบ้านแหลมยาง (ดูภาพ 2) ซึ่งการกำหนดรัศมีขอบเขตพื้นที่นั้น นำหลักการจากการกำหนดขอบเขตการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA: Environmental Impact Assessment) มาปรับใช้ (สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 1 พื้นที่ศึกษาเหมือนหินเขาคูหา อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

ภาพที่ 2 พื้นที่ศึกษาเหมืองหินเขารุ่น อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

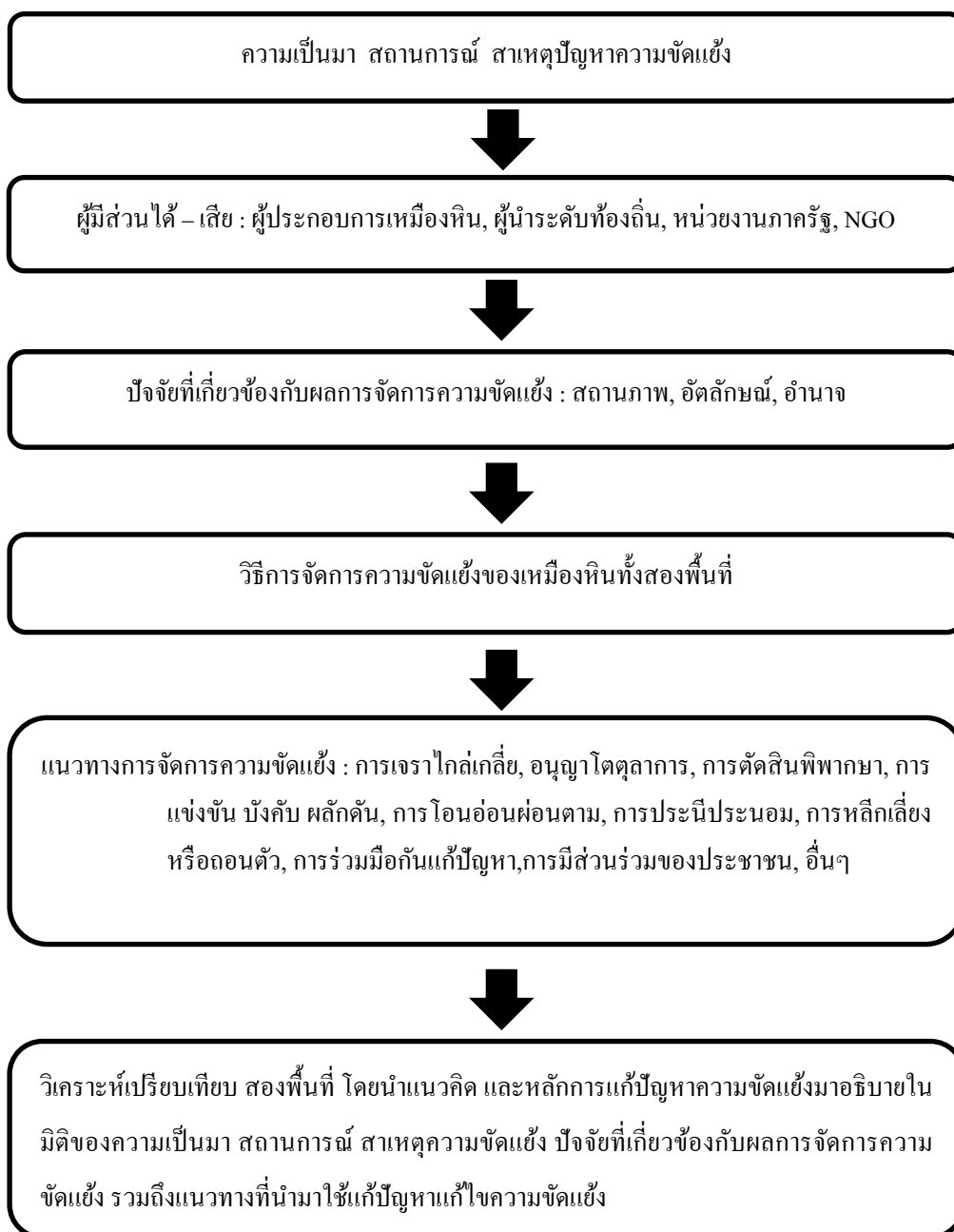
3. ขอบเขตด้านประชากร

ศึกษาจากกลุ่มประชากรผู้มีส่วนได้เสียจากสถานประกอบการเหมืองแร่ในพื้นที่ศึกษาเหมืองหินเขาควหา อำเภอรัตถุมิ จังหวัดสงขลา และในพื้นที่ศึกษาเหมืองหินเขารุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยการศึกษาี้ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย 4 กลุ่ม คือ

1. ตัวแทนผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหา 2 ราย และเหมืองหินเขารุน 2 ราย
 2. ผู้นำระดับท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษาของ อำเภอรัตถุมิ จังหวัดสงขลา ได้แก่ ผู้นำระดับท้องถิ่นในตำบลควหาใต้ ผู้นำระดับท้องถิ่นในตำบลกำแพงเพชร รวม 2 ราย และ ผู้นำระดับท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษาของ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ได้แก่ ผู้นำระดับท้องถิ่นในตำบลพนมวังค์ ผู้นำระดับท้องถิ่นในตำบลแพรกหา ผู้นำระดับท้องถิ่นในตำบลมะกอกเหนือ ในส่วนพื้นที่อำเภอเมืองพัทลุง ได้แก่ ผู้นำระดับท้องถิ่นในตำบลชัยบุรี และผู้นำระดับท้องถิ่นในตำบลปรางหมู่ รวม 5 ราย
 3. ตัวแทนหน่วยงานอนุญาตกำกับและดูแลประกอบด้วย เจ้าหน้าที่จากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา 1 ราย และจากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพัทลุง 1 ราย
 4. ตัวแทน NGO 1 ราย
- รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 14 ราย

1.5 กรอบแนวคิด

การศึกษานี้เป็นการศึกษาถึงความเป็นมาสาเหตุของความขัดแย้งจากการทำเหมืองหินอุตสาหกรรมในพื้นที่เหมืองหินเขาควหา อำเภอรัตถุมิ จังหวัดสงขลา และศึกษาความเป็นมาสถานการณ์การทำเหมืองหินอุตสาหกรรม ในพื้นที่เหมืองหินเขารุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยวิเคราะห์ว่ามีสาเหตุใดบ้างที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีด้วยกันสามฝ่าย คือ ผู้ประกอบการเหมืองหิน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ วิเคราะห์ถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลการจัดการความขัดแย้ง และการจัดการความขัดแย้งของเหมืองหินจากทั้งสองพื้นที่ แล้วนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกัน โดยนำแนวคิดหลักการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งมาอธิบาย

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งจากสถานการณ์จริง ในการที่จะทำให้เมืองหินอุตสาหกรรม กับชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงอยู่ร่วมกันได้
2. ผลการศึกษาวิจัยสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางป้องกัน หรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่อผู้ประกอบการเมืองหินอุตสาหกรรมที่มีสถานประกอบการอยู่ใกล้กับชุมชนในแห่งอื่นต่อไปได้

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลผู้ได้รับผลกระทบจากการทำกิจการเหมืองหินในพื้นที่ศึกษา 3 กิโลเมตร รอบเหมืองหินเขาควหา และเหมืองหินเขารูน

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาเรื่อง “การจัดการของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรมต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้ง: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ เหมืองหินเขาคูหา อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา และเหมืองหินเขารุน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง” ได้ทำการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย ความเป็นมาเหมืองหินอุตสาหกรรม ผลกระทบจากการทำเหมืองหินอุตสาหกรรม ความขัดแย้งจากเหมืองหินอุตสาหกรรมที่เคยเกิดขึ้น สาเหตุของความขัดแย้ง แนวคิดที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง หลักการและแนวทางวิธีการแก้ไขความขัดแย้ง งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

2.1 เหมืองหินอุตสาหกรรม

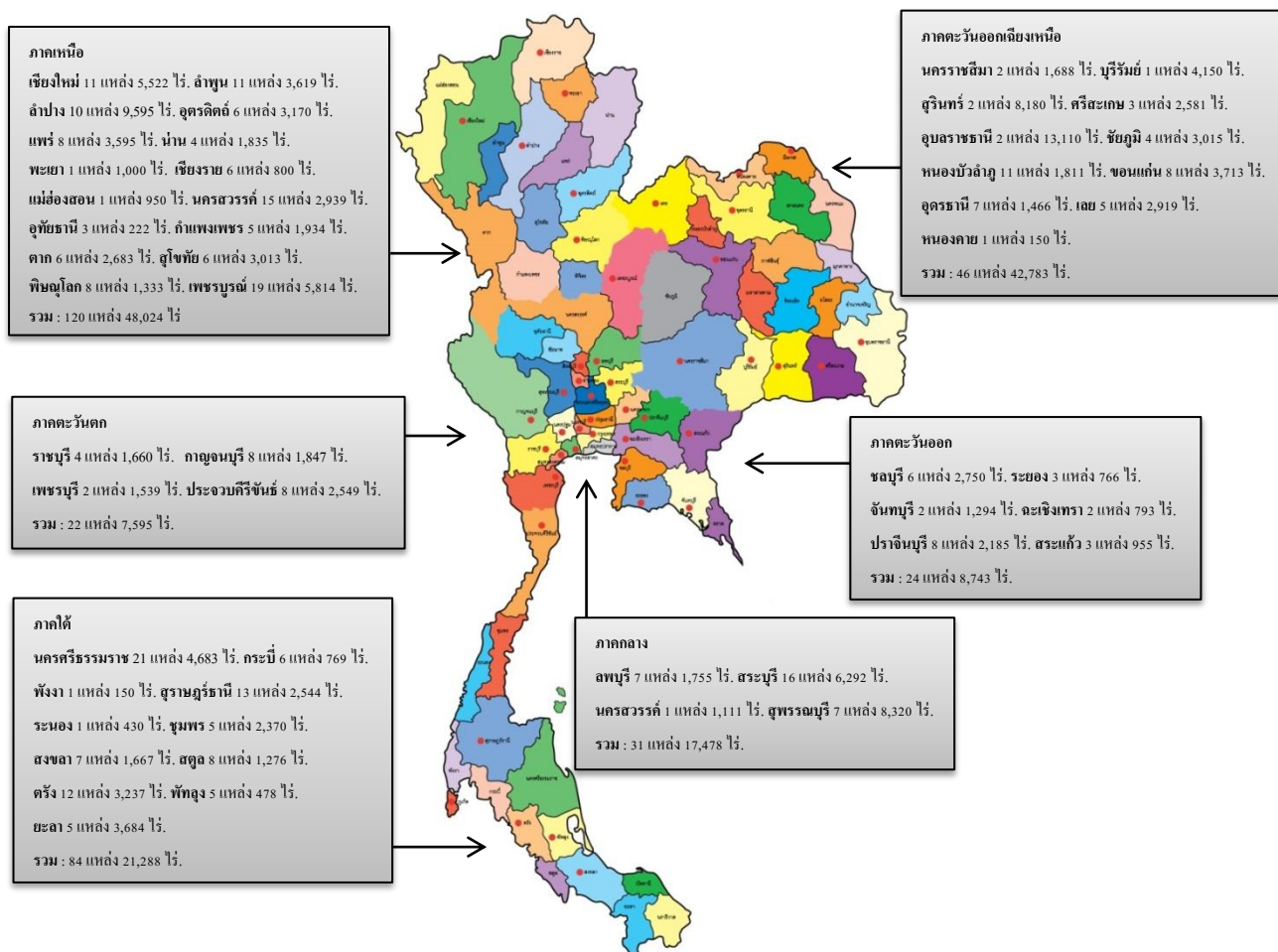
พระราชบัญญัติแร่ พุทธศักราช 2510 ได้ให้ความหมายของการทำเหมืองหินว่า “การทำเหมืองหิน คือ การกระทำแก่พื้นที่ไม่ว่าจะเป็นที่บกหรือที่น้ำเพื่อให้ได้มาซึ่งหินอุตสาหกรรม ด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง” (พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.2510, 2510, หน้า 1) ซึ่งหินอุตสาหกรรมได้แก่ หินกรวดมน หินกรวดเหลี่ยม หินแกรนิต หินชนวน หินทรายเวอร์ทีน หินทราย หินนาคระสวย หินไนส์ หินบะซอลต์ หินปูน (กฎกระทรวง กำหนดให้หินเป็นหินประดับหรือหินอุตสาหกรรม และดินหรือทรายให้เป็นดินอุตสาหกรรมหรือทรายอุตสาหกรรม พ.ศ.2550, 2550, หน้า 13) การทำเหมืองหินประกอบด้วยสองส่วนคือ ส่วนที่เป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม และส่วนของโรงโม่หิน

แหล่งหินอุตสาหกรรม (Rock Deposits) “คือพื้นที่ที่ได้รับการประกาศจากกระทรวงอุตสาหกรรมว่าเป็นแหล่งหิน” (เบญญาดา ดิลกชนสถิต, 2556, หน้า 5) ซึ่งพื้นที่ที่เป็นแหล่งหินนั้น ส่วนใหญ่มักมีลักษณะเป็นภูเขา เนื่องจากการผลิตหินอุตสาหกรรมจำเป็นต้องใช้หินจำนวนมาก ภูเขาจึงเป็นแหล่งปัจจัยที่สำคัญต่อกระบวนการการผลิตหินอุตสาหกรรมเพื่อป้อนเข้าสู่ตลาดแหล่งรับซื้อ และโรงโม่หินในขั้นต่อไป ส่วนโรงโม่หิน (Crushing Plant) เป็นโรงงานอุตสาหกรรมที่มีเครื่องจักรสำหรับการแปรรูปหินเป็นขนาดต่างๆ โดยบดก้อนหินขนาดใหญ่ที่ได้จากการระเบิดภูเขาให้มีขนาดเล็กแล้วนำไปร่อน เพื่อคัดขนาดให้ได้ตามลักษณะความต้องการใช้งาน (กรมควบคุม

มลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556, หน้า 7) นอกจากนี้ยังสามารถจัดส่งหินที่ผ่านการโม่แล้วให้กับลูกค้าที่ทำการสั่งซื้อเข้ามาได้เช่นกัน

การทำอุตสาหกรรมเหมืองหินนั้นประกอบด้วย แหล่งหินอุตสาหกรรม และ โรงโม่หิน แต่ส่วนที่สำคัญที่สุดคือ แหล่งหินอุตสาหกรรมนั้นเพราะหากไม่มีพื้นที่บริเวณใดได้รับการประกาศให้เป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม การทำสัมปทานเหมืองหินและโรงโม่ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

ทั้งนี้ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ (2554ก) ได้แสดงถึงข้อมูลของแหล่งหินอุตสาหกรรมทั่วประเทศไทย โดยจำแนกข้อมูลเป็นแต่ละภูมิภาคว่ามีอยู่ที่จังหวัดใดบ้าง รวมถึงจำนวนพื้นที่แหล่งหินในแต่ละแห่ง ดังภาพที่ 4 นี้

ภาพที่ 4 ข้อมูลแหล่งหินอุตสาหกรรมในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย

ที่มา : ดัดแปลงจากกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ (2554ก)

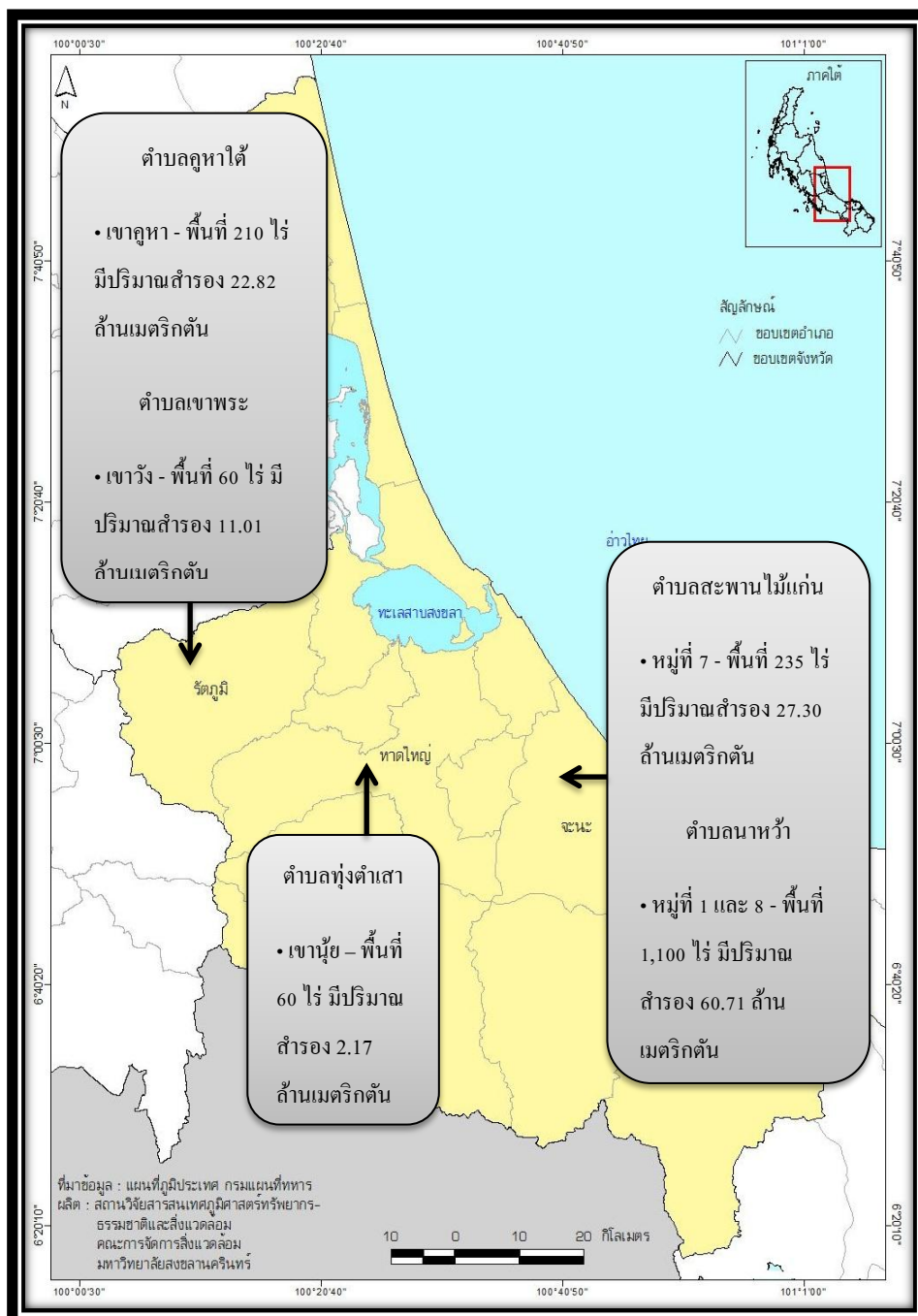
จากข้อมูลแหล่งหินอุตสาหกรรมข้างต้น ที่แสดงให้เห็นถึงจำนวนแหล่งหินที่มีสำรองอยู่ทั่วประเทศในแต่ละภาค โดยภาคเหนือนั้นมีแหล่งหินมากที่สุด 120 แห่ง คิดเป็นพื้นที่รวมกัน 48,024.00 ไร่ มีปริมาณสำรอง 3,727.11 ล้านเมตริกตัน รองลงมาคือ ภาคใต้ 84 แห่ง พื้นที่รวม 21,288.00 ไร่ มีปริมาณสำรอง 1,145.79 ล้านเมตริกตัน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 46 แห่ง มีพื้นที่รวมกัน 42,783.00 ไร่ มีปริมาณสำรอง 762.32 ล้านเมตริกตัน ภาคกลาง 31 แห่ง พื้นที่รวม 17,478.00 ไร่ มีปริมาณสำรอง 2,621.80 ล้านเมตริกตัน ภาคตะวันออก 24 แห่ง พื้นที่รวม 8,743.00 ไร่ มีปริมาณสำรอง 414.88 ล้านเมตริกตัน ภาคตะวันตก 22 แห่ง พื้นที่รวม 7,595.00 ไร่ มีปริมาณสำรอง 745.11 ล้านเมตริกตัน (กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2554ก)

ภาพที่ 5 ข้อมูลแหล่งหินอุตสาหกรรมในจังหวัดพัทลุง

ที่มา : ดัดแปลงจากกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ (2554ข)

สำหรับแหล่งหินอุตสาหกรรมในจังหวัดพัทลุงที่มีปริมาณสำรองมากที่สุดอยู่ที่ อำเภอควนขนุน ตำบลพนมวังก์ มีอยู่สองแห่ง คือ เขพนมวังก์ และเขารุน โดยบริเวณเขารุนนี้จะมีปริมาณสำรองมากที่สุดในจังหวัด รองลงมา คือ เขาน้อยในตำบลคลองใหญ่ อำเภอตะโหมด (ดูภาพ 5)

ภาพที่ 6 ข้อมูลแหล่งหินอุตสาหกรรมในจังหวัดสงขลา

ที่มา : ดัดแปลงจากกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ (2554ค)

แหล่งหินอุตสาหกรรมในจังหวัดสงขลาที่มีปริมาณสำรองมากที่สุดอยู่ที่ อำเภอจะนะ ตำบลสะพานไม้แก่น กับตำบลนาหว่า โดยที่ตำบลนาหว่าจะมีปริมาณสำรองมากที่สุดในจังหวัด

ในอำเภอรัตนภูมิ ตำบลคูหาใต้ กับตำบลเขาพระ และน้อยที่สุด คืออำเภอกาญจนาภิเษก ตำบลทุ่งตำเสา (ดูภาพ 6)

2.2 ผลกระทบจากการทำเหมืองหินอุตสาหกรรม

เหมืองหินอุตสาหกรรม เป็นอุตสาหกรรมที่สร้างคุณประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมชนิดอื่นๆ ทั้งอุตสาหกรรมก่อสร้าง และอุตสาหกรรมการผลิตปูนซีเมนต์ แต่ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดผลเสียด้านสิ่งแวดล้อมในบริเวณใกล้เคียง และจะยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นหากขาดผู้ประกอบการความเอาใจใส่ต่อระบบการจัดการดูแลเรื่องมลภาวะอันเกิดขึ้นจากกระบวนการในขั้นตอนต่างๆ ของการผลิตหินอุตสาหกรรม ในหัวข้อนี้จะแสดงให้เห็นถึงผลกระทบทั้งสองด้านจากการทำเหมืองหินอุตสาหกรรม

ผลกระทบด้านบวก

ตามที่ได้อธิบายไปในบทนำข้างต้น เหมืองหินอุตสาหกรรมสามารถสร้างรายได้ และเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจ รวมถึงเป็นอุตสาหกรรมที่คอยป้อนวัตถุดิบให้กับอุตสาหกรรมชนิดอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งในส่วนของเหมืองหินอุตสาหกรรมชนิดหินปูน ข้อมูลจากกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ได้แสดงถึงปริมาณหินปูนที่ผลิตได้ ปริมาณการใช้หินปูนภายในประเทศ และปริมาณการส่งออกหินปูนไปยังต่างประเทศในปี 2558 โดยปริมาณการผลิตหินปูนเพื่ออุตสาหกรรมก่อสร้างอยู่ที่ 96,631,193 ตัน คิดเป็นมูลค่า 11,180.60 ล้านบาท มีปริมาณการใช้ภายในประเทศ 95,625,701.0 ตัน คิดเป็นมูลค่า 11,034.3 ล้านบาท (กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2558ก) และมีปริมาณส่งออก 606,353.0 ตัน คิดเป็นมูลค่า 251.1 ล้านบาท (กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2558ข)

การทำสัมปทานเหมืองหินนอกจากจะขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมทั้งในภายในประเทศ ต่างประเทศ และสร้างรายได้แก่ผู้ประกอบการแล้ว เหมืองหินยังสามารถสร้างรายได้ให้กับรัฐได้ด้วยเช่นกัน โดยตามกฎหมายรายได้จากการทำเหมืองหิน จะต้องมีการเก็บ “ค่าภาคหลวงแร่” ซึ่งเป็นเงินค่าธรรมเนียมที่ผู้ประกอบการเหมืองแร่ทุกประเภทต้องชำระให้กับรัฐบาลตามพระราชบัญญัติแร่ พุทธศักราช 2510 โดยการเก็บค่าภาคหลวงแร่นั้นจะเก็บค่าภาคหลวงเป็นสองส่วน คือชำระให้กับรัฐบาล และแบ่งครึ่งปกครองส่วนท้องถิ่นที่เหมืองแร่นั้นตั้งอยู่ในเขตพื้นที่การปกครอง ตามพระราชบัญญัติสภาพัฒนและองค์การบริหารส่วนตำบล พุทธศักราช 2537

(พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537, 2537, หน้า 11-35) ซึ่งผลจากการเก็บค่าภาคหลวงแร่ ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับรายได้จากการจัดเก็บค่าภาคหลวงแร่ และสามารถนำรายได้ที่ได้รับจากการจัดเก็บค่าภาคหลวงแร่ไปบริหารจัดการเพื่อพัฒนาท้องถิ่นได้ตามนโยบาย และเจตนารมณ์ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น (ดวงแข ทวีบุรณ, ม.ป.ป.)

นอกจากนี้ยังมีการจ้างงานเกิดขึ้น แรงงานที่เข้าไปทำงานในเหมืองบางส่วนก็เป็นแรงงานที่มาจากผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน โดยรอบเหมือง สามารถสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในชุมชนที่อยู่ใกล้กับเหมือง จากข้อมูลที่ตั้งของแหล่งหินอุตสาหกรรมที่กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ บางจังหวัดก็มีแหล่งหินอุตสาหกรรมอยู่หลายแห่ง สถานที่เหล่านี้มักตั้งอยู่ในแถบชนบท ดังนั้นแหล่งหินอุตสาหกรรมและเหมืองหินจึงเป็นสถานที่ที่สร้างอาชีพและกระจายรายได้ไปสู่ผู้คนที่อยู่อาศัยอยู่ในชนบท ทำให้ผู้คนในชนบทไม่ต้องเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่เมืองมากจนเกินไปในอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ก็ยังมีบทบาทเป็นอุตสาหกรรมที่เป็นผู้ผลิตวัตถุดิบเบื้องต้นนำไปใช้ในอุตสาหกรรมต่างๆ ทำให้เกิดการพัฒนาสร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและยังก่อให้เกิดอุตสาหกรรมประเภทอื่นต่อเนื่องไปอีก เช่น อุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ อุตสาหกรรมก่อสร้าง เป็นต้น

ผลกระทบด้านลบ

แม้อุตสาหกรรมเหมืองหินจะสร้างประโยชน์ต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วนั้น แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการทำเหมืองหิน นั้นส่งผลกระทบในทางลบต่อสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน เหมืองหินส่วนใหญ่มักตั้งอยู่ติดกับภูเขาซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะนำมาผลิตหินแน่นอนว่าการจะผลิตหินจากภูเขาทุกแห่งย่อมต้องมีขั้นตอนกระบวนการการผลิตที่ต้องทำลายภูเขาลูกนั้น และวิธีที่นิยมกันก็คือการใช้ระเบิด อานุภาพแรงสูง เพื่อระเบิดภูเขาที่เป็นก้อนหินขนาดยักษ์ให้กลายเป็นหินก้อนเล็กๆ ที่สามารถนำมาเข้าสู่กระบวนการโม่หินเพื่อจำหน่ายสู่ตลาดในขั้นต่อไป การระเบิดภูเขาเพื่อผลิตหินในกิจการเหมืองหินย่อมก่อให้เกิดมลภาวะมากมายต่อสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบ ซึ่ง ไพชยนต์ เจริญไชยศรี (2556) นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ได้ศึกษาและแบ่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมออกเป็น 4 ด้านได้แก่

1. ผลกระทบทางกายภาพ สภาพภูมิทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากการทำเหมือง ภูเขาที่ถูกทำลายไม่สามารถฟื้นคืนกลับมาได้โดยถาวร รวมถึงมลภาวะฝุ่นละอองจากการระเบิดหินการค้ำหินเจาะหิน การขนย้ายหิน นอกจากนี้ หากเหมืองตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำ อาจส่งผลให้แหล่งน้ำดินเงินอันเนื่องมาจากเศษหิน ที่ปลิวตกลงไป (สุวรรณ อ่อนรักษ์, 2554, หน้า 4)

2. ผลกระทบทางชีวภาพ เช่น ต้นไม้พืชพันธุ์ชนิดต่างๆ ที่ต้องตายหรือได้รับความเสียหาย เป็นอาณาบริเวณกว้างจากการทำเหมือง และสัตว์ป่าที่เคยมีถิ่นอาศัยรวมถึงแหล่งหาอาหารใน บริเวณที่กลายเป็นเหมืองก็ต้องอพยพหนีไปอยู่ที่อื่นเนื่องจากถูกรบกวน โดยกระบวนการทำเหมือง

3. ผลกระทบในคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ กรณีมีที่ดินทำกิน แหล่งเพาะปลูก เรือกสวนไร่นา หรือการเลี้ยงปศุสัตว์อยู่ใกล้กับเหมืองได้รับความเสียหาย เช่น เมื่อมีการระเบิดภูเขา เกิดขึ้น เศษหินที่ปลิวจากแรงระเบิดก็จะปลิวใส่พื้นที่ดังกล่าวจนได้รับความเสียหาย หรือใช้ ประโยชน์เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ไม่เต็มที่ (โสภา เดชรัตน์, ปรัชญเกียรติ ว่าโร๊ะ, และรวริน เพ็ชรพลับ แก้ว, 2556, หน้า 272)

4. ผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต กรณีที่มีชุมชนตั้งอยู่ใกล้กับเหมือง กิจกรรมต่างๆภายใน เหมืองย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นมลภาวะต่างๆ ทั้งจากฝุ่นละออง เสียงรบกวนจากการคู้หิน เจาะหิน เสียงการทำงานของเครื่องจักรหรือกระทั่ง เสียงจากการระเบิดภูเขา นอกจากจะรบกวนวิถีชีวิตของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแล้ว แรงแส่นสะเทือน จากแรงระเบิดอาจส่งผลให้บ้านเรือนที่ตั้งอยู่ใกล้เหมืองหิน เกิดแตกร้าว หรือ เสียหายจากก้อนหินที่ ปลิวมาใส่ได้ ซึ่งผลกระทบเหล่านี้ล้วนส่งผลเสียต่อสุขภาพอนามัยจากการสูดดมฝุ่นละออง รวมถึง สุขภาวะทางด้านจิตใจ ทั้งเสียงที่ก่อให้เกิดความรำคาญรวมถึง ความหวาดผวาท่อหินที่ปลิวจากแรง ระเบิดซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินและชีวิต (สุวรรณ อ่อนรักษ์, 2554, หน้า 4)

ผลกระทบด้านลบเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการ เหมือง และชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียงที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองหินจนไม่สามารถอดทน ออกกั้นต่อความเดือดร้อนที่ได้รับอีกต่อไป จึงพากันออกมาประท้วงเรียกร้องให้ผู้ประกอบการ เหมืองรับผิดชอบและแก้ไข ความเดือดร้อนและความเสียหายที่ชาวบ้านได้รับ ซึ่งเหตุการณ์ความ ขัดแย้งที่มีชนวนมาจากเหมืองหินอุตสาหกรรมก็มีอยู่หลายครั้งหลายคราปรากฏเป็นข่าวตามสื่อ ต่างๆ ซึ่งความขัดแย้งจากการทำเหมืองหินอุตสาหกรรม ได้กลายเป็นเสมือนผู้ร้ายในสายตาของ ชาวบ้านผู้ได้รับความเดือดร้อน トラบใดที่ผู้ประกอบการยังขาดความเอาใจใส่ต่อปัญหาที่เกิดขึ้น และไม่มีความจริงจังที่จะแก้ไข ความขัดแย้งนี้ก็จะดำรงอยู่ต่อไป และจะสร้างปัญหาให้กับ ผู้ประกอบการเหมืองเป็นอุปสรรคในการดำเนินกิจการของตน

2.3 ความขัดแย้งจากเหมืองหินอุตสาหกรรมที่เคยเกิดขึ้น

จากหัวข้อที่แล้ว ผลกระทบด้านลบที่เกิดจากการทำเหมืองหินอุตสาหกรรม ได้ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างผู้ประกอบการเหมืองแร่กับชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง ซึ่งในหัวข้อนี้จะรวบรวมตัวอย่างเหตุการณ์ความขัดแย้งที่มีชนวนมาจากการทำเหมืองหินอุตสาหกรรมที่ผ่านมาในประเทศไทย ที่ปรากฏออกสู่สื่อต่างๆ กรณีแรกเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านดงมะไฟ อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำพู กับบริษัทเหมืองหินของเอกชน และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องจนถึงขั้นเป็นคดีขึ้นสู่ศาล กรณีที่สองความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านตำบลคลองเปี้ยะ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา กับเหมืองหินของเอกชนในพื้นที่ เนื่องจากชาวบ้านไม่พอใจที่ไม่มีใครสนใจความเดือดร้อนต่อผลกระทบที่เกิดจากการทำเหมือง จนเป็นเหตุให้ชาวบ้านพากันมาปิดถนนทางเข้าออกเหมืองเพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหา กรณีที่สาม ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านตำบลบ้านกลาง อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ กับเหมืองหินในพื้นที่ สาเหตุมาจากชาวบ้านพบความไม่โปร่งใสในขั้นตอนการทำประชาพิจารณ์ จนนำไปสู่การร้องเรียนของชาวบ้าน และกรณีที่สี่ การคัดค้านการอนุญาตประทานบัตรทำเหมืองหินในพื้นที่ ของชาวบ้านตำบลควนโดน อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล เนื่องจากชาวบ้านเกรงกลัวถึงความเดือดร้อนที่จะได้รับ หากมีการทำเหมืองเกิดขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละกรณีตามลำดับดังนี้

กรณีที่ 1: กรณีความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านตำบลดงมะไฟ อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำพู กับ บริษัทเอกชนทำเหมืองแร่ และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง โดยชาวบ้านได้เข้ายื่นฟ้องต่อศาลปกครองจังหวัดอุดรธานี เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งอนุญาตให้บริษัทเอกชนทำเหมืองแร่หินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ รวมถึง ยื่นฟ้อง รัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อธิบดีกรมป่าไม้ และผู้ว่าราชการจังหวัดหนองบัวลำพู เนื่องด้วยร่วมกันออกใบอนุญาตให้บริษัทเอกชนเข้าไปทำเหมืองในเขตพื้นที่ป่าสงวน โดยคำสั่งที่มีชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งกระบวนการออกใบอนุญาตไม่โปร่งใส ไม่เป็นธรรมกับชาวบ้าน ขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนก่อนที่จะอนุญาตให้บริษัทเอกชนเข้ามาทำเหมือง (ผู้จัดการออนไลน์, 2555)

ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับเหมืองหิน เกิดขึ้นมานานแล้วนับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2542 โดยได้ร่วมกันคัดค้านการตั้งเหมืองหินอุตสาหกรรมในเขตป่าสงวนแห่งชาติเรื่อยมาจนกระทั่งในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2555 ก็ได้มีชาวบ้านจำนวนหลายร้อยคนได้ร่วมกันเดินขบวนไปฟ้องร้องต่อศาลปกครองจังหวัดอุดรธานี เพื่อให้ศาลเพิกถอนคำสั่งอนุญาตให้บริษัทเอกชนเข้าไปทำเหมืองในเขตป่าสงวนแห่งชาติ (ประชาไท, 2555)

ปัญหาความขัดแย้งกรณีข้างต้นนี้เกิดจากการที่ภาครัฐ เป็นผู้อนุญาตให้บริษัทเอกชนเข้าไป ทำกิจการเหมืองแร่หินอุตสาหกรรมในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านใช้เป็นแหล่ง เก็บของป่าเพื่อทำมาหากิน การที่รัฐยกพื้นที่ทั้งหมดให้เป็นแหล่งสัมปทานทำเหมืองหินแก่ บริษัทเอกชนเพียงรายเดียว จึงทำให้ชาวบ้าน ไม่มีพื้นที่ที่จะเอาไว้ใช้เป็นแหล่งทำมาหากิน นอกจากนี้กระบวนการขั้นตอนการออกใบอนุญาตให้สัมปทานแก่บริษัทเอกชนก็มีลักษณะที่ไม่ โปร่งใส ทั้งหมดจึงเป็นชนวนความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับเหมืองหินอุตสาหกรรม รวมถึง หน่วยงานภาครัฐด้วย และจวบจนถึงปัจจุบันชาวบ้านก็ยังคงต้องต่อสู้ทางด้านคดีความกันจนกว่าคดี จะถึงที่สุด

กรณีที่ 2: กรณีความขัดแย้งระหว่างชาวบ้าน ตำบลคลองเปือย อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา กับบริษัทเหมืองหินสองแห่งในพื้นที่ อันเนื่องมาจากได้รับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษมา นานหลายปี ไม่ว่าจะเป็น ฟุ้งละออง บ้านเรือน เรือสวน และถนนที่ได้รับความเสียหายจากหินที่ ปลิวมากับแรงระเบิดภูเขา ซึ่งโดยก่อนหน้านี้ชาวบ้านได้เคยร้องเรียนไปยังองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นแต่ก็ยังไม่ได้รับการแก้ไข จึงรวมตัวกันออกมาประท้วง โดยการตั้งเต็นท์ปิดทางเข้าออก เหมืองหินทั้งสองแห่ง เพื่อเรียกร้องให้หน่วยงานราชการระดับจังหวัดเร่งแก้ไขปัญหาให้กับ ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนอย่างเป็นรูปธรรมโดยเร็ว (ผู้จัดการออนไลน์, 2553ก) แม้ใน ระหว่างที่มีการปักหลักประท้วง ทางผู้ประกอบการเหมืองจะพยายามเจรจากับชาวบ้าน แต่ความ ขัดแย้งก็ยังไม่คลี่คลายเนื่องจากยังไม่สามารถหาข้อยุติในเรื่องการจ่ายค่าชดเชย และแก้ไขปัญหา ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมได้ สถานการณ์ความขัดแย้งย่ำแย่ลงไปอีก เมื่อผู้ประกอบการเหมืองหิน ได้ยื่นฟ้องต่อศาลจังหวัดนาทวีเพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้ชาวบ้านรื้อถอนเต็นท์ที่ปิดทางเข้าออกของ เหมือง รวมถึงได้มีการฟ้องคดีแพ่งต่อชาวบ้าน เพื่อเรียกร้องค่าเสียหายกรณีที่ไม่สามารถดำเนิน กิจการได้ เป็นเงิน 9 ล้านบาท ขณะเดียวกันชาวบ้านก็ได้ไปแจ้งความร้องทุกข์กับสถานีตำรวจใน พื้นที่ เพื่อเอาผิดกับเหมืองหินทั้งสองแห่งด้วยข้อหาทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนในด้านที่อยู่ อาศัย และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเช่นกัน จนทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาในขณะนั้น ได้สั่ง การให้นายอำเภोजะนะ เร่งเข้าคลี่คลายความขัดแย้ง โดยจะเรียกชาวบ้าน และผู้ประกอบการเหมือง หิน เข้ามาไกล่เกลี่ยกันอีกครั้ง เพื่อไม่ให้เหตุการณ์บานปลาย และป้องกันความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้น (ผู้จัดการออนไลน์, 2553 ข)

กรณีที่ 3: กรณีความขัดแย้งระหว่างชาวบ้าน ตำบลบ้านกลาง อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ กับเหมืองหินในพื้นที่ ซึ่งดำเนินมาสองปีแล้วนับแต่ปี พ.ศ. 2555 สาเหตุของความขัดแย้งเกิดจากชาวบ้านพบข้อพิรุณจากขั้นตอนการทำประชาพิจารณ์ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนมีความเห็นคัดค้านไม่ต้องการให้มีการตั้งเหมืองหินในชุมชน แต่เหมืองหินดังกล่าวกลับได้รับอนุญาตประทานบัตรในบริเวณภูเขาสองแห่งของชุมชนคือ เขาเหล็กไฟกับเขาโนราห์ เมื่อชาวบ้านได้ขอตรวจสอบเอกสารจากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด จึงพบว่ามีการปลอมลายมือชื่อของชาวบ้านหลายราย เพื่อเป็นหลักฐานเห็นชอบให้มีการทำเหมืองหินในพื้นที่ นอกจากนี้ข้อมูลด้านผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมก็ไม่เป็นไปตามความจริง จนนำไปสู่การร้องเรียนไปยังหน่วยงานต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง นอกจากนี้ชาวบ้านได้นำเรื่องดังกล่าวเข้ายื่นฟ้องต่อศาล กระทั่งเมื่อศาลรับฟ้อง สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจึงระงับประทานบัตรของเหมืองหินไว้จนกว่าคดีจะเสร็จสิ้นจากการระงับประทานบัตรนี้ส่งผลให้เหมืองไม่สามารถดำเนินกิจการได้ ผู้ประกอบการเหมืองจึงฟ้องดำเนินคดีกับชาวบ้านทั้งการฟ้องเรียกค่าเสียหาย และฟ้องชาวบ้านในข้อหาแจ้งความเท็จจากกรณีการร้องเรียนของชาวบ้าน (สำนักข่าวสิ่งแวดล้อม, 2556)

กรณีที่ 4: กรณีการคัดค้านการขออนุญาตประทานบัตรเหมืองแร่หินอุตสาหกรรมชนิดหินปูน ของชาวบ้านตำบลควนโดน อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล สืบเนื่องจากชาวบ้านไม่เห็นด้วยที่จะให้มีเหมืองหินอยู่ในชุมชน จึงรวมตัวกันเข้ายื่นหนังสือต่อ นายองค์การบริหารส่วนตำบล ควนโดน เพื่อร้องเรียนให้ยกเลิกการขอประทานบัตรเหมืองหินในพื้นที่เขากรังซึ่งตั้งอยู่กลางชุมชน เพราะเกรงว่าหากมีการทำเหมืองหินกระบวนการการทำเหมืองจะส่งผลกระทบต่อชุมชนที่อยู่โดยรอบ ทั้งที่อยู่อาศัย โรงเรียน สถานที่ราชการ โบราณสถาน พื้นที่การเกษตร แหล่งสาธารณูปโภคพื้นฐาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน (เดลินิวส์, 2559)

จากตัวอย่างความขัดแย้งทั้ง 4 กรณีข้างต้น สามารถนำข้อมูลมาสรุปแยก สาเหตุความขัดแย้ง ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และการจัดการปัญหาได้ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1: สรุปข้อมูลจากกรณีความขัดแย้งจากเหมืองหินอุตสาหกรรมที่เคยเกิดขึ้น

กรณี	ที่มา	สาเหตุความขัดแย้ง	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	การจัดการปัญหา
ชาวบ้านตำบลลงมะไฟ อำเภอสวรรคณคูหา จังหวัดหนองบัวลำพู กับบริษัทเอกชนทำเหมืองแร่ และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง	(ผู้จัดการออนไลน์, 2555) (ประชาไท, 2555)	หน่วยงานราชการออกคำสั่งที่มีขอบด้วยกฎหมายให้บริษัทเอกชนเข้าทำเหมืองหินในเขตพื้นที่ป่าสงวน	การใช้อำนาจตามกฎหมาย	ชาวบ้านยื่นคำฟ้องต่อศาลปกครอง
ชาวบ้าน ตำบลคลองเปือย อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา กับเหมืองหิน สองบริษัทในพื้นที่	(ผู้จัดการออนไลน์, 2553ก, 2553ข)	หน่วยงานในท้องถิ่นละเลยไม่เข้ามาช่วยเหลือแก้ไขปัญหให้กับชาวบ้าน	สถานภาพของผู้สั่งการแก้ไข ปัญหา, การใช้อำนาจตามกฎหมาย	ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งการให้นายอำเภอเป็นคนกลางไกล่เกลี่ยปัญหา
ชาวบ้าน ตำบลบ้านกลาง อำเภอบัวลาย จังหวัดกระบี่ กับเหมืองหินในพื้นที่	(สำนักข่าวสิ่งแวดล้อม, 2556)	ขั้นตอนการทำประชาพิจารณ์ที่ไม่โปร่งใส	การใช้อำนาจที่มาจากแหล่งข้อมูล	ชาวบ้านยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานระดับท้องถิ่น และส่วนกลาง รวมถึงฟ้องคดีต่อศาล
การคัดค้านการขออนุญาตประทานบัตรเหมืองแร่หินอุตสาหกรรมชนิดหินปูน ของชาวบ้านตำบลควนโดน อำเภอกวนโดน จังหวัดสตูล	(เดลินิวส์, 2559)	ความกังวลต่อผลกระทบทางลบของประชาชนในพื้นที่	สถานที่ตั้งของเหมืองอยู่ใกล้กับชุมชน	ชาวบ้านรวมตัวกันเข้ายื่นหนังสือร้องเรียนต่อนายกองค้การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้ยกเลิกการขออนุญาตประทานบัตรเหมืองหิน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม

สำหรับกระบวนการทัศน์อันเป็นแนวทางที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมของนักวิชาการหลายท่านนั้น อานันท์ กาญจนพันธุ์ (เสนห์ จามริก, อานันท์ กาญจนพันธุ์, สมศักดิ์ สุขวงศ์, บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์, และจักรกฤษณ์ ควรรพจน์, 2546, หน้า 47-48) ได้นำเสนออย่างกว้างๆ ไว้ดังนี้

การมีส่วนร่วม หมายถึง ความพยายามจัดตั้งร่วมกันเพื่อเพิ่มความสามารถของตนในการเข้าควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่างๆ ตามสภาวะการณ์ทางสังคมขณะหนึ่งโดยกลุ่มคนที่มักถูกกีดกันจากอำนาจควบคุมนั้น

ทรัพยากรธรรมชาติที่ต้องใช้ร่วมกัน (Common-pool Resource) ไม่ว่าจะเป็น ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน หรือกระทั่งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวมีลักษณะสำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก เป็นทรัพยากรชนิดที่ต้องใช้ต้นทุนมหาศาลในการจัดการกีดกันและควบคุม เพื่อไม่ให้คนเข้ามาใช้ประโยชน์ ซึ่งยากที่รัฐจะจัดการและควบคุมได้ผู้เดียว ประการที่สอง เป็นทรัพยากรที่มีคุณสมบัติหลายอย่าง เมื่อมีผู้ใดใช้หมดไปก็จะไม่เหลือถึงผู้อื่นอีก

สถานการณ์ของปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากร แสดงให้เห็นถึงปัญหาของทิศทางการพัฒนาประเทศ ซึ่งมุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในเชิงพาณิชย์เป็นหลัก ความล้มเหลวในการจัดการทรัพยากรแบบผูกขาดของรัฐปล่อยให้มีการเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างเสรี ก่อให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากร และใช้ทรัพยากรนั้นอย่างสิ้นเปลือง เป็นการทำลายทรัพยากรให้หมดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความคิด 3 ประการ คือ (เสนห์ จามริก, อานันท์ กาญจนพันธุ์, สมศักดิ์ สุขวงศ์, บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์, และจักรกฤษณ์ ควรรพจน์, 2546, หน้า 49-51)

ประการแรก วิธีคิดแบบอรรถประโยชน์นิยม เป็นวิธีคิดที่เข้าใจระบบนิเวศทางธรรมชาติจากมุมมองด้านวิทยาศาสตร์เป็นสำคัญ โดยไม่สนใจความหมายของธรรมชาติในด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ขณะเดียวกันก็มองเห็นธรรมชาติเป็นทรัพยากรที่เกิดจากความต้องการของมนุษย์ สามารถแสวงหาผลประโยชน์ ควบคุมธรรมชาติด้วยความรู้ทางเทคโนโลยี สร้างเครื่องมือขึ้นมาเป็นกลไกจัดการเพื่อให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุดได้อย่างยั่งยืน กลไกดังกล่าวมักหมายถึงกลไกตลาดและกลไกรัฐ ซึ่งวิธีคิดแบบนี้เป็นความเข้าใจของนักวิชาการส่วนใหญ่ใน

สังคมและเป็นหลักการที่ภาครัฐยึดเป็นตัวกำหนดนโยบายและการบัญญัติกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมและจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ประการที่สอง วิธีคิดเชิงเดี่ยว คือการจัดการทรัพยากรในรูปแบบผู้เดียว ให้ความสำคัญชอบธรรมกับความคิดเกี่ยวกับสิทธิเชิงเดี่ยวในลักษณะสิทธิในความเป็นเจ้าของ (Ownership Rights) ซึ่งเชื่อมโยงสิทธิในทรัพยากรชนิดหนึ่งให้ผูกติดกับหน่วยใดหน่วยหนึ่งจัดการทรัพยากรในพื้นที่แห่งหนึ่ง ขณะเดียวกันก็กีดกันและปิดกั้นการมีส่วนร่วมของหน่วยทางสังคมอื่นๆ ซึ่งปรากฏเห็นได้ชัดเจนในกรณีความคิดเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของรัฐ (State Property) และทรัพย์สินเอกชน (Private Property) ซึ่งอนุญาตให้รัฐ และเอกชนสามารถยึดครองได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดด้วยการผูกขาดสิทธิในการจัดการทรัพยากร

ประการที่สาม วิธีคิดแบบอาณานิคม เป็นแนวคิดแบบอำนาจนิยมผูกขาดอำนาจการออกกฎหมายไว้กับชนชั้นปกครอง ทั้งไม่ยอมรับกฎหมายตามประเพณีของหน่วยย่อยอื่นๆ ในสังคมที่มีอยู่มาก่อนที่จะเกิดรัฐชาติ เป็นแนวคิดที่รัฐใช้ในการออกกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรต่างๆ พร้อมกับกีดกันประชาชนกลุ่มต่างๆ ไม่ให้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรนั้นๆ กฎหมายลักษณะนี้ ประเทศเจ้าอาณานิคมจะนำมาใช้เฉพาะในประเทศที่เป็นอาณานิคมของตนเท่านั้น แต่จะไม่ใช้ในประเทศเจ้าอาณานิคมเอง สำหรับรัฐชาติในปัจจุบันที่ยังคงมีวิธีคิดแบบนี้เนื่องจากมองหน่วยย่อยในสังคมเสมือนเป็นอาณานิคมภายในประเทศมากกว่าความต้องการเปิดโอกาสให้กลุ่มอื่นๆ มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมร่วมกับรัฐ

แนวคิดทั้งสามประการ นี้ถือเป็นแนวคิดหลักที่ครอบงำรัฐ และสังคมมาตลอดมองทรัพยากรเฉพาะในแง่เป็นเพียงปัจจัยทุนทางเศรษฐกิจในฐานะที่มีราคาค่างวดทางเศรษฐกิจสามารถนำมาแลกเปลี่ยนซื้อขายได้ มุมมองวิธีคิดแบบนี้ทำให้คนในสังคมไร้อำนาจในการควบคุมสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเมื่อเกิดปัญหาการสูญเสียทรัพยากรขึ้น ความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากรมีการกีดกันกลุ่มชนบางกลุ่ม ขณะที่อีกด้านหนึ่งกลับเปิดโอกาสให้กลุ่มชนบางกลุ่มที่มีอำนาจ มีสถานะภาพเหนือกว่าแสวงหาทรัพยากรได้อย่างเต็มที่ จนนำไปสู่ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร การกีดกันและความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากรถือเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ถูกเบียดขับออกไปจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร แม้ในระยะหลังชุมชนท้องถิ่นจะเริ่มมีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมอยู่บ้าง แต่ก็ยังเป็นเพียงในระดับการร่วมแสดงความคิดเห็นต่อโครงการของรัฐและธุรกิจเอกชน ในรูปของการทำประชาพิจารณ์มากกว่าจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบของรัฐ จึงเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้าร่วมกับระบบทุนนิยมมากขึ้นในนามของคำว่า

การพัฒนา ซึ่งการเข้าร่วมเช่นนี้สร้างปัญหาและส่งผลกระทบต่อชาวบ้าน จนเกิดการรวมกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านโครงการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ทำให้ภายหลังต้องมีการทบทวนความหมายของการมีส่วนร่วมกันใหม่ โดยหันมาพิจารณาจากมุมมองของผู้ได้รับผลกระทบมากขึ้น (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544, หน้า 215-217)

สำหรับประเทศไทยเท่าที่ผ่านมา การมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่มักจะเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อตอบโต้กับอำนาจของรัฐและอำนาจทุนนิยมที่กำหนดทิศทางการพัฒนา แต่ในระยะต่อมา การมีส่วนร่วมเริ่มเป็นไปในลักษณะต่อต้านอำนาจรัฐจากการควบคุมจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น จนกระทั่งกลายมาเป็นขบวนการสิ่งแวดล้อมนิยมในปัจจุบัน เพราะในช่วงเวลาที่ผ่านมามีภาครัฐเป็นผู้ผูกขาดการควบคุมและจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายในประเทศตลอดมา อำนาจการควบคุมจัดการนี้ได้ไปกระทบกับชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ทั้งถูกกีดกันและสูญเสียพื้นที่ ทั้งต้องเผชิญกับความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้านสิ่งแวดล้อมจึงค่อยๆ พัฒนารูปแบบการเคลื่อนไหวเป็นการเรียกร้องสิทธิต่างๆ ที่มีประเด็นหลักๆ อยู่สองด้าน ด้านแรกคือ ต้องการสิทธิปรับเปลี่ยนทิศทางการจัดการทรัพยากร ส่วนด้านที่สองคือ ต้องการสิทธิในการควบคุมจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตน แต่ความพยายามที่จะเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนทั้งสองด้านนี้ มักต้องเผชิญกับปัญหาความขัดแย้ง โดยเฉพาะประเด็นความเข้าใจที่ขัดแย้งกันเรื่องอำนาจและสิทธิการเข้าถึงทรัพยากร ได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญ ที่ขัดขวางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม เนื่องด้วยกระแสหลักของสังคมไทยยังยึดติดกับแนวคิดแบบอรรถประโยชน์นิยมที่ให้ความสำคัญกับสิทธิของรัฐ และสิทธิของเอกชนซึ่งมองเห็นทรัพยากรธรรมชาติเป็นเสมือนสินค้า แต่สำหรับนักวิชาการและนักพัฒนาเอกชนซึ่งมีมุมมองตามแนวการศึกษาแบบนิเวศวัฒนธรรม ที่ถือว่าความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติในระบบนิเวศหนึ่ง มีฐานะเป็นระบบความรู้พื้นถิ่น (Indigenous Knowledge System) ที่สามารถสร้างสรรค์และสืบทอดกันมาเป็นระบบความคิด ระบบคุณค่า ระบบศีลธรรม ควบคู่ไปกับวิถีชีวิต ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากร ตามความคิดของแนวทางการศึกษาแบบนิเวศวัฒนธรรม จึงไม่ใช่แค่การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นต่อโครงการขนาดใหญ่ของรัฐบาลหรือธุรกิจเอกชนเท่านั้น แต่เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นจนกระทั่งสามารถร่วมจัดการทรัพยากรอย่างอิสระในระบบนิเวศที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชุมชน และเสริมสร้างจิตสำนึกส่วนรวมในรูปของประชาสังคม เพื่อระดมพลังของชุมชนให้สามารถร่วมมือกันแก้ปัญหาความขัดแย้ง และป้องกันผลกระทบที่ตามมาจากการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544, หน้า 217-218)

นอกจากนี้ตามแนวทางการศึกษาเชิงความสัมพันธ์ของอำนาจยังมีเรื่องพลวัตของสิทธิ (Dynamism of Rights) ที่สามารถปรับเปลี่ยนความหมายอยู่ตลอดเวลาผ่านขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ช่วยให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ในสังคมสามารถระดมความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างความชอบธรรมของสิทธิขึ้นมาใหม่ กลายเป็นสิทธิชุมชน (Community Rights) ในความหมายใหม่ ที่มีความหมายเกี่ยวกับสิทธิของกลุ่มชนต่างๆ ที่สามารถแสดงความเป็นตัวตน หรืออัตลักษณ์ (Identity) ขึ้นมาใหม่ เป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมพร้อมๆ กับลดพื้นที่ของภาครัฐลง โดยการให้สิทธิชุมชนแก่กลุ่มชนต่างๆ ในสังคม สามารถเข้ามามีส่วนร่วมจัดการทรัพยากร พร้อมทั้งสร้างประชาสังคมและธรรมาภิบาล ด้วยประชาชนสามารถพัฒนาอำนาจตรวจสอบและถ่วงดุลกับภาครัฐและภาคเอกชนให้เป็นจริง (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544, หน้า 220)

จากแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับ ทรัพยากรแหล่งหินอุตสาหกรรม ซึ่งนับเป็นทรัพยากรที่รัฐเป็นผู้มีสิทธิผูกขาดแต่เพียงผู้เดียว เมื่อทรัพยากรภูเขาหรือพื้นที่ในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง ถูกประกาศให้เป็นแหล่งหินอุตสาหกรรมแล้ว กรณีแหล่งทรัพยากรนั้นอยู่ใกล้กับชุมชน ชุมชนแห่งนั้นก็จะไม่มีโอกาสได้ใช้ทรัพยากรเหล่านั้น ในฐานะทรัพยากรส่วนรวมของชุมชนอีกต่อไป กลายเป็นสถานที่หวงห้ามรวันให้สัมปทานกลุ่มทุนเอกชนเข้ามาใช้ประโยชน์ในเชิงธุรกิจ โดยที่ประชาชนในพื้นที่แทบไม่ได้มีส่วนร่วมใดๆ ยกเว้นเสียแต่การได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น แต่ก็ยังไม่ถึงขั้นที่ได้เข้ามาจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง เนื่องจากมีกฎหมายของรัฐจัดการควบคุมไว้ เมื่อชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากร ทั้งยังต้องประสบปัญหาการทำเหมืองที่ขาดความเอาใจใส่ต่อการป้องกันผลกระทบ สิ่งที่จะตามมาหลังจากนั้นก็คือความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการเหมืองหินกับชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงนั่นเอง

2.5 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (Environment Impact Assessment : EIA) เป็นมาตรการที่โครงการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นของภาครัฐหรือเอกชน ที่ตัวโครงการนั้นอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ต้องมีการจัดทำการศึกษาประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) ตามที่กฎหมายบังคับ ดังนั้น จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ประชาชนในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจต่อโครงการที่จะเกิดขึ้น เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับประชาชนอย่างมีความหมาย โครงการใดๆ ที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยดำรงไว้ซึ่ง

ความสมบูรณ์หลากหลายในมิติต่างๆ จึงต้องมีขั้นตอนการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมโดยมีประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมด้วยทุกโครงการ (เครือข่ายธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม ในประเทศไทย, 2557, หน้า 4)

สำหรับประเทศไทยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา มีรูปแบบการบริหารในแนวดิ่ง (Top – down approach) คือจากหน่วยงานรัฐจะมีอำนาจสิทธิขาดในการตัดสินใจบริหารจัดการ โดยขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชน ส่งผลให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่ผ่านมาเกิดปัญหาความขัดแย้งรวมถึงผลกระทบมากมายตามมา ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบต่อความเป็นอยู่ วิถีชีวิต จนไปถึงสังคมและวัฒนธรรม ที่สำคัญคือก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงผลกระทบด้านสุขภาพของประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ (เครือข่ายธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม ในประเทศไทย, 2557, หน้า 5)

แม้ในปัจจุบันจะมีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้แล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาบางประการเกิดขึ้นนั่นคือ การเข้าไม่ถึงข้อมูลความรู้ สิทธิความชอบธรรม เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงยังขาดความรู้ความเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่ได้รับรองรับตามกฎหมายแล้ว ด้วยเหตุนี้ การเรียนรู้ถึงสิทธิตามกฎหมายของประชาชนจึงเป็นประเด็นที่สำคัญ และไม่ใช่เรื่องไกลตัวอีกต่อไป ทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ที่มีโครงการการพัฒนาเกิดขึ้น หากประชาชนมีความรู้ความเข้าใจถึงสิทธิของตนเอง ประชาชนก็จะสามารถใช้สิทธิที่ได้รับให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดต่อการดูแลปกป้องตนเอง ครอบครัว ชุมชน รวมถึงทรัพยากรในท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป (เครือข่ายธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม ในประเทศไทย, 2557, หน้า 5)

2.5.1 กรณีตัวอย่างการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย

โครงการโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน แม่เมาะ จังหวัดลำปาง

โรงไฟฟ้าแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง เป็นโรงไฟฟ้าพลังไอน้ำที่ใช้ถ่านหินลิกไนต์เป็นเชื้อเพลิง ซึ่งมีพื้นที่ตั้งอยู่ใกล้กับชุมชน โดยการก่อสร้างโรงไฟฟ้าได้เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) กระทั่งในปี 2535 ได้เกิดสภาวะมลพิษขึ้นในพื้นที่ โดยสภาวะมลพิษนี้ได้กระจายไปทั่วบริเวณ ก่อให้เกิดสภาพอากาศเป็นพิษ มีฝนกรด

ส่งผลกระทบต่อผู้คนในชุมชน พืชพันธุ์ในพื้นที่ จนไปถึงสัตว์เลี้ยง ได้รับความเดือดร้อนและเสียหายอย่างมากทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปต้องประสบกับปัญหาการเป็นหนี้สิ้นจากการต้องไร้ที่อยู่อาศัยและแหล่งทำกิน (บำเพ็ญ ไชยรักษ์, 2561) จนทำให้ชาวบ้านต้องออกมาประท้วงร้องเรียนรวมถึงฟ้องร้องคดีต่อศาลกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้สิทธิมีส่วนร่วมของประชาชนโดยมีกระบวนการดังนี้ (เครือข่ายธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม ในประเทศไทย, 2557, หน้า 8)

เริ่มจากการแสดงความไม่เห็นด้วยต่อการจัดตั้งโครงการซึ่งเป็นการใช้สิทธิตามกฎหมายเพื่อปกป้องสิทธิของตนในการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ชาวบ้านในอำเภอแม่เมาะได้ออกมาแสดงความคิดเห็นด้วยการชุมนุมเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้าน และได้มีการปิดทางเข้าออกของโรงไฟฟ้าด้วย ผลจากการชุมนุมคัดค้านดังกล่าวทำให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาลงพื้นที่เพื่อทำบันทึกการเจรจามาตรการป้องกันและแก้ปัญหา แต่อย่างไรก็ตามปัญหาก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรมตามที่มีการเจรจกันไว้กับชาวบ้าน (เครือข่ายธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม ในประเทศไทย, 2557, หน้า 8)

จนกระทั่งในปี 2541 ได้เกิดเหตุการณ์ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์รั่วไหลอย่างรุนแรง ทำให้มีชาวบ้านเจ็บป่วย และสัตว์เลี้ยงล้มตายเป็นจำนวนมาก เป็นเหตุการณ์ที่โด่งดังทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผู้ประกอบการได้จ่ายเงินค่าชดเชยเพื่อเยียวยาให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบ แต่เนื่องจากเกิดปัญหาในการสื่อสารทำให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบบางส่วนมารับเงินเยียวยาไม่ทันในเวลา ผู้ประกอบการกำหนด ทำให้ชาวบ้านกลุ่มนี้ยื่นฟ้องเรียกค่าเสียหายต่อศาลจังหวัดลำปางในปี 2541 จนกระทั่งในปี 2547 ศาลจังหวัดลำปางได้มีคำพิพากษาตัดสินให้โรงไฟฟ้าแม่เมาะจ่ายค่าชดเชยพืชผลที่เสียหาย และในปี 2552 ศาลปกครองจังหวัดเชียงใหม่ได้มีคำพิพากษาตัดสินให้โรงไฟฟ้าแม่เมาะทำรายงานผลกระทบทุกๆ 2 ปี และจ่ายเงินชดเชยเยียวยาแก่ผู้ป่วย แต่ทางโรงไฟฟ้ากลับยื่นอุทธรณ์ และนับตั้งแต่ปี 2541 ทางโรงไฟฟ้าแม่เมาะได้จัดสรรเงินปีละ 30 ล้านบาท ให้แก่สมาคมพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรอำเภอแม่เมาะ โดยมีแกนนำสมาคมในยุคแรก (2535 - 2541) เป็นผู้ดูแลบริหารจัดการจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบันก็ยังคงมีชาวบ้านในพื้นที่จำนวนมากออกมาร้องเรียนปัญหาผลกระทบทางด้านสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง สืบเนื่องจากมลภาวะในพื้นที่ไม่ได้ลดลง (เครือข่ายธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม ในประเทศไทย, 2557, หน้า 8)

นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้ใช้สิทธิตามกฎหมายโดยการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพื่อเจรจากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการจัดตั้งประชาคมหมู่บ้านเพื่อให้เป็นตัวแทนของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ เพื่อเป็นแกนนำในการติดต่อประสานงาน รวมถึงผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเริ่มจากภายในหมู่บ้านของตนเอง และออกไปติดต่อกับหมู่บ้านข้างเคียงได้อีก 4 หมู่บ้าน เพื่อ

ออกไปเจรจากับหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น องค์การบริหารส่วนตำบล/ สส./ สว. ของพื้นที่ นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด อย่างไรก็ตามการรวมกลุ่มเพื่อไปเจรจากับผู้ประกอบการนั้นยังไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากตลอดระยะเวลาช่วงเวลานั้นมีเพียงการประชุมร่วมกันแต่ ไม่ได้มีการนัดดินที่ประชุมไปสู่การปฏิบัติแต่อย่างใด เรื่องทุกอย่างจึงเงียบหายไป ในขณะที่ผลกระทบกลับรุนแรงยิ่งขึ้น (เครือข่ายธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม ในประเทศไทย, 2557, หน้า 8)

จนกระทั่งในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2558 ศาลปกครองสูงสุดได้มีคำพิพากษาคดีด้านสิ่งแวดล้อมอีกคดี ที่ชาวบ้านแม่เมาะได้ยื่นฟ้องว่าเหมืองถ่านหินแม่เมาะไม่ปฏิบัติตามมาตรการที่กำหนดไว้ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) โดยศาลได้มีคำพิพากษาให้ การไฟฟ้าฝ่ายผลิต (กฟผ.) ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม (บำเพ็ญไชยรักษ์, 2561)

การต่อสู้ของชาวบ้านแม่เมาะนั้นมีภาคส่วนต่างๆ ที่คอยสนับสนุนช่วยเหลือต่อการเคลื่อนไหว ไม่ว่าจะเป็นแกนนำชาวบ้านที่มีความกระตือรือร้นต่อการแสวงหาข้อมูลความรู้ต่างๆ ด้วยตนเอง ทั้งความรู้ด้านกฎหมาย ด้านสิ่งแวดล้อม และกฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้สิทธิของประชาชนตามกฎหมาย รวมถึงการเข้าร่วมเวทีวิชาการต่างๆ พร้อมทั้งนำความรู้ที่ได้ มาเผยแพร่ให้แก่สมาชิกในชุมชน ตลอดจนการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานองค์กรอิสระอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีองค์กรภาคประชาสังคมทางด้านสิ่งแวดล้อม (Civil Society Organization : CSO) ซึ่งเป็นองค์กรที่มีการจัดเวทีให้ความรู้ หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งยังได้เชิญกลุ่มภาคีต่างๆ รวมถึงผู้ที่กำลังเผชิญกับปัญหาร่วมพูดคุย และเล่าถึงประสบการณ์จากปัญหา มาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นต่อปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังมีนักวิชาการอิสระทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ได้เข้ามาช่วยประสานกับสมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน และหน่วยงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อที่จะมาจัดเวทีให้ความรู้แก่ชาวบ้าน อีกทั้งยังเป็นธุระในคดีที่ฟ้องร้องต่อศาลด้วย (เครือข่ายธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม ในประเทศไทย, 2557, หน้า 8)

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการประเมินผลกระทบมาอภิปรายประกอบ เนื่องจากมีลักษณะคล้ายคลึงกับกรณีของเหมืองหินเขาคูหาและเขารูน ซึ่งการตั้งเหมืองในพื้นที่ทั้งสองนั้น ที่หนึ่งเป็นการตั้งขึ้นก่อนที่จะมีรัฐธรรมนูญ ปี 2540 อีกที่เป็นการตั้งขึ้นในช่วงระหว่างการเปลี่ยนผ่านไปสู่รัฐธรรมนูญปี 2540 ที่เพิ่งจะมีการบรรจุเรื่องสิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชนลง รวมถึงเรื่องสิทธิชุมชนลงไปในรัฐธรรมนูญ เช่นเดียวกันกับกรณีแม่เมาะที่มีการทำเหมืองถ่านหินและสร้างโรงไฟฟ้าก่อน ปี 2540 จึงทำให้ยังไม่มีกฎหมายใดมารับรองการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม รวมถึงไม่มีกฎหมายมารับรอง

สิทธิชุมชนในการดูแลทรัพยากรของชุมชน ทำให้ชาวบ้านไม่มีเครื่องมือที่จะนำพาตนเองเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของตนได้ กระทั่งรัฐธรรมนูญปี 2540 ได้กำเนิดขึ้น สิทธิต่างๆ ที่มีการระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ ได้ถูกนำมาใช้เพื่อปกป้องสิทธิของประชาชน ไม่ให้ถูกลิดรอน โดยที่ประชาชนไม่มีช่องทางร้องเรียนอย่างที่เคยเป็นมาอีกต่อไป

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่

แนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movement) คือขบวนการทางสังคมที่มีการจัดโครงสร้างองค์กรที่มีอุดมการณ์ทั่วไปที่มุ่งจะเปลี่ยนแปลงสังคม โดยมีการรวมกลุ่มในการปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง เพื่อยับยั้งการเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนแปลงในบริบทของสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานทางสังคม วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อม ซึ่งไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร (2554, หน้า 130-132) กล่าวว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มุ่งเน้นเกี่ยวกับเรื่อง บรรทัดฐานทางสังคม วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อม มีลักษณะเป็นขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนระดับรากหญ้าในประเทศ “โลกที่สาม” โดยมีรูปแบบลักษณะการเคลื่อนไหวดังนี้

ประการแรก ขบวนการเคลื่อนไหวระดับรากหญ้าในประเทศโลกที่สาม มักมีสาเหตุจากความไม่ยุติธรรมทางเชิงโครงสร้าง ประเด็นที่เคลื่อนไหวจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นความตาย ความเป็นอยู่ความอยู่รอดของคนในท้องถิ่น/ชุมชน

ประการที่สอง ขบวนการเคลื่อนไหวระดับรากหญ้าในประเทศโลกที่สาม แกนหลักมักเป็นประชาชนระดับล่าง บรรดาผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ที่เป็ “คนชายขอบ” ของสังคม ไม่พึ่งพากลไกของรัฐในการทำกิจกรรมเคลื่อนไหว เนื่องจากไม่เชื่อถือในความจริงจังของรัฐ

ประการที่สาม ขบวนการเคลื่อนไหวระดับรากหญ้าในประเทศโลกที่สาม จะเคลื่อนไหวเกี่ยวกับบริบทของสังคม โดยมีจุดเด่นตรงที่เน้นเรื่องวัฒนธรรม เรียกร้องเรื่องการเคารพในคุณค่าของภูมิปัญญา และวัฒนธรรมพื้นถิ่น รวมถึงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในแบบพื้นถิ่น

นอกจากนี้ Alan Scott (1990, อ้างใน สมชัย ภัทรชนนันท, 2560, หน้า 110) นักวิชาการในสำนักคิดของทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ได้นำเสนอลักษณะสำคัญ 3 ประการของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ดังนี้

1. เป็นขบวนการที่เคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมหรือสังคมเป็นหลัก ให้ความสนใจเกี่ยวกับค่านิยมและวิถีชีวิต
2. เคลื่อนไหวในประชาสังคม (civil society) ซึ่งจะเลี่ยงการเผชิญหน้าทำทนายรัฐโดยตรง แต่มีเป้าหมายในการปกป้องประชาสังคมจากการเบียดขับของรัฐ
3. มีความมุ่งหมายพยายามก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผ่านการเปลี่ยนค่านิยมและสร้างวิถีชีวิตแบบใหม่ขึ้นมา

ดังนั้นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่จึงเป็นการเคลื่อนไหวที่มีลักษณะเป็นปฏิริยาตอบโต้ต่อการรุกรานเข้ามาในชีวิตประจำวันของประชาชนโดยรัฐและนายทุน (สมชัย ภัทรชนานันท์, 2560, หน้า 15)

การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ นับว่าเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อต้องการแสดงตัวตนและอัตลักษณ์ ขณะเดียวกันก็ท้าทายสร้างขีดจำกัดให้กับอำนาจรัฐ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ ต้องการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพัฒนาทางเลือกให้กับวิถีชีวิต เพื่อสร้างสรรค์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบใหม่ให้เป็นทางเลือกในการดำรงชีวิต และจากแนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movement) ผู้วิจัยจะนำแนวคิดดังกล่าวมาวิเคราะห์ถึงความเป็นมา สถานการณ์ สาเหตุความขัดแย้งจากการทำเหมืองหิน ของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้งสองแห่ง

2.7 องค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Government Organization – NGO)

องค์กรพัฒนาเอกชน (อพช.) หรือ เอ็นจีโอ NGO ซึ่งย่อมาจาก Non-Government Organization เป็นองค์กรที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีผู้ให้คำจำกัดความที่แตกต่างหลากหลายกันไป แต่กล่าวโดยสรุปว่า องค์กรพัฒนาเอกชน เกิดจากการรวมตัวของคนที่สนใจในเรื่องเดียวกัน มีความตระหนักถึงหน้าที่ของตนว่าเป็นส่วนหนึ่งในสังคม จึงควรจะมีส่วนร่วมช่วยเหลือผู้ที่มีโอกาสน้อยกว่าตนเพื่อผู้คนเหล่านั้นให้ได้รับโอกาสมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เป็นองค์กรที่ดำเนินงานอย่างอิสระ และมีกิจกรรมต่อเนื่อง จะจดทะเบียนหรือไม่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลก็ได้ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2543, หน้า 1)

บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน สามารถแบ่งออกได้ 4 ประเภท ดังนี้ (ชมบุญ บัวปัญญา, 2535)

1. องค์กรให้บริการ (Service Providers)

ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ ทำหน้าที่ให้บริการเพื่อช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนและผู้ยากจน โดยบริการทางด้านการสาธารณสุข การศึกษานอกระบบ ด้านเกษตรและชลประทาน ตลอดจนเทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งการทำงานในด้านนี้ ต้องอาศัยความเสียสละตนเองและมีความมุ่งมั่นปักใจเป็นอย่างมาก เพราะงานบริการรูปแบบนี้จะมีลักษณะยืดหยุ่น เพื่อสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนในท้องถิ่นในระดับพื้นฐานต่ำสุด และบางครั้งอาจต้องปฏิบัติงานในพื้นที่ที่ไม่มีโครงการหรือบริการพื้นฐานใดๆ ของรัฐอยู่เลย

2. องค์กรที่ทำหน้าที่เสริมสร้างอำนาจความเข้มแข็งให้กับประชาชน (Empowerment NGOS)

การทำงานด้านนี้จะทำผ่านกลไกด้านการศึกษา ส่วนงานการพัฒนาที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายของการเสริมสร้างอำนาจความเข้มแข็งให้แก่สภาพสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนที่ด้อยโอกาสและยากจน สามารถขับเคลื่อนผลักดันการเคลื่อนไหวให้กลายเป็นนโยบายระดับชาติ เช่นงานสาธารณสุขมูลฐานและการรณรงค์จัดความไม่รู้หนังสือ

3. องค์กรสนับสนุน (Support NGOS)

เป็นบทบาทใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นและได้รับการยอมรับให้ดำเนินการสนับสนุนเสริมสร้างสมรรถภาพในการทำงานพัฒนาในแต่ละด้านเป็นการเฉพาะ ซึ่งประกอบด้วยงานฝึกอบรมการประเมินผล วางแผน โครงการเพื่อส่งข้อมูลและบทเรียนจากที่ต่างๆ ให้แก่องค์กรที่ทำงานระดับรากฐานกับประชาชน

4. องค์กรร่ม หรือองค์กรเครือข่าย (Umbrella or Network NGO)

เป็นองค์กรที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 มีลักษณะเป็นเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการแต่มีจุดมุ่งหมายในการทำงานในประเด็นที่มีความสนใจร่วมกัน เช่น เรื่องป่าชุมชน เรื่องสิทธิสตรี เรื่องยาเสพติด เป็นต้น ซึ่งหลายประเทศได้ประสานความร่วมมือกันเป็นเครือข่ายที่ทำงานในระดับชาติ โดยมุ่งใช้ประสบการณ์ในระดับจุลภาคมาทำงานร่วมกัน เพื่อเสนอประเด็นที่ต้องการพลังร่วมและมุมมองที่กว้างขวาง เพื่อจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่บนฐานประสบการณ์ขององค์กรที่ทำงานในระดับรากฐานกับประชาชนในท้องถิ่น

NGO โดยนิยามทั่วไปมักจะมีลักษณะทำงานเป็นองค์กร บางส่วนก็มีค่าตอบแทน บางส่วนก็ไม่มีค่าตอบแทน มีบทบาทระหว่างรัฐกับประชาชน แต่ NGO ที่ทำงานร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่เขาควหา กลับมีลักษณะที่แตกต่างจากที่กล่าวมาข้างต้น ด้วยเพราะผู้ที่เป็น NGO ในพื้นที่เขาควหา

ก็มีสถานะเป็นชาวบ้านคนหนึ่งของชุมชนในพื้นที่เขาภูผาค้วยเช่นกัน ดังนั้นลักษณะการทำงานจึงเป็นการทำงานเคลื่อนไหวที่มีความกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งกับชาวบ้าน และในกรณีศึกษาที่ NGO ได้ร่วมกับชาวบ้านต่อสู้กับนายทุนเหมือง เพื่อปกป้องพิทักษ์สิทธิของคนโดยที่ไม่ได้มีค่าตอบแทนใดๆ ทั้งนี้การทบทวนวรรณกรรมในส่วนขององค์กรพัฒนาเอกชน ผู้วิจัยมีจุดประสงค์เพื่อให้ทราบถึงความหมายและบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในระดับมหภาค ซึ่งชาวบ้านที่ทำงานเป็น NGO ในพื้นที่เขาภูผานำมาประยุกต์ใช้ในการเคลื่อนไหวคัดค้านการต่ออายุประทานบัตรเหมืองหินเขาภูผาคูหา

2.8 แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ (Corporate Social Responsibility : CSR)

Corporate Social Responsibility (CSR) คือ ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของบริษัท โดยผู้ประกอบการ ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมรวมถึงสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกบริษัท เป็นการดำเนินกิจการภายใต้หลักจริยธรรมและการจัดการที่ดี อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (CSRcom, ม.ป.ป.) Kotler and Lee (2005, อ้างใน จันทราภรณ์ งามสอาด, 2551, หน้า 6) มีแนวคิดเกี่ยวกับ CSR โดยกล่าวว่า ผู้ดำเนินองค์กรธุรกิจควรดำเนินธุรกิจอย่างรอบคอบระมัดระวัง พร้อมทั้งควรช่วยเหลือพัฒนาชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดี ดังนั้น แนวคิดของ Kotler and Lee (2005, อ้างใน จันทราภรณ์ งามสอาด, 2551, หน้า 6) จึงมีความต้องการให้องค์กรธุรกิจได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้วยการประกอบธุรกิจอย่างระมัดระวังรอบคอบ รวมถึงช่วยเหลือชุมชนด้วยทรัพยากรที่องค์กรธุรกิจมี

ส่วนแนวคิด CSR ของ Lawrence and Weber (2008, อ้างใน จันทราภรณ์ งามสอาด, 2551, หน้า 6) กล่าวว่า องค์กรธุรกิจควรมีความรับผิดชอบต่อทุกกิจกรรมที่ทำแล้วมีผลกระทบต่อ ชุมชน ประชาชน หรือสิ่งแวดล้อม หากการดำเนินกิจการมีผลกระทบด้านลบใดๆ เกิดขึ้นต่อชุมชน ประชาชน หรือสิ่งแวดล้อม องค์กรธุรกิจนั้นควรยอมรับและดำเนินการแก้ไขทั้งหมดหรือแก้ไขเท่าที่จะทำได้ นอกจากนี้องค์กรธุรกิจก็ควรแบ่งผลกำไรที่ได้จากการประกอบธุรกิจบางส่วนเพื่อเป็นค่าชดเชยให้แก่ผู้ที่มีส่วนได้เสียที่ได้รับผลกระทบ และควรแบ่งกำไรบางส่วนเพื่อนำไปสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมด้วย

สำหรับประเภทของ CSR มีการแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ (CSRcom, ม.ป.ป.) คือ

In process คือ กิจกรรมเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรวมถึงสิ่งแวดล้อมขององค์กร เช่น การดูแลสวัสดิการของพนักงาน, ความรับผิดชอบต่อลูกค้า, กระบวนการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

After process คือ กิจกรรมเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมซึ่งไม่เกี่ยวกับการดำเนินงานของบริษัทโดยตรง เช่น การปลูกป่า, การรณรงค์สร้างจิตสำนึก, การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย, การบริจาคทุนการศึกษา

As Process คือ องค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยไม่มุ่งหวังผลกำไร เช่น มูลนิธิ หรือ สมาคมการกุศลต่างๆ

ดังนั้น การดำเนินธุรกิจเพื่อแสวงหาผลกำไรแต่เพียงอย่างเดียว อาจไม่ใช่หลักประกันของการเติบโตและพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Growth and Development) เนื่องจากการประกอบธุรกิจของบริษัทนั้น ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับหลายภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการดำเนินธุรกิจได้ส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ สังคมและสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2559) เพราะหากบริษัทไม่มีการปฏิสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อม มุ่งแสวงหาแต่ผลกำไรเพียงอย่างเดียว อาจส่งผลให้บริษัทถูกต่อต้านจากภาคส่วนอื่นๆ ได้ ฉะนั้น แนวคิดของความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ (CSR) ก็คือ การทำให้ธุรกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มีความสมดุล และอยู่ร่วมกัน ได้อย่างยั่งยืน

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลเรื่อง CSR มาอภิปรายถึงความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้ประกอบการเหมืองหินทั้งสองพื้นที่การศึกษา ในประเด็นของวิธีการจัดการกับความขัดแย้งของผู้ประกอบการเหมืองหิน รวมถึงการเป็นปัจจัยที่อาจส่งผลต่อการจัดการความขัดแย้งทั้งการนำไปสู่ความล้มเหลวหากผู้ประกอบการละเลย หรือ อาจนำไปสู่ความสำเร็จหากผู้ประกอบการนำไปปฏิบัติใช้

2.9 แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง

ในทุกสังคมการอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ หรือสัตว์ชนิดอื่น ย่อมต้องมีความขัดแย้งเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แม้กระทั่งใน

ยามที่อยู่เพียงลำพัง ความขัดแย้งก็ยังคงเกิดขึ้นได้ ความขัดแย้งภายในจิตใจที่เกิดขึ้นทุกเมื่อเชื่อวันต่อให้ปลีกวิเวกไปไกลแค่ไหนก็ตาม ดังนั้นแน่นอนว่า ในสังคมมนุษย์ ที่มีความแตกต่างหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ วัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต ค่านิยม และทัศนคติ ที่ไม่เหมือนกัน ไม่ลงรอยกัน นั้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ความหมายของความขัดแย้งเองก็มีหลากหลาย จึงขอ ยกตัวอย่างความหมายของความขัดแย้งจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายต่อ ความขัดแย้งว่า คือความไม่ลงรอยกัน เมื่อแยกพิจารณาคำว่า “ขัด” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 176) หมายถึง ไม่ทำตาม ฝ่าฝืน ขืนไว้ ส่วนคำว่า “แย้ง” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 917) หมายถึง ไม่ตรงหรือลงรอยเดียวกัน ด้านไว้ ทานไว้ นอกจากนี้ยังมี Friedrich Glasl (1999, อ้างใน มูลนิธิ เบิร์กฮอฟ, 2559, หน้า 15) นักวิชาการต่างประเทศได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ ความขัดแย้ง นิยามความขัดแย้ง ปฏิสัมพันธ์ที่มีสองฝ่ายเกี่ยวข้องเป็นอย่างน้อย อาจเป็นปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือรัฐ จะมีอย่างน้อยฝ่ายหนึ่ง ที่มีประสบการณ์แตกต่าง ตรงกันข้าม หรือไม่ลงรอยกัน ทั้งในด้านการรับรู้ ความคิด จินตนาการ การตีความ ความรู้สึก และความปรารถนา จากอีกฝ่ายหนึ่งในลักษณะที่ทำให้ทุกฝ่ายรู้สึกว่าส่งผลกระทบต่อการทำงานให้ความคิดของตนเป็นจริงขึ้นมา ด้าน Johan Galtung (1996, อ้างใน มูลนิธิ เบิร์กฮอฟ, 2559, หน้า 15) ได้อธิบายว่า ความขัดแย้งคือการที่ปัจเจกหรือกลุ่มตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปต่างมุ่งคัดง้างกันเนื่องจากความต้องการและผลประโยชน์ที่ขัดกัน

นอกจากนี้นักวิชาการของไทย วันชัย วัฒนศัพท์ (2547, หน้า 9) นิยามว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้น ทั้งเกิดในระดับปัจเจก ในระดับกลุ่ม ชุมชน องค์กร ภายในประเทศ หรือระหว่างประเทศ เมื่อต่างฝ่ายต่างมีความเห็นความต้องการที่แตกต่างไม่เป็นไปทางเดียวกัน ทั้งในเรื่องผลประโยชน์ ค่านิยม อำนาจ และทรัพยากรที่มีจำกัด

จากนิยามแนวคิดของนักวิชาการในข้างต้นจึงสรุปได้ว่า ความขัดแย้งเกิดจาก สถานการณ์ระดับปัจเจกหรือกลุ่มตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป เกิดความแตกต่างในเป้าหมาย ความปรารถนา ผลประโยชน์ ที่ไม่ลงรอยกันจนถึงขั้นไม่สามารถประสานไปด้วยกันได้ ก่อให้เกิดความไม่พอใจ กลายเป็นปัญหาความเดือดร้อน ของแต่ละฝ่ายจนนำไปสู่ความขัดแย้ง ดังเช่นกรณีการทำเหมืองหินอุตสาหกรรมของบริษัทเอกชนที่สร้างผลกระทบเรื่องความเดือดร้อนต่อชุมชนในบริเวณใกล้เคียง จนนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่าง ตัวแทนบริษัทผู้ประกอบการกับชาวบ้านในชุมชน เกิดเป็นกรณีฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายรวมถึงร้องเรียนต่อหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจนบริษัทประสบปัญหาไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้

ความขัดแย้งเกิดได้จากหลายเหตุการณ์ ดังนั้นการวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งจึงต้องเริ่มมองจากสาเหตุความขัดแย้งนั้น เพื่อให้เข้าใจถึงที่มาของปัญหา และสามารถจำแนกชนิดของสาเหตุปัญหาความขัดแย้งได้อย่างเหมาะสม จึงมีการจำแนกสาเหตุความขัดแย้งโดยแบ่งออกได้เป็น 5 ชนิด ซึ่งสามชนิดแรกคือ ความขัดแย้งด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านผลประโยชน์ และด้านความสัมพันธ์ จะมีแนวโน้มเจรจาได้ง่ายกว่าสองชนิดหลัง คือความขัดแย้งด้านโครงสร้าง และด้านค่านิยม (วันชัย วัฒนศัพท์, 2547 หน้า 12) รายละเอียดดังนี้คือ

1. ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) เป็นปัญหาพื้นฐานของความขัดแย้ง สาเหตุอาจมาจากข้อมูลที่น้อยไป การแปลผลที่ผิดพลาด ผลการวิเคราะห์ที่มีความเห็นออกมาแตกต่างกัน หรือแม้กระทั่งข้อมูลที่มากจนเกินไปก็เป็นปัญหาความแตกต่างในการรับรู้ข้อมูลซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้งกันได้ (Perception)
2. ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (Interest Conflict) เป็นเหตุผลแห่งการแย่งชิงผลประโยชน์ต่อสิ่งที่คู่เหมือนมี หรือมีไม่เพียงพอในเรื่องของตัวเองเนื้อหา กระบวนการ และจิตวิทยา
3. ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) เป็นปัญหาในส่วนของบุคลิกภาพ พฤติกรรมต่างๆ ในอดีต ซึ่งมักเป็นด้านลบ อารมณ์ที่รุนแรง การเข้าใจผิด การสื่อสารที่บกพร่อง
4. ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) เรื่องของอำนาจ การใช้อำนาจ แย่งชิงอำนาจ การกระจายอำนาจ ปัญหาโครงสร้างรวมถึงกฎ ระเบียบ บทบาท ภูมิศาสตร์ ระยะเวลา และระบบ
5. ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Values Conflict) ปัญหาของระบบความเชื่อ ความแตกต่างในค่านิยมต่อขนบธรรมเนียมประเพณี ประวัติ การเลี้ยงดูที่มีผลต่อการหล่อหลอมคนๆ หนึ่งขึ้นมา

ความขัดแย้งนั้นถือเป็นเรื่องธรรมชาติที่จะต้องพบเจออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ บางเรื่องความขัดแย้งก็ถือเป็นสิ่งที่ดี แต่บางเรื่องก็ไม่ใช่ว่าสิ่งที่ดีเพราะหากปล่อยไว้อาจนำไปสู่ความรุนแรงได้ ซึ่งความรุนแรง (Violence) เป็นเรื่องที่น่ากลัวที่สุด และไม่ใช่เรื่องดีไม่ว่าจะมองจากมุมใดก็ตาม เมื่อกล่าวถึงเรื่องความรุนแรงส่วนใหญ่มักจะนึกถึง การทะเลาะวิวาท การทำร้ายร่างกาย การบังคับกักกัน อาชญากรรมรูปแบบต่างๆ จนถึงระดับสงคราม นั่นก็คือความรุนแรงทางกายภาพ นอกจากนี้ยังมีเรื่องของความรุนแรงทางจิตใจ การหลอกลวง ข่มขู่บังคับ ทำให้ไม่ได้รับความเป็นธรรม การกีดกันให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวหรือทำให้รู้สึกว่าคุณรังเกียจ ความรุนแรงเหล่านี้ เป็น “ความรุนแรง

ทางตรง” ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลต่อบุคคลมีผู้กระทำ และผู้ถูกระทำอย่างชัดเจน แต่ก็มี ความรุนแรงอีกประเภทหนึ่งก็คือ “ความรุนแรงทางโครงสร้าง” เป็นความรุนแรงที่เกิดจากโครงสร้าง สังคมกระทำต่อคนในสังคม ส่งผลต่อการดำรงชีวิต ทำให้คุณภาพชีวิตถูกบั่นทอน ตกอยู่ในความทุกข์ทรมาน ทั้งทางกาย คือ การเจ็บป่วย ยามโรค ยากจน และทางจิตใจ คือเกิดความกดดันขึ้นในใจ หวาดหวั่น รู้สึกว่าชีวิตขาดความปลอดภัยไม่มั่นคง (พระไพศาล วิสาโล, 2550, หน้า 25)

ความรุนแรงประเภทนี้หาตัวผู้กระทำได้ไม่ชัดเจน มองไม่เห็นว่าเป็นใครคือผู้ที่กระทำกับคน ในสังคม และแม้จะรู้ตัวว่าเป็นใคร แต่คนเหล่านั้นก็ไม่ใช่ผู้กระทำความรุนแรงโดยตรง เป็นเพียงแค่ ส่วนหนึ่งของโครงสร้างของความรุนแรง โครงสร้างเหล่านี้ได้แก่ ระบบเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม การพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของคนในชนบท การพัฒนาที่มุ่งเน้นภายในตัวเมือง ละเลยชนบท การเมืองการปกครองที่ไม่มีประสิทธิภาพและไม่โปร่งใส เป็นต้น

แม้ว่าความรุนแรงจะมีใช้ความขัดแย้ง เพราะอย่างน้อยความขัดแย้งก็ไม่ได้หมายถึงสิ่งที่จะ ก่อผลลบไปเสียทุกครั้ง แต่กระนั้นความขัดแย้งก็มีส่วนสัมพันธ์กับความรุนแรง หากปฏิบัติกับ ความขัดแย้งไม่ถูกต้องพยายามระงับความขัดแย้งด้วยการปิดกั้น ไม่ยอมรับ ไม่เผชิญหน้าแก้ไขให้ ตรงจุด ไม่ขจัดที่ต้นเหตุ ความขัดแย้งก็จะขยายตัวนำไปสู่ความรุนแรงได้

สังคมในปัจจุบันมีความขัดแย้งหลายด้าน หนึ่งในนั้นก็รวมถึงความขัดแย้งทาง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความขัดแย้งด้านนี้นับว่ามีพื้นที่ที่ความขัดแย้งเกิดขึ้นอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพื้นที่ป่าสงวน ที่ดินสาธารณะ การอ้างสิทธิถือครองที่ดิน การประเมินผลกระทบ ทางสิ่งแวดล้อม และจากการทำเหมืองแร่ ความขัดแย้งเหล่านี้จะมีคู่อริพิพาทที่เกิดขึ้น (มูลนิธิ หัก กอล กาลิซาน ฮาริบอน และมูลนิธิอาเซียนแห่งฟิลิปปินส์, 2544, หน้า 10-15) ได้แก่

1. บุคคล หรือชุมชนที่เกี่ยวข้องโดยตรงในข้อพิพาท ได้แก่ เจ้าของโครงการ นักพัฒนา ผู้อนุมัติให้ประกอบการและผู้ถือใบอนุญาต คือผู้มีส่วนได้เสีย มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับ โดยตรงในผลของความขัดแย้ง เขาเหล่านั้นคือคู่อริหลักในการเจรจาไกล่เกลี่ย หรือ การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง หรือ กระบวนการแก้ปัญหาข้อพิพาทอื่นๆ
2. องค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และกลุ่มอื่นๆ ที่มีความห่วงกังวล คือ กลุ่มที่ให้การส่งเสริม และสนับสนุนซึ่งมีความสนใจโดยตรง หรือความสนใจที่ สัมพันธ์กันในผลของความขัดแย้ง เขาอาจจะช่วยคู่อริหลักในกระบวนการแก้ปัญหา ข้อพิพาท

3. หน่วยงานขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น (เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาล องค์กรบริหารส่วนจังหวัด และจังหวัด) เป็นตัวแทนของความต้องการของพื้นที่ที่รับผิดชอบ อาจมีบทบาทในฐานะผู้เจรจาไกล่เกลี่ย หรือในฐานะคนกลาง หรือผู้ที่ประสานผู้มีส่วนได้เสียมาสู่โต๊ะเจรจา
4. องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค องค์กรของรัฐต่างๆ และองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง เป็นองค์กรพื้นฐานของรัฐที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในการรักษาบริหารจัดการ พัฒนา และให้มีการใช้อย่างเหมาะสมในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ อาจทำหน้าที่ในฐานะผู้สนับสนุน ผู้ไกล่เกลี่ย เจ้าหน้าที่รับฟังความคิดเห็น ผู้ประสานการมาสู่โต๊ะเจรจา ผู้กำกับกระบวนการประชุมกลุ่ม หรือในฐานะผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจ
5. องค์กรของรัฐอื่นๆ ใช้อำนาจและกระทำหน้าที่ตามที่กำกับในกฎหมาย ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข ทำหน้าที่ปกป้องสิทธิของประชาชนเรื่องสุขภาพ ดังนั้นองค์กร อาจจะเป็นผู้มีผลประโยชน์ร่วมกับคู่กรณีในข้อพิพาทเรื่องสุขภาพ และการดำรงชีพของประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย
6. ฝ่ายที่สาม เป็นบุคคลหรือกลุ่มซึ่งไม่ได้มีผลประโยชน์โดยตรงในข้อพิพาท แต่อาจจะมาเกี่ยวข้องในความขัดแย้งในฐานะผู้วางรูปแบบกระบวนการเจรจา ผู้นำการประชุม กลุ่มร่วมกัน คนกลางผู้ทำหน้าที่กำกับการเจรจา หรือในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น

จากคู่กรณีพิพาททั้ง 6 ข้อ จึงสามารถนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับการศึกษาครั้งนี้คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องวิธีการของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรมต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งกับชุมชน สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 บุคคล หรือชุมชนที่เกี่ยวข้องโดยตรงในข้อพิพาท ได้แก่ ผู้ประกอบการเหมืองแร่ และผู้นำชุมชน จากทั้งสองพื้นที่ กลุ่มที่ 2 องค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ได้แก่ กลุ่ม NGO ในพื้นที่เหมืองหินเขาควหา และกลุ่มที่ 3 องค์กรของรัฐอื่นๆ ได้แก่ ตัวแทนเจ้าหน้าที่จากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา และตัวแทนเจ้าหน้าที่จากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพัทลุง

2.10 ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้ง

สิ่งสำคัญที่มีส่วนทำให้คู่ขัดแย้งตัดสินใจเลือกวิธีการจัดการความขัดแย้งนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการที่เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ความขัดแย้งยุติลง ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งมีดังนี้

1. สถานภาพ (Status) หมายถึง ฐานะหรือเกียรติภูมิของบุคคลหรือกลุ่มเป็นตำแหน่งของบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มหนึ่งที่ได้รับค่านับถือจากสาธารณชน โดยสรุปแล้วสถานภาพเป็นสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้น เป็นสิ่งกำหนดเฉพาะตัวบุคคลให้แตกต่าง (จางจี้ อติวัฒน์สิทธิ์, 2552, หน้า 36-39) โดยสถานภาพแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 สถานภาพที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ได้แก่

- สถานภาพทางวงศ์ตระกูล เช่น เป็นลูก หลาน พี่น้อง
- สถานภาพทางเพศ เช่น เพศหญิง เพศชาย
- สถานภาพทางอายุ เช่น เด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่
- สถานภาพทางเชื้อชาติ เช่น คนไทย คนจีน
- สถานภาพทางถิ่นกำเนิด เช่น คนไทยในภาคใต้ คนไทยในภาคเหนือ
- สถานภาพทางชนชั้นในสังคม เช่น ชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นล่าง

1.2 สถานภาพที่ได้มาภายหลัง หมายถึง สถานภาพที่ได้จากการแสวงหา หรือได้มาจากความสามารถของตนเอง ได้แก่

- สถานภาพทางการศึกษา เช่น จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ปริญญาตรี
- สถานภาพทางอาชีพ เช่น เป็นทหาร เป็นนักธุรกิจ เป็นนักการเมือง
- สถานภาพทางการเมือง เช่น เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นนายกรัฐมนตรี
- สถานภาพทางการสมรส เช่น โสด สมรส หม้าย

เห็นได้ว่าสถานภาพที่สามารถมีผลต่อความขัดแย้ง จะเป็นสถานภาพที่เกิดจากบุคคลผู้มีความรู้ มีตำแหน่งใหญ่โต หรือชนชั้นสูง เพราะสามารถเข้าถึงทรัพยากรได้ง่าย และมีอำนาจการต่อรองสูง

2. อัตลักษณ์ (Identity) เป็นคำที่ใช้กันโดยทั่วไปในศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา มีจุดกำเนิดพัฒนามาจาก สำนักปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) โดย George Herbert Mead (2004, อ้างใน ฌรูฟงส์ จิตรนิรัตน์, 2550, หน้า 30) ได้กล่าวถึง ตัวตน (Self) ความสามารถของมนุษย์ ในการที่จะคิดถึงธรรมชาติและสังคมนรอบตัวผ่านการสื่อสาร และภาษา โดยตัวตนของแต่ละบุคคลนั้นเกิดจากการ ได้รับอิทธิพลมาจากสังคม และจากตัวเอง

ความหมายของอัตลักษณ์โดยพื้นฐานจะเกี่ยวข้องกับความหมายที่คาบเกี่ยวระหว่างตัวตนหรืออัตลักษณ์ที่สัมพันธ์กับสังคม โดยโครงสร้างทางสังคมจะกำหนดพฤติกรรมและการแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับบทบาท หน้าที่ ความสัมพันธ์ทางสังคมของปัจเจกบุคคลกับคนอื่น ๆ ในสังคม การนิยามการให้ความหมายของตัวเองเมื่อสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ความหมายของอัตลักษณ์มีลักษณะเป็นพลวัตเปลี่ยนแปลงได้ สาระสำคัญของอัตลักษณ์จึงเป็นทั้งจิตสำนึกส่วนตัว และจิตสำนึกส่วนรวมกับสังคม ที่เกิดจากการนิยามว่าตัวเองคือใคร มีความเป็นมาอย่างไร แตกต่างจากคนอื่น กลุ่มอื่นในสังคมอย่างไร เป็นการประกอบขึ้นในการรับรู้ตัวเอง และคนอื่นรับรู้ความเป็นเรา อัตลักษณ์ยังเป็นพื้นที่เวทีในการต่อรอง ติความ และต่อสู้ในการนิยามการให้ความหมายเพื่อช่วงชิง และสร้างตำแหน่งแห่งที่ของตนเองและกลุ่มของตนในสังคมอีกด้วย (ฌรูฟงส์ จิตรนิรัตน์, 2550, หน้า 30-32)

อัตลักษณ์นั้นสามารถมีอิทธิพลต่อเรื่องการจัดการความขัดแย้งได้ สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งมีพื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนในภาคใต้ อัตลักษณ์ของชุมชนและคนใต้ มักจะออกไปในทางคู่กัน แข็งกระด้าง โฝงผาง หยิ่งทรนง สู้หัวชนฝา ปกครองยาก เล่นพรรค เล่นพวก “สะอาดสามัคคี” ความหมายก็คือ ความสามัคคีในกลุ่มหมู่พวกพ้องของตนหรือเครือญาติตนเองของคนใต้ ซึ่งมักจะออกมาเผชิญหน้าและปกป้องกันเองเมื่อต้องเผชิญหน้ากับกลุ่มหรือหมู่คณะอื่น อัตลักษณ์เหล่านี้มักถูกนำมาเป็นเครื่องมือ ตอบโต้ ต่อรอง ต่อสู้ กับการถูกรอบงำจากรัฐ โดยโครงการพัฒนาต่างๆ ที่ไม่สอดคล้องกับวิถีดั้งเดิมในท้องถิ่น ทำให้รัฐถูกมองว่าไม่สามารถเป็นที่พึ่งของประชาชนได้อย่างแท้จริง และยังสร้างความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนให้เกิดขึ้น ชุมชนในภาคใต้หลายแห่ง จึงใช้วิธีพึ่งตนเองมากกว่ารอรับความช่วยเหลือจากภายนอก ขณะเดียวกันก็เรียนรู้ที่จะปฏิเสธการหยิบยื่นที่มาจากภายนอกหากเห็นว่าสิ่งเหล่านั้นไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน (ฌรูฟงส์ จิตรนิรัตน์, 2550, หน้า 42-45)

3. อำนาจ (Power) เป็นสิ่งที่ใครๆ ก็อยากมี ไม่ว่าจะเป็อำนาจเชิงบวก หรืออำนาจเชิงลบ ซึ่ง ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร (2554, หน้า 27) มองว่าความโดดเด่นของอำนาจอยู่ที่การผลิต และการสร้าง สิ่งสำคัญที่อำนาจสร้างก็คือ ความรู้ เอกสิทธิ์ และความจริง ดังนั้น อำนาจจะเกิดขึ้นได้ เพราะอีกฝ่ายให้การยอมรับในอำนาจที่ผู้นั้นมี คนที่มีอำนาจก็ต้องใช้อำนาจให้เป็น ให้เหมาะสมกับบุคคล และสถานการณ์ วิชัย โธสุวรรณจินดา (2551, หน้า 75-80) ได้กล่าวว่าอำนาจมีที่มาจากหลายแหล่ง ดังนี้

- อำนาจความเชี่ยวชาญ (Expert Power) เป็นอำนาจที่เกิดจากการมีความรู้อย่างลึกซึ้งในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น แพทย์เฉพาะทาง

- อำนาจจากการให้รางวัล (Reward Power) เป็นอำนาจที่เกิดจากการให้รางวัลตอบแทนแก่ผู้ที่ตนต้องการ เช่น การเลื่อนขั้นพิเศษให้กับผู้ที่ทำงานให้หัวหน้า

- อำนาจจากการลงโทษ (Coercive Power) เป็นอำนาจที่เกิดจากความสามารถในการลงโทษผู้อื่นที่ไม่ปฏิบัติตามในสิ่งที่ตนต้องการ พ่อแม่ไม่ให้เงินบุตรไปโรงเรียนเพราะบุตรไม่ตั้งใจเรียนหนังสือ

- อำนาจตามกฎหมาย (Legitimate Power) เป็นอำนาจที่เกิดจากการดำรงตำแหน่งในองค์กร หรืออยู่ในตำแหน่งที่มีกฎหมายรับรอง เช่น สมาชิกวุฒิสภา

- อำนาจจากการยอมรับนับถือ (Reference Power) เป็นอำนาจที่เกิดจากการยอมรับ เคารพ ยกย่อง ชื่นชมจากคนอื่น ผู้ที่มีอำนาจแบบนี้สามารถโน้มน้าว ชักจูงผู้อื่นให้ทำตามสิ่งที่ตนเสนอ เช่น ผู้นำชุมชนชักจูงให้ลูกบ้านหันมาเล่นกีฬาออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ

- อำนาจที่มาจากแหล่งข้อมูล (Informational Source of Power) เป็นอำนาจที่เกิดจากการมีข้อมูลที่มากพอเพื่อการต่อรอง หรือโต้แย้งผู้อื่นได้ เช่น ข้อมูลของทนายความที่มีเพื่อช่วยลูกความของตน

- อำนาจที่มาจากลักษณะบุคคล (Power Based on Personality) ลักษณะบุคคลที่มีความโดดเด่นแตกต่างกันสามารถมีผลต่อการใช้อำนาจ เช่น ผู้บริหารมักใช้อำนาจเพื่อให้เกิดความร่วมมือ และมีความยึดหยุ่นสูงต่อการใช้อำนาจ

- อำนาจที่มาจากตำแหน่งในองค์กร (Power Based on Position in an Organization) อำนาจที่มาจากสายงานการบังคับบัญชา

- อำนาจที่มาจากความสัมพันธ์ (Power Based on Relationships) เป็นอำนาจที่มาจากการพึ่งพา การยอมรับ และสร้างเครือข่าย เช่น กลุ่ม สื่อแดง คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีเรื่อง อำนาจเหนือ (Power Over) ซึ่งเป็นแนวคิดของ Boulding (1989, อ้างใน สารัตน์ สองเมืองสุข, 2555, หน้า 31) ได้กล่าวถึงอำนาจลักษณะนี้ว่า เป็นความสามารถในการครอบครองผู้อื่น ด้วยการใช้อำนาจ หรือบังคับบัญชาให้ผู้อื่นทำตามความต้องการของผู้ที่เป็นผู้ออกคำสั่ง หากผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ปฏิบัติตาม ก็อาจจะส่งผลกระทบต่อการทำงาน และอาจจะถูกใช้กำลังเพื่อการบังคับ ข่มขู่

ดังนั้น ในงานวิจัยชิ้นนี้จะนำปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้ง คือ สถานภาพอัตลักษณ์ และอำนาจ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์วิธีการจัดการความขัดแย้ง จากเมืองหินทั้งสองแห่งด้วย

2.11 หลักการและแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

ความขัดแย้งสามารถแปรเปลี่ยนเป็นความรุนแรงได้ทุกเมื่อหากไม่ได้รับการแก้ไขให้เบาบางลง จึงจำเป็นต้องมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเพื่อที่จะรับมือและจัดการกับปัญหาได้อย่างเหมาะสม และเป็นประโยชน์กับทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งรูปแบบเบื้องต้นของการแก้ปัญหาข้อพิพาทประกอบด้วย 4 วิธีการ (มูลนิธิทังคอล คาลิซาน ฮาริบอน และมูลนิธิอาเซียแห่งฟิลิปปินส์, 2544, หน้า 5-7) คือ

1. การเจรจาไกล่เกลี่ย เป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสาร หรือการพูดคุยกันระหว่างคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป ในสิ่งที่มีความหวั่งกังวลจำเพาะต่างๆ
2. การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง เป็นการเจรจาไกล่เกลี่ยด้วยความช่วยเหลือของบุคคลหรือกลุ่มที่สามในบทบาทที่เอื้อให้เกิดกระบวนการทำงานร่วมกัน โดยไม่ได้เข้ามาทำหน้าที่ตัดสินหรือพิพากษา เพราะสิทธิในการตัดสินเป็นของคู่เจรจา
3. อนุญาโตตุลาการ เป็นกระบวนการแก้ไขข้อพิพาทโดยมีรูปแบบสำคัญคล้ายกับการตัดสินพิพากษาของศาล แต่มีการปรับขั้นตอนให้เหมาะสม เช่นมีบุคคลที่สามที่รับฟังปัญหาข้อพิพาท และทำหน้าที่ตัดสิน ซึ่งเมื่อตัดสินแล้วผลการตัดสินอาจผูกพันหรือไม่ผูกพันคู่กรณีในการต้องปฏิบัติตามก็ได้

4. การตัดสินใจพิพากษา คือการฟ้องร้องคดีความกัน โดยใช้ระบบยุติธรรมในชั้นศาลเพื่อพิจารณาถึงเหตุการณ์และกระบวนการ โดยอ้างกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการยุติปัญหาประเด็นต่างๆ

แนวทางทั้งสี่ข้างต้นที่กล่าวมานี้ เป็นหลักการที่มักจะใช้เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้ง ยังมีแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งจากนักวิชาการอีกท่านหนึ่ง คือ มอริส แคทเธอริน (2550, หน้า 28-30) กล่าวถึงรูปแบบในการจัดการความขัดแย้งในอเมริกาเหนือที่ถูกพูดถึงเป็นส่วนใหญ่อยู่ 5 แนวทางด้วยกัน โดยในแต่ละแนวทางนั้นก็แสดงถึงวัตถุประสงค์หรือความตั้งใจที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. การแข่งขัน การบังคับ และการผลักดัน (Competing, forcing and compelling) วิธีการนี้จะใช้เมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายมากกว่าความสัมพันธ์ บุคคลนั้นอาจใช้อำนาจเพื่อช่วยให้บรรลุเป้าหมายรวมถึงใช้อำนาจทำให้ผู้อื่นทำตามด้วย ยิ่งกว่านั้นเขาอาจจำเป็นต้องลุกขึ้นสู้เพื่อปกป้องหลักการ และสิทธิที่ตนสมควรได้ วิธีการนี้เน้นวิธีการแบ่งส้นปันส่วน (Distributive Approach) เป็นแนวทางในการเจรจาไกล่เกลี่ย
2. การโอนอ่อนผ่อนตามหรือการทำให้ราบรื่น (Accommodating or smoothing) การโอนอ่อนยอมตามผู้อื่นอาจนำมาใช้ในกรณีที่มีความห่วงใยต่อความสัมพันธ์ มากกว่าเป้าหมายในการแก้ไขความขัดแย้ง เป้าหมายของข้อตกลงประเภทนี้ จะออกมาในลักษณะการเอื้อประโยชน์ให้กับฝ่ายอื่น โดยที่ฝ่ายเราต้องยอมเสียประโยชน์ วิธีการนี้เน้นความสัมพันธ์เป็นหลัก (Relational in Orientation) และอาจปรับเป็นแนวทางอื่นตามผู้อื่นที่เขาคล้อยตาม เช่น วิธีการแบบแบ่งส้นปันส่วน (Distributive)
3. การประนีประนอม (Compromising) คือ เดินสายกลางระหว่างทั้งเป้าหมาย และความสัมพันธ์ หลักสำคัญที่สุด คือการหาแนวกลางๆ หรือการแบ่งครึ่ง การประนีประนอมไม่อาจเกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากเป็นกรณีความขัดแย้งเกี่ยวกับมุมมองโลกทัศน์ หรือค่านิยมทางศีลธรรม
4. การหลีกเลี่ยง หรือการถอนตัว (Avoiding or Withdrawing) ถือได้ว่าเป็นการเลื่อนออกไป การหลบฉาก และการถอนตัวออกจากประเด็นนั้น การหลีกเลี่ยง หรือการถอนตัวมีประโยชน์อย่างยิ่งในการรักษาความสัมพันธ์ที่มีต่อกันเอาไว้ บางกรณี วิธีการหลีกเลี่ยงหรือการถอนตัว ถือเป็นการช่วยรักษาหน้าให้กับตัวเองและคนอื่น
5. การร่วมมือกัน หรือการแก้ปัญหามา (Collaborating, Integrating or Problem Solving) หมายถึง การบูรณาการหรือการแก้ไขปัญหามา มักให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์และ

จุดมุ่งหมายเช่นกัน เป็นทั้งการรุกและร่วมมือ เป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งที่เน้นวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และการแบ่งสันปันส่วนในการเจรจาไกล่เกลี่ย เกิดการบูรณาการผลประโยชน์ร่วมของทุกๆ คนที่ได้รับผลกระทบ แนวทางนี้ให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ ทั้งยังมุ่งไปสู่การหาข้อยุติความขัดแย้ง และผลการเจรจา ยุติความขัดแย้งที่จะตามมาภายหลังด้วย

แม้รูปแบบการจัดการความขัดแย้งทั้ง 5 ประการข้างต้นจะเป็นหลักในการจัดการความขัดแย้ง แต่ก็ยังมีวิธีการจัดการกับความขัดแย้งแบบอื่นอย่างการโน้มน้าว (Persuasion) ซึ่งเป็นวิธีที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลพยายามที่จะเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้อื่นตลอดจนวิธีคิดความรู้สึก และความเห็น รวมถึงรูปแบบที่ใช้เหตุผลประกอบเพื่อโน้มน้าวผู้อื่น และการสนับสนุน (Supporting) คือให้โอกาสบุคคลที่อยู่ภายใต้ความกดดันสามารถระบายความรู้สึก ความคิดเห็น ความโกรธ หรือไม่พอใจ และช่วยให้การตัดสินใจง่ายขึ้นว่าจะอะไรต่อไป (มอริส แคทเธอริน, 2550, หน้า 31) ทั้ง 2 วิธีการดังกล่าวสามารถทำให้ความขัดแย้งเบาบางลงได้ โดยเฉพาะรูปแบบการสนับสนุนที่มีการเปิดโอกาสให้บุคคลที่อยู่ในปัญหาความขัดแย้งสามารถระบายความรู้สึก ความไม่พอใจ และความคิดเห็น ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ซึ่งเป็นกระบวนการที่สาธารณชนผู้มีความห่วงกังวล มีความต้องการ และมีทัศนคติที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการตัดสินใจ เพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน ประชาชนจะไม่สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพในการตัดสินใจ หากไม่ได้รับรู้ข้อมูลอย่างเพียงพอถึงทางเลือกและผลที่ตามมา ฉะนั้นการให้ข้อมูลต่อสาธารณชนอย่างเพียงพอจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งประโยชน์จากการมีส่วนร่วมดังกล่าว คือช่วยเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ เกิดความเข้าใจกระจ่างในวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบายนั้นๆ ประชาชนมีทางเลือกเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แสดงความต้องการของแต่ละฝ่ายออกมา ทำให้สามารถลดการเผชิญหน้าในระดับที่รุนแรงลงได้ สามารถสร้างฉันทามติ (Consensus Building) ที่จะป็นข้อตกลงที่มั่นคงและยืนยาวเป็นที่ยอมรับระหว่างคู่กรณีร่วมกัน (เจมส์ แอล เครย์ตัน, 2544, หน้า 1, 8-9)

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ เพราะเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้ภาคประชาชน หรือกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น แสดงทัศนคติ แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน เพื่อการตัดสินใจในการแสวงหาทางเลือกอันเหมาะสมเป็นที่ยอมรับร่วมกันต่อโครงการต่างๆ ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมกระบวนการนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอันจะนำมาซึ่งประโยชน์ต่อ

ทุกฝ่าย และในทุกๆ โครงการก็ควรให้ความสำคัญต่อกระบวนการนี้ด้วยเช่นกัน เพราะการเผชิญหน้าอย่างรุนแรงที่เกิดจากการต่อต้าน โครงการต่างๆ มักมีจุดเริ่มต้นจากการละเลยต่อกระบวนการนี้แทบทั้งสิ้น

ในส่วนของงานวิจัยชิ้นนี้ จะใช้รูปแบบการเจรจาไกล่เกลี่ยรวมถึงการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง รูปแบบการใช้ระบบยุติธรรมตัดสินพิพากษา รูปแบบการแข่งขัน การบังคับ การผลักดัน รูปแบบการประนีประนอม รูปแบบการร่วมมือกัน รูปแบบการสนับสนุน และรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน มาเป็นแนวทางวิเคราะห์วิธีการจัดการความขัดแย้งต่อกรณีศึกษาในงานวิจัยด้วย

2.12 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การจัดการของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรมต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้ง: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ เหมืองหินเขาควหา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา และเหมืองหินเขารุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง” ได้ทบทวนงานวิจัยในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งที่เกิดจากเหมืองหินอุตสาหกรรม ดังนี้

งานวิจัยของ เบญญาดา ดิลกชนสติด (2556) ศึกษาเรื่อง ความขัดแย้งจากการประกอบการเหมืองแร่: กรณีศึกษาแหล่งหินเขาสามง่าม จังหวัดราชบุรี ศึกษาโดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และประชาชนจำนวน 17 คน พบว่า ความขัดแย้งจากการประกอบเหมืองแร่เกิดจาก การปรากฏเป็นข่าวของพระภิกษุในวัดถ้ำยอดทองสวมใส่หมวกกันน็อกขณะทำวัตรภายในศาลาการเปรียญตามสื่อต่างๆ เนื่องจากได้รับผลกระทบจากการระเบิดหิน จนทำให้มีผู้ยื่นขอคัดค้านการขอประทานบัตรในแหล่งหินแปลงที่อยู่ใกล้กับวัด นอกจากนี้ยังมีความขัดแย้งระหว่างเหมืองแร่กับชาวบ้านจากผลกระทบเรื่องฝุ่นละออง เสียง และรถบรรทุกที่ขนส่งหินออกจากโรงโม่ อันเนื่องมาจากผู้ประกอบการไม่ได้ดำเนินการตามมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมจนเกิดผลกระทบกับชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างเหมืองกับวัดถ้ำยอดทอง ด้วยการหาคนกลางมาช่วยเจรจาไกล่เกลี่ยประนีประนอม ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งระหว่างเหมืองกับชาวบ้าน ด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการรับเรื่องร้องเรียนความเดือดร้อนจากชาวบ้านเพื่อดำเนินการแก้ไข นอกจากนี้ยังให้ผู้ประกอบการมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยการปฏิบัติ

ตามกฎหมายและมาตรการป้องกันแก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้เหมืองประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้ชาวบ้านทราบถึงการดำเนินการดังกล่าวของเหมือง

ทั้งนี้ งานวิจัยของ เบญญาดา คิลกชนสถิต มีเนื้อหาศึกษาเรื่องความขัดแย้งจากกรณีเหมืองหินซึ่งคล้ายคลึงกับงานของผู้วิจัย ทั้งยังมีรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยการเจรจาไกล่เกลี่ยด้วยคนกลาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ได้ทบทวนวรรณกรรมไว้ สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยการเจรจาไกล่เกลี่ยด้วยคนกลางได้

งานวิจัยของ สุวรรณ อ่อนรักษ์ (2554) ศึกษาเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในการต่อต้านการต่ออายุสัมปทานบัตรเหมืองหินเขาควหา ศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก แกนนำและสมาชิก รวมถึงประสบการณ์ข้อมูลจากผู้วิจัยเองด้วย เนื่องจากผู้วิจัยก็อยู่ในฐานะที่เกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนโดยตรง ผลการศึกษาพบว่า ขบวนการดังกล่าวเป็นการเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่ มีรูปแบบเป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะเชิงรุก เพื่อนำข้อมูลและประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนเนื่องจากการทำเหมืองหินในพื้นที่ นำเสนอต่อภาครัฐเพื่อทบทวนการตัดสินใจในการต่ออายุสัมปทานแก่ผู้ประกอบการเหมืองแร่โดยไม่รอให้เกิดปัญหาขึ้นก่อนแล้วค่อยออกมาเคลื่อนไหวในภายหลัง การเคลื่อนไหวได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ทั้งการวางยุทธวิธีในการเคลื่อนไหว สร้างเครือข่าย ตลอดจนข้อมูลความรู้ต่างๆ ที่จำเป็นโดยอาศัยสิทธิตามรัฐธรรมนูญ เช่น สิทธิการเรียกร้อง สิทธิการรวมกลุ่ม สิทธิในการชุมนุมเรียกร้อง สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการพิทักษ์ปกป้อง อนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีการเคลื่อนไหวผลักดันให้หน่วยงาน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ดำเนินการตามหน้าที่ของตนตามกรอบรัฐธรรมนูญ

สำหรับงานวิจัยของ สุวรรณ อ่อนรักษ์ มีวิธีการแก้ปัญหาแตกต่างจากที่ได้ทบทวนวรรณกรรมมาก่อนหน้านี้ เนื่องจากเป็นการแก้ไขปัญหาโดยใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญในบทบัญญัติเรื่องสิทธิชุมชน เป็นวิธีการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งผู้วิจัยทบทวนงานวิจัยชิ้นนี้เพื่อเป็นข้อมูลศึกษาสถานการณ์ความเป็นมาของความขัดแย้งในพื้นที่ เหมืองหินเขาควหา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

งานวิจัยของ สดนันท์ บุญละเอียด (2556) ศึกษาเรื่อง การแก้ไขความขัดแย้งการใช้ถ่านหินในโรงงานอุตสาหกรรม: กรณีศึกษาตำบลปรัก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ศึกษาโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ร่วมกับการบันทึกเสียงสัมภาษณ์ และการรวบรวมข้อมูลทางเอกสาร มีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง 4 ฝ่าย จากกลุ่มผู้มีส่วน

ได้เสีย คือ 1) ตัวแทนประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ 2) ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ 3) ตัวแทนจากโรงงานอุตสาหกรรม และ 4) ตัวแทนจากสื่อมวลชน พบว่า สถานความขัดแย้งเริ่มขึ้นจากความไม่โปร่งใสของโรงงานอุตสาหกรรม และการปล่อยมลพิษ ซึ่งในขณะนั้นเป็นความขัดแย้งแฝงที่ยังไม่ชัดเจน จนเมื่อโรงงานเปลี่ยนมาใช้เชื้อเพลิงจากถ่านหิน ความขัดแย้งจึงชัดเจนขึ้น ประชาชนในท้องถิ่นออกมารวมกลุ่มต่อต้านการใช้เชื้อเพลิงจากถ่านหิน จนสถานการณ์รุนแรงถึงที่สุดเมื่อมีการปิดถนน และเมื่อเรื่องเข้าสู่กระบวนการของศาลในระหว่างการประท้วง โรงงานจึงยอมยกเลิกใช้ถ่านหิน ความขัดแย้งจึงสิ้นสุดลง และกลับเข้าสู่ภาวะปรองดอง สาเหตุความขัดแย้งมาจาก

- 1) ความขัดแย้งด้านข้อมูล ความกลัวเรื่องถ่านหิน
- 2) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ ชาวบ้านไม่ไว้วางใจโรงงาน
- 3) ความขัดแย้งด้านค่านิยม เกิดจากทัศนคติด้านลบต่อโรงงาน
- 4) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ การเข้ามาของนักการเมือง การสูญเสียผลประโยชน์ในแต่ละฝ่าย แนวทางแก้ปัญหาจากงานวิจัยนี้ คือ

- 1) การเจรจาไกล่เกลี่ย
- 2) การประท้วงของชาวบ้าน
- 3) การฟ้องร้องคดีต่อศาล
- 4) การยกเลิกใช้ถ่านหินของโรงงาน
- 5) ความรับผิดชอบของโรงงานต่อสังคม และ
- 6) ธรรมนูญบาลสิ่งแวดล้อม

งานวิจัยของ นิยม กาแข็ง (2556) ศึกษาเรื่อง การสร้างสันติวัฒนธรรมภายใต้หลักการยุติธรรมชุมชนในกิจการตำรวจ กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง ตำบลพิมาน อำเภอเมืองสตูล และตำบลเขาขาว อำเภอละงู จังหวัดสตูล ศึกษาโดย ศึกษาเอกสาร สังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคล 27 คน และการสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง ผลการศึกษาพบว่า การสร้างสันติวัฒนธรรมภายใต้หลักการยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้งสองแห่ง ทั้งจากฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจ และจากชุมชน ได้มีการใช้หลักการยุติธรรมชุมชนกันอยู่แล้วทั้งแบบที่รู้และไม่รู้ คือรู้ถึงหลักการใช้และสถานการณ์ที่จะใช้ กับที่ไม่รู้ว่าสิ่งที่ปฏิบัติอยู่คือหลักยุติธรรมชุมชน และไม่รู้ว่าความหมายกับหลักการสันติวัฒนธรรมคืออะไร การสร้างสันติวัฒนธรรมในกิจการของตำรวจนั้นจะผ่านช่องทางของ นโยบายคำสั่ง ด้วยทฤษฎีหมาย ซึ่งในทั้งสองพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันในระดับของการสร้างสันติวัฒนธรรมในแต่ละเรื่องไม่เท่ากัน ทั้งความเข้มข้นและความยืดหยุ่นที่ขึ้นอยู่กับทักษะของเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนระหว่างสองพื้นที่

อย่างไรก็ดี แม้ในส่วนของเนื้อหางานวิจัยของ นิยม กาแข็ง จะไม่ได้เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งจากการทำเหมืองหินโดยตรง แต่รูปแบบการศึกษาเปรียบเทียบสองพื้นที่ที่มีความน่าสนใจสามารถนำมาศึกษาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลจากสองพื้นที่ได้ โดยปรับให้เหมาะสมกับเนื้อหางานวิจัยของผู้วิจัย

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้ง 4 ชิ้น ที่ได้ทบทวนมา เรื่องความสอดคล้อง และการนำมาใช้สรุปได้ดังนี้

งานวิจัยของ เบญญาดา คิลกรณสถิต (2556) มีความสอดคล้องเนื่องจากเป็นงานวิจัยเรื่องความขัดแย้งจากเหมืองหินเช่นกัน วิธีการจัดการความขัดแย้งที่สอดคล้องกับหลักการและแนวทางการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งที่ได้ทบทวนไว้ก่อนหน้านี้ สามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์วิธีการจัดการความขัดแย้งกับงานวิจัยของผู้วิจัยได้ ส่วนงานวิจัยของ สุวรรณ อ่อนรักษ์ (2554) แม้จะศึกษาในแง่การเคลื่อนไหวของขบวนการภาคประชาชน แต่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับเหมืองหินเขาคูหา นั้น เป็นแหล่งศึกษาอย่างดีถึงสถานการณ์ความเป็นมาของความขัดแย้ง ในพื้นที่เหมืองหินเขาคูหา ซึ่งเป็นหนึ่งในสองพื้นที่ ที่ผู้วิจัยใช้เป็นแหล่งศึกษาในงานวิจัยด้วย ส่วนงานวิจัยของ สดนนท์ บุญละเอียด (2556) แม้การศึกษาเรื่องการใช้ถ่านหินของโรงงานอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้าน จะมีสาเหตุความขัดแย้งที่แตกต่างจากความขัดแย้งที่เกิดจากเหมืองหิน แต่ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิด และหลักการจัดการความขัดแย้งที่ใช้ในงานวิจัยของ สดนนท์ มีความน่าสนใจสามารถนำมาปรับใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์วิธีการจัดการความขัดแย้งในงานวิจัยของผู้วิจัยได้ และงานวิจัยของ นิยม กาแข็ง (2556) แม้จะศึกษาถึงยุทธธรรมชุมชน แต่รูปแบบการศึกษาเปรียบเทียบสองพื้นที่ สามารถนำมาปรับใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลในงานวิจัยของผู้วิจัยซึ่งใช้รูปแบบการศึกษาเปรียบเทียบสองพื้นที่เช่นเดียวกัน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การจัดการของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรมต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งกับชุมชน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ เหมืองหินเขาควหา อำเภอรัตถุมิ จังหวัดสงขลา และเหมืองหินเขารุน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (สุภางค์ จันทวานิช, 2553) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบถึงความเป็นมา สถานการณ์ สาเหตุของความขัดแย้งจากการทำเหมืองหิน รวมถึงเปรียบเทียบวิธีการจัดการความขัดแย้ง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้งของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรม โดยกำหนดแนวทางและวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

3.1 พื้นที่ศึกษา

อำเภอรัตถุมิ จังหวัดสงขลา พื้นที่โดยรอบเหมืองหินเขาควหาในระยะ 3 กิโลเมตร ครอบคลุมบริเวณพื้นที่ 2 ตำบลคือ ตำบลควหาใต้ และตำบลกำแพงเพชร โดยในพื้นที่ตำบลควหาใต้ ประกอบด้วย บ้านห้วยยาง บ้านควนป้อม บ้านจุ่มปะ บ้านนาปราบ บ้านควหาใน บ้านกันมัน บ้านจิงโหลน บ้านเกาะยาว และบ้านกองอิฐ ส่วนพื้นที่ตำบลกำแพงเพชรประกอบด้วย บ้านชายคลอง และบ้านเขาคกน้ำ

อำเภอกวนขนุน และอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง พื้นที่โดยรอบเหมืองหินเขารุนในระยะ 3 กิโลเมตร ครอบคลุมบริเวณพื้นที่ 5 ตำบลคือ ตำบลพนมวังค์ ตำบลแพรกหา ตำบลมะกอกเหนือ ตำบลปรางหมู่ และตำบลชัยบุรี โดยในพื้นที่ตำบลพนมวังค์ ประกอบด้วย บ้านพนมวังค์ บ้านทุ่งชิงหิ้ง บ้านเขาโต๊ะบุญ บ้านเขาพนม บ้านทุ่งข่า บ้านเกาะอ้ายเต่า และบ้านระหว่างควน พื้นที่ตำบลแพรกหา ประกอบด้วย บ้านม่วงเตี้ย และบ้านไสหิย พื้นที่ตำบลมะกอกเหนือ บ้านท่ามะนาว พื้นที่ตำบลชัยบุรี บ้านโคกลิ่ง พื้นที่ตำบลปรางหมู่ ประกอบด้วย บ้านในล้อม บ้านปรางหมู่ใหญ่ บ้านปรางหมู่ และบ้านแหลมยาง

สำหรับเหตุผลในการเลือกพื้นที่ศึกษาในสองพื้นที่นี้ เนื่องจากสองพื้นที่นี้มีความน่าสนใจ ดังต่อไปนี้

1. พื้นที่โดยรอบเหมืองหินเขาควหา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

เป็นพื้นที่ชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้ๆ กับภูเขาที่มีการทำกิจการเหมืองหิน ลักษณะพื้นที่ราบ มีภูเขาหินปูน ลูกโคคตั้งตระหง่านกลางที่ราบ มีเรือกสวนไร่นา อยู่ใกล้กับภูเขาที่มีการทำกิจการเหมืองหิน ซึ่งชุมชนที่อยู่โดยรอบกับเหมือง ที่นี้เคยเกิดเหตุความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างชาวบ้านในชุมชนกับบริษัทเอกชนเหมืองหินจนถึงขั้นฟ้องเป็นคดีในชั้นศาล การเคลื่อนไหวต่อต้านของชาวบ้านเป็นที่สนใจแก่สื่อทั้งกระแสหลักและกระแสรอง ด้วยการต่อสู้เคลื่อนไหวทางสังคมที่เข้มข้นต่อเนื่องเพื่อมิให้เหมืองสามารถต่ออายุประทานบัตรได้ จนกระทั่งศาลตัดสินให้ชาวบ้านเป็นฝ่ายชนะคดี จึงทำให้เหมืองต้องปิดตัวลงไป ความขัดแย้งที่นี้จึงชัดเจนและเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจ ถึงความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับบริษัทเหมืองหิน ที่จบลงโดยที่ทั้งสองฝ่ายไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ ดังนั้นพื้นที่โดยรอบเหมืองหินเขาควหาจึงเป็นการศึกษาถึงความขัดแย้งที่มีบทสรุปคือคู่ขัดแย้งไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้

2. พื้นที่โดยรอบเหมืองหินเขารูน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

ด้วยพื้นที่โดยรอบเขารูนมีลักษณะทางกายภาพมีลักษณะคล้ายๆ กับพื้นที่โดยรอบเขาควหา คือมีเขาหินปูนลูกโคคผุดขึ้นจากที่ราบ สภาพโดยรอบก็มีทั้งเรือกสวนทุ่งนาของชาวบ้านอยู่โดยรอบ และมีชุมชนตั้งอยู่โดยรอบไม่ไกลนักจากเขารูน ซึ่งเขารูนนี้ก็มีการทำเหมืองเช่นเดียวกับที่เขาควหาในอำเภอรัตนภูมิ แต่จากการลงไปสำรวจพื้นที่เบื้องต้น และได้พูดคุยซักถามกับ ผู้นำชุมชนทางการในพื้นที่ทำให้ทราบว่า เมื่อ 10 ปีก่อน ก่อนที่จะเปิดกิจการเหมืองหินในบริเวณเขารูน บริษัทเอกชนผู้เป็นเจ้าของเหมืองร่วมกับอุตสาหกรรมจังหวัดได้เข้ามาพูดคุยทำประชาพิจารณ์กับผู้นำชุมชนและชาวบ้านในพื้นที่ขอความคิดเห็นเกี่ยวกับการตั้งเหมืองหินและโรงโม่หิน ซึ่งในตอนแรกปฏิกิริยาจากชาวบ้านนั้นมีท่าทีไม่แน่ใจรวมถึงต่อต้านเล็กๆ แต่เนื่องจากการทำข้อตกลงระหว่างผู้นำชุมชนและเจ้าของเหมืองว่าจะมีการดูแลสภาพแวดล้อมของชุมชน พยายามไม่ให้กิจกรรมของเหมืองกระทบต่อวิถีชีวิตในชุมชนมากนัก นอกจากนี้ผู้ประกอบการเหมืองต้องคอยให้ความช่วยเหลือส่งเสริม และดูแลชุมชนตามสมควรด้วย เมื่อทำข้อตกลงเป็นที่เรียบร้อยชาวบ้านจึงให้เปิดกิจการเหมืองหินได้ ซึ่งหลังจากเปิดกิจการเหมืองแล้ว ผู้ประกอบการก็ยังคงมีความเอาใจใส่ต่อการจัดการลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมต่อชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เหมืองหินเขารูนสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนโดยรอบได้ตลอดมา

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเลือกสองพื้นที่นี้มาศึกษาเปรียบเทียบ ถึงการจัดการความขัดแย้งของทั้งสองพื้นที่ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร

3.2 ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้มีทั้งสิ้น 14 ราย ประกอบด้วย ผู้ประกอบการเหมืองหิน 2 ราย ผู้นำระดับท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษาเหมืองหินเขาคูหา 2 ราย ผู้นำระดับท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษาเหมืองหินเขารูน 5 ราย ตัวแทนหน่วยงานอนุญาตกำกับและดูแลประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา 1 ราย เจ้าหน้าที่จากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพัทลุง 1 ราย ตัวแทน NGO ในพื้นที่เขาคูหา 1 ราย (ดูตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 : กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

รายการ	จำนวน (ราย)
กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเหมืองหินเขาคูหา	
1. ผู้ประกอบการเหมืองหิน	
1.1 เหมืองหินเขาคูหา	2
2. ผู้นำระดับท้องถิ่น	
2.1 ตำบลคูหาใต้ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา	
2.1.1 ผู้นำระดับท้องถิ่น	1
2.2 ตำบลกำแพงเพชร อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา	
2.2.1 ผู้นำระดับท้องถิ่น	1
3. ตัวแทนหน่วยงานอนุญาตกำกับของรัฐ	
3.1 เจ้าหน้าที่จากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา	1
4. ตัวแทน NGO	
4.1 NGO ในพื้นที่ ตำบลคูหาใต้ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา	1
รวม	6
กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเหมืองหินเขารูน	
1. ผู้ประกอบการเหมืองหิน	
1.1 เหมืองหินเขารูน	2
2. ผู้นำระดับท้องถิ่น	
2.1 ตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง	
2.1.1 ผู้นำระดับท้องถิ่น	1
2.2 ตำบลแพรกหา อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง	
2.2.1 ผู้นำระดับท้องถิ่น	1
2.3 ตำบลมะกอกเหนือ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง	
2.3.1 ผู้นำระดับท้องถิ่น	1
2.4 ตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง	
2.4.1 ผู้นำระดับท้องถิ่น	1

รายการ (ต่อ)	จำนวน (ราย)
กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเหมืองหินเขารูน	
2.5 ตำบลปรางหมู่ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง	
2.5.1 ผู้นำระดับท้องถิ่น	1
3. ตัวแทนหน่วยงานอนุญาตกำกับของรัฐ	
3.1 เจ้าหน้าที่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพัทลุง	1
รวม	8
รวมทั้งสิ้น	14

ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ความขัดแย้ง มีอำนาจหน้าที่สามารถตัดสินใจต่อสถานการณ์ความขัดแย้ง มีส่วนร่วมต่อวิธีการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่กรณีศึกษา นอกจากนี้ ในกรณีที่หากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักยังให้ข้อมูลได้ไม่ละเอียดมากนัก ผู้วิจัยจะใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) เมื่อมีการแนะนำจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งจะเลือกตัวอย่างจากความถี่ของคำแนะนำ หากได้รับคำแนะนำมาก (ความถี่มาก) ก็จะจัดให้เป็นลำดับแรกในการเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ โดยคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ คือ ได้รับการแนะนำหรือถูกพุดถึงบ่อยครั้งจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ต้องเป็นคนในพื้นที่กรณีศึกษาทั้งสองแห่ง เป็นผู้ที่เกี่ยวข้อง และมีส่วนได้เสียกับเหตุการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่ จะเป็นผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการ เช่น เป็นผู้ใหญ่บ้านตามแต่ละหมู่บ้านที่ผู้วิจัยได้วงกลมไว้ในแผนที่พื้นที่ศึกษารัศมี 3 กิโลเมตร หรือเป็นผู้นำตามธรรมชาติก็ได้ หรือบุคคลผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง เช่น ประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงกับเหมืองหิน

3.3 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

ก่อนการพัฒนางานเขียนนี้เป็นงานวิจัย ผู้วิจัยได้มีโอกาสลงสำรวจพื้นที่กรณีศึกษาทั้งสองแห่งเป็นการเบื้องต้นแล้ว ในพื้นที่เหมืองหินเขารูนนั้นเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยค่อนข้างจะคุ้นเคยเนื่องจากผู้วิจัยมีญาติที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษาและมีโอกาสไปมาหาสู่อยู่เรื่อยๆ นับแต่วัยเยาว์ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีโอกาสได้รู้จักกับตัวแทนชาวบ้านในตำบลคูหาใต้ที่เคยเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านตำบลคูหาใต้กับเหมืองหินเขารูน จากการบรรยายในชั้นเรียนระดับปริญญาโท จึงเป็นเรื่องที่ไม่ยากนักที่จะเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในส่วนพื้นที่เหมืองหินเขารูน ผู้วิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่เป็นการเบื้องต้น เมื่อวันที่ 1 เมษายน วันที่ 31 พฤษภาคม และวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2559

มีโอกาสได้พบกับผู้ประกอบการของเมืองหินในพื้นที่อำเภอควนขนุน และผู้นำระดับท้องถิ่นในตำบลพนมวังค์ ซึ่งผู้วิจัยได้แนะนำตัวทำความรู้จักเป็นการเบื้องต้น ฉะนั้นจากการลงสำรวจพื้นที่จะทำให้ผู้วิจัยสามารถทำความรู้จัก และปรับตัวเข้ากับผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่เพียงเวลาไม่นานนัก จากนั้นก็จะทำการอธิบายประเด็นการวิจัย และวัตถุประสงค์ให้แก่ผู้ให้ข้อมูลทุกฝ่ายรับทราบก่อนการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม

3.4 เครื่องมือในการวิจัย

1. การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interviews) เป็นวิธีที่ผู้วิจัยจะใช้สัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง ผู้ประกอบการเมืองหินอุตสาหกรรม ผู้นำชุมชน หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง และ ตัวแทน NGO ในแบบตัวต่อตัว การสัมภาษณ์เชิงลึกนี้จะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) คือ ใช้แบบสัมภาษณ์ (ดูในภาคผนวก ข) ที่ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์ล่วงหน้าไว้อย่างกว้างๆ เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกโดยละเอียด (ชาย โภชิติตา, 2552, หน้า 283) ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะขออนุญาตบันทึกเสียงระหว่างการสัมภาษณ์ตามความยินยอมของผู้ให้สัมภาษณ์ด้วย
2. แบบบันทึกการสังเกต/ การสัมภาษณ์ เพื่อป้องกันการคลาดเคลื่อนของข้อมูล และการหลงลืมของผู้วิจัย จึงต้องมีการบันทึก โดยการบันทึกนี้แบ่งออกเป็นสองขั้นตอน ขั้นตอนแรก คือ การจดบันทึกย่อ ในช่วงที่มีการซักถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกต เพื่อไม่ให้เป็นการจดจ่อกับการเขียนจึงต้องบันทึกย่อไว้ก่อน ส่วนขั้นที่สอง นำบันทึกย่อมาเรียบเรียงเป็นข้อความที่ขยายมากขึ้น เพื่อใช้ประกอบเข้ากับข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเสียงสัมภาษณ์

3.5 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความถูกต้องเบื้องต้นของแบบสัมภาษณ์ โดยพิจารณาความสอดคล้องของประเด็นต่างๆ จากวัตถุประสงค์ จากนั้นตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) (ยูทช ไกรวรรณ, 2545, หน้า 158-160) โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของคำถามในแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ 2 ท่าน และอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านความขัดแย้ง 1 ท่าน (ดังรายชื่อในภาคผนวก ค) เพื่อพิจารณาความชัดเจนของภาษา ความครบถ้วนของคำถามที่ใช้ใน

แบบสัมภาษณ์ รวมถึงความสอดคล้องของคำตอบที่ได้ในแต่ละประเด็น โดยการให้คะแนนในแต่ละคำถามแบ่งเป็นระดับความสอดคล้อง 3 ระดับ คือ 1) สอดคล้อง มีค่าเท่ากับ 1 คะแนน หมายถึงคำถามนั้นมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2) ไม่น่าสนใจ มีค่าเท่ากับ 0 คะแนน หมายถึงคำถามนั้นจำเป็นต้องพิจารณาทบทวน และปรับปรุงเล็กน้อยจึงจะมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และ 3) ไม่สอดคล้อง มีค่าเท่ากับ -1 หมายถึง คำถามนั้นควรได้รับการพิจารณาทบทวน และปรับปรุงอย่างมากจึงจะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

จากนั้นนำผลคะแนนที่ได้จากอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน มาคำนวณหาค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา (Content Validity Index: CVI) ดังสูตรที่แสดงในภาคผนวก ก ถ้าคะแนนค่าดัชนีในแต่ละข้อมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 แสดงว่าคำถามนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ แต่ถ้าค่าดัชนีน้อยกว่า 0.5 แสดงว่าคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และควรปรับปรุงแก้ไข เมื่อคำนวณหาค่าดัชนีเรียบร้อยแล้ว ดังแสดงในภาคผนวก ก นำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน มาแก้ไขปรับปรุงคำถามในแบบสัมภาษณ์ ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น แล้วจึงนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้กับผู้ให้สัมภาษณ์ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป (ภาคผนวก ก)

3.6 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1

รวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยการทบทวนวรรณกรรมแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจกับปัญหา นำไปสู่การกำหนดประเด็นการศึกษาให้ชัดเจนครอบคลุมมากขึ้น และมีการลงไปสำรวจพื้นที่ที่จะทำการศึกษาก่อนเป็นการเบื้องต้น รวมถึงเข้าไปทำความรู้จักกับที่ตั้งของเหมืองแร่ ผู้ประกอบการเหมือง และผู้นำชุมชนในพื้นที่เพื่อให้เห็นสภาพแวดล้อมของพื้นที่จริงๆ ก่อนทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ขั้นตอนที่ 2

ผู้วิจัยจะทำหนังสือขออนุญาตลงเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และติดต่อไปยังผู้ให้ข้อมูลล่วงหน้าก่อนลงภาคสนามจริงเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้ง ผู้ประกอบการเหมืองหินทั้งสองแห่ง ผู้นำชุมชนในเขตพื้นที่ศึกษาทั้งสองแห่ง สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพัทลุง และตัวแทน NGO ในพื้นที่เขาควหา ผู้วิจัยจะแสดงหนังสือขออนุญาตด้วยตัวเองกับผู้ให้ข้อมูล

ทุกครั้ง สำหรับตัวแทนผู้วิจัยที่ยังไม่ได้ลงพื้นที่สำรวจมาก่อน ก็จะมีการให้เบอร์โทรศัพท์ติดต่อเพื่อขออนุญาตหมาย วัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสะดวกของผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก การเก็บข้อมูลจะเริ่มที่พื้นที่ของเมืองหินเขาคูหาก่อน โดยเริ่มจากผู้ประกอบการเหมือง ผู้นำชุมชนในพื้นที่ ตัวแทน NGO และสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา หลังจากนั้นก็จะลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ของเหมืองหินเขารูน ซึ่งลำดับการเก็บข้อมูลก็จะเริ่มจากผู้ประกอบการเหมือง ผู้นำชุมชนในพื้นที่ และสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพัทลุง โดยทั้งหมดนี้จะใช้รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (แบบไม่เป็นทางการ) ก่อนการสัมภาษณ์จะมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ และขออนุญาตบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ ซึ่งต้องได้รับความยินยอมให้บันทึกเสียงจากผู้ให้ข้อมูลก่อน นอกจากนี้ผู้วิจัยมีการจัดบันทึกเกี่ยวกับการบันทึกเสียงสัมภาษณ์ โดยจะบันทึกเกี่ยวกับประเด็นสำคัญ บันทึกถึงอาทิปกริยาของผู้ให้ข้อมูลในระหว่างสัมภาษณ์ ว่ามีท่าทีต่อประเด็นคำถามในแต่ละช่วงแต่ละประเด็นอย่างไร

ขั้นตอนที่ 3

เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาถูกต้อง ครบถ้วน ตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ให้แก่อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ช่วยตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลอีกครั้ง ถ้ายังได้ข้อมูลมาไม่ครบ หรือผู้ให้ข้อมูลให้ข้อมูลไม่ตรงกับประเด็นที่ต้องการ ผู้วิจัยจะต้องกลับมาสัมภาษณ์เพิ่มเติม โดยนัดสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมจนกว่าข้อมูลจะครบถ้วน หลังจากการสัมภาษณ์ทุกครั้งจะมีการถอดเทปคำสัมภาษณ์ เพื่อทบทวนความครบถ้วนของเนื้อหา ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจะสิ้นสุดเมื่อข้อมูลที่รวบรวมมาไม่มีประเด็นแปลกใหม่เพิ่มเติม หรือถึงจุดการอิ่มตัวของข้อมูล

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาถอดเทปอย่างละเอียดคำต่อคำเรียบเรียงเป็นข้อความเชิงบรรยาย แล้วสะท้อนระหว่างการสัมภาษณ์ และหลังสัมภาษณ์ ตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนของข้อมูล หากข้อมูลที่ได้ยังไม่ครบถ้วนต้องกลับไปในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม
2. อ่านบทสัมภาษณ์ที่ได้จากการถอดเทปทั้งหมดหลายๆ รอบ เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลที่ได้มา แล้วขีดเส้นใต้ประโยคสำคัญที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา

3. จัดกลุ่มข้อมูลออกเป็นกลุ่มๆ เช่นกลุ่มข้อมูล ความเป็นมาสถานการณ์ความขัดแย้ง สาเหตุความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้ง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ของทั้งสองพื้นที่
4. ใช้หลักการที่ทบทวนวรรณกรรมมาในบทที่ 2 แนวคิด หลักการและแนวทางการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้ง มาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์อธิบายความ วิเคราะห์เปรียบเทียบ ข้อมูลระหว่างสองพื้นที่ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และตีความเรียบเรียงข้อมูล นำเสนอผลสรุปในรูปแบบการบรรยายเชิงพรรณนา

3.8 จริยธรรมในการวิจัย

การวิจัยทางสังคมศาสตร์ เป็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม และมนุษย์ อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสังคม วัฒนธรรม และชีวิต นักวิจัยพึงระมัดระวังไม่ก่อให้เกิดความเสียหายด้วยประการใดๆ แก่ประชาชนไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องนำมาพิจารณาควบคู่กันเสมอ (ชาย โภชิตตา, 2552, หน้า 405) ฉะนั้นในขั้นตอนการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยจะแนะนำตัว และอธิบายวัตถุประสงค์ ประโยชน์ของงานวิจัย นอกจากนี้ต้องปกปิดชื่อและข้อมูลของผู้ถูกสัมภาษณ์ ไว้เป็นความลับ ด้วยการใช้ชื่อสมมุติ และใช้ชื่ออักษรย่อในกรณีทีกล่าวถึงบุคคลที่สาม ซึ่งไม่ได้อยู่ในกลุ่มผู้ถูกสัมภาษณ์ รวมถึงชื่อของบริษัทเหมืองหินที่ประกอบกิจการในพื้นที่การศึกษาทั้งสองแห่ง โดยจะนำเสนอข้อมูลในด้านภาพรวม เพื่อป้องกันสวัสดิภาพต่อตัวบุคคล รวมถึงชื่อเสียงขององค์กร หรือหน่วยงานที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ทำงานอยู่ไม่ให้ได้รับผลกระทบจนเกิดความเสื่อมเสียในอนาคต และต้องได้รับความยินยอมจากผู้ให้สัมภาษณ์ในการบันทึกเสียงทุกครั้งทีสัมภาษณ์

บทที่ 4

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง “การจัดการของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรมต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งกับชุมชน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ เหมืองหินเขาควหา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา และเหมืองหินเขารุน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง” เป็นการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความเป็นมาของสถานการณ์ สาเหตุความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้ง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง จากกรณีศึกษาทั้งสองพื้นที่ การศึกษานี้มีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารของหน่วยงานราชการ และจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กลุ่มตัวแทนจากผู้ประกอบการเหมืองหิน ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนเจ้าหน้าที่หน่วยงานกำกับดูแลของรัฐ และตัวแทน NGO ทั้งนี้ จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์จากเดิมทั้งหมดที่กำหนดไว้ 14 ราย เพิ่มขึ้นเป็น 15 ราย เนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล หลังจากลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยในส่วนของผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่เหมืองหินเขาควหา มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม คือ ตัวแทนผู้ประกอบการเหมืองสัมภาษณ์ได้ 1 ราย จากเดิมที่กำหนดไว้ 2 ราย และมีผู้ให้ข้อมูลเพิ่มจากการแนะนำโดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นชาวบ้าน 1 ราย ส่วนผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่เหมืองหินเขารุนมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม คือ ตัวแทนผู้ประกอบการเหมืองสัมภาษณ์ได้ 1 ราย จากเดิมที่กำหนดไว้ 2 ราย มีผู้นำระดับท้องถิ่นในตำบลแพรกหา 1 ราย ที่ไม่สามารถติดต่อขอสัมภาษณ์ได้ ตัวแทนผู้ให้สัมภาษณ์ระดับท้องถิ่นจึงลดลงจากเดิมที่กำหนดไว้ 5 ราย เป็น 4 ราย นอกจากนี้มีผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเจ้าหน้าที่เพิ่มเข้ามาอีก 1 ราย รวมเป็น 2 ราย จากเดิมที่กำหนดไว้ 1 ราย โดยเป็นเจ้าหน้าที่คนเดียวกันกับเจ้าหน้าที่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา เพราะผู้ให้ข้อมูลรายนี้สามารถให้ข้อมูลของทั้งสองพื้นที่ได้ มีผู้ให้ข้อมูลเพิ่มจากการแนะนำโดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้นำชุมชน 1 ราย และมีผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นชาวบ้านเข้าร่วมให้สัมภาษณ์เพิ่มอีก 1 ราย จึงทำให้มีผู้ให้สัมภาษณ์ที่ลดลง และเพิ่มขึ้นในบางกลุ่ม สำหรับรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคน ผู้วิจัยจะใช้แทนด้วยชื่อสมมุติ กรณีที่มีการกล่าวถึงบุคคลที่สามที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มผู้ถูกสัมภาษณ์ รวมถึงชื่อของบริษัทเหมืองหินทั้งสองพื้นที่การศึกษา ผู้วิจัยจะใช้แทนด้วยอักษรย่อ โดยข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ จำแนกข้อมูลตามตารางที่ 3 และ 4 ดังนี้

ตารางที่ 3 : จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ในพื้นที่ศึกษา เหมืองหินเขาคูหา

เขาคูหา			
ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (นามสมมุติ)	ตำแหน่ง	วันที่สัมภาษณ์	จำนวน (คน)
คุณวรวุฒิ	ผู้ประกอบการเหมืองหิน	21 พ.ย. 2561	1
คุณอดิศร	ผู้นำระดับท้องถิ่น	26 มี.ค. 2561	1
คุณเชียร	ผู้นำระดับท้องถิ่น	25 มี.ค. 2561	1
คุณแป้ง	เจ้าหน้าที่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา	8 ม.ค. 2561 6 ก.พ. 2561	1
คุณชัยยันต์	ตัวแทนชาวบ้านที่เป็น NGO	6 พ.ค. 2561	1
คุณกิตติ	ตัวแทนชาวบ้านในตำบลคูหาใต้	9 พ.ค. 2561	1
รวม			6

ตารางที่ 4 : จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ในพื้นที่ศึกษา เหมืองหินเขารุน

เขารุน			
ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (นามสมมุติ)	ตำแหน่ง	วันที่สัมภาษณ์	จำนวน (คน)
คุณประทีน	ผู้จัดการเหมืองหิน	16 พ.ค. 2561	1
คุณปานเพชร	ผู้นำระดับท้องถิ่น	19 มี.ย. 2559 13 พ.ค. 2561	1
คุณสุขใจ	ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์	13 พ.ค. 2561	1
คุณปราชญ์	ผู้นำระดับท้องถิ่น	25 พ.ย. 2561	1
คุณสมหมาย	ผู้นำระดับชุมชน	25 พ.ย. 2561	1
คุณพิทักษ์	ผู้นำระดับท้องถิ่น	25 พ.ย. 2561	1
คุณทวี	ผู้นำระดับท้องถิ่น	25 พ.ย. 2561	1
คุณโรจน์นัท	เจ้าหน้าที่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดตรัง (ดูแลครอบคลุมพื้นที่จังหวัดพัทลุง)	27 พ.ย. 2561	1
คุณแป้ง	เจ้าหน้าที่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา	8 ม.ค. 2561 6 ก.พ. 2561	1
รวม			9

ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆ จะถูกนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ นำเสนอผลสรุปในรูปแบบการบรรยายเชิงพรรณนา โดยจะนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

4.2 ความเป็นมา สถานการณ์ การทำเหมืองหิน ในพื้นที่เขาควหา และพื้นที่เขารุน

4.3 สาเหตุของความขัดแย้งจากการทำเหมืองในพื้นที่

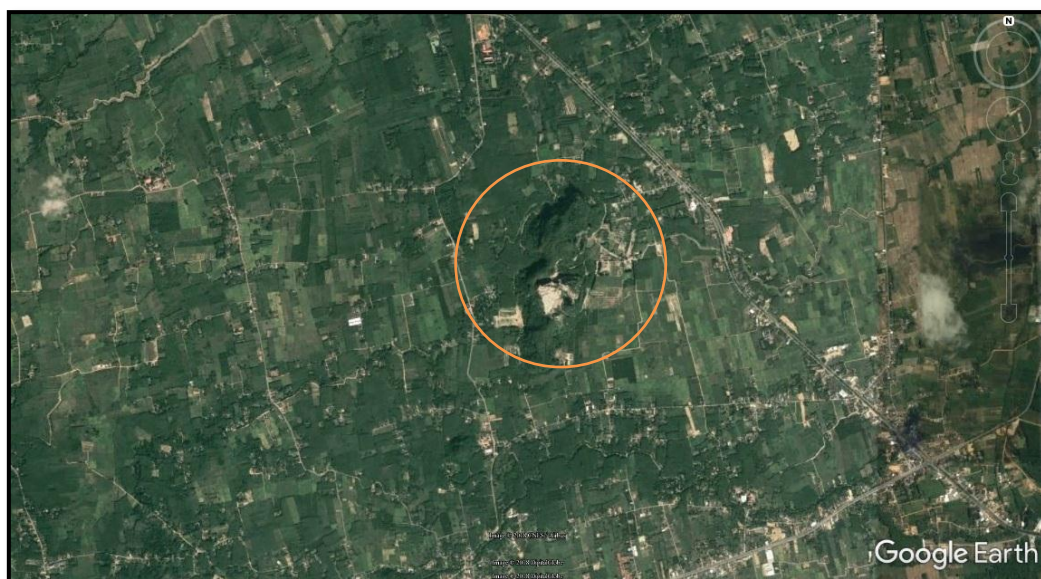
4.4 การจัดการความขัดแย้ง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลการจัดการความขัดแย้ง ของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรม

4.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา เขาควหา และเขารุน

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่เขาควหา

จากเอกสารของ เครือข่ายพิทักษ์สิทธิชุมชนเขาควหา อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา ถึง คณะรัฐมนตรี ที่ คสค. 14/2558 ลงวันที่ 21 กรกฎาคม 2558 เรื่อง ขอให้ยกเลิกการประกาศให้เขาควหา อ.รัตนบุรี จ.สงขลา เป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม ได้บรรยายถึงสภาพพื้นที่โดยรอบของเขาควหาไว้ดังนี้

“เขาควหา” เป็นภูเขาหินปูน มีลักษณะเป็นเขาลูกโดด ตั้งอยู่ใจกลางชุมชน มีความยาวประมาณ 1.5 กิโลเมตร กว้างประมาณ 500- 600 เมตร จุดสูงที่สุดจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 218 เมตร ความสูงจากที่ราบประมาณ 180 เมตร เขาควหาเป็นเขาที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลลอดผ่านใต้ภูเขา เรียกแหล่งน้ำนี้ว่า “คลองตะเคียน” เนื้อที่ของ “เขาควหา” วัดได้โดยรวมประมาณ 300 ไร่ มีบ้านเรือนของราษฎร โรงเรียน วัด สถานที่ราชการ ร้านค้า พื้นที่ทำกินทางการเกษตร ตั้งอยู่โดยรอบเขาควหา

ภาพที่ 7 เขาคูหา (ในวงกลม) และบริเวณโดยรอบ

ที่มา : Google Earth (ม.ป.ป.1)

เขาคูหา ตั้งอยู่ในท้องที่ของหมู่ 5 บ้านจุ่มปะ หมู่ที่ 9 บ้านห้วยยาง ตำบลคูหาใต้ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา โดยทิศเหนือใกล้โรงเรียนมัธยมสิริวัณวรี 2 และชุมชนบ้านกันมัน หมู่ที่ 12 ตำบลคูหาใต้ ทิศตะวันออกใกล้กับถนนเพชรเกษม และชุมชนบ้านนาปราบ หมู่ที่ 4 ตำบลคูหาใต้ ส่วนด้านทิศตะวันตกติดชุมชนบ้านควนปอม หมู่ที่ 7 ตำบลคูหาใต้ ทิศใต้ใกล้กับวัดเจริญฤๅผา (วัดจุ่มปะ) โรงเรียนวัดเจริญฤๅผา และชุมชนบ้านจุ่มปะ หมู่ที่ 5 ตำบลคูหาใต้ (เครือข่ายพิทักษ์สิทธิชุมชนเขาคูหา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา, 2558, หน้า 2)

4.1.2 ความสำคัญของเขาคูหา ต่อชุมชนใกล้เคียง

เขาคูหา เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนและพื้นที่ ด้วยการตั้งเป็นชื่อชุมชน คือ “ชุมชนบ้านคูหา” ชื่อสี่แยก ถนนเพชรเกษมที่ตัดกับถนนที่มาจากจังหวัดสตูล และถนนที่มาจากอำเภอควนเนียง คือ “สี่แยกคูหา” ชื่อตำบล คือ “ตำบลคูหาใต้” ชื่อวัด คือ “วัดคูหาโน” “วัดคูหานอก” รวมถึงการใช้เขาคูหาเป็นนาฬิกาธรรมชาติในการบอกเวลาด้วยการดูจากแสงเงาของภูเขาโดยสังเกตจากหน้าเขาที่อยู่ทางทิศตะวันออก และหลังเขาซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก

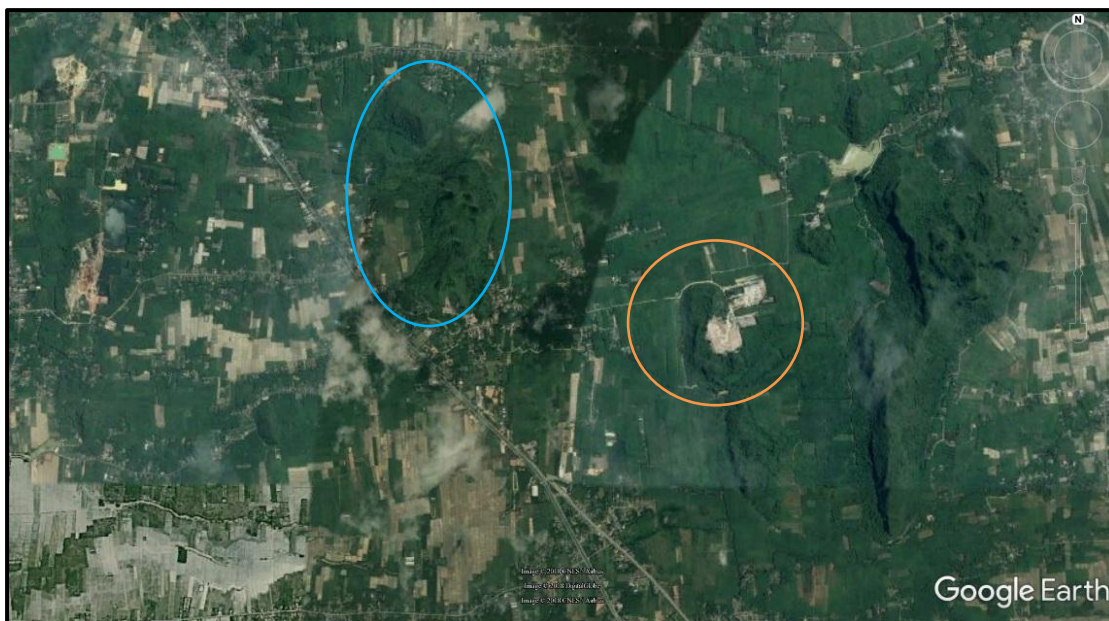
เขาคูหา มีสายน้ำไหลลอดผ่านใต้เขา คือ “คลองตะเคียน” ชาวบ้านเรียกกันว่า “คลองเคียน” ซึ่งไหลผ่านพื้นที่หลายตำบล โดยมีต้นน้ำอยู่ ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัษฎา ปลายน้ำอยู่ที่ ตำบลควนโส อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา ก่อนไหลลงทะเลสาบสงขลา มีความยาวรวมประมาณ 40-50 กิโลเมตร คลองตะเคียนเป็นแหล่งสร้างความอุดมสมบูรณ์ต่อระบบนิเวศของเขาคูหา สามารถพบสายพันธุ์ปลาได้หลายชนิดในคลองตะเคียนและตามลำเหมือง นอกจากนี้เขาคูหา ยังมีสภาพความเป็นป่า ซึ่งพบพรรณไม้ชนิดไม้เบญจพรรณ ไม้ที่พบได้ทั่วไปตามป่าดิบชื้นบนเขาหินปูน

ก่อนที่จะมีการระเบิดหินที่เขาคูหา นั้น เคยมีสัตว์ป่าต่างๆ เช่น ลิง ค่าง ค้างคาวแม่ไก่ นกทูหนิน ไก่ป่า นกเปล้า นกฮูก เป็นต้น ส่วนในถ้ำเขาคูหา มีค้างคาวอาศัยเป็นจำนวนมาก จนเป็นแหล่งปฎิบัติค้างคาว ที่นำไปเป็นปฎิวัติธรรมชาติในการทำการเกษตรของชุมชนเขาคูหา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้หายไปหลังจากเริ่มมีการระเบิดหิน (คำสั่งเรียกให้ทำคำให้การของศาลปกครองสงขลา, 2559, หน้า 8)

4.1.3 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่เขารุน

“เขารุน” เป็นภูเขาหินปูน มีลักษณะเป็นเขาลูกโดดเช่นเดียวกับเขาคูหา ตั้งอยู่ใกล้ชุมชน มีความยาวประมาณ 600 เมตร กว้างประมาณ 200 เมตร จุดสูงที่สุดจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 150 เมตร เนื้อที่ของเขารุนวัดได้โดยรวมประมาณ 43 ไร่ มีบ้านเรือนของราษฎร โรงเรียน วัด ร้านค้า พื้นที่ทำกินทางการเกษตร ตั้งอยู่โดยรอบ (ประทีน, ผู้จัดการโรงโม่หินเขารุน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

เขารุนตั้งอยู่ในท้องที่ของหมู่ 5 บ้านพนมวังค์ ตำบลพนมวังค์ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยทิศเหนือใกล้วัดศรีธรรมาราม ทิศตะวันออกใกล้กับเขาชัยบุรี ทิศตะวันตกติดชุมชนบ้านพนมวังค์ หมู่ที่ 5 ทิศใต้ใกล้กับคลองพังโย

ภาพที่ 8 เขารุน (วงสีส้ม) กับเขาพนมวังค์ (วงสีฟ้า) และบริเวณโดยรอบ

ที่มา : Google Earth (ม.ป.ป.2)

4.1.4 ความสำคัญของเขารุน ต่อชุมชนใกล้เคียง

ในสมัยอดีตพื้นที่ของเขารุนถูกใช้เป็นแหล่งปลูกหัวมันและต้นไม้ที่ให้ผลของชาวบ้านในละแวกใกล้เคียง เมื่อถึงฤดูน้ำหลากชาวบ้านก็จะนำหัวมันที่ปลูกในพื้นที่เขารุนมาหมก (เผาไฟ) ซึ่งปัจจุบันพื้นที่เขารุนก็ไม่มีมีการปลูกมันแล้วนับตั้งแต่ที่มีการประกาศให้เขารุนเป็นพื้นที่แหล่งหินอุตสาหกรรมของจังหวัด (ปานเพชร, ผู้นำระดับท้องถิ่น, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2559)

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีความแตกต่างกันระหว่างพื้นที่เขาคูหาและเขารุน ในเรื่องความสำคัญของภูเขาศู่ต่อชุมชนใกล้เคียง กล่าวคือเขาคูหาเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน และถูกนำไปตั้งเป็นชื่อของตำบลในพื้นที่ จนมีชาวบ้านรวมกลุ่มเพื่อปกป้องไม่ให้เขาคูหาต้องหายไปจากชุมชน ขณะที่เขารุนเป็นภูเขานขนาดเล็ก เมื่อเทียบกับภูเขาคูหาอื่นในละแวกใกล้เคียง โดยเฉพาะเขาพนมวังค์ (ดูภาพที่ 8 ในวงสีฟ้า) เป็นภูเขานขนาดใหญ่ มีถ้ำอยู่ใต้ภูเขาซึ่งชาวบ้านในพื้นที่ เรียกว่า “ถ้ำปลา” และชื่อของภูเขาก็ดูถูกนำไปตั้งเป็นชื่อของตำบลในพื้นที่ ส่วนเขารุนเป็นภูเขาที่ใช้สำหรับเป็นแหล่งเพาะปลูก ไม่ได้ถูกจัดให้เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนในพื้นที่อย่างเขาพนมวังค์ หรือเขาคูหา

4.2 ความเป็นมา สถานการณ์ การทำเหมืองหิน ในพื้นที่เขาควหา และพื้นที่เขารุน

4.2.1 ความเป็นมา สถานการณ์ การทำเหมือง ในพื้นที่ เขาควหา

จากการศึกษาเอกสารประกอบคำสั่งเรียกให้ทำคำให้การของศาลปกครองสงขลา คดีหมายเลขคำที่ ส.7/2558 (คำสั่งเรียกให้ทำคำให้การของศาลปกครองสงขลา, 2559, หน้า 9) ซึ่งมีการกล่าวถึงความเป็นมา ในการทำเหมืองหินเขาควหา โดยมีลำดับเหตุการณ์เป็น 3 ยุค ดังต่อไปนี้

ยุคแรก จากคำบอกเล่าของคนเก่าคนแก่ หินจากควหาได้ถูกนำไปใช้ ตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง โดยทหารญี่ปุ่นได้นำคนชาวซึ่งเป็นเชลยจากสงครามมาตีหินเพื่อนำไปก่อสร้างทางรถไฟ หลังจากนั้นประมาณปีพ.ศ. 2507 ถึง พ.ศ. 2510 กรมทางหลวงได้นำหินจากเขาควหาไปก่อสร้างถนนสายเพชรเกษม ช่วงหาดใหญ่ – พัทลุง โดยใช้วิธีการระเบิดและตีหินแบบเก่า หลังจากนั้นชาวบ้านที่ได้มาร่วมงานทำหินช่วงนั้น ก็ได้ดำเนินการต่อเป็นกิจการตามที่ดินของชาวบ้านที่ติดเขตภูเขา มีการดำเนินการกันจนเกือบรอบภูเขา และเริ่มมีผู้ประกอบการจากภายนอกเข้ามาดำเนินการ แต่ก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนในชุมชนเขาควหา

ยุคที่สอง เป็นยุคการทำหินตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 9 ประมาณช่วงปี พ.ศ. 2520 ถึง พ.ศ. 2538 ซึ่งเป็นการระเบิดหินโดยขออนุญาตกับรัฐผ่านกฎหมายที่ดินดังกล่าว การทำหินในช่วงนี้ ใช้วิธีการโหน โดยใช้เชือกคนจากหน้าผาลงมาเจาะรู ซึ่งรูนี้เอาไว้ใส่วัตถุระเบิด ลักษณะการระเบิดแบบนี้จะระเบิดตัดจากหน้าผา ปัจจุบันยังเห็นร่องรอยของการระเบิดอยู่ทางทิศเหนือของภูเขา การระเบิดหินในด้านทิศเหนือของภูเขานี้ ส่งผลกระทบต่อชุมชนในละแวกนั้น รวมถึงโรงเรียนมัธยมจักรีวัชร (ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนมัธยมสิริวัณวรี 2 สงขลา) จนกระทั่งเกิดการร้องเรียนของราษฎร จึงมีการย้ายพื้นที่ทำเหมืองจากด้านทิศเหนือ ไปอยู่ด้านทิศตะวันออก

ยุคปัจจุบัน ยุคนี้เป็นการทำเหมืองหินตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 โดยมีมติคณะรัฐมนตรี ฉบับลงวันที่ 13 มิถุนายน 2538 กำหนดให้เปลี่ยนแปลงการระเบิด และข่อยหินจากเดิมที่ใช้คนห้อยโหนลงมาจากหน้าผาเจาะบรรจุวัตถุระเบิด มาเป็นใช้เครื่องจักรขุดเจาะ และใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่โยกย้ายหินลงจากชั้นบน ซึ่งทำแบบขั้นบันไดลงมา มีการออกระเบียบการขอประทานบัตรสำหรับการทำเหมืองหินอุตสาหกรรมเพื่อการก่อสร้างขึ้นมาใหม่ โดยกระทรวงอุตสาหกรรมต้องประกาศกำหนดแหล่งหินอุตสาหกรรมก่อน ซึ่งกระทรวงอุตสาหกรรมได้ประกาศกำหนดพื้นที่แหล่งหินอุตสาหกรรม ฉบับที่ 8 ระบุให้ เขาควหา (บางส่วน) เป็นแหล่งหินอุตสาหกรรมเพื่อการก่อสร้าง เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2540 นำไปสู่การออกประทานบัตรให้เอกชนจำนวน 2 ราย เข้าประกอบกิจการเหมืองหินในพื้นที่

4.2.2 ลำดับเหตุการณ์การดำเนินการประกาศกำหนดแหล่งหินอุตสาหกรรม และการประกอบกิจการเหมืองหินเขาควหา

วันที่ 1 มีนาคม 2538 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้มีมติให้มีแผนเปลี่ยนการระเบิดและข่อยหิน ตามมาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ไปเป็นเทคโนโลยีการทำเหมืองหิน ตาม พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510

วันที่ 13 มิถุนายน 2538 ได้มีมติคณะรัฐมนตรี เรื่องเห็นชอบแนวทางการดำเนินงานและแผนปฏิบัติการ เพื่อเปลี่ยนแปลงการระเบิดและข่อยหิน เป็นเทคโนโลยีการทำเหมืองหินสำหรับพื้นที่ทั่วไป โดยสำนักเลขาธิการสำนักนายกรัฐมนตรีได้มีหนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2538 แจ้งผลมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว

วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2539 กระทรวงอุตสาหกรรมได้ประกาศกฎกระทรวง ฉบับที่ 77 พ.ศ. 2539 ออกตามความในพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 ทำให้หินปูนซึ่งไม่มีความเหมาะสมที่จะเป็นหินประดับเปลี่ยนเป็นหินอุตสาหกรรมแทน ต่อมากฎกระทรวงดังกล่าวได้ถูกยกเลิกไป แต่กฎกระทรวงใหม่ฉบับลงวันที่ 12 กันยายน 2550 ก็ยังกำหนดให้หินปูนเป็นหินอุตสาหกรรม อีกทั้งกำหนดให้ดินเป็นดินอุตสาหกรรมและทรายเป็นทรายอุตสาหกรรม

ปี 2540 ตามนโยบายกำหนดแหล่งหินอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม และคณะรัฐมนตรี ได้ให้จังหวัดทุกจังหวัดทำการสำรวจแหล่งหินเพื่อกำหนดเป็นแหล่งหินอุตสาหกรรมในประเทศ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมายให้นายอำเภอทุกอำเภอดำเนินการสำรวจตามนโยบายดังกล่าวเพื่อกำหนดแหล่งหินอุตสาหกรรม ในส่วนของอำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ได้ส่งการให้ตรวจสอบสภาพพื้นที่แล้วเสนอต่อคณะกรรมการกำหนดแหล่งหินเพื่อการทำเหมืองหินอุตสาหกรรมระดับจังหวัด ต่อจากนั้นผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาจึงเสนอต่อกระทรวงอุตสาหกรรม กำหนดให้ “เขาควหา” เป็นแหล่งหินอุตสาหกรรมบางส่วน อย่างไรก็ตามไม่ได้กำหนดให้แน่ชัดว่าบริเวณใดของเขาควหา เป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม

วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2540 เมื่อกระทรวงอุตสาหกรรมได้รับการเสนอจากจังหวัดต่างๆ รวมทั้งจังหวัดสงขลาแล้ว จึงได้ออกประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง กำหนดพื้นที่แหล่งหินอุตสาหกรรม ฉบับที่ 8 ลงวันที่ 1 ตุลาคม 2540 กำหนดให้ “เขาควหา” เป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม ชนิดหินปูนเพื่ออุตสาหกรรมการก่อสร้าง

วันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2542 กระทรวงอุตสาหกรรมได้ออกประทานบัตร เลขที่ 27655/15290 ให้แก่ห้างหุ้นส่วนจำกัด ม1. (ซึ่งภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น บริษัท ม2. จำกัด) อนุญาตให้ทำเหมืองบนเขาควหา โดยประทานบัตรมีอายุ 10 ปี นับตั้งแต่วันที่ 30 กรกฎาคม 2542 และสิ้นอายุวันที่ 29 กรกฎาคม 2552 บนเนื้อที่ 165 ไร่ 32 ตารางวา

วันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2543 กระทรวงอุตสาหกรรมได้ออกประทานบัตรเลขที่ 27655/15331 เนื้อที่ 44 ไร่ 95 ตารางวา ให้แก่ คุณ น. โดยประทานบัตรมีอายุ 10 ปี ซึ่งจะสิ้นอายุในวันที่ 9 เมษายน 2553 ต่อมาคุณ น. ให้บริษัท ท. จำกัด รับช่วงในการทำเหมือง เมื่อรวมเนื้อที่ของประทานบัตรทั้งสองแปลงจึงเป็นจำนวนเนื้อที่ 2,129 ไร่ (คำสั่งเรียกให้ทำคำให้การของศาลปกครองสงขลา, 2559, หน้า 9-11)

4.2.3 ความเป็นมา สถานการณ์ การทำเหมืองในพื้นที่เขารูน

กรณีของเขารูนก็เช่นเดียวกับเขาควหา กล่าวคือ ในปี 2540 ตามนโยบายกำหนดแหล่งหินอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรมและคณะรัฐมนตรีได้ให้จังหวัดทุกจังหวัดทำการสำรวจแหล่งหินเพื่อกำหนดเป็นแหล่งหินอุตสาหกรรมในประเทศ ซึ่งเป็นการดำเนินการพร้อมกันทั่วประเทศ ในการนี้จังหวัดพัทลุงโดยผู้ว่าราชการจังหวัด ได้มอบหมายให้ทุกอำเภอดำเนินการสำรวจตามนโยบายดังกล่าวเพื่อกำหนดแหล่งหินอุตสาหกรรม อำเภอควนขนุนได้ตรวจสอบสภาพพื้นที่และเสนอต่อคณะกรรมการกำหนดแหล่งหินเพื่อการทำเหมืองหินอุตสาหกรรมระดับจังหวัด และผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงได้เสนอต่อกระทรวงอุตสาหกรรม กำหนดให้ “เขารูน” เป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม ต่อมากระทรวงอุตสาหกรรม จึงได้ออกประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง กำหนดพื้นที่แหล่งหินอุตสาหกรรม ฉบับที่ 8 ลงวันที่ 1 ตุลาคม 2540 กำหนดให้ “เขารูน” เป็นแหล่งหินอุตสาหกรรมชนิดหินปูนเพื่ออุตสาหกรรมการก่อสร้าง

แหล่งหินอุตสาหกรรมก่อสร้างในจังหวัดพัทลุงที่ประกาศเป็นแหล่งหินอุตสาหกรรมมีจำนวน 5 แหล่ง ได้แก่ เขาน้อย อำเภอตะโหมด เขาพนมวังค์และเขารูน อำเภอควนขนุน เขาหวัง อำเภอกงหรา และเขาหินแท่น อำเภอเมืองพัทลุง เขตแหล่งหินอุตสาหกรรมสำหรับใช้ในอุตสาหกรรมก่อสร้างมีเนื้อที่รวม 478 ไร่ มีปริมาณสำรองหินปูนรวมประมาณ 72.78 ล้านเมตริกตัน

หลังจากที่ภาครัฐได้ประกาศให้เขารูนเป็นแหล่งหินอุตสาหกรรมแล้ว ก็ได้มีผู้ประกอบการจำนวน 5 ราย เข้ามาขอยื่นคำขอประทานบัตร แต่มีเพียงสองรายที่ได้รับการออกประทานบัตร รายแรก คือ คุณ ช. เป็นชาวจังหวัดพัทลุง เป็นบุตรของคุณ ร. ซึ่งคนในพื้นที่จะรู้จักคุณ ร.

อย่างกว้างขวางในฐานะที่ คุณ ร. เคยเป็นเจ้าของโรงโม่หิน ในสมัยที่ยังใช้กฎหมายมาตรา 9 ของกรมที่ดิน ในตำบลพญาขัน อำเภอเมืองพัทลุง กระทั่งเมื่อแหล่งวัตถุดิบที่เคยทำอยู่ร่อยหรอ จนไม่สามารถประกอบกิจการในพื้นที่ต่อไปได้ คุณ ร. จึงเลือกเขารูนซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลพนมวัง อำเภอควนขนุนเป็นฐานการผลิตแห่งใหม่ในเวลาต่อมา แต่เนื่องจากอยู่ในวัยชราแล้ว จึงมอบหมายให้คุณ ช. ผู้เป็นบุตรชายดำเนินกิจการต่อไป คุณ ช. ได้ที่จัดสรรพื้นที่ส่วนที่เป็นภูเขาและพื้นราบ ส่วนอีกรายคือ คุณ ว. ซึ่งมีอาณาเขตที่ได้รับจัดสรรติดกัน สรุปว่าในพื้นที่เขารูนได้รับการจัดสรรที่ดินแปลงประธานบัตรเพื่อทำเหมืองหินเพียง 2 แปลง แปลงแรกเป็นของคุณ ช. ประธานบัตรเลขที่ 23956/15410 เนื้อที่ 68 ไร่ 2 งาน 19 ตารางวา มีอายุ 10 ปี ตั้งแต่วันที่ 20 ตุลาคม 2543 ถึงวันที่ 19 ตุลาคม 2553 ปัจจุบันยังมีการเปิดกิจการทำเหมืองอยู่ ส่วนแปลงที่สองเป็นของคุณ ว. ประธานบัตรเลขที่ 23960/15733 มีเนื้อที่ 57 ไร่ 3 งาน 29 ตารางวา โดยประธานบัตรมีอายุ 10 ปี นับแต่วันที่ 28 ธันวาคม 2548 ถึง วันที่ 27 ธันวาคม 2558 ปัจจุบันหมดอายุประธานบัตรไปแล้ว (โรจนันท์, นายช่างรังวัดชำนาญงานสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดตรัง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2561)

ประธานบัตรของคุณ ช. เปิดกิจการทำเหมืองในนาม หจก. (ห้างหุ้นส่วนจำกัด) ศ. ส่วนประธานบัตรของคุณ ว. ไม่ได้มีการทำเหมือง เนื่องจากคุณ ว. เป็นเพียงชาวบ้านธรรมดา จึงไม่มีทุนทำเหมือง ต่อมาเหมืองในช่วงเดือนกรกฎาคม ปี 2556 หจก. ศ. ก็มาขอรับช่วงการทำเหมืองตามประธานบัตรของคุณ ว. การรับช่วงทำเหมืองถือเสมือนผู้รับช่วงเป็นผู้ถือประธานบัตร แต่ก็ทำได้ไม่นานประธานบัตรของคุณ ว. ก็หมดอายุ หลังจากนั้นคุณ ว. ก็เสียชีวิตลง บุตรชายของคุณ ว. จึงขอยื่นคำร้องขอรับโอนตกทอดพื้นที่ประธานบัตร แต่การยื่นเรื่องดังกล่าวล่วงเลยเวลาจากที่กฎหมายกำหนด จึงทำให้เสียสิทธิในพื้นที่ประธานบัตรไป (แป็ง, ข้าราชการสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561)

4.2.4 ความเป็นมาของความขัดแย้งในพื้นที่เหมืองหินเขาควหา และเขารูน

ความขัดแย้งระหว่าง บริษัทเหมืองหินสองราย ในพื้นที่เขาควหา

วันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2548 สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลาได้มีหนังสือถึงหุ้นส่วนผู้จัดการ ของห้างหุ้นส่วนจำกัด ม1. แจ้งให้หยุดการทำเหมืองด้านแนวเขตที่มีการพิพาทกับเขตประธานบัตรของคุณ น. รวมถึงระงับการใช้ถนนส่วนที่ล้ำเข้าไปในเขตประธานบัตรของคุณ น. เนื่องจากผลการรังวัดและตรวจสอบการทำเหมืองของห้างหุ้นส่วนจำกัด ม1. ปรากฏว่าเส้นทาง

ลำเลียงแร่ได้รูก้ำเข้าไปในเขตประทานบัตรของคุณ น. เจ้าพนักงานอุตสาหกรรมแร่ประจำท้องที่ จึงมีคำสั่งให้ห้างหุ้นส่วนจำกัด ม1. ดำเนินการดังนี้

1. หยุดการดำเนินงานหน้าเหมืองหินบริเวณด้านแนวเขตที่อยู่ชิดกับแนวเขตประทานบัตรของคุณ น. แล้วให้ขยายเหมืองไปทางทิศเหนือ

2. ระวังการใช้ถนนส่วนที่ลำเข้าไปในเขตประทานบัตรของคุณ น. โดยทำการตกลงขอใช้พื้นที่และทำหนังสือยินยอมให้ใช้พื้นที่จากคุณ น. ไปแสดงหลักฐานหรือปรับถนนให้เข้ามาอยู่ในเขตประทานบัตรของห้างหุ้นส่วนจำกัด ม1. (คำสั่งเรียกให้ทำคำให้การของศาลปกครองสงขลา, 2559, หน้า 11)

สอดคล้องกับข้อมูลจากคุณแป้ง เจ้าหน้าที่จากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ได้ให้ข้อมูลว่า ความขัดแย้งระหว่างเหมืองสองแห่งนี้มีมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2547 สมัยประทานบัตรยังเป็นของคุณ น. เรื่องถนนที่ผ่านเขตประทานบัตรของบริษัท ม2. จำกัด ความขัดแย้งมีมาตลอดจนคุณ น. ทำเหมืองไม่ได้ ก็ให้บริษัท ท. จำกัด เข้ามารับช่วง เพราะในฐานะที่เป็นบริษัทเหมือนกันคงจะคุยกันได้ แต่ก็ยังมีปัญหาเหมือนเดิมจนประทานบัตรของเหมืองทั้งสองหมดอายุ และถูกกลุ่มต่อต้านคัดค้าน จนทำเหมืองต่อไม่ได้ นี่คงเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เหมืองที่นี้ล่ม เพราะความไม่สามัคคีกันระหว่างเหมือง ทำให้เหมืองทั้งสองไม่ได้ดูแลชุมชนเท่าที่ควร คุณ น. และบริษัท ท. จำกัด พยายามจะแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น เพราะแทบไม่ได้ทำเหมือง โดยพยายามให้กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ไปช่วยไกล่เกลี่ย แต่ถึงที่สุดบริษัท ม2. จำกัด ก็ไม่ยอม เมื่อ NGO เข้ามาร่วมกับชาวบ้านเพื่อต่อต้านเหมืองที่นี้จึงล่มทั้งคู่ (แป้ง, ข้าราชการสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561)

ความขัดแย้งระหว่างเหมืองหินเขาภูเขา กับกลุ่มคัดค้านการต่ออายุประทานบัตรเหมืองเขาภูเขา

วันที่ 2 มกราคม 2549 ราษฎรตำบลภูเขาใต้ได้มีหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี ผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ อธิบดีกรมทรัพยากรธรณี ผู้บังคับการตำรวจกองปราบปราม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขอความเป็นธรรมในกรณีเจ้าหน้าที่ออกเอกสารสิทธิโดยมิชอบด้วยกฎหมาย และได้รับผลกระทบในการระเบิดหินของเหมืองในพื้นที่ โดยอ้างว่าการระเบิดหินบริเวณหน้าเขาภูเขาที่ติดถนน ทำให้เกิดฝุ่นละอองกระจายไปเป็นบริเวณกว้าง ทำให้ชาวบ้าน

เป็นโรคภูมิแพ้ ผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย โดยชาวบ้านได้ร้องเรียนมาก่อนแล้ว แต่เจ้าหน้าที่เพิกเฉย (คำสั่งเรียกให้ทำคำให้การของศาลปกครองสงขลา, 2559, หน้า 11)

ช่วงระหว่างปี 2551 ถึง ปี 2552 ชาวบ้านที่มีบ้านเรือนอยู่ติดกับเขาควหา ได้รับความเดือดร้อนจากการประกอบกิจการเหมืองหินอย่างหนัก ชาวบ้านรายหนึ่ง (ต่อมากลายเป็นหนึ่งในแกนนำเครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาควหา) ประกอบกิจการฟาร์มเป็ดในพื้นที่ที่ดินของตนซึ่งอยู่ติดกับเขาควหา เมื่อมีการระเบิดหินในช่วง 5 โมงเย็นของทุกวัน ก็จะมีหินปลิวหล่นใส่ฟาร์มเป็ดและหลังคาบ้านพักอาศัย หินที่ปลิวใส่ฟาร์มเป็ดทำให้เป็ดเกิดอาการตกใจจนเป็ดไม่สามารถออกไปได้ เกิดความเสียหายต่อการประกอบอาชีพ บ้านเรือนแตกร้าวจากแรงสั่นสะเทือนของการระเบิดหิน ชาวบ้านที่มีบ้านเรือนและที่ดินที่อยู่ใกล้เขาควหา และติดกับเส้นทางลำเลียงหินจากเขาควหา ก็ได้รับความเดือดร้อน ทั้งในเรื่องฝุ่นกระจายขณะประกอบกิจการเหมือง ฝุ่นที่ฟุ้งกระจายไปยังบ้านเรือน หินที่หล่นลงในเส้นทางและที่ดินของชาวบ้านขณะลำเลียงหินออกจากพื้นที่เหมือง ชาวบ้านบางรายได้ร้องเรียนไปยังหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแต่ก็ไม่ปรากฏว่าหน่วยงานดังกล่าวได้แก้ไขปัญหามาให้เสร็จสิ้นเป็นรูปธรรมแต่อย่างใด เพียงแต่ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาตรวจสอบเท่านั้น (คำสั่งเรียกให้ทำคำให้การของศาลปกครองสงขลา, 2559, หน้า 11-12)

เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2552 ความขัดแย้งเริ่มชัดเจนมากขึ้นเมื่อชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง และตัวแทนจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) รวมตัวกันในนามเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากเหมืองหินเขาควหา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ได้ทำหนังสือยื่นต่อนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี เพื่อให้ชะลอการต่ออายุประทานบัตรของบริษัท ม2. จำกัด คำขอต่ออายุประทานบัตรที่ 3/2549 ซึ่งประทานบัตรจะสิ้นอายุ วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 นอกจากนี้ ยังขอให้ทบทวนประทานบัตรของคุณ น. ที่ทำเหมืองหินอยู่ใกล้กัน คำขอต่ออายุประทานบัตรที่ 2/2551 ซึ่งจะสิ้นสุดประทานบัตรในวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2553 โดยระบุเหตุผลว่า การทำเหมืองหินเขาควหา มีผลกระทบต่อชุมชนมากกว่า 20 ปี มีการประท้วงเป็นระยะๆ ซึ่งมีผู้ได้รับความเดือดร้อน ทั้งที่ได้รับ และไม่ได้รับเยียวยา ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมชุมชน ดังนี้

1. การสูญเสียความเป็นสัญลักษณ์ของเขาควหา การทำเหมืองทำให้เขาควหาได้รับความเสียหายไปส่วนหนึ่ง หากมีการทำสัมปทานไปเรื่อยๆ จนหมด สถานที่ต่างๆ ที่มีการใช้ชื่อเขาควหาเป็นสัญลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นชื่อตำบล ชื่อสี่แยก ชื่อชุมชน ชื่อวัด ชื่อโรงเรียน ชื่อสถานที่ตั้งหน่วยงานราชการ ตลอดทั้ง คำขวัญประจำอำเภอ คำขวัญประจำตำบล อาจหายไปเพราะการสูญเสียสัญลักษณ์ประจำถิ่น

2. ความเสียหายต่อทรัพย์สินของกลุ่มผู้พักอาศัยและประชาชนโดยรอบเมื่อมีการทำเหมืองเขาคูหา การดำเนินกิจการสัมปทานเหมืองหินต้องมีการระเบิดหิน ซึ่งการระเบิดทำให้เกิดแรงสั่นสะเทือนไปทั่วบริเวณคล้ายแผ่นดินไหวขนาดย่อมชั่วคราวในช่วงเย็นทุกๆ วัน ส่งผลทำให้บ้านเรือนเกิดสภาพแตกร้าว บางครั้งมีก้อนหินปลิวใส่หลังคาบ้านเรือนของประชาชน และตกใส่ที่ดินทำกินของประชาชนซึ่งอยู่รายรอบเขา

3. ความเสียหายต่อการประกอบอาชีพ พื้นที่เขาคูหาเป็นชุมชนเกษตรกรรมซึ่งพึ่งพาทั้งแหล่งน้ำและความอุดมสมบูรณ์ของเขาคูหา เมื่อมีการทำสัมปทานเหมืองหิน ก็ต้องมีการระเบิดหิน ทำให้ก้อนหินขนาดใหญ่และขนาดเล็กปิดปากถ้ำน้ำที่อยู่ด้านล่าง และปิดกั้นเส้นทางน้ำที่ไหลผ่านตลอดได้เขา ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำในการทำเกษตร นอกจากนี้ ก้อนหินยังปลิวตกลงในที่นาที่สวนที่อยู่ใกล้เขาคูหาทำให้ไม่สามารถทำนาและทำสวนได้ ในระยะที่ห่างออกไปฝุ่นละอองยังได้ปลิวไปเกาะตามใบไม้ในสวนยางพารา สวนผัก และสวนผลไม้ ทำให้ผลผลิตลดน้อยลง การเลี้ยงปศุสัตว์ก็ได้รับผลกระทบ เช่นการเลี้ยงหมู เป็ด ไก่ และวัว ซึ่งสัตว์ดังกล่าวตกใจต่อเสียงดังง่าย ทำให้สัตว์บางตัวตาย บางตัวไม่ออกไข่ บางตัวไม่ตกลูก ทำให้เกิดการขาดทุน

4. ความเสียหายที่เกิดจากฝุ่นละอองจากการดำเนินกิจการเหมืองหิน ก่อให้เกิดปัญหาทางสุขภาพ การประกอบกิจการเหมืองหินทำให้เกิดฝุ่นจากการดำเนินงาน เช่น เกิดฝุ่นจากการระเบิดหิน จากการคุ้ยหินจากยอดเขาลงสู่ด้านล่าง จากการไม่ย่อยหิน และฝุ่นจากการขนส่งลำเลียงบนถนน ทำให้ฝุ่นฟุ้งกระจายไปทั่วชุมชนเขาคูหา ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชน ในส่วนของบ้านเรือน เมื่อฝุ่นจะปลิวมาเกาะเครื่องเรือนและทรัพย์สินอื่นๆ ในบ้าน ทำให้ต้องทำความสะอาดมากกว่าปกติ

5. เสียงดังรบกวนตลอดเวลาและเกิดความหวาดผวามาจากเสียงดัง เกิดความเสียหายต่อสุขภาพ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในระยะใกล้เคียงกับเหมืองจะได้ยินเสียงการคุ้ยหินบนเขาตลอดเวลาทั้งกลางวันและกลางคืน ได้ยินเสียงเครื่องจักรกระแทกหินให้มีขนาดเล็กกลง และมีการระเบิดภูเขาในช่วงเย็นทุกวัน และหากอยู่ใกล้เส้นทางลำเลียงของรถบรรทุกหิน ก็จะได้ยินเสียงดังรบกวนขณะรถบรรทุกวิ่งผ่านวันละหลายคัน สร้างความเดือดร้อนรำคาญต่อวิถีชีวิต นอกจากนี้การระเบิดหินแต่ละครั้งจะทำให้ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกับเขาคูหาเกิดความตกใจกลัวกับเสียงดังของระเบิด ทำให้จิตใจไม่เป็นปกติสุข

6. ความหวาดกลัวต่อหินที่จะตกลงใส่ เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิต จากการระเบิดหินได้เคยเกิดอุบัติเหตุหินตกลงใส่หลังคาบ้าน โรงเรียนเปิด และพื้นที่รอบๆ เขาคูหา ทำให้ชาวบ้าน

เกิดความหวาดกลัวทุกครั้งที่มีการระเบิดหิน เพราะเกรงว่าหินจะปลิวตกหล่นใส่บ้าน อาจเกิดอันตรายแก่ตนเอง และคนในครอบครัว สำหรับผลกระทบเกี่ยวกับการตกใจกลัวเสียงระเบิดและความหวาดกลัวหินตกหล่นใส่นั้น แม้หน่วยงานราชการได้แจ้งว่า ไม่เกินค่ามาตรฐานความปลอดภัยตามที่กำหนด แต่ศาลยุติธรรมได้มีคำพิพากษาฎีกาถึงที่สุด โดยได้พิพากษาเกี่ยวกับความหวาดกลัวแล้วว่า เป็นความเสียหายต่อสุขภาพอนามัย และสิทธิที่จะอยู่อย่างสงบไม่ถูกรบกวน เพราะความหวาดระแวงอันเกิดจากสิ่งของตกหล่นเข้าไปในบ้านอันอาจเกิดอันตรายแก่อาคารและผู้อยู่อาศัย ถือเป็นความเสียหายอย่างหนึ่งที่มีโชตัวเงินซึ่งควรได้รับการชดเชยความเสียหาย เป็นการวางบรรทัดฐานเพื่อคุ้มครองเยียวยาชาวบ้านจากการถูกละเมิดสิทธิ

วันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2552 ชาวบ้าน ได้รวมตัวกันในนามเครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาคูหา ได้เข้าร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อให้ตรวจสอบการดำเนินการต่อประทานบัตรเหมืองหินเขาคูหา และผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองหินเขาคูหา

วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2553 กลุ่มเครือข่ายคัดค้านการต่ออายุเหมืองหินเขาคูหา ได้ร้องเรียนไปยังผู้ตรวจการแผ่นดินกรณี นายอำเภอรัตนภูมิดำเนินการที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชน ในการจัดลงประชามติต่ออายุประทานบัตรเหมืองหินเขาคูหา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ต่อมาผู้ตรวจการแผ่นดินได้ลงพื้นที่ และดำเนินการตรวจสอบจนได้มีการจัดทำรายงานการตรวจสอบ และแจ้งผลให้ทราบ เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2553 มีข้อสรุปว่า

1. ให้นายกรัฐมนตรีพิจารณาทบทวนการต่ออายุประทานบัตรเหมืองหินเขาคูหา
2. ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมดำเนินการตรวจสอบข้อมูลให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องครบถ้วน เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาการขออนุญาตประทานบัตรเหมืองหินเขาคูหาต่อไป
3. ให้จังหวัดสงขลาดำเนินการชี้แจงและทำความเข้าใจกับตัวแทนของราษฎรที่ได้รับผลกระทบ และสอบถามความเห็นว่าเป็นด้วยกับรายงานผลการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมหรือไม่ รวมทั้งเร่งรัดการชดเชยค่าเสียหายในส่วนของชาวบ้านจำนวน 108 หลังคาเรือนโดยเร็ว
4. ให้อธิบดีกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ถูกต้องครบถ้วนก่อนนำเสนอข้อมูลต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อประกอบการพิจารณาของคณะรัฐมนตรี ต่อไป

วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2553 ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบเรื่องความเสียหายจากบ้านเรือนแตกร้าง ฝุ่น เสียงระเบิด แรงสั่นสะเทือน และสุขภาพ จากการประกอบกิจการเหมืองหินเขาควหา ได้รวมตัวกันฟ้องเรียกค่าเสียหายจากบริษัทผู้ประกอบกิจการเหมืองหิน ต่อศาลจังหวัดสงขลา และศาลแขวงสงขลา

ในช่วงปี 2553 ถึง ปี 2554 ได้มีการร้องเรียนเกี่ยวกับผลกระทบบ้านเรือนแตกร้างจนเป็นเหตุให้ส่วนราชการลงมาสำรวจปัญหา จนมีการสำรวจว่า มีประชาชนได้รับความเสียหายจากการประกอบกิจการเหมืองหินเกี่ยวกับบ้านเรือนแตกร้างอย่างน้อย 326 หลังคาเรือน และได้ประเมินความเสียหายไว้ด้วย ซึ่งรวมถึงชาวบ้านที่เป็นโจทย์ในคดีศาลจังหวัดสงขลา และศาลแขวงสงขลา

วันที่ 24 มิถุนายน 2554 บริษัท ม2. จำกัด ได้ฟ้องคดีต่อกลุ่มชาวบ้านที่รวมตัวกันฟ้องบริษัทผู้ประกอบกิจการเหมืองหินเขาควหา เป็นคดีแพ่งในข้อหาละเมิด โดยฟ้องเรียกค่าเสียหายจากการที่ไม่สามารถประกอบกิจการได้ เนื่องจากไม่ได้รับการอนุญาตให้ต่อประทานบัตร จากการที่มีกลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองซึ่งเป็นจำเลยในคดีดังกล่าวได้ร้องเรียนไปยังนายกรัฐมนตรีเกี่ยวกับการประกอบกิจการของบริษัทฯ ว่า ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนและชุมชน การร้องเรียนดังกล่าวเป็นเหตุให้บริษัทฯ ไม่ได้รับการต่อประทานบัตร ทำให้บริษัทเสียหายโดยฟ้องเรียกค่าเสียหายเป็นจำนวนกว่า 60 ล้านบาท แต่ต่อมาบริษัทฯ ได้ทำการถอนฟ้องก่อนการสืบพยาน จึงทำให้ชาวบ้านที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีนี้ ดำเนินการฟ้องกลับบริษัทฯ ดังกล่าวเป็นคดีแพ่งต่อศาลจังหวัดสงขลา ซึ่งต่อมาศาลจังหวัดสงขลาได้พิพากษาให้ บริษัท ม2. จำกัด ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่โจทย์ตามฟ้อง และวินิจฉัยว่า การประกอบกิจการของบริษัทฯ ส่งผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมจริง โดยที่บริษัทฯ ไม่ได้อุทธรณ์ หรือ ฎีกาแต่อย่างใด จึงทำให้คดีนี้ถึงที่สุด และในปัจจุบันเหมืองหินทั้งสองบริษัทไม่มีการทำเหมืองผลิตแร่แต่อย่างใด และได้รื้อถอนโรงโม่หินออกหมดแล้ว

ความขัดแย้งก่อนการตั้งเหมืองหิน ในพื้นที่เขารุน

ในช่วงแรกเริ่มการเข้ามาทำสัมปทานเหมืองหินของ หจก. ศ. โดยคุณ ช. เป็นเจ้าของ ตอนแรกที่ชาวบ้านเริ่มทราบว่าจะมีเหมืองมาเปิดกิจการใกล้ๆกับชุมชน ชาวบ้านจึงเกิดความรู้สึกเป็นสองกลุ่ม บางส่วนก็รู้สึกยินดีที่จะมีแหล่งอาชีพเพิ่มขึ้น กับอีกบางส่วนก็เกิดความกังวลรวมถึงมีความรู้สึกต่อต้านเพราะกลัวถึงผลกระทบที่อาจจะตามมาในภายหลัง ซึ่งต่อมาจึงมีตัวแทนของผู้ประกอบการเหมือง และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพัทลุง ได้เข้ามาพูดคุยชี้แจง

เรื่อง ผลกระทบจากการทำเหมือง โดยให้ข้อมูลเรื่องผลกระทบทางเสียง กลิ่น รวมถึงฝุ่น เพราะหากเกิดผลเสียขึ้นก็สามารถสั่งหยุดกิจการได้ ซึ่งในระยะ 1 กิโลเมตรจากเหมือง มีวัดศรีธรรมารามตั้งอยู่ครั้งหนึ่งได้เกิดเหตุการณ์หลังควัดร้าง จึงเกิดคำครหาขึ้นในหมู่ชาวบ้านว่าเป็นเพราะสาเหตุจากการระเบิดหินของเหมืองหรือไม่ ทางวัดกับเหมืองจึงมาพูดคุยกันซึ่งก็ยังไม่แน่ชัดว่าหลังควัดร้างเกิดจากเหมืองหรือไม่ แต่ทางผู้ประกอบการ หจก. ศ. ก็ดำเนินการซ่อมแซมให้ และหลังจากนั้นก็ไม่มีปัญหาอีกเลย (ปานเพชร, ผู้นำระดับท้องถิ่น, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2559)

ความเป็นมาสถานการณ์การทำเหมืองหินเขาคูหา ในอำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา กับเหมืองหินเขารูน มีจุดที่แตกต่างกัน และมีบางจุดที่เหมือนกัน จุดที่เหมือนกันคือ ภาครัฐได้ประกาศเป็นแหล่งหินอุตสาหกรรมตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 พร้อมกัน ส่วนความแตกต่างคือ เขาคูหาเป็นเขาที่ถูกใช้เป็นแหล่งทำหินมานานแล้ว ชาวบ้านจึงคุ้นเคยกับการตีหิน เมื่อเขาคูหาถูกประกาศให้เป็นแหล่งหิน ชาวบ้านจึงไม่ค่อยตื่นตัวต่อความเปลี่ยนแปลงมากนัก จนกระทั่งชาวบ้านเริ่มได้รับความเดือนร้อนจากผลกระทบการดำเนินกิจการเหมือง จึงออกมาเคลื่อนไหวคัดค้าน

ส่วนเขารูนนั้น ไม่ได้เป็นแหล่งหินมาตั้งแต่แรก เป็นเพียงพื้นที่ทำเกษตรกรรม เป็นภูเขาขนาดเล็ก เมื่อทางการประกาศตั้งเป็นแหล่งหิน และมีผู้ประกอบการจะเข้ามาทำเหมือง ชาวบ้านบางส่วนจึงเกิดความกลัวและต่อต้าน แต่ด้วยการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพของผู้ประกอบการ จึงทำให้เหมืองยังสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้ จากสถานการณ์ ความเป็นมาที่เกิดขึ้นในทั้งสองพื้นที่ สรุปได้ตามตารางดังนี้

ตารางที่ 5 : สรุป สถานการณ์ ความเป็นมาการทำเหมืองหินทั้งสองพื้นที่

เหมืองหินเขาคูหา	เหมืองหินเขารูน
<p>ยุคแรก</p> <ul style="list-style-type: none"> - ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 หินจากเขาคูหาถูกทหารญี่ปุ่นนำไปใช้เพื่อก่อสร้างทางรถไฟ - พ.ศ. 2507- 2510 กรมทางหลวงนำหินจากเขาคูหาไปก่อสร้างถนนสายเพชรเกษม ช่วงหาดใหญ่ - พัทลุง มีชาวบ้านมาร่วมทำงาน และต่อมาชาวบ้านที่มาทำงานก็ดำเนินกิจการต่อ ตามเขตที่ดินของชาวบ้านที่ติดกับภูเขา - เริ่มมีผู้ประกอบการจากภายนอกเข้ามารับ- 	

ต่อ	
เหมืองหินเขาคูหา	เหมืองหินเขารูน
-สัมปทานดำเนินกิจการเหมืองในรูปแบบอุตสาหกรรมขนาดใหญ่	
ยุคที่สอง พ.ศ. 2520 – 2538 การทำหินตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 9 ทำเหมืองโดยใช้วิธีห้อยโหยงระเบิดตามหน้าผา	
ยุคปัจจุบัน พ.ศ. 2538 ทำเหมืองตาม พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2510 เปลี่ยนวิธีทำเหมือง เป็นใช้เครื่องจักรขุดเจาะระเบิด ทำแบบขั้วบันได	
1 มีนาคม 2538 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีมติใช้เทคโนโลยีทำเหมืองตาม พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2510	
8 มีนาคม 2539 กระทรวงอุตสาหกรรมประกาศกฎกระทรวง	
ปี 2540 กระทรวงอุตสาหกรรม และคณะรัฐมนตรี ให้ทุกจังหวัดสำรวจแหล่งหิน เพื่อกำหนดเป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม	ปี 2540 กระทรวงอุตสาหกรรม และคณะรัฐมนตรี ให้ทุกจังหวัดสำรวจแหล่งหิน เพื่อกำหนดเป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม นายอำเภอควนขนุน ได้เสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง ให้ เขารูน เป็นแหล่งหินอุตสาหกรรมของจังหวัดพัทลุง
1 ตุลาคม 2540 กระทรวงอุตสาหกรรม ออกประกาศกระทรวง ให้เขาคูหา เป็นแหล่งหินอุตสาหกรรมชนิดหินปูนเพื่ออุตสาหกรรมการก่อสร้าง	1 ตุลาคม 2540 กระทรวงอุตสาหกรรม ออกประกาศกระทรวง ให้เขารูน เป็นแหล่งหินอุตสาหกรรมชนิดหินปูนเพื่ออุตสาหกรรมการก่อสร้าง
30 กรกฎาคม 2542 กระทรวงอุตสาหกรรมได้ออกประทานบัตร ให้แก่ หจก. ม1. (ภายหลังเปลี่ยนเป็น บริษัท ม2. จำกัด)	
9 เมษายน 2543 กระทรวงอุตสาหกรรมได้ออกประทานบัตร ให้แก่ คุณ น. ต่อมา คุณ น. ให้บริษัท ท. จำกัด รับช่วงทำเหมือง	20 ตุลาคม 2543 กระทรวงอุตสาหกรรม ได้ออกประทานบัตรให้แก่ คุณ ช.
16 มีนาคม 2548 มีความขัดแย้งกันระหว่างเหมือง-	28 ธันวาคม 2548 กระทรวงอุตสาหกรรม ได้ออก-

ต่อ	
เหมืองหินเขาคูหา	เหมืองหินเขารูน
-หินของ บริษัท ม2. จำกัด กับ แปลงประทานบัตรของ คุณ น. เกี่ยวกับเรื่องทางเข้าออกของแปลงประทานบัตรคุณ น.	-ประทานบัตรให้แก่ คุณ ว.
2 มกราคม 2549 ราษฎรตำบลคูหาใต้มีหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี และหน่วยงานต่างๆ ว่าได้รับความเดือดร้อนจากการทำเหมืองหินในพื้นที่	
พ.ศ. 2551 – 2552 ชาวบ้านที่มีบ้านเรือนอยู่ใกล้กับเขาคูหา ได้รับความเดือดร้อนอย่างมาก - พฤศจิกายน 2552 ความขัดแย้งชัดเจนขึ้นเมื่อชาวบ้านได้รวมตัวเป็นเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากเหมืองหินเขาคูหา ยื่นหนังสือต่อนายกอภิสิทธิ์ เพื่อให้ชะลอการต่ออายุประทานบัตร และทบทวนประทานบัตร ของเหมืองหินเขาคูหาทั้งสองแห่ง	
17 ธันวาคม 2552 เครือข่ายคัดค้านต่อสัญญาเหมืองหินเขาคูหา ได้เข้าร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อให้ตรวจสอบการดำเนินการต่ออายุประทานบัตรเหมืองหินเขาคูหา	
16 กันยายน 2553 กลุ่มเครือข่ายฯ ได้ร้องเรียนต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน กรณีนายอำเภอรัตนภูมิจัดให้มีการลงประชามติต่ออายุประทานบัตรเหมืองหินเขาคูหา	
30 ธันวาคม 2553 ชาวบ้านที่ได้รับความเสียหายบ้านแตกร้าง จากแรงสั่นสะเทือน ฝุ่น เสียงระเบิด ได้รวมตัวฟ้องเรียกค่าเสียหายจากบริษัทผู้ประกอบการเหมืองหินเขาคูหา ต่อศาลจังหวัดสงขลาและศาลแขวงสงขลา	
พ.ศ. 2553 – 2554 มีการร้องเรียนเกี่ยวกับผลกระทบบ้านเรือนแตกร้าง จนทำให้ส่วนราชการลงมาสำรวจปัญหา	

ต่อ	
เหมืองหินเขาคูหา	เหมืองหินเขารูน
<p>24 มิถุนายน 2554 บริษัท ม2.จำกัด ได้ฟ้องคดีต่อกลุ่มชาวบ้านเป็นคดีแพ่ง ให้ชดใช้ค่าเสียหายจากการที่บริษัทไม่สามารถประกอบกิจการได้ ต่อมาทางบริษัทฯ ได้ถอนฟ้อง ชาวบ้านที่ถูกฟ้องจึงดำเนินการฟ้องกลับเป็นคดีแพ่ง ศาลชั้นต้นได้พิพากษาให้ บริษัทฯ ชดใช้ค่าเสียหายแก่ชาวบ้านและทางบริษัทฯ ก็ไม่ได้ยื่นอุทธรณ์ หรือฎีกา คดีจึงถึงที่สุด</p>	
<p>ปัจจุบัน ไม่มีเหมืองหินเปิดดำเนินการในพื้นที่เขาคูหา</p>	<p>ปัจจุบันคุณ ว. เสียชีวิตลงแล้ว หจก. ศ. ได้ขอรับช่วงทำเหมืองจากประธานบอร์ดของคุณ ว.</p>
	<p>ช่วงแรกที่ หจก. ศ. เริ่มเข้ามาดำเนินการในพื้นที่ชาวบ้านที่ทราบเรื่อง บางส่วนก็สนับสนุน บางส่วนก็รู้สึกต่อต้านเพราะกลัวถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่จะตามมา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตัวแทนจากอุตสาหกรรมจังหวัดพัทลุง และตัวแทนจากผู้ประกอบการเหมือง ได้เข้ามาพูดคุยชี้แจงและให้ความรู้กับชาวบ้าน เกี่ยวกับเรื่องผลกระทบจากการทำเหมือง - เคยเกิดเหตุการณ์หลังควัดที่อยู่ห่างจากเหมืองราว 1 กิโลเมตร เกิดรั้ว ชาวบ้านครหาว่าเกิดจากการระเบิดหินของเหมือง แม้จะไม่ชัดเจนว่าเกิดจากการทำเหมืองหรือไม่ แต่ผู้ประกอบการเหมือง ยินดีซ่อมแซมให้ และไม่ปรากฏปัญหาอีกเลย

4.3 สาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่กรณีศึกษา

4.3.1 สาเหตุความขัดแย้งในพื้นที่เหมืองหินเขาควหา

4.3.1.1 ชาวบ้านผู้ที่ได้รับผลกระทบลุกขึ้นมาปกป้องสิทธิตามรัฐธรรมนูญของตน

ผลกระทบจากการดำเนินกิจการเหมืองหินเขาควหานั้นได้สร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวบ้านโดยทั่วไปมาอย่างยาวนานหลายปี มีชาวหลายรายพยายามลุกขึ้นมาเรียกร้องการชดเชยจากผู้ประกอบการ ซึ่งหนึ่งในผู้ที่ได้รับผลกระทบและได้ออกมาเรียกร้องสิทธิดังกล่าวมีชาวบ้านที่มีอาชีพและประสบการณ์ในการเป็นนักพัฒนาในองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) รวมอยู่ด้วย การเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อเรียกร้องการชดเชยความเสียหายจากผลกระทบที่ได้รับของชาวบ้านรายหนึ่งที่มีสถานะเป็น NGO ร่วมกับชาวบ้านทั่วไป จึงทำให้การเคลื่อนไหวมีความเข้มข้นขึ้น จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของตัวแปรความขัดแย้งครั้งนี้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์คุณวรวิติ ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหา ได้ให้ข้อมูลและแสดงทัศนคติต่อ ชาวบ้านที่เป็น NGO รายนี้ว่า

“ต้องเข้าใจอย่างหนึ่งว่า พื้นฐานการของใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับนายทุนมันเป็นพื้นฐานซึ่งอยู่ในกรอบข้อตกลงโดยธรรมชาติคือ ผลประโยชน์ที่ลงตัวกันระหว่างเจ้าของพื้นที่คือชาวบ้านกับตัวนายทุน จะสังเกตเห็นว่าเหมืองเปิดมา 30 กว่าปีไม่เคยมีปัญหาอย่างนี้ ผลประโยชน์ก็จะลงตัว ก็จะเคลียร์กันลงตัวกับเจ้าของพื้นที่ ความขัดแย้งเริ่มรุนแรงขึ้นมันเริ่มต้นจาก NGO เข้ามาแทรก แล้วก็มีการปลุกปั่นแล้วก็สร้างภาพขึ้นมาหลายๆพื้นที่ในประเทศไทยจะเป็นแบบนี้ ถ้าพึ่งถ้าไม่มีตัวกลางจาก NGO ที่คอยมาสร้างให้เกิดแบบนี้เนี่ย ปัญหามันก็ไม่มีหรอก มันก็จะตกลงกันได้ลงตัวหมด เพราะ โดยธรรมชาติของผู้ประกอบการก็จะยอมอยู่แล้วกับเจ้าของพื้นที่ จะดูแลพื้นที่ที่ตัวเองทำงานอยู่แล้วเป็นหลัก แต่ NGO เนี่ยก็มีธงของเขา ต้องเข้าใจธรรมชาติของ NGO ว่าเขานำชาวบ้านประท้วงสร้างความขัดแย้ง เขาก็มีธงนำโดยส่วนตัวคือ ต้องการสร้างชื่อเสียง ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มตัวเขาเองคือตัวชื่อเสียง ซึ่งเขาจะสามารถหาประโยชน์จากตัวชื่อเสียงตรงนี้ได้โดยส่วนตัวของเขา เพราะส่วนใหญ่จะมีอาชีพเป็นนักประท้วงโดยหลักไม่มีอาชีพอื่น” (วรวิติ, ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2561)

นอกจากนี้คุณอดิศรผู้นำระดับท้องถิ่น ก็ได้ให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกับผู้ประกอบการเหมืองเขาควหาว่าเมื่อก่อนไม่เคยมีความขัดแย้ง จนกระทั่งมีชาวบ้านรายหนึ่งที่เป็น

NGO เข้ามาก็มาเปิดเวทีอภิปราย ให้ความรู้ชาวบ้านจนชาวบ้านรวมตัวกันฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากการได้รับผลกระทบจากเหมือง รวมถึงเกิดกระแสอนุรักษ์เขาควหาขึ้นจนไม่อยากให้มีการดำเนินกิจการเหมืองหินต่อ ซึ่งคุณอดิศรก็ตั้งข้อสงสัยว่า ในกลุ่มคนที่คัดค้านก็มีพ่อแม่เคยตีหินเขาควหาขายอยู่มาก่อน รวมถึงเหมืองก็เปิดมานานแล้ว ทำไมเพิ่งจะมาอนุรักษ์เอาตอนที่เขาควหาเสียหายหนัก ทำไมไม่ทำเสียแต่แรก (อดิศร, ผู้นำระดับท้องถิ่น, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2561)

สำหรับประเด็นนี้ผู้วิจัยได้นำไปสัมภาษณ์กับชาวบ้านที่เป็น NGO ซึ่งอาศัยอยู่ในตำบลควหาใต้ และได้รับคำอธิบายจากชาวบ้านรายนี้ ถึงสาเหตุที่เพิ่งจะออกมาคัดค้านเพิ่งจะออกมาอนุรักษ์ ว่าเป็นเพราะข้อจำกัดของกฎหมายในยุคนั้น ตัวอย่าง เช่น รัฐธรรมนูญปี 2540 ที่เพิ่งจะมีบทบัญญัติเรื่องสิทธิชุมชน โดยก่อนหน้านั้นทรัพยากรธรรมชาติทุกอย่างถือเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐแต่เพียงผู้เดียว ประชาชนทั่วไปไม่สามารถเป็นเจ้าของได้ ตามแนวคิดเชิงเดี่ยว ที่รัฐเป็นผู้จัดการทรัพยากรแต่เพียงผู้เดียว รัฐมีความชอบธรรมแต่เพียงผู้เดียวต่อสิทธิในความเป็นเจ้าของทรัพยากร โดยมีหน่วยงานของรัฐหน่วยหนึ่งจัดการทรัพยากรในพื้นที่ที่อยู่ในการดูแลของตน ขณะเดียวกันก็กีดกันและปิดกั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544, หน้า 215-217) ไม่ว่ารัฐทำอะไรชาวบ้านก็ไม่อาจคัดค้านได้ กฎหมายรับรองสิทธิการมีส่วนร่วมต่อทรัพยากรในชุมชนของตนก็ไม่มี และแม้หลังจากที่มีบทบัญญัติคุ้มครองออกมาภายหลังชาวบ้านก็ยังขาดความรู้ความเข้าใจต่อกฎหมายที่มี จึงเป็นสาเหตุที่ชาวบ้านไม่ได้ออกมาปกป้องอนุรักษ์เขาควหาตั้งแต่แรก (ชัยยันต์, NGO ชาวบ้านควหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2561)

ประเด็นต่อมาที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ชาวบ้านที่เป็น NGO ว่าเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับ ความขัดแย้งที่เหมืองหินเขาควหาได้อย่างไร ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ข้อมูลว่าเดิมเป็นชาวจังหวัดสตูล เมื่อสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี ก็เข้ามาทำงานเป็น NGO เต็มตัว หลังจากนั้นได้ย้ายตามบิดามารดา มาอยู่ที่ อำเภอรัตนบุรี เนื่องจากบิดา-มารดา มารับตำแหน่งราชการที่นี่ และได้อยู่อาศัยสร้างครอบครัวอยู่ที่นั่นตั้งแต่ปี 2540 จนถึงปัจจุบัน ในระหว่างที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รัตนบุรีนั้น บ้านที่อยู่อาศัยซึ่งตั้งอยู่ห่างจากเขาควหา 3 กิโลเมตร ก็ได้รับผลกระทบจากแรงสั่นสะเทือนเมื่อมีการระเบิดภูเขา ในช่วง 5 โมงเย็นของทุกวัน ทุกครั้งที่มีการระเบิดก็จะได้ยินเสียงระเบิด และตามมาด้วยฝายหม้อที่แขวนอยู่บนผนังห้องครัวจะสั่น ซึ่งตรงนี้แม้ผู้ให้สัมภาษณ์จะมีภาพลักษณ์เป็น NGO แต่สำหรับเรื่องเหมืองเขาควหา ผู้ให้สัมภาษณ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ

“พี่ไม่คิดว่าพี่เป็นฐานะเอ็นจีโอ พี่คือผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง บ้านพี่ต้องแตกครัวแน่ๆ ถ้าปล่อยให้มีการระเบิดหินสะเทือนเลื้อนลั่นต่อไป พี่ก็เดือดร้อน พี่ก็เข้าไปเกี่ยวข้องกับ

เขาถูกหาจึงไม่ใช่ในฐานะของความเป็นเอ็นจีโอ แต่ในฐานะผู้ได้รับผลกระทบและผู้ได้รับความเดือดร้อนด้วย” (ชัยยันต์, NGO ชาวบ้านคูหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2561)

นอกจากนี้ข้อมูลจากตัวแทนชาวบ้านตำบลคูหาใต้ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ได้รับผลกระทบความเดือดร้อนจากการทำเหมืองหินเขาควหา และออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องการชดเชยความเสียหายจากผู้ประกอบการเหมืองคูหา ก่อนที่คุณชัยยันต์ จะเข้ามามีบทบาทและทำให้การเคลื่อนไหวถูกยกระดับให้เข้มข้นขึ้น ได้กล่าวถึงคุณชัยยันต์ ว่า

“ที่เขาบอกว่ามี NGO เข้ามาเกี่ยว นั้นเขาหมายถึงชัยยันต์ แต่ไม่มี NGO มาจากนอกชุมชนอะไรเลย สรุปว่าเราต่อสู้เพื่อตัวเอง เป็นคนในล้วนๆ เราโชคดีที่มีชัยยันต์เข้ามา เพราะเขาเชี่ยวชาญเรื่องการทำข้อมูลเรื่องวิชาการ เขาได้วิชา NGO มาช่วยเราต่อสู้ในครั้งนี้ และเขาก็ต่อสู้เพื่อตัวเองด้วย เพราะเขาก็ได้รับผลกระทบเหมือนกับเรา” (กิตติ, ชาวบ้าน หมู่ 5 ตำบลคูหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2561)

นอกจากนี้คุณกิตติ ตัวแทนชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบในตำบลคูหาใต้ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบกับผู้ประกอบการเหมืองนั้น เกิดขึ้นมาก่อนหน้าที่ชาวบ้านที่ทำงานเป็น NGO จะเข้ามาร่วมเคลื่อนไหวอยู่ก่อนแล้ว โดยการเคลื่อนไหวของชาวบ้านผู้ได้รับความเดือดร้อนจากผลกระทบการทำเหมืองหินเขาควหา จะเป็นไปในลักษณะร้องเรียนต่อผู้ประกอบการเหมืองหินเพื่อให้เยียวยาความเสียหายที่พวกเขาได้รับ แต่เนื่องจากผู้ประกอบการเหมืองตอบสนองได้ไม่เพียงพอต่อความเดือดร้อนที่ชาวบ้านได้รับ ชาวบ้านจึงค่อยๆยกระดับจากการร้องเรียนต่อผู้ประกอบการ เป็นการร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่ปกครองในท้องถิ่น โดยเริ่มจากแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องที่ หลังจากนั้นเรื่องก็ยังเงียบ จึงตัดสินใจฟ้องร้องคดีเอง ซึ่งในช่วงระหว่างนั้น เริ่มมีการตั้งเครือข่ายพิทักษ์เขาควหาขึ้น แต่เนื่องจากยังจัดการกับปัญหาความเดือดร้อนของตนเองอยู่ จึงยังไม่ได้เข้าร่วม เพิ่งจะมาเข้าร่วมในระยะหลังจากนั้น (กิตติ, ชาวบ้าน หมู่ 5 ตำบลคูหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2561)

การเคลื่อนไหวของชาวบ้านรายนี้ที่มีอีกสถานะหนึ่งคือเป็น NGO ได้เข้ามามีบทบาทเป็นผู้คอยช่วยเหลือชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากผลกระทบการทำเหมืองหินเขาควหา ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นหนึ่งในแกนนำของเครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาควหา โดยคอยให้ความรู้แก่ชาวบ้าน ได้รู้ถึงขั้นตอนการขอทำสัมปทานเหมืองหินว่าบริษัทที่ทำเหมืองอยู่ในพื้นที่

ทำถูกต้องตามขั้นตอนหรือไม่ มีการร่วมกันกับชาวบ้านคนอื่นๆ ซึ่งมีฐานะเป็นแกนนำในเครือข่าย จัดตั้งสถานที่ที่เรียกว่า “โรงเรียนสิทธิชุมชนกุหา” เป็นเวทีให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ถึงสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ (โสภา เศษรัตน์, ปรัชญเกียรติ ว่าโร๊ะ, และรวริน เพ็ชรพลับแก้ว, 2556, หน้า 259)

การเคลื่อนไหวดังกล่าวของกลุ่มเครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาควหา มีลักษณะเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movement) (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอพาร 2554, หน้า 130-132) เพราะเป็นการเคลื่อนไหวที่เริ่มขึ้นจากคนในพื้นที่ เคลื่อนไหวขับเคลื่อนกันเองจัดกิจกรรมต่างๆ โดยไม่ได้พึ่งพาจากระบบการทำงานจากภาครัฐ ทำให้เรื่องราวที่เกิดขึ้น กลายเป็นที่สนใจต่อสื่อกระแสหลัก

นอกจากนี้การเคลื่อนไหวในรูปแบบดังกล่าวยังเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นหลัก ซึ่งในที่นี้คือการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการต่ออายุประทานบัตรเหมืองหิน ให้ชาวบ้านได้มีวิถีชีวิตที่เป็นปกติกลับคืนมา ไม่ต้องคอยหวาดกลัวหรือได้รับความเสียหายจากผลกระทบของการทำเหมือง รวมถึงยังสามารถรักษาเขาควหาซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนเอาไว้ด้วย Alan Scott (1990, อ้างใน สมชัย ภัทรชนานันท์, 2560, หน้า 110)

การคัดค้านการต่ออายุสัมปทานเหมืองหินที่ส่งผลกระทบทำให้ประชาชนในพื้นที่ ได้รับความเสียหายนั้นเป็นไปเพื่อทำให้ วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่ ได้รับความเดือดร้อนมานาน เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งในท้ายที่สุดการเคลื่อนไหวใน รูปแบบดังกล่าวก็นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายตามที่กลุ่มเครือข่ายตั้งไว้

นอกจากนี้ยังมีข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับตัวแทนชาวบ้านในตำบลกุหาใต้ซึ่งเป็น หนึ่งในรายที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมือง และได้รับเงินเยียวยาในจำนวนที่น้อยเกินกว่าที่จะ ชดเชยความเสียหายได้นั้น ได้ให้สัมภาษณ์ว่า แม้ทางผู้ประกอบการจะได้ให้การช่วยเหลือผู้ที่ได้รับ ผลกระทบ อย่างในกรณีบ้านเรือนแตกร้างเสียหายก็มีการจ่ายเงินเยียวยาให้ในวงเงิน 3,000 บาท ใน แต่ละหลัง แต่เมื่อเทียบกับความเสียหายจากผลกระทบที่ได้รับยังถือว่าน้อยมาก ซึ่งไม่เพียงพอต่อ การชดเชยความเสียหายได้ จึงพยายามเจรจาเรียกร้องให้มีการชดเชยที่เหมาะสม โดยพยายาม ร้องเรียนไปยังผู้ประกอบการหลายครั้ง เบื้องต้นทางผู้ประกอบการก็ได้มีการรับปากว่าจะ ดำเนินการแก้ไขให้ แต่เมื่อเวลาล่วงเลยผ่านไปกลับไม่ได้ปฏิบัติตามที่รับปากไว้จนทำให้เกิดความ เสียหายที่สะสมมากขึ้นเรื่อยๆ หลายครั้งเข้าชาวบ้านจึงรู้สึกถึงความไม่จริงใจของผู้ประกอบการใน การแก้ปัญหา ชาวบ้านจึงเรียกร้องค่าเสียหายเพิ่มขึ้นจากหลักหมื่นเป็นหลักแสนเพื่อให้เพียงพอต่อ ความเสียหายที่ได้รับ จนในภายหลังผู้ประกอบการเริ่มจะบ้ายเบี่ยงไม่รับผิดชอบค่าชดเชยให้ ไม่รับ

โทรศัพท์ทุกครั้งที่ติดต่อไป จนชาวบ้านต้องเข้าไปหาถึงภายในเหมือง แต่ก็ไม่ได้มีการช่วยเหลือแต่อย่างใด จึงไปแจ้งความดำเนินคดี ตำรวจก็พาไปไกล่เกลี่ยกัน ก็ตกลงว่าจะซ่อมบ้านให้ แต่ชาวบ้านต้องจ้างช่างเองเนื่องจากทางผู้ประกอบการแจ้งว่าไม่มีช่าง แต่ก็จบลงด้วยการซ่อมไม่เสร็จและทิ้งงานไว้ (กิตติ, ชาวบ้าน หมู่ 5 ตำบลลูกหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2561)

ต่อมาไม่กี่วันเหมืองหินบริษัท ม2. จำกัด ได้เปิดเวที “โรงโม่หิน ม2. พบประชาชน” ขึ้น สืบเนื่องจากในขณะนั้นบริษัท ม2. ได้รับแรงกดดันจากเครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาควหาในเรื่องการขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชนในพื้นที่ ในวันนั้นทางผู้ประกอบการได้กล่าวกับชาวบ้านที่มาเข้าร่วมกิจกรรม ว่าชาวบ้านต้องเลือกระหว่างการมีอาชีพกับสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อมสามารถแก้ไขได้ แต่ถ้าบริษัทไม่ได้รับการต่ออายุประทานบัตรก็จะมีชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่ต้องตกงาน ส่วนเรื่องปัญหาสุขภาพก็ได้ดำเนินการจัดการไปตามขั้นตอนตามกฎหมาย (โสภา เศรษฐน์, ปรัชญเกียรติ ว่าโร๊ะ, และรวริน เพ็ชรพลับแก้ว, 2556, หน้า 259, 261) ซึ่งในเวทีนี้เอง คุณกิตติ ตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนก็ได้เข้าไปร่วมอยู่ด้วย ได้ให้ข้อมูลถึงเหตุการณ์วันนั้นว่า

“หลังจากนั้นไม่กี่วัน โรงโม่จำกัดเวที ม2. พบประชาชน เรื่องเขาควหาจึงเริ่มเป็นข่าว พี่ก็ถามเรื่องค่าซ่อมบ้านที่ทบทึงฝาคาไว้ เขาลุกขึ้นยืนตอบว่า “หมดงบประมาณ” พี่บอกว่ายังไงก็สัญญาต้องเป็นสัญญา จะทิ้งจะขว้างอย่างนี้ไม่ได้ โวยวายกันแล้วก็เลิกกันไป พี่บอกว่าถ้าเป็นอย่างนี้ผมจะฟ้องคุณแล้วนะ” (กิตติ, ชาวบ้าน หมู่ 5 ตำบลลูกหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2561)

จากเหตุการณ์ในวันนั้นจึงนำไปสู่การรวมตัวกันของกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองร่วมกับเครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาควหาฟ้องร้องคดีต่อศาลเพื่อเรียกร้องเงินเยียวยาค่าเสียหายที่เป็นธรรม

4.3.1.2 ผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อชุมชนไม่ได้รับการแก้ไข

จากความเดือนร้อนที่ผ่านมา รวมถึงทางฝั่งของผู้ประกอบการที่ไม่ได้แก้ไขปัญหาผลกระทบจากการทำเหมืองที่สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนในบริเวณใกล้เคียงได้อย่างทั่วถึง นับตั้งแต่ที่ประชาชนเริ่มเข้ามาร้องเรียน ผู้ประกอบการยังปฏิบัติตนไม่เพียงพอในฐานะองค์กรเอกชนที่ต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม แนวคิด CSR ของ Lawrence and Weber (2008,

อ้างใน จันทราภรณ์ งามสอาด, 2551, หน้า 6) กล่าวว่า องค์กรธุรกิจควรมีความรับผิดชอบต่อทุกกิจกรรมที่ทำแล้วมีผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน และสิ่งแวดล้อม หากมีผลกระทบด้านลบใดๆ เกิดขึ้นต่อประชาชนหรือชุมชน องค์กรธุรกิจควรยอมรับและทำการแก้ไขทั้งหมดหรือแก้ไขเท่าที่ทำได้

แม้ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหาจะยอมรับว่ามีผลกระทบที่สร้างความเดือดร้อนกับชาวบ้านในชุมชน แต่การแก้ไขปัญหาผลกระทบดังกล่าวยังไม่เป็นที่พอใจของชาวบ้านที่เดือดร้อน เพราะถ้าผู้ประกอบการเหมืองให้ความสำคัญต่อความรับผิดชอบต่อสังคมที่เพียงพอ เมื่อเกิดกรณีการดำเนินกิจการที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ผู้ประกอบการเหมืองก็ควรที่จะเร่งเข้ามาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยไม่ปล่อยให้ปัญหาค้างคา ทำให้ความเดือดร้อนของผู้ได้รับผลกระทบคลี่คลายโดยเร็ว

การประกอบกิจการเหมืองหินเขาควหาที่ก่อให้เกิดผลกระทบความเดือดร้อนต่อชุมชน ได้แสดงให้เห็นถึงการดำเนินธุรกิจอย่างไม่รอบคอบ ไม่ระมัดระวังต่อผลกระทบที่จะส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนใกล้เคียง ทั้งยังทำให้ชาวบ้านที่ได้รับความสะดวก รุ้สึกว่าคุณภาพชีวิตของตนตกต่ำลง

“เวลาทำงานใช้แมคโครขึ้นไปช่วงถึงสี่สองตีสามกลางคืนกว่าจะเลิก 5 โมงเย็นระเบิดตูมมันต้องช่วนหินจากบนยอดลงมาให้หมด เสี่ยงกอกแตกๆ ชาวบ้านหนวทหูไม่พักหลับ จะนอนกลางคืนยังงี้ละ ” (กิตติ, ชาวบ้าน หมู่ 5 ตำบลควหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2561)

ทั้งนี้ ตามแนวคิด CSR ของ Kotler and Lee (2005, อ้างใน จันทราภรณ์ งามสอาด, 2551, หน้า 6) กล่าวว่า ผู้ดำเนินองค์กรธุรกิจควรดำเนินธุรกิจอย่างรอบคอบ ระมัดระวัง พร้อมทั้งควรช่วยเหลือพัฒนาชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดี การดำเนินกิจการเหมืองหินเขาควหาของผู้ประกอบการได้ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อคนในชุมชน กลุ่มชาวบ้านผู้ที่ไม่สามารถทนรับกับความเดือดร้อนได้อีกต่อไป จึงรวมตัวกันจัดตั้งเครือข่ายคัดค้านการต่ออายุสัมปทานเหมืองหินเขาควหา และดำเนินการเคลื่อนไหวคัดค้าน ทำให้ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหาไม่สามารถดำเนินกิจการต่อได้ จนต้องยุติการดำเนินกิจการในพื้นที่ลง

4.3.1.3 การต่ออายุประทานบัตรที่เป็นชนวนความขัดแย้ง

จุดเริ่มต้นของการรวมตัวเคลื่อนไหวคัดค้านของชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบเริ่มขึ้นเมื่อ ชาวบ้านทราบถึงวันหมดอายุของประทานบัตรของบริษัท ม2. จำกัด เนื่องจากเมื่อช่วงเดือนกรกฎาคม 2552 สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ได้จัดตั้งเครือข่ายเฝ้าระวังการเกิดผลกระทบด้านมลพิษของสถานประกอบการขึ้น โดยมีการจัดประชุมครั้งแรกเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2552 โดยมีชาวบ้านในตำบลคูหาใต้ เข้าร่วมเป็นกรรมการด้วย ซึ่งการประชุมครั้งนี้ได้มีการนำเสนอประทานบัตรมาเป็นเอกสารประกอบการประชุมด้วย คือประทานบัตรเลขที่ 27654/15290 ที่มีการระบุว่ากำลังจะสิ้นอายุในวันที่ 29 กรกฎาคม 2552 และกำลังดำเนินการขอต่ออายุประทานบัตรเป็นครั้งที่ 3 (โสภา เศษรัตน์, ปรัชญเกียรติ ว่าโร๊ะ, และรวยริน เพ็ชรพลับแก้ว, 2556, หน้า 256)

ในเดือนกันยายน 2552 มีการประชุมเครือข่ายเฝ้าระวังครั้งที่สอง ซึ่งในครั้งนี้มีชาวบ้านรายหนึ่งที่มีสถานะเป็นนักพัฒนาเอกชน (NGO) มาเข้าร่วมประชุมด้วย โดยได้รับการชักชวนจากประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลคูหาใต้ ซึ่งในที่ประชุมนักพัฒนาเอกชนได้ตั้งคำถามต่อที่ประชุมว่า การขอต่ออายุประทานบัตรดังกล่าว บริษัทเหมืองหินทั้งสอง ได้ทำรายงานศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) หรือไม่ ซึ่งได้รับคำตอบว่า ได้ทำการมีการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมไปแล้ว และได้รับความเห็นชอบจากสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว จึงทำให้ชาวบ้านหันมาถกถึงผลกระทบจากการทำเหมืองเขาคูหามากขึ้น โดยเฉพาะปัญหาบ้านเรือนเสียหายจากแรงสั่นสะเทือนจากการระเบิดหิน เสียงดังและปัญหาฝุ่นละออง (โสภา เศษรัตน์, ปรัชญเกียรติ ว่าโร๊ะ, และรวยริน เพ็ชรพลับแก้ว, 2556, หน้า 256-257)

ในวันที่ 3 ธันวาคม 2552 ที่ประชุมสภาองค์กรบริหารส่วนตำบล คูหาใต้ มีมติเห็นชอบให้ใช้พื้นที่บริเวณเขาคูหาทำเหมืองต่อไปได้ ซึ่งการประชุมนี้เป็นการขอความเห็นจากผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาเนื่องจากเขาคูหาเป็นพื้นที่ที่จัดอยู่ในประเภทลุ่มน้ำชั้นหนึ่ง บี จึงอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทย จึงจำเป็นต้องนำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เพื่อขอความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทย เมื่อกระทรวงมหาดไทยเห็นชอบจากนั้นจึงส่งกรมายังผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาให้สอบถามความเห็นจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ (โสภา เศษรัตน์, ปรัชญเกียรติ ว่าโร๊ะ, และรวยริน เพ็ชรพลับแก้ว, 2556, หน้า 257)

หลังจากที่องค์การบริหารส่วนตำบลคูหาใต้มีมติเห็นชอบแล้ว เครือข่ายเฝ้าระวังผลกระทบจากเหมืองหินเขาคูหา จึงเปลี่ยนชื่อเป็นเครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาคูหาอำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลาทันที เนื่องจากไม่ต้องการให้ต่ออายุประทานบัตรอีกต่อไปแล้ว

ในเวลาต่อมากลุ่มผู้คัดค้านได้มีการเปิดโรงเรียนสิทธิชุมชนเขาคูหาขึ้น กิจกรรมครั้งแรกเป็นเวทีเรียนรู้เรื่องสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ ครั้งที่สองจัดขึ้นเพื่อศึกษาเรื่องผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมรวมทั้งข้อกฎหมายและขั้นตอนการต่ออายุประทานบัตร มีการเชิญเจ้าหน้าที่จากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา สำนักงานอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่เขต 1 (สงขลา) และสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 16 เข้าร่วมตอบคำถาม โดยมีชาวบ้านในพื้นที่หมู่ 5, 7, 9 และ 12 ในตำบลคูหาได้ กว่า 200 คนเข้าร่วมประชุม นอกจากการเป็นเวทีการเรียนรู้ ชาวบ้านก็มีโอกาสได้สะท้อนถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งด้านเสียง ฝุ่นละออง ก้อนหินที่กระเด็นตกใส่บ้านเรือน รวมถึงผลกระทบทางด้านจิตใจ (โศภา เศรษฐิน, ปรัชญาเกียรติ ว่าโระ, และรวยริน เพ็ชรพลับแก้ว, 2556, หน้า 257-259)

จะสังเกตได้ว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ไม่เห็นด้วยกับการทำเหมืองหินในพื้นที่เขาคูหา ถูกยกระดับขึ้นทันทีหลังจากที่หน่วยงานองค์กรท้องถิ่นของรัฐมีมติอนุญาตให้ใช้พื้นที่เขาคูหาทำเหมืองหินต่อไปได้ จากการเฝ้าระวังกลายเป็นการคัดค้านต่อต้านที่ทวีความเข้มข้นขึ้น เพราะมองว่าฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนแก่ฝั่งผู้ประกอบการเหมืองหินไม่ได้ใช้อำนาจให้ความเป็นธรรมกับฝ่ายกลุ่มผู้คัดค้านที่เป็นประชาชนในชุมชน เครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาคูหา จึงพยายามทำทุกวิถีทางในทางสันติวิธีเพื่อไม่ให้เหมืองหินเขาคูหาดำเนินกิจการต่อไป ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องร้องให้ผู้ประกอบการรับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดกับชุมชนประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน การยื่นหนังสือร้องเรียนต่อองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ชะลอกระบวนการการต่ออายุประทานบัตรออกไปตลอดจนถึงเป้าหมายสูงสุดคือการเพิกถอนเขาคูหาออกจากพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม

สาเหตุที่จุดชนวนความขัดแย้งที่เหมืองหินเขาคูหาที่สำคัญที่สุดคือ เรื่องการขอต่ออายุประทานบัตรที่เหมืองได้ดำเนินการไปแล้วครบถ้วนตามขั้นตอนในระดับจังหวัด โดยที่ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้รับทราบ และไม่ได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนการจัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่ต้องมีการลงชุมชนเพื่อสำรวจว่าในพื้นที่ใกล้เคียงกับเหมืองได้รับผลกระทบอะไรบ้าง เมื่อชาวบ้านมาทราบในภายหลังจากการประชุมเครือข่ายเฝ้าระวังการเกิดผลกระทบด้านมลพิษของสถานประกอบการ ที่จัดโดยสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ชาวบ้านผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหมืองหินจึงเกิดความตระหนัก ซึ่งชาวบ้านที่ภายหลังได้เป็นหนึ่งในแกนนำบางรายที่มีตำแหน่งอยู่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังเคยกล่าวกับที่ประชุมเครือข่ายฯ ว่าบริษัทที่ปรึกษาของเหมืองหินบริษัท ม2. จำกัด ซึ่งรับว่าจ้างให้จัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมนั้น ไม่เคยเข้ามา

สอบถามข้อมูลเรื่องผลกระทบกับชาวบ้านในพื้นที่ (โศภา เดชรัตน์, ปรัชญเกียรติ ว่าโไร๊ะ, และ รวยริน เพ็ชรพลับแก้ว, 2556, หน้า 259-260) และระหว่างนั้นก็ยังมีบุคคลผู้ที่ทำงานกับองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ที่ได้รับเชิญเข้ามาจึงมีบทบาทเป็นแกนนำหลักในการคัดค้านการต่ออายุประทานบัตรเหมืองหินเขาควหา ซึ่งประเด็นเรื่องความไม่โปร่งใสของการจัดทำรายงานสำรวจผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) ก็เป็นประเด็นหลักที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการต่ออายุประทานบัตรของเหมืองหินเขาควหา

ในกรณีของเขาคูหา กลุ่มผู้คัดค้านการต่ออายุประทานบัตรเหมืองหิน ได้ใช้เหตุการณ์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน (ในช่วงเวลาที่คัดค้านการต่ออายุประทานบัตร) ยกขึ้นมาต่อสู้สำหรับเหตุการณ์ในอดีตนั้นได้ทำความเข้าใจไปถึงสมัยที่มีคำสั่งประกาศของกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ 8 เมื่อปี 2540 ให้เขาคูหาเป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม จากการศึกษาเอกสารของเครือข่ายพิทักษ์สิทธิชุมชนเขาคูหา อ.รัตนภูมิ จ.สงขลา ในความตอนหนึ่งได้กล่าวถึงการประกาศแหล่งหินอุตสาหกรรมของเขาคูหา นั้น ไม่มีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนแต่อย่างใด ไม่ได้มีการสอบถามความคิดเห็นและฟังเสียงของประชาชนในชุมชน และไม่ได้มีการแจ้งข้อมูลข่าวสารเพื่อให้มีการแสดงความคิดเห็นด้วยเช่นกัน จากการสัมภาษณ์คุณอดิศร ผู้นำระดับท้องถิ่น ได้ให้ข้อมูลถึงเรื่องนี้ไว้ดังนี้

“แรกๆ ม่าย เปล่า แต่ก่อนบ้านไม่กี่หลังที่ แต่ก่อนคือบ้านคนตอนเริ่มตอนแรก บ้านราว 6-7 หลัง พอตอนหลัง (บ้านเรือน) ก็เกิดขึ้นมาๆ” (อดิศร, ผู้นำระดับท้องถิ่น, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2561)

จากคำสัมภาษณ์บ่งบอกให้เห็นว่าในสมัยที่เริ่มมีบริษัทเอกชนเข้ามาทำสัมปทานเหมืองหินที่เขาคูหา นั้นยังมีบ้านเรือนของผู้คนไม่มาก แต่ทางผู้ประกอบการนั้นละเลยการทำประชาสัมพันธ์พูดคุยรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้การออกคำสั่งประกาศของกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ 8 เมื่อปี 2540 ที่ให้เขาคูหาเป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม ยังมีลักษณะการผูกขาดทรัพยากรธรรมชาติโดยฝ่ายรัฐแต่เพียงผู้เดียวตามฐานความคิด 3 ประการ คือวิธีคิดแบบอรรถนิยม วิธีคิดเชิงเดี่ยว และวิธีคิดแบบอาณานิคม ที่มีรูปแบบเดียวกันคือผูกขาดทรัพยากรอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดไว้กับฝ่ายรัฐ โดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ ทำให้ทรัพยากรต้องตกอยู่กับรัฐ และเอกชน เป็นผู้มั่งมีสิทธิผูกขาดในการจัดการทรัพยากรนั้น โดยที่ประชาชนทั่วไปไม่มีสิทธิเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรได้เลย

การออกประกาศของกระทรวงอุตสาหกรรมดังกล่าวทางกลุ่มผู้คัดค้านมองว่า เป็นการทำลายภูเขาที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงทำลายเอกลักษณ์ ทัศนียภาพ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเขาควหาให้เหลือแต่เพียงชื่อ ซึ่งหากหน่วยงานราชการได้มีการสอบถามแล้ว ก็จะได้รับทราบว่า เขาควหามีความสำคัญต่อชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร และชุมชนจะไม่อนุญาตให้เขาควหาเป็นแหล่งหินอุตสาหกรรมอย่างแน่นอน เพราะกลุ่มผู้คัดค้านมองว่าเขาควหาคืออัตลักษณ์ของชุมชน เป็นนิยามความเป็นชาวตำบลควหาได้ เป็นเอกลักษณ์ที่ทำให้รู้ว่า ที่แห่งนี้เป็นที่ของชาวควหา ชุมชนควหา ซึ่งหากสูญเสียเขาควหาไป ความเป็น “ควหา” ทั้งหมดอาจต้องสูญหายไปด้วย ตามแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ของ ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ (2550, หน้า 30-32) เขาควหาจึงกลายเป็นเวทีแห่งการต่อสู้ของกลุ่มผู้คัดค้าน เพื่อต่อรองเพื่อช่วงชิงสิ่งที่แสดงออกถึงตัวตน ตำแหน่งแห่งที่ของตนคืนมา โดยกลุ่มเครือข่ายพิทักษ์สิทธิชุมชนได้อาศัยสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 56 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 66 และมาตรา 67 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเรื่องสิทธิชุมชน ในการคัดค้านการต่ออายุประทานบัตรกับเหมืองหินทั้งสองบริษัทที่เขาควหา รวมไปถึงเพื่อขอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประกาศให้เขาควหาแหล่งหินอุตสาหกรรม ได้ดำเนินการเพิกถอนเขาควหาออกจากแหล่งหินอุตสาหกรรมตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ 8 ลงวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ด้วยเช่นกัน

สำหรับเหตุการณ์ครั้งล่าสุด (พ.ศ. 2552) กลุ่มผู้คัดค้านได้ใช้เหตุการณ์ช่วงที่ประทานบัตรของเหมืองหินทั้งสองบริษัทที่เขาควหาใกล้จะหมดอายุลงและกำลังจะทำการต่ออายุ ซึ่งชาวบ้านรวมถึงตัวแทน NGO ก็เพิ่งจะได้ทราบเรื่องดังกล่าวจากการประชุมเครือข่ายเฝ้าระวังการเกิดผลกระทบด้านมลพิษของสถานประกอบการ ซึ่งจัดขึ้นโดยสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2552 ว่าทางบริษัท ม2. จำกัด ได้ดำเนินเรื่องการขอต่ออายุประทานบัตรเสร็จสิ้นครบถ้วนในขั้นตอนระดับจังหวัดไปเรียบร้อยแล้ว และทางองค์การบริหารส่วนตำบลควหาได้ก็ได้รับมติอนุญาตให้ทำเหมืองต่อ จึงทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมือง และกลุ่มที่ต้องการอนุรักษ์เขาควหาลุกขึ้นมาคัดค้านการต่ออายุประทานบัตร เพราะไม่สามารถทนรับกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเช่นเดียวกับที่ผ่านมาต่อไปอีก 10 ปี ได้แล้ว

แม้ว่าบริษัท ม2. จำกัด และบริษัท ท. จำกัด จะปฏิบัติตามขั้นตอนการขอต่ออายุประทานบัตรทุกประการ แต่ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ และชาวบ้านที่ทำงานเป็น NGO ก็ยังตั้งข้อสงสัยย้อนกลับไปขั้นตอนการทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) โดยบริษัทเอกชนที่ได้รับการว่าจ้างมาจากผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหาโดยบริษัท ม2. จำกัด เพื่อจัดทำรายงาน

ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมสำหรับใช้เป็นเอกสารประกอบเพื่อขอต่ออายุประทานบัตร โดยจากการที่กลุ่มผู้คัดค้านได้ขอตรวจสอบเอกสารประกอบการยื่นขอต่ออายุประทานบัตรจากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด พบว่าไม่ได้มีการสำรวจแบบครอบคลุมทุกหมู่บ้าน มีบ้านเรือนบางหลังที่ตกลสำรวจไป เพราะมีบ้านของหนึ่งในแกนนำตกลสำรวจกรณีบ้านเรือนที่ได้รับความเสียหาย ทั้งที่อยู่ห่างจากเหมืองเพียง 15 เมตร (โสภณ เศรษฐ์รัตน์, ปรัชญเกียรติ ว่าโร๊ะ, และรวริน เพ็ชรพลับแก้ว, 2556, หน้า 259) ปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้คลี่คลายในหลายประการ เช่น ผลการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคูหาใต้ ที่สมาชิกสภา อบต. ยังมีการอภิปรายโต้แย้งว่าเมื่อมีการระเบิดหินจะสร้างปัญหาความเดือดร้อนให้กับประชาชนบริเวณใกล้เคียง กรณีการคัดค้านจากกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบและ NGO เพื่อไม่ให้มีการต่ออายุประทานบัตร ประกอบกับยังไม่ได้ข้อยุติเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจากผลกระทบการทำเหมืองที่ยังคงดำเนินมา และปรากฏว่ามีข่าวการคัดค้านทางสื่อมวลชน รวมถึงหนังสือร้องเรียนอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งพื้นที่ที่ขอต่ออายุประทานบัตรอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 บี จะต้องขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี ดังนั้นเพื่อให้การพิจารณาเป็นไปอย่างรอบคอบไม่สร้างปัญหาในอนาคต ในวันที่ 1 กรกฎาคม 2553 ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาจึงมีข้อสั่งการให้ชะลอการส่งเรื่องขอต่ออายุประทานบัตรของบริษัท ม2. จำกัด ไปยังกระทรวงมหาดไทยไว้ก่อน ทั้งนี้ได้ขอให้สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ร่วมกับ อำเภอรัตภูมิ อบต.คูหาใต้ และบริษัท ม2. จำกัด ดำเนินการแก้ไขปัญหาให้ได้ข้อยุติเสียก่อน (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2559, หน้า 3)

สำหรับเหมืองหินของคุณ น. ที่ดำเนินงานโดยบริษัท ท. จำกัด นั้นกำลังอยู่ในขั้นตอนการจัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เมื่อได้เห็นปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับบริษัท ม2. จำกัด อีกทั้งบริษัทก็ไม่ได้ประกอบกิจการอย่างต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากความขัดแย้งเรื่องการใช้ถนนผ่านเข้าไปยังเหมือง จึงทำให้คุณ น. และบริษัท ท. จำกัด ไม่ได้ดำเนินการทำเรื่องขอต่ออายุประทานบัตรต่อ และไม่ได้ดำเนินกิจการเหมืองหินในพื้นที่จนกระทั่งประทานบัตรหมดอายุลงเหลือเพียงเหมืองหินบริษัท ม2. จำกัด ที่ยังคงเคลื่อนไหวอยู่ จนท้ายที่สุดความขัดแย้งนี้ได้ซาลงไปพร้อมกับการปิดตัวของเหมืองหินทั้งสองบริษัทในพื้นที่เขาควหา อันเนื่องมาจากการคัดค้านของชาวบ้านในพื้นที่จนไม่สามารถต่ออายุประทานบัตรได้

4.3.2 สาเหตุความขัดแย้งในพื้นที่เหมืองหินเขารูน

4.3.2.1 ผลกระทบก่อให้เกิดความวิตกกังวลกับชาวบ้านบางส่วนในพื้นที่

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่เหมืองหินเขารูนนั้นเป็นความขัดแย้งที่ไม่ได้มีกรอบที่กว้าง และเข้มข้นชัดเจนเหมือนกับที่เกิดขึ้นกับเหมืองหินเขาภูเขา จากการสัมภาษณ์ คุณสุขใจ ซึ่งเป็นตัวแทนของชาวบ้านในตำบลพนมวังค์ และเป็นสมาชิก “เครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลพนมวังค์” ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในห้วงเวลาดังกล่าวที่เหมืองหินเขารูนจะมาเปิดกิจการในพื้นที่ว่า ชาวบ้านมีทั้งรับ ทั้งค้าน พวกที่ค้านให้เหตุผลว่าทรัพยากรถูกทำลาย กลัวผลกระทบที่อาจตามมาในภายหลัง กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยแม้จะมีแต่ก็ไม่ถึงกับก่อหวอดตั้งกลุ่มคัดค้าน ไม่มีการปะทะกัน การต่อต้านเป็นลักษณะของการพูดคำลับหลังเท่านั้น แต่ถึงที่สุดแล้วเหมืองก็สามารถเปิดกิจการในพื้นที่ได้โดยไม่มีเหตุวุ่นวายใดๆ เกิดขึ้น (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

จากความวิตกกังวลดังกล่าวทำให้มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งได้รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องการชดเชยต่อผู้ประกอบการในลักษณะการทำตัวเป็นเจ้าของที่ดินเพื่อให้ตนได้รับประโยชน์มากกว่าชาวบ้านทั่วไปเป็นการส่วนตัว ข้อมูลจากการสัมภาษณ์คุณสุขใจได้เล่าให้ฟังเพิ่มเติมว่า ในช่วงยุคแรกๆ หลังจากที่เหมืองหินเขารูนเข้ามาเปิดกิจการในพื้นที่ได้ระยะหนึ่ง ก็มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นคนในชุมชน เริ่มเรียกร้องผลประโยชน์ส่วนตัวในลักษณะของการอ้างความเป็นเจ้าถิ่น เพื่อขอส่วนแบ่งจากกำไรของผู้ประกอบการ โดยพยายามหาแนวร่วมจากคนในชุมชนมาช่วยกัน แต่ภายหลังก็ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะชาวบ้านไม่สนับสนุน โดยชาวบ้านมองว่าผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนก็จัดสรรงบประมาณการตอบแทนชุมชนไว้ตามกระบวนการแล้ว

“ถ้าให้เรามองคงจะคิดว่า... คุณน่าจะดูแลผมหน่อย ประมาณนั้น แต่ว่าถ้าผมคุยคนเดียวไม่ได้ไปชวนเพื่อนอีกคนนึง อะไรประมาณนั้น แต่ว่าพอฝันไปแล้วคนอื่นเขาไม่โอเคด้วย มันก็จบ หาแนวร่วมไม่ผ่านนะ เออ... เพราะว่าชาวบ้านเขาบอกว่าเขาก็ทำของเขา เราก็อยู่ของเรา มันไม่ได้เสียหายอะไรกันถึงกับรับไม่ได้” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

การพยายามสร้างเหตุความวุ่นวาย ของผู้คัดค้านในกรณีดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากไม่มีชาวบ้านรายอื่นเข้าร่วมให้การสนับสนุน เพราะส่วนใหญ่เห็นว่าชาวบ้านก็ไม่ได้รับผลกระทบมากมายอะไรจากการดำเนินกิจการเหมือง ที่ถึงกับต้องเรียกร้องอะไรเพิ่มเติมจาก

ผู้ประกอบการ ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นที่ผู้ประกอบการต้องจ่ายให้กับฝ่ายผู้คัดค้านที่เป็นเจ้าถิ่นแต่อย่างใด ซึ่งในปัจจุบันก็ไม่มีลักษณะการรบกวนขอผลประโยชน์จากผู้ประกอบการเช่นนี้อีกแล้ว

โดยสรุป สาเหตุความขัดแย้งในพื้นที่เขาคูหา เกิดจากชาวบ้านที่ไม่สามารถทนรับกับผลกระทบจากการทำเหมืองจึงออกมาเรียกร้องให้ผู้ประกอบการชดเชยเยียวยาให้เหมาะสม ซึ่งหนึ่งในชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบมีประสบการณ์ในการทำงานเป็น NGO ได้ย้ายเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่และได้ร่วมมือชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบรายอื่น รวมตัวกันตั้งเครือข่ายคัดค้านการทำเหมืองเขาคูหา จนทำให้กรอบความขัดแย้งขยายตัวออกไป และปรากฏเป็นข่าวตามสื่อต่างๆ ส่งผลให้มีหน่วยงานจากหลายฝ่ายทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศเข้ามาให้การช่วยเหลือ ในขณะที่เหมืองหินเขารูนนั้น แม้จะมีความขัดแย้งเกิดขึ้น แต่ความขัดแย้งก็ไม่ได้ขยายขอบเขตออกไป และความขัดแย้งดังกล่าวเป็นช่วงแรกที่เหมืองเริ่มเข้ามาเปิดสัมปทาน ซึ่งชาวบ้านบางส่วนก็ยังคงมีความกังวลต่อผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น จึงมีการแสดงออกในลักษณะดังกล่าว แต่เมื่อเวลาผ่านไปผู้ประกอบการก็ได้พิสูจน์ให้ชาวบ้านเห็นว่าผู้ประกอบการสามารถดูแลชุมชนได้ ไม่ทำให้เกิดผลกระทบที่รุนแรงอย่างที่ชาวบ้านกังวล โดยสรุปสาเหตุความขัดแย้งของทั้งสองพื้นที่ตามตารางดังนี้

ตารางที่ 6 : สรุปสาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากพื้นที่กรณีศึกษาทั้งสองแห่ง

พื้นที่เหมืองหินเขาคูหา	พื้นที่เหมืองหินเขารูน
-ชาวบ้านผู้ที่ได้รับผลกระทบลุกขึ้นมาปกป้องสิทธิตามรัฐธรรมนูญของตน	-ผลกระทบก่อให้เกิดความวิตกกังวลต่อชาวบ้านบางส่วนในพื้นที่
-ผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อชุมชนไม่ได้รับการแก้ไข	
-การต่ออายุประทานบัตรที่เป็นชนวนความขัดแย้ง	

4.4 การจัดการความขัดแย้ง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง

4.4.1 พื้นที่เมืองหินเขาคุหา มีการจัดการความขัดแย้ง และมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง ดังนี้

4.4.1.1 การแข่งขันบังคับผลักดัน (Competing, forcing and compelling)

การจัดการความขัดแย้งโดยการใช้วิธีแข่งขันบังคับผลักดัน เป็นวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งอันมีลักษณะที่เกิดจากความต้องการของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพื่อบรรลุความต้องการของตน เช่น การออกมาเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อปกป้องหลักการและสิทธิที่ตนสมควรได้ อันเป็นการบังคับผลักดันให้อีกฝ่ายเข้าร่วมกระบวนการการแก้ไขปัญหา (มอริส แคทเธอริน, 2550, หน้า 28-30)

สำหรับกรณีเมืองหินเขาคุหานั้น เมื่อครั้งแรกเริ่มที่ได้เปิดให้สัมปทาน พื้นที่บริเวณโดยรอบของเขาคูหายังมีจำนวนบ้านเรือนของประชาชนที่มาตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่สัมปทานเหมือง เพียงไม่กี่หลังคาเรือน อีกทั้งก่อนปี 2540 ก็ยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่มารองรับขั้นตอนการขอประทานบัตรเพื่อทำเหมือง ผู้ประกอบการจึงละเลยในขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ไม่ได้จัดทำประชาพิจารณ์ร่วมกับผู้นำที่เป็นทางการของชุมชนตั้งแต่เริ่มแรก ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับผู้ประกอบการเหมืองหินจึงห่างเหินกัน และเหตุการณ์ก็มาซ้ำรอยอีกครั้งเมื่อการขอต่ออายุสัมปทานครั้งหลังสุดก็มิได้มีการทำประชาพิจารณ์ให้เป็นที่รับรู้ของประชาชนโดยทั่วไปอีกด้วย

จากการสัมภาษณ์คุณชัยยันต์ ตัวแทนชาวบ้านซึ่งทำงานเป็น NGO ได้ให้ข้อมูลว่าตนได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมเครือข่ายเฝ้าระวังการเกิดผลกระทบด้านมลพิษของสถานประกอบการครั้งที่สอง ช่วงเดือนกันยายน ปี 2552 จึงทำให้ทราบว่าสัมปทานได้หมดอายุลงแล้วและขั้นตอนการขอต่ออายุก็ผ่านระดับจังหวัดไปแล้วด้วย (ชัยยันต์, NGO ชาวบ้านคุหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2561) เมื่อการดำเนินกิจการของเหมืองก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยรอบ จึงเกิดประเด็นความไม่ชอบธรรมของเหมืองขึ้น ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจึงรวมตัวกันออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องให้เหมืองแสดงความรับผิดชอบต่อผลกระทบที่ได้รับ และคัดค้านการต่ออายุสัมปทานเหมืองหินในพื้นที่

การแข่งขัน บังคับ ผลักดัน จึงเป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งจะใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งเพื่อบังคับ หรือผลักดันให้คู่กรณีอีกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้ง โดยในกรณีนี้ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบได้ร่วมกันทำหนังสือร้องเรียนไปยังสำนัก

นายกรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เพื่อขอให้ชะลอการต่ออายุประทานบัตรเหมืองหินเขาควหาของบริษัท ม2. จำกัดออกไปก่อน พร้อมกับขอให้ทบทุนประทานบัตรของคุณ. ที่จะสิ้นอายุลง รวมถึงขอให้สั่งการไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการอนุญาตประทานบัตร

ด้วยวิธีการดังกล่าวข้างต้น ทำให้ชาวบ้านสามารถบังคับ และผลักดัน ให้ผู้ประกอบการเปิดโอกาสให้กลุ่มชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนเข้ามามีร่วมในการแสวงหาหนทางที่จะทำให้ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากการทำเหมืองหินได้รับความเป็นธรรม ซึ่งวิธีการจัดการความขัดแย้งแบบ บังคับ ผลักดัน จะไม่ได้เกิดขึ้นจากความเต็มใจของฝ่ายผู้ประกอบการ เนื่องจากวิธีการดังกล่าวจะไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ของกลุ่ม เพราะชาวบ้านที่เดือดร้อนจำเป็นที่จะต้องลุกขึ้นต่อสู้เพื่อสิทธิของตน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งผลที่ได้รับก็คือทำให้ “เสียง” ของความเดือดร้อนที่ได้รับ ดังถึงฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง

อำนาจจากแหล่งข้อมูล

เมื่อกลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบทราบเรื่องการขอต่ออายุประทานบัตรในครั้งหลังสุดในปี 2551 ที่กระบวนการขอประทานบัตรได้ผ่านขั้นตอนในระดับจังหวัดไปแล้ว โดยที่ชาวบ้านไม่ได้ทราบกันอย่างทั่วถึง เครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาสัมปทานเหมืองหินเขาควหา จึงยกประเด็นดังกล่าวมาเป็นข้อมูลประกอบการร้องเรียนไปยังหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลดังกล่าวได้สร้างอำนาจให้กับกลุ่มเครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาสัมปทานเหมืองหินเขาควหา เป็นอำนาจที่เกิดจากการมีข้อมูลที่มากพอเพื่อการต่อรอง หรือโต้แย้งผู้อื่นได้ (วิชัย โธสุวรรณจินดา, 2551, หน้า 75-80) อำนาจจากข้อมูลดังกล่าว ทำให้กลุ่มชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบความเดือดร้อน สามารถทำให้ “เสียง” ของความเดือดร้อนที่พวกเขาได้รับตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ดังไปถึงหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จนหน่วยงานเหล่านั้นยื่นมือเข้ามาให้ความช่วยเหลือ

อำนาจที่มาจากลักษณะบุคคล

นอกจากข้อมูลการสิ้นสุดอายุของประทานบัตรเหมืองหินและข้อมูลขั้นตอนการขอต่ออายุประทานบัตรแล้วนั้น ยังมีอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบมีประสิทธิภาพ คือการที่หนึ่งในแกนนำชาวบ้านที่มีอาชีพเป็น NGO จึงทำให้สามารถใช้

ความรู้สามารถจากประสบการณ์การเป็น NGO มาเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวเพื่อทำให้ “เสียง” ของความเดือดร้อนดังไปถึงหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ด้วยเพราะลักษณะอันโดดเด่นของบุคคลสามารถมีผลต่อการใช้อำนาจได้ ความโดดเด่นในกรณีนี้คือ คุณชัยยันต์ หนึ่งในชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมือง นั้นมีประสบการณ์ในการทำงานเป็น NGO ได้นำความรู้และทักษะต่างๆจากการเป็น NGO มาใช้ในการเคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็นธรรมให้ดำเนินไปอย่างมีทางทิศทาง ความรู้ความสามารถนี้ทำให้คุณชัยยันต์ มีความโดดเด่นกว่าชาวบ้านคนอื่น เพราะรู้ถึงขั้นตอนการทำหนังสือร้องเรียน ไปยังหน่วยงานราชการทำให้การร้องเรียนถึงปัญหาดังกล่าวมีประสิทธิภาพ

“เราก็ทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีเพื่อขอให้ชะลอการพิจารณา เราทำหนังสือถึงเลขาธิการกรมเพื่อให้นายกรัฐมนตรีชะลอเรื่องนี้ไปก่อน จนกว่าจะมีการตรวจสอบ” (ชัยยันต์, NGO ชาวบ้านคูหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2561)

การร่างหนังสือราชการนั้นต้องอาศัยความรู้ในการร่างเนื้อหาและต้องทราบว่ามีหน่วยงานใดบ้างที่มีขอบเขตที่สามารถรับผิดชอบต่อที่นำไปร้องเรียนได้ ชาวบ้านที่อยู่ในเครือข่ายเคลื่อนไหวคัดค้านไม่มีความรู้ด้านนี้ คุณชัยยันต์ จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเดินเรื่องร้องในครั้งนี้นี้หน้าในการร่างหนังสือราชการ พร้อมข้อมูลของปัญหาที่เกิดขึ้น จึงอยู่ในความรับผิดชอบของคุณชัยยันต์

“การทำหนังสือไปหาภาครัฐต่าง ๆ ตรงนี้เป็นภาระของชัยยันต์เป็นหลัก” (กิตติ, ชาวบ้าน หมู่ 5 ตำบลคูหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2561)

ทักษะความสามารถที่โดดเด่นนี้ยังเป็นจุดเริ่มต้นของการนำไปสู่การคัดค้านการต่ออายุสัมปทานในพื้นที่ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากการที่ คุณชัยยันต์ ไปเข้าร่วมการประชุมเครือข่ายเฝ้าระวังการเกิดผลกระทบด้านมลพิษของสถานประกอบการที่จัดขึ้นโดย สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ในช่วงเดือนกันยายน 2552 มีการนำเสนอประธานบัตรที่ระบุว่าสิ้นอายุในวันที่ 29 กรกฎาคม 2552 และกำลังเดินการขอต่ออายุประธานบัตรเป็นครั้งที่ 3 มาเป็นเอกสารประกอบการประชุม (โสภา เศรษฐิน, ปรัชญเกียรติ ว่าโร๊ะ, และรวยริน เพ็ชรพลับแก้ว, 2556, หน้า 256) ซึ่งคุณชัยยันต์ เป็นเพียงคนเดียวในที่ประชุมที่ลุกขึ้นถามถึงการหมดอายุของประธานบัตร และขั้นตอนการต่ออายุ

“พี่ก็ถามเจ้าหน้าที่อุตสาหกรรมว่า เอ๊ะ! แล้วถ้าหมคอายุเขาต้องทำยังไง อุตสาหกรรมจังหวัดบอกว่าเรื่องนี้ผ่านจังหวัดไปแล้ว พี่ก็ถามว่าขั้นตอนในการขอต่ออายุสัมปทานมันเป็นยังไง ไม่ใช่ตอบว่ามันผ่านจังหวัดไปแล้ว เพราะนี่มันไม่มีคำตอบอะไรเลย เพราะเรารู้ว่ามันต้องมีการรับฟังความคิดเห็น ต้องมีเวทีประชาพิจารณ์ ต้องมีขั้นตอนการศึกษาถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คือเราน่ะรู้อยู่แล้ว แต่เราถามเพื่อที่จะให้เขาบอก แต่เขาไม่บอก เขาบอกว่าผ่านขั้นตอนระดับจังหวัดไปแล้ว ซึ่งมีนัยยะอยู่แล้วว่าคุณกำลังปกปิดหมกเม็ดไม่ให้ชาวบ้านรู้ ในความเป็นจริงเขาไม่มีเวทีประชาพิจารณ์ ไม่มีเวทีรับฟังความคิดเห็น ไม่มีการศึกษาถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนมีส่วนร่วม แล้วหลังจากวันนั้นก็มีคนโทรมานัดคุย มีการวิเคราะห์คุยกัน เพื่อเคลื่อนไหว” (ชัยยันต์, NGO ชาวบ้านคูหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2561)

จากความรู้ความสามารถที่มีบวกกับการตั้งคำถามต่อประเด็นที่สำคัญของคุณชัยยันต์ จึงทำให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมือง เห็นหนทางที่สามารถยกขึ้นมาเป็นประเด็นผลักดันต่อสู้ ทำให้ “เสียง” ของความเดือดร้อนดังไปถึงหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจนทำให้ความเดือดร้อนของกลุ่มชาวบ้านได้รับการช่วยเหลือ และนอกจากนี้ประสบการณ์การทำงานเป็น NGO ทำให้สามารถสร้างเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้เพื่อการเคลื่อนไหวคัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหิน เขาคูหาให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้วิจัยได้เขียนกล่าวไว้เป็นส่วนหนึ่งในเนื้อหาของบทความวิชาการ เรื่อง “สิทธิชุมชนกับการพิทักษ์เขาคูหา” ซึ่งได้เผยแพร่ลงในวารสารหาคใหญ่ วิชาการ ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2559 ซึ่งเป็นแนวทางเพื่อใช้ในการปกป้องทรัพยากรของชุมชนนั้นก็คือเขาคูหา (นรเชษฐ ชุนทองเพชร และนฤทธิ ดวงสุวรรณ, 2559) โดยเครื่องมือเหล่านั้นประกอบด้วย

1. การใช้ข้อกฎหมายต่างๆ

เพื่อให้การเคลื่อนไหวคัดค้านมีประสิทธิภาพ กฎหมายจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญ การจะร้องเรียนเรื่องอะไรไปที่ไหนนั้นก็ควรทราบก่อนว่าผู้ที่จะถูกร้องเรียนทำอะไรละเมิดกฎหมายเรื่องใดข้อใดบ้าง และต้องทราบด้วยว่ามีกฎหมายอะไรบ้างที่จะรองรับการสิทธิในการร้องเรียน อย่างไรก็ดีกรณีความขัดแย้งเหมืองหินเขาคูหา ก็จะมีกฎหมายที่เกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ เพื่อประกอบการร้องเรียนต่อเรื่องขั้นตอนการขอประทานบัตรที่ไม่เป็นที่รับทราบ โดยทั่วไปของประชาชนในพื้นที่ไปยังหน่วยงานต่างๆ รวมถึงกฎหมายรัฐธรรมนูญในบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิชุมชนที่นำมาเผยแพร่ให้ความรู้กับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบในชุมชน โดยตั้งเป็นเวทีเสวนาเล็กๆ ใช้ชื่อสถานที่ว่า

“โรงเรียนสิทธิชุมชน” เพื่อให้ชาวบ้านได้ทราบถึงสิทธิของตนในการปกป้องทรัพยากรของชุมชน ทราบถึงข้อกฎหมายที่จะสามารถยกเป็นข้อต่อสู้ในการฟ้องร้องคดีต่อศาลเพื่อให้ผู้ประกอบการ เหมือนชดเชยต่อความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

2. การใช้สื่อสารมวลชน

เรื่องความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการเหมืองหินเขาคูหา กับกลุ่มชาวบ้านที่ได้รับ ความเดือดร้อนจากผลกระทบการทำเหมือง กลายเป็นประเด็นที่สื่อกระแสหลักต่างๆ ให้ความสนใจ มีสำนักข่าวรายการข่าวหลายรายเข้ามาทำข่าวในพื้นที่ จนประเด็นเรื่องเหมืองหินเขาคูหาถูก เผยแพร่ออกไปเป็นที่รับทราบกันโดยทั่วไป และทางกลุ่มเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบยังได้มีการใช้ สื่อจากอินเทอร์เน็ตจำพวกสื่อสังคมออนไลน์ อย่าง เฟสบุ๊ก (Facebook) เพื่อเป็นช่องทางนำเสนอ เรื่องราวข่าวสารการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้คัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาคูหา ออกไปสู่ สาธารณชนภายนอกพื้นที่

ภาพที่ 9 เฟสบุ๊กของสมาคมพิทักษ์สิทธิชุมชนเขาคูหา

ที่มา : เขาคูหา รัตภูมิ สงขลา (ม.ป.ป.)

3. การจัดกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์

เป็นการเคลื่อนไหวอีกรูปแบบหนึ่งนอกจากการร้องเรียนตามขั้นตอนของกฎหมาย เป็นการเคลื่อนไหวอย่างสงบไม่ใช้ความรุนแรง อย่างกรณีของเขาคูหา กลุ่มเครือข่ายคัดค้านการต่อ สัญญาเหมืองหิน ได้เคยจัดกิจกรรม “ขบวนสืบสาน ตำนานภูผา อำเภอรัตภูมิ” เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ได้เกิดจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์เขาคูหาซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญ

ของชุมชน และอยากปกป้องไม่ให้เขาถูกทำลายจนหมดไป (นเรชเรฐ ขุนทองเพชร และนฤทธิ ดวงสุวรรณ, 2559, หน้า 72)

ภาพที่ 10 การจัดกิจกรรม "ขับรถสี่บานตำนานภูผา อำเภอรังษิณี"

ที่มา : ฐานข้อมูลข่าวจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2555)

4.4.1.2 การดูแลชุมชนของผู้ประกอบการ

ผู้ประกอบการในพื้นที่ที่มีการดูแลชุมชนจากงบประมาณกองทุนที่จัดตั้งไว้ตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อดูแลชุมชนหากได้รับผลกระทบจากการทำเหมือง และมีการสนับสนุนกิจกรรมภายในชุมชน

“ผู้ที่จะทำเหมืองได้นั้นต้องมีทุนเยอะมาก เพราะต้องมีเงินสำหรับตั้งกองทุนไว้ในส่วนการดูแล เยียวมาจากกรณีมีผู้ได้รับความเดือดร้อนจากการทำเหมือง รวมถึงเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่ที่ผ่านการทำเหมืองแล้ว โดยแบ่งเป็น 3 กองทุน กองแรก เป็นกองทุนฟื้นฟูพื้นที่ที่ผ่านการทำเหมือง โดยคิดค่าใช้จ่ายเป็นไร่ๆ ต่อมากองทุนที่สอง เป็นกองทุนไว้สำหรับตรวจสอบสุขภาพชาวบ้านในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมือง ปีละ 200,000 บาท และกองทุนที่สามเป็นกองทุนพัฒนาพื้นที่รอบเหมืองไม่ต่ำกว่า 500,000 บาท ต่อปี ซึ่งทั้งสามกองทุนนี้ ทางเหมืองจะมีการตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุน โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการ และกองทุนเหล่านี้ต้องตั้งขึ้นก่อนที่จะมีการทำเหมืองด้วย” (แป็ง, ข้าราชการสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561)

นอกจากนี้ตัวแทนผู้นำระดับท้องถิ่นในตำบลคูหาใต้ ได้ให้ข้อมูลในเรื่องของการดูแลชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากผลกระทบจากการทำเหมือง รวมถึงการให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน จากผู้ประกอบการเหมือง

“ชาวบ้านที่อยู่เขตข้างๆ โรงโม่ โรงโม่เขาก็จะให้เงินค่ากวาดขี้ฝุ่น หลังแค่ว่า (หลังที่อยู่ใกล้เหมือง) ก็ 2,000 ห้าง ไปซักหิด 500 ถึงชาวบ้านก็พออยู่ได้ คือเขาก็จะให้ ถ้ามีการมีงานอีตมที่ มีงานศพ หรืองานแต่งงาน ถ้าฝนตก เขาจัดการให้หมด นั่นคือผลดี ถึงผลเสีย ก็สั้นสะเทือน บ้านไร่” (อดิศร, ผู้นำระดับท้องถิ่น, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2561)

เรื่องการจำหน่ายหรือให้เปล่าเกี่ยวกับหินที่ผลิตได้แก่ชาวบ้าน มีข้อมูลจากผู้ประกอบการเช่นกัน ว่าชาวบ้านมีทั้งมาซื้อและมาขอความอนุเคราะห์ โดยกลุ่มที่มาซื้อ คือซื้อเพื่อนำไปจำหน่ายต่อก็คือเป็นรูปแบบของธุรกิจต่อเนื่อง ส่วนกลุ่มที่มาขอก็มีหลายรายเช่นกัน

“ตลอด...เยอะ... ก็แถวนั้นเขาก็จะชอบว่า พองานศพงานแต่งก็จะมีหิน ไปโรยหน้าบ้านตลอดอะ เยอะเยอะ มีอยู่ตลอดเวลา มีขอหินงานนี้งานนี้ขอตลอด ไม่เคยขัดนะ มีจดหมายมาให้ตลอดเวลา” (วรุฒิ, ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาภูเขา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2561)

จากการสัมภาษณ์คุณวรุฒิ ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาภูเขา ซึ่งให้ข้อมูลว่า ได้มีการตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือชุมชนโดยรอบมาก่อนที่จะมีกฎหมายกำหนดให้ผู้ประกอบการเหมืองต้องมีการจัดตั้งกองทุน โดยกองทุนที่จัดตั้งขึ้นได้แก่ กองทุนคนชรา กองทุนเด็กนักเรียน ซึ่งผู้ประกอบการเหมืองตั้งขึ้นเพื่อต้องการบริหารจัดการความขัดแย้ง และหากชาวบ้านได้รับผลกระทบจากการประกอบกิจการก็สามารถร้องเรียนมายังเหมืองได้ โดยผู้ประกอบการเหมืองจะตั้งผู้รับเรื่องร้องเรียนไว้บริเวณทางเข้าเหมือง

“เราไม่ปฏิเสธนะว่าเรื่องของการทำงานตรงนี้จะมีผลกระทบในเรื่องของตัวฝุ่นบ้าง ในเรื่องของแรงสั่นสะเทือนบ้าง ทุกครั้งที่มียี่เสียงสะท้อนมาเราก็จะจัดการปัญหา แต่ก่อนหน้านั้นเรามีเงินทุนในการจ่ายให้ทุกเดือน ที่จ่ายให้ไปรอบเขารายเดือนนี้หลายแสนมาก” (วรุฒิ, ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาภูเขา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2561)

คุณวรวิภา ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องการจ่ายเงินเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบว่ามีปัญหาเรื่องเงินไม่ถึงมือชาวบ้านอยู่บ่อยครั้งเนื่องจากมีการทุจริตของหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นที่ร่วมรับผิดชอบดูแลกองทุนเยียวยา ซึ่งผู้ประกอบการก็พยายามหาวิธีการแก้ปัญหา เพื่อให้เงินเยียวยาไปถึงมือชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจริงๆ

“แต่ปัญหาอย่างหนึ่งของกองทุนในช่วงเริ่มต้นที่ตั้งเนี่ย ปัญหามันก็เกิดมีเหมือนกัน เงินนะมันไม่ถึงตัวผู้ได้รับผลกระทบจริงๆ เพราะเนื่องจากว่าโดนกลไกท้องถิ่น นายก อบต. อบต. เอาไปกินบ้าง ผู้ใหญ่บ้านเอาไปใช้บ้าง แต่เราก็พยายามแก้ไขปัญหาย่างจริงจังอยู่ตลอดเวลา ให้เข้าไปถึงตำแหน่งที่ใช้งานกัน” (วรวิภา, ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาคูหา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2561)

ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาคูหา มีมาตรการลดผลกระทบจากการดำเนินกิจการเหมืองหินต่อชุมชนโดยปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด เช่น มีการกำหนดจุดตรวจวัดปริมาณฝุ่นรอบๆ โรงโม่เพื่อไม่ให้เกินค่ามาตรฐาน มีการจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ไปตรวจสุขภาพของชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบๆ ปีละ 1 ครั้ง

“เราเป็นเหมืองแรกในจังหวัดสงขลาที่เริ่มทำตรงนี้ด้วยซ้ำ จัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่เข้าไปตรวจทุกหมู่บ้าน” (วรวิภา, ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาคูหา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2561)

มีการปลูกต้นไม้เพื่อลดปริมาณฝุ่นและผลกระทบเรื่องเสียง นอกจากนี้ทางหน่วยงานราชการที่กำกับดูแลจะมีอุปกรณ์ตรวจวัด แรงสั่นสะเทือนไว้รอบๆ ซึ่งผู้ประกอบการเหมืองเขาคูหาได้ให้ข้อมูลว่า ค่าต่างๆ ที่ตรวจวัดได้ก็ไม่เคยเกินค่ามาตรฐานจนเหมืองเคยได้รับรางวัลโรงโม่หินที่มีการจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระดับดี แต่คุณวรวิภา ก็เล่าเพิ่มเติมว่า แม้จะทำตามระเบียบแค่ไหน สุดท้ายเมื่อ NGO เข้ามาเคลื่อนไหวในพื้นที่ สิ่งที่เหมืองทำก็พังทลายลง

“เราทำเยอะมาก คือทำตามระเบียบ ทำมากกว่าด้วย เพราะรางวัลที่ได้มาก็เป็นส่วนการันตีอยู่แล้ว เขาก็ดูให้รางวัล “โรงโม่สีเขียว” คือ...มันเป็นช่วงแรกๆ ของการริเริ่มให้รางวัลด้วยซ้ำ เราก็ทำ เพราะเรารู้ว่าเราทำเยอะปัญหามันจะเกิดขึ้น เราก็พยายามทำทุกอย่างเพื่อป้องกัน ทั้งกองทุน ทั้งตัวสิ่งแวดล้อม ทำหลายเรื่องทำเยอะมาก แต่จริงๆ พี่ถึงบอกให้

ทำแค่ไหน NGO เข้ามาก็พัง” (วรวิฑู, ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2561)

จากการสัมภาษณ์คุณวรวิฑู ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหา ทำให้ผู้วิจัยพบว่า ข้อมูลที่ได้จากตัวแทนผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหา กับข้อมูลจากตัวแทนชาวบ้านในตำบลควหาใต้ที่ได้รับผลกระทบ และตัวแทนชาวบ้านที่ทำงานเป็น NGO นั้น กล่าวได้ว่าสวนทางกันแทบทุกประเด็น ข้อมูลจากมุมมองของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ กล่าวว่า ถึงแม้ทางผู้ประกอบการเหมืองแร่จะมีการดูแลชุมชนจัดสรรเงินช่วยเหลือเยียวยา และสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับภายในชุมชน แต่กระนั้นช่องโหว่ของการดูแลชุมชนของผู้ประกอบการ คือยังไม่ได้แก้ปัญหาความเดือดร้อนจากผลกระทบเรื่องแรงสั่นสะเทือนจากการระเบิดหินที่ทำให้บ้านเรือนหลายหลังในชุมชนแตกร้าว จนเกิดเป็นปัญหาโรงเรียนขึ้น ในส่วนของเงินเยียวยาบ้านเรือนที่เสียหายนั้นก็ ยังมีจำนวนที่น้อยเกินไปเมื่อเทียบกับความเสียหายที่ได้รับ แม้ผู้ประกอบการจะมีการดูแลบ้านเรือนของราษฎรที่ได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับเหมือง แต่ก็เป็นการดูแลที่ไม่ได้ทำอย่างเต็มที่ (ชัยยันต์, NGO ชาวบ้านควหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2561)

นอกจากนี้ยังมีข้อมูลจากคุณกิตติ ที่กล่าวถึงมาตรการป้องกันผลกระทบของผู้ประกอบการ ว่าข้อมูลที่ระบุในเอกสารการขอสัมปทานนั้นระบุไว้ครบตามที่กฎหมายกำหนด แต่ในทางปฏิบัติกลับไม่ได้ทำตามที่ระบุดังเช่นในเอกสาร เพราะถ้าทำตามที่ระบุไว้ปัญหาก็คงไม่เกิดขึ้น หรือหากเกิดปัญหาขึ้นก็จะสามารถควบคุมได้โดยที่เรื่องไม่บานปลายออกไปเช่นที่เป็นอยู่

“เพราะเขาเอาแต่ผลประโยชน์ เขาไม่ทำตามนั้น เขาเข้าหาทางผู้นำชุมชน โดยเชื่อว่าผู้นำพวกนั้นบีบบ้านให้เชื่อฟังได้ แล้วเรื่องปลูกต้นไม้กันฝุ่น ปลูกแค่แถวเดียวมันกันฝุ่นไม่ได้หรอก การระเบิดแบบขึ้นบัน ไค้ไม่มี มีแต่ระเบิดจากยอดเขาลงมาข้างล่างที่เดียวเลย ไม่มีกันฝุ่น ไม่มีรถฉีดน้ำ ไม่มีอะไรตามที่แจ้งว่าจะทำในหลักฐานการขอสัมปทาน” (กิตติ, ชาวบ้าน หมู่ 5 ตำบลควหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2561)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง

สถานภาพทางสังคม

แม้ผู้ประกอบการจะได้ให้ความช่วยเหลือต่อกิจกรรมภายในชุมชนตามวาระโอกาสต่างๆ มีงบประมาณสำหรับการพัฒนาชุมชน แต่กระนั้นผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหาไม่ค่อยมี

ปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนผลกระทบจากการทำเหมืองหินเท่าที่ควร คุณกิตติ ให้ข้อมูลว่า ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาภูหาจะให้ความสำคัญกับระดับผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการเหมืองเลือกที่จะสื่อสารกับผู้นำชุมชน เลือกที่จะเข้าหาผู้นำชุมชนมากกว่าชาวบ้าน การให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้มีสถานะภาพที่มีตำแหน่งทางสังคม โดยละเอียดที่จะสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มที่มีสถานะภาพที่เป็นชาวบ้านทั่วไป โดยเฉพาะกับชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน ไม่พูดคุยชี้แจงเรื่องต่างๆ โดยตรงต่อชาวบ้าน จึงทำให้ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนเกิดความไม่พอใจต่อการปฏิบัติดังกล่าวของผู้ประกอบการ คุณกิตติ ให้ข้อมูลว่า

“ผู้ประกอบการเขาคิดว่าคุยกับหัวหน้าชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กับเทศบาล เขาคิดว่าชาวบ้านไม่สามารถทำอะไรเขาได้ เขาจึงเพิกเฉยละเลย” (กิตติ, ชาวบ้าน หมู่ 5 ตำบลคูหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2561)

นอกจากนี้ คุณกิตติ ยังให้ข้อมูลอีกว่าในระหว่างกลุ่มชาวบ้านด้วยกันผู้ประกอบการจะดูแลชาวบ้านที่มีครอบครัวทำงานอยู่ในเหมืองมากกว่า ความไม่เท่าเทียมในจุดนี้สร้างความไม่พอใจแก่ชาวบ้านที่ไม่ได้มีครอบครัวที่ทำงานในเหมืองและได้รับความเดือดร้อน

“ชาวบ้านที่เป็นคนงานเหมืองเขาก็ได้รับความเดือดร้อน แต่เขาไม่มาร่วมเรียกร้องเขาดูแลกันเอง เหมืองดูแลเฉพาะพวกนั้น เป็นเหมือนลูกของเขา กลุ่มอื่นเขาไม่ดูแล หลังคาแตกเขาก็เปลี่ยนให้ ทำนองนี้” (กิตติ, ชาวบ้าน หมู่ 5 ตำบลคูหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2561)

จากข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่าในระหว่างชาวบ้านด้วยกัน ก็ยังมีสถานะภาพที่ต่างกัน ชาวบ้านที่ทำงานกับเหมือง จะมีสถานะภาพที่ดีกว่าชาวบ้านที่ไม่ได้ทำงานกับเหมือง สถานะภาพทางด้านอาชีพทำให้ชาวบ้านที่ทำงานกับเหมืองจะได้รับการดูแลมากกว่าชาวบ้านทั่วไป ชาวบ้านกลุ่มนี้แม้จะได้รับผลกระทบความเดือดร้อนจากการดำเนินกิจการเหมืองหินเขาภูหา แต่เนื่องจากได้รับการดูแลที่ดีจากผู้ประกอบการ และมีผลประโยชน์คือเป็นอาชีพของตน การที่เหมืองถูกเคลื่อนไหวคัดค้านจนไม่สามารถดำเนินกิจการต่อได้จึงส่งผลเสียในด้านอาชีพทำกินและแหล่งรายได้ของพวกเขาคนมากกว่า

4.4.1.3 การเจรจาไกล่เกลี่ย

การจัดการความขัดแย้งกรณีเหมืองหินเขาคูหาใช้รูปแบบการเจรจาด้วยกัน 2 รูปแบบ ดังนี้

1) การเจรจาไกล่เกลี่ยกันเองของคู่กรณี

ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาคูหาที่มีความพยายามใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ยกับกลุ่มชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน การเจรจาไกล่เกลี่ยเป็นกระบวนการพูดคุยสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาที่กันระหว่างคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่คู่เจรจาทั้งสองเป็นห่วงกังวล (มูลนิธิทังกอล คาลิซัน ฮาริบอน และมูลนิธิอาเซียนแห่งฟิลิปปินส์, 2544, หน้า 5-7) สำหรับกรณีการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่เหมืองหินเขาคูหา ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาคูหาที่มีความพยายามลดแรงเสียดทานจากชาวบ้านกลุ่มที่ได้รับความเดือดร้อน จนนำไปสู่การจัดตั้งเวทีเหมืองหินพบประชาชน แต่อย่างไรก็ตามการจัดกิจกรรมดังกล่าวกลับไม่ได้ถูกมองจากชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ ว่าเป็นความพยายามของเหมืองเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งกับชาวบ้าน เพราะชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบเห็นว่าไม่มีความพยายามแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างจริงจังแต่ประการใดจากผู้ประกอบการ แม้จะมีการเจรจกันระหว่างผู้ประกอบการ กับชาวบ้านที่เคลื่อนไหวคัดค้าน แต่การเจรจาก็ถูกมองว่าเป็นไปในลักษณะเพื่อทำให้ชาวบ้านที่เคลื่อนไหวคัดค้านการต่ออายุสัมปทานให้กับเหมืองหินเขาคูหาทั้งสองแห่ง หยุดการเคลื่อนไหวดังกล่าว

“เวทีอย่างนี้มองว่าเป็นการแก้ปัญหาความขัดแย้งใหม่ มีความพยายามแก้ปัญหาใหม่ คำตอบคือ ไม่เคยมี แต่ส่งตัวแทนมาพูดคุย ซึ่งตัวแทนที่ก็ไม่แน่ใจว่าในนาม ม2. หรือเปล่า แต่มีตัวแทนบริษัทพยายามมาพูดคุย จ่ายดั่งค์อะ ให้พวกเราหยุด พี่คิดว่าไม่ใช่การเจรจา แต่เป็นความพยายามหยุดไม่ให้เราเคลื่อนไหวคัดค้านการทำเหมืองของเขา ซึ่งพี่คิดว่ามันไม่ใช่การเจรจาลดความขัดแย้ง” (ชัชยันต์. NGO ชาวบ้านคูหาใต้. (6 พฤษภาคม 2561). สัมภาษณ์.)

2) การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง

เป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งอีกวิธีหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ ลักษณะคือจะมีฝ่ายที่สามเข้ามามีบทบาทเอื้อให้มีกระบวนการแก้ไขข้อพิพาทเกิดขึ้น (มูลนิธิทังกอล คาลิซัน ฮาริบอน และมูลนิธิอาเซียนแห่งฟิลิปปินส์, 2544, หน้า 5-7) โดยหลังจากที่กลุ่มเครือข่ายคัดค้านฯ ได้ส่งหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด จังหวัดสงขลาจึงได้

มอบหมายให้นายอำเภอรัตนภูมิได้แต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาการทำเหมืองหินเขาควหา ตามคำสั่งอำเภอรัตนภูมิที่ 20/2553 ลงวันที่ 21 มกราคม 2553 และได้มีการร่วมประชุมเสวนากับคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาการทำเหมืองหินเขาควหา สรุปผลการประชุม ได้ 3 ประเด็น คือ ประเด็นที่ 1) ด้านสุขภาพ ซึ่งชาวบ้าน ยังพอรับกับผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ แต่หน่วยงานท้องถิ่นต้องดูแลและตรวจสุขภาพเป็นประจำทุกปีอย่างต่อเนื่อง โดยเพิ่มจำนวนครั้งของการตรวจสุขภาพ ประเด็นที่ 2) อำเภอรัตนภูมิจะตั้งคณะกรรมการขึ้น 1 ชุด เพื่อแก้ปัญหาซ่อมแซมในเรื่องความเสียหายของบ้านเรือนราษฎรทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดจากการระเบิดหิน ซึ่งผู้ประกอบการเหมืองหินทั้งสองรายในพื้นที่ จะต้องซ่อมแซมให้ตามที่คณะกรรมการตัดสินทุกประการ และต้องดำเนินการให้เป็นการด่วน และประเด็นที่ 3) การใช้วัตถุระเบิดในการทำเหมือง ขอให้ใช้ในปริมาณตามที่ทางราชการกำหนด ห้ามใช้เกินปริมาณเด็ดขาด เพื่อป้องกันปัญหาบ้านแตกร้างเสียหายจากแรงสั่นสะเทือนของการระเบิดหิน (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2559, หน้า 4)

เพื่อให้เป็นไปตามมติที่ประชุม ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2553 อำเภอรัตนภูมิได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงประเมินความเสียหายซ่อมแซมบ้านเรือนราษฎรในอดีตและในอนาคต ที่ได้รับผลกระทบจากเหมืองหินทั้งสองบริษัท คือ บริษัท ม2. จำกัด และ บริษัท ท. จำกัด โดยได้มีการประกาศผ่านเสียงตามสาย ให้ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบเข้าแจ้งชื่อต่อทางอำเภอรัตนภูมิ ปรากฏว่ามีราษฎรเข้าแจ้งว่าได้รับผลกระทบเป็นจำนวน 300 กว่าครัวเรือน (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2559, หน้า 4)

การประกาศให้ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบมาแจ้งชื่อที่อำเภอนั้น มีการประกาศให้ชาวบ้านมาแจ้งชื่อสองรอบ ในรอบแรกมีผู้มาแจ้ง 326 ครัวเรือน และรอบที่สองอีก 180 ครัวเรือน ทำให้มีชาวบ้านในตำบลควหาได้เข้ามาแจ้งชื่อกับทางอำเภอรัตนภูมิเป็นจำนวนมาก ถึง 300 กว่าครัวเรือน ภายในเวลา 3 วัน แต่ในความเป็นจริงนั้น ยังมีชาวบ้านอีกหลายรายที่ได้รับผลกระทบแต่ไม่ได้มาแจ้ง

“อำเภอเปิดให้ชาวบ้านไปแจ้งว่าใครได้รับผลกระทบ ภายใน 3 วัน ชาวบ้านไปแจ้ง 300 กว่าคน นายอำเภอปิดเลย เอ้า พอแล้วแค่นี้สามวัน ส่วนที่เหลือจึงไม่ได้แจ้ง แล้วก็นำไปสู่การแก้ปัญหาหนีจากนี้” (กิตติ, ชาวบ้าน หมู่ 5 ตำบลควหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2561)

ในวันที่ 12 มกราคม 2554 ทางจังหวัดสงขลาได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากแรงสั่นสะเทือนจากการระเบิดหินทำเหมือง โดยมีบ้านเรือนที่ได้แจ้งชื่อกับทางอำเภอรัตภูมิก่อนปิดรับแจ้งไปในรอบแรกจำนวน 326 หลังคาเรือน โดยมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาเป็นประธานกรรมการ มีตัวแทนทั้งจากภาครัฐ ตัวแทนฝ่ายวิชาการจากภาควิชาวิศวกรรมเหมืองแร่และวัสดุ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ กรรมการผู้จัดการจาก บริษัท ม. จำกัด กรรมการผู้จัดการจาก บริษัท ท. จำกัด ตัวแทนราษฎรจากกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ ร่วมกันเป็นคณะกรรมการ โดยมีหน้าที่ คือ

- 1) ตรวจสอบข้อเท็จจริงและประเมินความเสียหายบ้านเรือนของราษฎรที่แจ้งว่าได้รับผลกระทบจากแรงสั่นสะเทือนจากการระเบิดหิน ซึ่งมีจำนวน 326 หลังคาเรือนจาก 5 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 4, 5, 7, 9, และ 12 ในตำบลคูหาใต้ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา
- 2) ประสานงานให้ผู้ประกอบการเหมืองหินชดใช้ค่าเสียหายตามข้อเท็จจริง
- 3) แต่งตั้งคณะกรรมการด้านช่างเข้าทำการตรวจสอบความเสียหายบ้านเรือนและทรัพย์สินเพื่อช่วยเหลือตามความเหมาะสม (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2559, หน้า 4)

หลังจากนั้นในช่วงเดือน กุมภาพันธ์ 2554 ได้มีการลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงบ้านเรือนราษฎรที่ได้รับผลกระทบ โดยมีข้อมูลจากฝ่ายวิชาการของภาควิชาวิศวกรรมเหมืองแร่และวัสดุ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะกรรมการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากแรงสั่นสะเทือน ได้นำข้อมูลทางวิชาการของการทำเหมืองหินอุตสาหกรรมมาสนับสนุน โดยนำข้อมูลจากการใช้วัสดุระเบิดของผู้ประกอบการที่ได้รับจากฝ่ายเลขานุการ และข้อมูลในทางวิชาการของการทำเหมืองหินอุตสาหกรรมที่ใช้วัสดุระเบิดในการทำเหมืองหินที่ปฏิบัติกันทั่วไป โดยคำนวณในลักษณะที่เลวร้ายที่สุด เพื่อให้ราษฎรได้รับผลประโยชน์มากที่สุด ซึ่งผลกระทบที่ได้รับจะไม่เกิน 850 เมตร จากบริเวณการระเบิดหิน (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2559, หน้า 5)

วันที่ 5 พฤศจิกายน 2554 คณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากแรงสั่นสะเทือน ได้จัดประชุมชี้แจงข้อเท็จจริงและผลการดำเนินการแก่ราษฎรที่ได้รับความสะดวกเดือดร้อนทั้งหมด ณ วัดเจริญภูผา ตำบลคูหาใต้ อำเภอรัตภูมิจังหวัดสงขลา มีรองผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาเป็นประธานกรรมการ และกรรมการ รวมทั้งกรรมการที่เป็นผู้แทนราษฎรจำนวน 4 คน ซึ่งเป็น “เครือข่ายพิทักษ์สิทธิชุมชนเขาควหา อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา” ซึ่งเปลี่ยนชื่อจากเดิม คือ “เครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาควหา อำเภอรัตภูมิ

จังหวัดสงขลา” ในที่ประชุมได้แจ้งให้ประชาชนรับทราบว่า ผลกระทบที่ราษฎรได้รับจะไม่เกิน 850 เมตร จากบริเวณการระเบิดหิน โดยมอบหมายให้โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดสงขลา ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะทำงานในการประเมินความเสียหายของบ้านเรือนราษฎรตามความเป็นจริง และให้ผู้ประกอบการชดใช้เป็นเงินให้ราษฎรไปซ่อมแซมเองตามข้อเสนอของราษฎรในที่ประชุม ส่วนราษฎรที่อยู่ห่างจากระยะ 850 เมตร จะหารือกันอีกครั้งว่าจะให้ความเป็นธรรมอย่างไร ในการประชุมครั้งนี้มีราษฎรเข้าร่วมประชุมจากทุกหมู่บ้านที่ได้รับความเดือดร้อนประมาณ 100 คน มีการอภิปรายซักถามรายละเอียดในวงกว้าง บรรยากาศเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทุกฝ่ายรับทราบในข้อมูลที่ชี้แจงโดยไม่มีกรณีโต้แย้งใดๆ (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2559, หน้า 6)

ในวันที่ 24 พฤศจิกายน 2554 คณะกรรมการได้ประชุมกัน โดยในที่ประชุมได้มีมติเห็นชอบกับผลการศึกษาทางวิชาการของภาควิชาวิศวกรรมเหมืองแร่และวัสดุ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยมีผลการศึกษาว่าระยะที่ราษฎรจะได้รับผลกระทบจากแรงสั่นสะเทือนของการระเบิดหินทำเหมือง หากทำให้บ้านร้างเสียหายได้จะอยู่ในระยะไม่เกิน 850 เมตร จากบริเวณที่ระเบิดหิน ซึ่งมีบ้านเรือนราษฎรจำนวน 107 หลังคาเรือน โดยโยธาธิการและผังเมืองสงขลา เป็นหัวหน้าคณะทำงาน และให้ช่างของเทศบาล ช่างของ อบต. ในพื้นที่ หรือพื้นที่ใกล้เคียง ช่างของผู้ประกอบการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอำเภอรัษฎามิ เป็นคณะทำงาน และให้อำเภอรัษฎามิปิดประกาศรายชื่อราษฎรจำนวน 107 หลังคาเรือน เพื่อให้ราษฎรได้รับทราบโดยทั่วกัน ซึ่งทางผู้ประกอบการยินดีรับผิดชอบค่าเสียหายตามข้อเท็จจริงและจะชดใช้เป็นเงินให้ราษฎร

การประชุมครั้งนี้มีกรรมการที่เป็นผู้แทนราษฎร 7 คน ไม่ได้เข้าร่วมประชุม โดยแจ้งว่าติดภารกิจ แต่ในที่ประชุมเห็นว่าครบองค์ประชุม ที่ประชุมจึงดำเนินการประชุมตามระเบียบวาระ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลาได้ส่งรายงานการประชุมและสอบถามความคิดเห็นไปยังผู้ที่ไม่ได้เข้ามาประชุม ตัวแทนชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่ไม่ให้การรับรองรายงานการประชุม แต่ที่ประชุมก็ยังยึดตามมติการประชุมดั้งเดิม (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2559, หน้า 7-8)

จากมติในที่ประชุมดังกล่าวทำให้ตัวแทนชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุม เนื่องจากติดภารกิจเกิดความไม่พอใจต่อผลมติของที่ประชุม และไม่รับรองรายงานการประชุม

“มีการจับพิกัดระยะห่างของบ้าน มีการ ไปดูบ้านที่เสียหายว่าแตกร้าวเพราะสาเหตุอันใด แล้วก็นำไปพูดคุยที่เวทีกรรมการของอุตสาหกรรมของผู้ว่าฯ เหนัดประชุมแล้วพวกพี่ไม่ว่าง เขาก็มีมติกันเลยว่า ปัญหาเกิดกับบ้านเพียงร้อยกว่าหลัง พวกพี่ก็ไม่ยอม ถามว่าแล้ว ส่วนที่เหลือล่ะ? ไม่ได้รับการเยียวยาคุณรู้แล้วยัง ต่างฝ่ายก็แย้งกันไปมาไม่ยอมกัน แรก ๆ ผู้ว่าวิญญู หลังๆ ผู้ว่ากฤษฎา ผู้ว่าคนหลังนี้แหละที่การทำงานเข้มข้นมา ให้ความเข้าใจ ชาวบ้านดี” (กิตติ, ชาวบ้าน หมู่ 5 ตำบลคูหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2561)

เกณฑ์ในการประเมินขอบเขตที่อาจได้รับผลกระทบนั้น ทางภาควิชา วิศวกรรมเหมืองแร่และวัสดุ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นผู้ประเมิน ขอบเขตโดยใช้ข้อมูลจากหลักฐานการเบิกวัดระบุเปิดจากคลังวัดระบุเปิดของมณฑลทหารบกที่ 42 ค่ายเสนาณรงค์ ของผู้ประกอบการ โดยนำมาพิจารณาในมุมมองของผลกระทบที่แน่ที่สุด อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบตั้งข้อสงสัยต่อเกณฑ์การประเมิน คุณกิตติ หนึ่งในชาวบ้านผู้ ได้รับผลกระทบก็มีความสงสัยในเกณฑ์การประเมินเช่นกัน

“เกณฑ์แบ่งบ้านเคือคร้อนใช้การจับพิกัด เอาทวิเคราะห์ของการจับระเบิดมาเป็นเกณฑ์ มีการตั้งกรรมการ 3 ฝ่ายขึ้นมาเพื่อจับพิกัด ใช้ทหารจากค่ายเสนาณรงค์ทำหน้าที่ดำเนินการ ตรวจสอบ หาข้อเท็จจริงว่า ม2. ระเบิดวันละเท่าไร (ปกติวันละ 150 กิโลกรัม) เจาะวาง ระเบิดก็รู้ นักวิชาการที่วิเคราะห์ผลกระทบมาจากคณะวิศวกรรมศาสตร์ ม.อ. อาจารย์ ม.อ. คนนั้นมาทำเสร็จไม่สรุปให้ชาวบ้านรู้ แล้วก็หายไปเลย เราก็อยากรู้ว่าเขาใช้เกณฑ์อะไร แล้วเขารู้ไหมเวลาที่มันมีวันฝนตกหรือไม่ตก วัดระบุเปิดต้องคืนหรือไม่คืน เพราะจาก ข้อมูล เขาไม่เคยคืนวัดระบุเปิดกลับเข้าไปยังค่ายเสนาณรงค์ นั้นหมายความว่า วันไหนฝน ไม่ตกก็จะมีภาระระเบิดหินเกินจำนวนจากปกติ การระเบิดต้องเบิกไคนาไมท์แห่งจากค่าย เสนาณรงค์มาแบบวันต่อวัน ไม่หมดต้องคืน ไม่ได้ใช้ต้องคืนวันต่อวัน” (กิตติ, ชาวบ้าน หมู่ 5 ตำบลคูหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2561)

มติการประชุมของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาดังกล่าวไม่สามารถคลี่คลาย ความขัดแย้งลงได้ ทำให้ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนไม่พอใจการทำงานของหน่วยงานจาก ภาครัฐ ด้วยการไม่ยอมรับมติการประชุมที่จะมีการช่วยเหลือประชาชนไม่เกินจาก 850 เมตร ทำให้

ประชาชนที่มีบ้านเรือนเกินจากระยะดังกล่าวจะไม่ได้รับการเยียวยาที่เพียงพอ และไม่มั่นใจต่อความถูกต้องของการคำนวณระยะผลกระทบ กลายเป็นปัญหาการล่าช้าจนกระทั่งผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาคนใหม่ย้ายเข้ามารับตำแหน่ง และในวันที่ 19 กรกฎาคม 2555 ทางเครือข่ายพิทักษ์สิทธิชุมชนเขาคูหา จึงได้ขอเข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา เพื่อขอแต่งตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ โดยเสนอแนะบุคคลต่างๆ เป็นกรรมการ เพื่อหาทางออกเรื่องนี้ (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2559, หน้า 8)

วันที่ 1 สิงหาคม 2555 จังหวัดสงขลาจึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการชุดใหม่เพื่อประเมินขอบเขตที่อาจได้รับผลกระทบจากแรงสั่นสะเทือนจากการระเบิดหินทำเหมือง บริเวณเขาคูหา ตำบลคูหาใต้ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา มีรองผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาเป็นประธานกรรมการ อุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดสงขลา ผู้อำนวยการอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่เขต 1 สงขลา กรรมการผู้จัดการบริษัท ม2. จำกัด กรรมการผู้จัดการบริษัท ท. จำกัด นักวิชาการบริษัท ม2. จำกัด ผู้แทนจากผู้ตรวจการแผ่นดิน ตัวแทนราษฎร นักกฎหมายประชาชน ตัวแทนภาคประชาสังคม ตัวแทนสื่อชุมชนท้องถิ่น เป็นกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสงขลา เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ หน้าที่ประการแรกคือ ทบทวนผลกระทบสิ่งแวดล้อมในเรื่องการสั่นสะเทือน/เสียง/ตึกใจ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 – 2552 หน้าที่ประการที่สองคือ รวบรวมข้อมูลเรื่องการระเบิดหินแต่ละครั้ง ความสั่นสะเทือน/ความรุนแรงเท่ากันหรือไม่ หน้าที่ประการที่สามคือ การระเบิดหินดำเนินการวันละกี่ครั้ง และหน้าที่ประการที่สี่ คือทบทวนระยะทางรัศมี 850 เมตร จากหน้าเหมืองที่ใช้เป็นระยะทางที่จ่ายเงินให้แก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ ถูกต้องหรือไม่ (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2559, หน้า 9)

เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2555 มีการประชุมคณะกรรมการ โดยในที่ประชุมได้มีมติให้แต่งตั้งคณะทำงาน 3 ชุด เพื่อดำเนินการให้เกิดความเข้าใจกับประชาชนที่ได้รับผลกระทบมากขึ้น โดยให้มีผู้ที่มีความรู้ในแต่ละด้านเป็นคณะทำงาน และให้มีภาคประชาชนเข้าร่วมเป็นคณะทำงานด้วย และหลังจากนั้นทางจังหวัดสงขลาได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานจำนวน 3 ชุด ดังนี้

ชุดที่ 1 คณะทำงานประเมินขอบเขตที่อาจได้รับผลกระทบจากแรงสั่นสะเทือนจากการระเบิดหินทำเหมือง บริเวณเขาคูหา ตำบลคูหาใต้ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา โดยคณะทำงานชุดนี้มีอำนาจหน้าที่ 1) ตรวจสอบทบทวนระยะทางรัศมี 850 เมตร จาก

บริเวณหน้าเหมืองที่ใช้เป็นระยะทางที่จ่ายเงินให้แก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ ว่าถูกต้องหรือไม่ และ 2) ตรวจสอบรายชื่อและอาคารบ้านพักอาศัยผู้ได้รับความเสียหายจากแรงสั่นสะเทือนจากการระเบิดหินทำเหมืองในระยะ 850 เมตร จากบัญชีรายชื่อที่มีข้อมูลอยู่เดิม

คณะทำงานชุดที่ 1 ได้ลงตรวจสอบพื้นที่ ระหว่างวันที่ 6-8 พฤศจิกายน 2555 เสร็จเรียบร้อยแล้ว มีผลสรุปดังนี้

1. จากบัญชีรายชื่อที่มีข้อมูลอยู่เดิม (ข้อมูลอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา) มีผู้ได้รับผลกระทบจากแรงสั่นสะเทือนจากการระเบิดหินทำเหมือง ในระยะ 850 เมตร จำนวน 109 หลังคาเรือน ผลการตรวจสอบปรากฏว่ามีผู้ได้รับผลกระทบ ในระยะรัศมี 850 เมตร จำนวน 99 หลังคาเรือน
2. จากบัญชีรายชื่อที่คณะกรรมการ (ผู้แทนภาคประชาชน) ตามคำสั่งของจังหวัดสงขลา ลงวันที่ 1 สิงหาคม 2555 ที่ได้เสนอให้มีการตรวจสอบบัญชีรายชื่อเพิ่มเติม ในระยะรัศมี 850 เมตร จำนวน 43 หลังคาเรือน ผลการตรวจสอบปรากฏว่ามีผู้ได้รับผลกระทบจากแรงสั่นสะเทือนในระยะรัศมี 850 เมตร จำนวน 6 หลังคาเรือน ภายหลังจากพบว่ามีกรณีแจ้งเข้า จำนวน 2 หลังคาเรือน คงเหลือจำนวน 4 หลังคาเรือน ดังนั้นจะมีผู้ได้รับผลกระทบจากแรงสั่นสะเทือนจากการระเบิดหินทำเหมือง ในระยะรัศมี 850 เมตร จำนวนทั้งสิ้น 103 หลังคาเรือน (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2559, หน้า 10)

ชุดที่ 2 คณะทำงานตรวจสอบผลกระทบของวัตถุระเบิดจากการระเบิดหินทำเหมือง บริเวณเขาควหา ตำบลควหาใต้ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา โดยคณะทำงานชุดนี้มีหน้าที่ ดังนี้

- 1) ตรวจสอบเอกสารการเบิกจ่ายวัตถุระเบิด/ปริมาณวัตถุระเบิดวิธีการขึ้นตอน รัศมีของแรงระเบิด
- 2) ประเมินขอบเขตสถานที่เกิดเหตุที่ได้รับผลกระทบจากแรงสั่นสะเทือนของการระเบิดหินในระยะรัศมีนอกสุดที่ได้รับผลกระทบในรัศมีที่เกินกว่า 850 เมตร และ 3) ประเมินจำนวนปริมาณหินที่ได้จากการระเบิด

วันที่ 25 มกราคม 2556 คณะทำงานชุดที่ 2 ได้ลงพื้นที่สุ่มตรวจบ้านเรือนราษฎรที่อยู่นอกระยะ 850 เมตร จากบริเวณการระเบิดหิน ครั้งแรกที่ทำการศึกษาไม่มีนักวิชาการด้านวิศวกรรมโยธาจากฝ่ายผู้ประกอบการและจากฝ่ายภาคประชาชน เข้าร่วมตรวจสอบ จึงยังไม่มี

การสรุปผลการตรวจสอบอย่างใด ทำให้หลังจากนั้นได้มีการจัดประชุมคณะทำงานชุดที่สอง ในวันที่ 31 มกราคม 2556 เพื่อให้ทั้งฝ่ายภาคประชาชนและฝ่ายผู้ประกอบการส่งรายชื่อนักวิศวกรรมโยธาเพื่อเข้าร่วมตรวจสอบบ้านเรือนราษฎร จนกระทั่งวันที่ 27 มิถุนายน 2556 กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ได้มีหนังสือแจ้งว่า ได้มีการสรุปผลการหารือกันว่า ให้กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ และภาคประชาชน เสนอชื่อนักวิชาการที่เป็นกลางจำนวนฝ่ายละ 2 คน และในวันที่ 27 สิงหาคม 2556 จังหวัดสงขลาจึงมีคำสั่งแต่งตั้งนักวิชาการจากฝ่ายภาคประชาชนให้เข้าเป็นคณะทำงานร่วมกัน (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2559, หน้า 11-12)

ชุดที่ 3 คณะทำงานประเมินราคาค่าเสียหายที่เกิดจากผลกระทบของวัตถุระเบิดจากการระเบิดหินทำเหมือง บริเวณเขาควหา ตำบลควหาใต้ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา คณะทำงานมีอำนาจหน้าที่ตรวจประเมินตรวจสอบประเมินราคาค่าเสียหายอาคารที่พักอาศัย ที่เกิดจากผลกระทบจากแรงสั่นสะเทือนของการระเบิดหิน (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2559, หน้า 9-10)

วันที่ 18 เมษายน 2556 อำเภอรัตนภูมิได้มีหนังสือเรียนถึงผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ว่าผู้ประกอบการยินดีจะชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจการแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบทุกราย ต่อมาเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2556 จังหวัดสงขลาจึงมีหนังสือถึงนายอำเภอรัตนภูมิ ในฐานะประธานคณะทำงานชุดที่ 3 ขอให้ดำเนินการตรวจสอบประเมินราคาค่าเสียหายอาคารที่พักอาศัย และจ่ายเงินค่าชดเชยให้เรียบร้อย จำนวน 105 หลังคาเรือน โดยขอให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 45 วัน

ต่อมาทางอำเภอรัตนภูมิได้มีหนังสือ ลงวันที่ 19 มิถุนายน 2556 ลงวันที่ 26 สิงหาคม 2556 และลงวันที่ 26 กันยายน 2556 เรียนผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา แจ้งว่าผู้ประกอบการได้มีการจ่ายเงินช่วยเหลือเยียวยาแก่ประชาชนซึ่งอยู่ในระยะไม่เกิน 850 เมตร จากบริเวณที่มีการระเบิดหินแล้ว จำนวน 93 หลังคาเรือน เป็นเงิน 2,236,339 บาท และอยู่ในระยะเกิน 850 เมตรจากบริเวณระเบิดหิน จำนวน 10 หลังคาเรือนเป็นเงิน 217,500 บาท และยังมีประชาชนซึ่งอยู่ในระยะไม่เกิน 850 เมตร จากบริเวณที่มีการระเบิดหิน ที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือเยียวยา จำนวน 10 หลังคาเรือน จากจำนวนทั้งหมด 103 หลังคาเรือน เนื่องจากเป็นคดีความแพ่งเรียกค่าเสียหายกับผู้ประกอบการอยู่ จำนวน 7 หลังคาเรือน (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2559, หน้า 13)

จากหลักฐานเอกสาร สรุปข้อเท็จจริงผลการดำเนินการ กรณีการขอต่ออายุ ประทานบัตรเหมืองหินอุตสาหกรรม ณ บริเวณ “เขาคูหา” ตำบลคูหาใต้ อำเภอรังษิณี จังหวัด สงขลา ในหน้าที่ 17 ได้ระบุว่า ในเวลาต่อมา บริษัท ม2. จำกัด ได้จ่ายเงินช่วยเหลือเยียวยาแก่ ประชาชนที่อยู่ในระยะไม่เกิน 850 เมตร จากบริเวณที่ระเบิดหินแล้ว เพิ่มเป็นจำนวน 98 หลังคา เรือน จากจำนวนทั้งหมด 103 หลังคาเรือน เป็นเงิน 2,636,880 บาท ดังนั้นจึงมีประชาชนที่อยู่ใน ระยะไม่เกิน 850 เมตรจากบริเวณที่ระเบิดหิน ที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือเยียวยา จำนวน 5 หลังคา เรือน เนื่องจากเป็นคดีความแพ่งเรียกค่าเสียหายกับ บริษัท ม2. จำกัด จำนวน 3 หลังคาเรือน

สำหรับ 1 ใน 3 หลังคาเรือนที่เป็นคดีความแพ่งกับบริษัท ม2. จำกัด แม้ว่าได้ มีการฟ้องร้องดำเนินคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายกับบริษัท ม2. จำกัด อยู่แล้วก็ตาม แต่ทางจังหวัดสงขลา เองได้พยายามไกล่เกลี่ยเรียกทั้งสองฝ่ายมาพบกัน โดยมี ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี เขต ตรวจราชการเขต 8 เข้าร่วมด้วย เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2557 ได้มีบันทึกข้อตกลงว่า บริษัท ม2. จำกัด ยินดีจ่ายเงินค่าเสียหายโดยไม่มีเงื่อนไข จำนวน 2,500,000 บาท และค่าใช้จ่ายในการยื่นอุทธรณ์ จำนวน 80,000 บาท ให้แก่ 1 ใน 3 หลังคาเรือน ตามคดีหมายเลขแดง 854/2556 โดยกำหนดชำระ ภายใน 30 วัน (วันที่ 9 พฤษภาคม 2557) หากได้รับเงินชำระตามจำนวนข้างต้นครบถ้วนแล้ว ทาง โจทก์จะไปถอนฟ้องอุทธรณ์ภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับเงินครบถ้วน แต่ปรากฏว่า ยังไม่มีการจ่ายเงินกันเนื่องจากตกลงกันไม่ได้ ดังนั้น จึงเห็นควรให้เป็นไปตามกระบวนการศาลยุติธรรม (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2559, หน้า 17)

ต่อมา บริษัท ม2. จำกัด ได้มีหนังสือลงวันที่ 19 กรกฎาคม 2558 แจ้งว่าได้ ชำระเงินแก่ 1 ใน 3 ราย ดังกล่าวข้างต้น ตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 9 โดยวิธีการวางเงินต่อ ศาล เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2558 จำนวน 968,785 บาท และค่าธรรมเนียมใช้แทน เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2557 จำนวน 92,089 บาท ซึ่งสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลาได้รับแจ้งจาก 1 ใน 3 ราย ว่าได้รับเงินจำนวนดังกล่าวแล้ว (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรม พื้นฐานและการเหมืองแร่, 2559, หน้า 20)

ปัจจุบันบริษัท ม2. จำกัด ได้จ่ายเงินช่วยเหลือเยียวยาแก่ประชาชนซึ่งอยู่ใน ระยะไม่เกิน 850 เมตร จากบริเวณที่ระเบิดหิน จำนวน 101 หลังคาเรือน จากจำนวนทั้งหมด 103 หลังคาเรือน เป็นเงิน 3,605,665 บาท ยังคงเหลือประชาชนซึ่งอยู่ในระยะไม่เกิน 850 เมตร จาก บริเวณระเบิดหินที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาจำนวน 2 หลังคาเรือน โดยประชาชนจาก จำนวน 101 หลังคาเรือน ที่ได้รับการช่วยเหลือเยียวยา มีผู้ฟ้องคดีแพ่งรวมอยู่ด้วย 10 ราย ซึ่งหนึ่งใน จำนวนนี้มีคุณกิตติ เป็นผู้ฟ้องคดีแพ่งกับบริษัท ม2. จำกัด ด้วย ซึ่งได้รับเงินช่วยเหลือเยียวยาเป็น

จำนวน 23,541 บาท (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่, 2559, หน้า 20)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง

คู่เจรจายืดหยุ่นที่สุดโต่ง

การแก้ปัญหความขัดแย้งเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายสามารถตกลงประสานประโยชน์กันให้ได้ โดยต่างฝ่ายต่างต้องลดจุดต่างของระหว่างกันให้ได้ก่อน เพื่อที่จะสามารถมาพบกันครั้งทางได้ แต่หากทั้งสองฝ่ายต่างมีเป้าหมายจุดยืนที่ต่างกันไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันก็ยากที่คนกลางจะทำให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายหันมาประสานประโยชน์ร่วมกันได้ (วันชัย วัฒนศัพท์, 2547, หน้า 9) อย่างในกรณีนี้ กลุ่มผู้คัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาควหา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวบ้านที่มีอาชีพเป็น NGO มีความพยายามทุกวิถีทางเพื่อไม่ให้เหมืองหินดำเนินกิจการในพื้นที่อีกต่อไป

“การเคลื่อนไหวที่กลุ่มมุ่งดำเนินการมีวัตถุประสงค์ก็คือ เก็บรักษาเขาควหาไว้ไม่ได้เพื่อชะลอให้การทำเหมืองถูกต้องแต่อย่างใด เพราะเราชัดเจนว่าเขาควหาที่มีคุณค่ามากกว่าการให้ระเบิดหิน เพราะโจทย์ของเราคือจะเอาเขาควหาไว้ เนื่องจากเขาควหาที่มีคุณค่ามากกว่านั้น ถ้าคุณจะทำหินควหาได้ก็ต่อเมื่อเราไม่มีหินจะใช้อีกแล้วเท่านั้นในแผ่นดินนี้” (ชัยยันต์, NGO ชาวบ้านควหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2561)

ส่วนผู้ประกอบการก็พยายามใช้ทุกวิถีทางเพื่อที่จะทำให้พวกตนได้ประกอบกิจการอยู่ในพื้นที่ต่อไป แต่ความพยายามในวิธีการต่างๆก็ไม่เป็นผลสำเร็จ ซึ่งคุณวรวิมล มองว่าสาเหตุมาจากการแทรกแซงของชาวบ้านที่เป็น NGO

“เราพยายามพูดคุยติดต่อกับชาวบ้านนะ พยายามตอบสนองในสิ่งที่เขาต้องการ แต่ว่าปัญหามันเลยเถิดไปเพราะ NGO ไปขยายกรอบความขัดแย้งให้มันมากจนเกินไปถึงในลักษณะของการปิดกิจการ” (วรวิมล, ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2561)

แม้ว่าผลสรุปของการเจรจาไกล่เกลี่ยที่มีหน่วยงานราชการต่างๆ ของจังหวัดสงขลา เข้ามาเป็นคนกลาง จะสามารถทำให้ชาวบ้านได้รับการชดเชยจากผู้ประกอบการ แต่ก็ไม่สามารถ

ทำให้บริษัทเหมืองหินเขาควหาดำเนินกิจการต่อไปในพื้นที่ได้ เพราะเป้าหมายของฝ่ายผู้คัดค้านนั้นมีที่ตั้งไว้แล้วว่า จะไม่ยอมให้ผู้ประกอบการเหมืองดำเนินกิจการในพื้นที่อีกต่อไป ส่วนผู้ประกอบการเอง แม้จะจ่ายเงินชดเชยไปแล้วทั้งจากกระบวนการไกล่เกลี่ย และจากกระบวนการยุติธรรม แต่จากความเดือดร้อนที่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้าน และพฤติกรรมที่ผู้ประกอบการปฏิบัติต่อกลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบความเดือดร้อน จากความพยายามในทุกวิถีทางเพื่อให้ตนยังสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ จึงทำให้การจัดการความขัดแย้งในด้านนี้ไม่ได้เป็นไปในลักษณะสมประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (Win-Win) แต่เป็นไปในลักษณะที่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชนะ และอีกฝ่ายหนึ่งสูญเสีย (Win-Lose)

4.4.1.4 การใช้วิธีข่มขู่คุกคามต่อกลุ่มผู้เคลื่อนไหวคัดค้าน

นอกจากการใช้วิธีแบบนุ่มนวล คือการเจรจาเพื่อชดเชยแก่ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ ก็มีการใช้วิธีแบบแข็งกร้าว คือข่มขู่ว่าจะใช้ความรุนแรงจากตัวแทนของผู้ประกอบการเหมืองหิน เพื่อให้กลุ่มชาวบ้านที่เคลื่อนไหวคัดค้านการต่ออายุสัมปทานเหมืองหินเขาควหาเกิดความหวาดกลัวและยุติการเคลื่อนไหว การข่มขู่ลักษณะนี้ เมื่อรวมกับความละเอียดต่อการแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้านที่เดือดร้อน จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการกับชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากการทำเหมืองขาดสะบั้นลง แม้จะชดเชยเยียวยาอย่างไรก็ตาม ชาวบ้านเหล่านั้นก็ไม่สามารถไว้วางใจให้เหมืองดำเนินกิจการต่อไปได้อีกแล้ว

“เขาต้องการทำเพื่อต้องการทำเหมืองหินต่อ รวมถึงการข่มขู่พูดถึงมือปืน ซึ่งมาพูดทำนองว่า ผมมีอำนาจเต็มจากบริษัท คุณจะทำอะไรบอกมา มันจึงเป็นการข่มขู่คุกคามให้เราหยุด โดยใช้ทุกวิถีทาง” (ชัยยันต์, NGO ชาวบ้านภูเขาได้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2561)

วิธีการข่มขู่จากผู้ประกอบการ นอกจากจะข่มขู่ด้วยกำลังอาวุธแล้ว ยังมีการข่มขู่ในลักษณะจะมีการทำให้เกิดอุบัติเหตุกับตัวแทนกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้าน เพื่อให้ไม่สามารถจับมือใครดมได้ ไม่ให้กลุ่มผู้คัดค้านสามารถกล่าวหาว่าเป็นการกระทำจากกลุ่มใดได้ แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้คัดค้านก็ยังรู้ว่าหากจะมีการกระทำดังกล่าวเกิดขึ้น ข่มขู่สนับสนุนได้ว่าจะมาจากฝ่ายผู้ประกอบการแน่นอน

“การข่มขู่คุกคามมี ก็จากบริษัทนั่นแหละ และก็คนของเขา ขู่จะเอารถชนทำให้เหมือนอุบัติเหตุ แบบจะให้ตายโดยที่คนทำไม่มีความผิดทำนองนั้น ขู่ว่าจะวัง โคนยิงก็มี คนที่เป็นแกนนำเคลื่อนไหว โคนทุกคน กระทั่งเราต้องทำหนังสือไปที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ขอให้เขาคุ่มครองแกนนำ ว่าหากมีอะไรเกิดขึ้นกับพวกเรานั้นคือตัวการ ไม่ใช่ใคร บริษัทม.2. นั้นเอง สำนักงานตำรวจแห่งชาติก็มีหนังสือสั่งการไปยังที่โรงพักรังฎุมิให้ดูแลความปลอดภัยกับพวกเรา เราก็ใจชื้นขึ้นมาหน่อย ว่าเราไม่ตายเพราะถูกยิงแน่ แต่ก็ยังเสี่ยงอยู่กรณีที่ไม่รู้ว่าตายเพราะอะไร” (กิดติ, ชาวบ้าน หมู่ 5 ตำบลคูหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2561)

การข่มขู่คุกคามดังกล่าวนี้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากผลกระทบจากการทำเหมืองกับผู้ประกอบการเหมืองหินนั้นย่ำแย่ลง ทำให้ชาวบ้านหวาดกลัวต่อความไม่ปลอดภัยในชีวิต แต่นั่นก็ไม่ได้ทำให้ชาวบ้านเลิกล้มความพยายามในการเดินหน้าคัดค้านการต่ออายุประทานบัตร และไม่ต้องการให้มีการทำเหมืองอยู่ในพื้นที่อีก จนเป็นสาเหตุทำให้ชาวบ้านที่ได้รับความกระทบเดินหน้าคัดค้านจนถึงกับขอให้เพิกถอนเขาควหาออกจากการเป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง

อำนาจเหนือ (Power Over)

ตามแนวคิดของ Boulding (1989, อ้างใน สารัตน์ สองเมืองสุข, 2555, หน้า 31) เป็นอำนาจที่มีความสามารถต่อการครอบครองผู้อื่น โดยใช้คำสั่งบังคับให้ผู้อื่นทำตามในสิ่งที่ตนเองต้องการ หากผู้ที่อยู่ใต้อำนาจไม่ทำตามก็จะเกิดผลร้าย อาจมีการข่มขู่และอาจมีการใช้กำลังบังคับ ซึ่งผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหาได้ใช้วิธีการข่มขู่ต่อกลุ่มชาวบ้านที่เคลื่อนไหวคัดค้าน เพื่อหวังผลให้ชาวบ้านเกิดความกลัวและล้มเลิกการเคลื่อนไหว อันเป็นวิธีจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่เนื่องจากการข่มขู่ดังกล่าวเป็นอำนาจในเชิงลบ จึงทำให้ไม่สามารถจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ ทว่ากลับนำมาซึ่งการเคลื่อนไหวที่ทวีความเข้มข้นและแตกหักมากขึ้นระหว่างผู้ประกอบการกับชาวบ้านที่ได้รับความกระทบ การข่มขู่จากผู้ประกอบการทำให้ชาวบ้านไม่มีความเชื่อถือต่อตัวผู้ประกอบการอีกต่อไป ส่งผลให้ภายหลังไม่ว่าผู้ประกอบการจะใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีละมุนละม่อมอย่างไร ชาวบ้านก็ไม่สามารถให้ผู้ประกอบการเหมืองดำเนินกิจการอยู่ในพื้นที่ได้อีกต่อไป ถึงแม้ชาวบ้านจะเกิดความหวาดกลัวจากการข่มขู่ดังกล่าว แต่ความต้องการที่

จะทำให้ความเป็นอยู่วิถีชีวิตของตนดีขึ้นจากเดิม และไม่อยากจะเผชิญกับผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ สร้างแรงผลักดันต่อชาวบ้านให้ลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวคัดค้าน ไม่ให้ผู้ประกอบการเหมืองสามารถต่ออายุสัมปทานดำเนินกิจการเหมืองในพื้นที่ต่อได้ ตลอดจนจนถึงการยื่นคำร้องต่อศาลปกครองเพื่อให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนพื้นที่เขาคูหาออกจากความเป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม อันเป็นการป้องกันไม่ให้มีผู้ประกอบการรายใดเข้ามาทำเหมืองในพื้นที่ได้อีก

4.4.1.5 การใช้กระบวนการอนุญาโตตุลาการ

อนุญาโตตุลาการ เป็นกระบวนการแก้ไขข้อพิพาท ที่มีรูปแบบคล้ายกับการพิจารณาคดีในชั้นศาล แต่จะมีการปรับให้เหมาะสม เช่น มีบุคคลที่สามที่รับฟังปัญหาข้อพิพาท และทำหน้าที่ตัดสิน ซึ่งผลการตัดสินอาจผูกพันคู่กรณีให้ปฏิบัติตาม หรือไม่ผูกพันก็ได้ (มูลนิธิทังกอล คาซิซาน ฮาบริบอน และมูลนิธิอาเซียนแห่งฟิลิปปินส์, 2544, หน้า 5-7)

ก่อนที่เรื่องราวจะดำเนินไปสู่การพิจารณาคดีในชั้นศาล มีช่วงหนึ่งที่กระบวนการอนุญาโตตุลาการได้เข้ามามีบทบาทต่อการคลี่คลายความขัดแย้งให้กับกลุ่มเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองให้ได้รับความเป็นธรรม อนุญาโตตุลาการทำให้คู่ขัดแย้งไม่ต้องเข้าสู่การพิจารณาคดีตามกระบวนการในชั้นศาลก็ได้ หากคู่ขัดแย้งยอมรับคำตัดสิน แต่คำตัดสินนั้นคู่ขัดแย้งจะปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้ ซึ่งกลุ่มเครือข่ายชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบก็คาดหวังว่ากระบวนการนี้จะช่วยเหลือพวกเขาได้ คุณชัยยันต์ และคุณกิตติ สองในแกนนำเครือข่ายฯ ก็มีความคาดหวังจากกระบวนการอนุญาโตตุลาการเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการอนุญาโตตุลาการก็ยังไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งได้ โดยคุณกิตติ ได้ให้ข้อมูลว่า หลังจากที่ชาวบ้านเริ่มกล้าออกมารวมตัวเรียกร้องให้ชดเชยความเสียหายมากขึ้น ชาวบ้านหลายรายซึ่งรวมกันเป็นเครือข่ายได้พากันมาฟ้องคดีต่อศาลเป็นจำนวนมาก ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจึงเสนอให้ใช้อนุญาโตตุลาการเพื่อที่จะสามารถคลี่คลายปัญหาได้อย่างรวดเร็ว โดยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายไปตั้งทนายความและรวบรวมเอกสารเพื่อนำมาใช้ในการไกล่เกลี่ย รวมถึงเสนอชื่อผู้พิพากษาหนึ่งท่านให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ย หลังจากที่ถูกฝ่ายเห็นชอบกับผู้ที่ได้รับเสนอเป็นผู้ไกล่เกลี่ยแล้ว ก็เตรียมนำเสนอให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเพื่อให้มีคำสั่งแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย แต่ในระหว่างที่กำลังจะแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย ได้มีการโยกย้ายตำแหน่งในส่วนของผู้พิพากษาหัวหน้าศาลผู้ซึ่งดูแลในเรื่องนี้อยู่ จึงทำให้กระบวนการหยุดชะงักลง ประกอบกับคู่กรณีทั้งสองฝ่ายก็ไม่ได้ติดตามเพื่อจะดำเนินการต่อ จึงทำให้กระบวนการดังกล่าวถูกล้มเลิกไปโดยปริยาย และกลุ่มเครือข่ายชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบก็นำเรื่องคดีความเข้าสู่

กระบวนการพิจารณาในชั้นศาล (กิตติ, ชาวบ้าน หมู่ 5 ตำบลคูหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2561)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง

การเพิกเฉย

การเพิกเฉยไม่ติดตามต่อขั้นตอนการไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง กลายเป็นปัจจัยที่ทำให้กระบวนการอนุญาโตตุลาการไม่ได้ถูกนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เพราะหลังจากการโอนย้ายตำแหน่งของผู้พิพากษาหัวหน้าศาลที่ดูแลเรื่องนี้ไปยังศาลอื่น ก็ไม่มีความพยายามใดๆ จากคู่กรณีทั้งสองฝ่ายที่จะผลักดันอย่างจริงจังเพื่อให้กระบวนการดังกล่าวดำเนินต่อไปอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบกับฝ่ายผู้ฟ้องร้อง คือชาวบ้าน ซึ่งมีความตั้งใจจะนำคดีความเข้าสู่การพิจารณาในชั้นศาลมาแต่เดิมอยู่แล้ว แม้ว่าฝ่ายชาวบ้านจะรู้สึกว่เสียเวลาไปบ้าง แต่ก็ถือว่าได้กลับเข้าสู่เป้าหมายตามเจตนารมณ์เดิมของตน ชาวบ้านจึงดำเนินการนำคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล และผลสุดท้ายก็เป็นฝ่ายชนะคดีความในที่สุด

4.4.1.6 การตัดสินพิพากษา

เป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยการฟ้องร้องเป็นคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม มีบทบัญญัติกฎหมายต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง วิธีนี้คำตัดสินพิพากษาจะมีผลบังคับผูกพันคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่าย และผลของคำตัดสินจะเป็นในลักษณะที่จะมีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดชนะ และอีกฝ่ายจะต้องแพ้ (Win-Lose) (มูลนิธิทั้งกอล คาลิซาน ฮาริบอน และมูลนิธิเอเชียแห่งฟิลิปปินส์, 2544, หน้า 5-7) คดีที่กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบได้นำไปฟ้องต่อศาลเป็นคดีแพ่ง จากกรณีเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้ประกอบการเหมืองกรณีสานแดกร้าวจากการทำเหมือง มีด้วยกันสองกรณี

กรณีแรก คือ การดำเนินการฟ้องคดีกลับต่อผู้ประกอบการเหมืองหินบริษัท ม2. จำกัด โดยเครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาคูหาในคดีละเมิด โดยฟ้องให้บริษัท ม2. จำกัด ชดใช้ค่าเสียหายให้กับเครือข่ายคัดค้านฯ ที่ถูกบริษัท ม2. จำกัด ฟ้องเรียกค่าเสียหายในคดีละเมิด เนื่องจากขัดขวางการต่ออายุประทานบัตรจนทำให้บริษัทฯ ไม่สามารถประกอบกิจการได้เป็นจำนวน 64,750,489 บาท ในก่อนหน้านั้น แต่หลังจากนั้นทางบริษัท ม2. จำกัด ก็ได้ถอนฟ้องไป ชาวบ้านในเครือข่ายคัดค้านฯ 9 ราย ที่ถูกฟ้องในคดีดังกล่าวจึงได้ฟ้องกลับ ซึ่งศาลจังหวัดสงขลาได้มีคำพิพากษาถึงที่สุด ให้จำเลย คือบริษัท ม2. จำกัด ชำระค่าเสียหายให้แก่ชาวบ้าน 9 ราย

ผู้เป็นโจทก์ ตามคำพิพากษาศาลจังหวัดสงขลา (คำพิพากษาศาลจังหวัดสงขลา, คดีหมายเลขดำที่ 1349/2555 คดีหมายเลขแดงที่ 922/2556, 2556)

กรณีที่สอง คือ ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองจนบ้านเสียหายแตกร้าว ได้รวมกันเป็น โจทก์ฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายจาก จำเลย คือ บริษัท ม2. จำกัด ฐานละเมิด ทั้งสองฝ่าย ได้ต่อสู้คดีกันจนถึงชั้นศาลฎีกา โดยในที่สุดศาลฎีกาได้พิพากษายืนตามศาลอุทธรณ์ ให้บริษัท ม2. จำกัด ชดใช้ค่าเสียหาย แก่ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบ ตามคำพิพากษาศาลฎีกา (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12668/2557)

การใช้วิธีการตัดสินพิพากษา นอกจากจะใช้กับคดีแพ่งที่ชาวบ้านฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้ประกอบการเหมืองหินต่อศาลยุติธรรม ยังมีการฟ้องเป็นคดีต่อศาลปกครองด้วยการฟ้องคดีต่อศาลปกครองเป็นสิ่งที่ดำเนินควบคู่ไปกับการฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรม การฟ้องคดีในศาลยุติธรรมจะเป็นการฟ้องเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายความเสียหายจากผู้ประกอบการเหมืองหิน แต่การฟ้องคดีต่อศาลปกครองนั้น เป็นการฟ้องต่อหน่วยงานราชการของรัฐ เพื่อให้มีการเพิกถอนหรือระงับคำสั่งหรือการกระทำทางปกครองของรัฐ โดยในกรณีนี้ทางเครือข่ายคัดค้านฯ ได้ฟ้องคดีต่อหน่วยงานรัฐ 3 แห่ง มีกระทรวงอุตสาหกรรม คณะรัฐมนตรี และจังหวัดสงขลา เป็นผู้ถูกฟ้องคดี ซึ่งกลุ่มเครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาควหา เป็นผู้ฟ้องคดี มีคำขอท้ายฟ้อง 3 ประการ ประการแรก ให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนประกาศเขาควหาออกจากการประกาศเป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม ตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง กำหนดพื้นที่แหล่งหินอุตสาหกรรม ประการที่สอง ให้มีคำพิพากษา ให้ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสามร่วมกันหรือแทนกันดำเนินการให้มีการฟื้นฟูเขาควหาด้วยงบประมาณของผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสาม ประการที่สาม ให้มีคำพิพากษา ให้ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสามร่วมกันหรือแทนกันก่อตั้ง กองทุนฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพื้นที่เขาควหา ในวงเงิน 20,000,000 บาท โดยให้มีตัวแทนของผู้ฟ้องคดีและตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ชุมชนเขาควหา เข้าเป็นกรรมการในการบริหารจัดการกองทุน และประการที่สี่ ให้มีคำพิพากษา ให้ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสามปฏิบัติหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการออกกระเบียบเกี่ยวกับการแจ้งข้อมูลและการเผยแพร่ข้อมูลอย่างเหมาะสม และจัดให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างจริงจัง และก่อนที่จะมีการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับการ “ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องการกำหนดพื้นที่แหล่งหินอุตสาหกรรม” (คำฟ้องของศาลปกครองสงขลา คดีหมายเลขดำที่ ส.7/2558, 2558, หน้า 29 - 30) ซึ่งขณะนี้คดียังอยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลปกครอง

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง

ความยุ่งยากของระบบกระบวนการยุติธรรม

เนื่องจากการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการในชั้นศาลนั้นมีรายละเอียดหลายขั้นตอน จึงทำให้ชาวบ้านหลายรายถอดใจไม่ยอมดำเนินเรื่องต่อ บางรายก็ไม่กล้าฟ้องหรือถอนฟ้องออกไป ส่งผลให้หลายรายไม่ได้รับการชดเชยตามหลักกระบวนการยุติธรรม

“เราฟ้อง ม2. กับ ท. มีชาวบ้าน 6 รายที่ฟ้อง แต่เราเรียนผ่านกระบวนการระบบราชการ 300 กว่าหลัง เราฟ้องบริษัทเพราะมันมีอายุความแค่เดือนธันวาคม ปลายปี 2553 คือเวลาที่หมดอายุความ จึงต้องฟ้องก่อนธันวา 53 ชาวบ้านบางคนไม่กล้าฟ้อง มีถอนฟ้องบ้าง ชาวบ้านที่ฟ้องเป็นนักเรียนสิทธิชุมชน คือมาเรียนรู้เรื่องของกฎหมายและกระบวนการ คือถ้าจะฟ้องต้องทำภายใน 1 ปี ฟ้องแล้วต้องไปศาลมีค่าใช้จ่าย โนนนี่นั่น สู้มัย ถ้าใครจะฟ้องก็มาเตรียมเอกสาร ไปสู้กัน ในศาล มีการประเมินผลกระทบประเมินบ้านแตกร้าง ประเมินราคาโดยจะให้นายช่างคนไหนมาประเมินค่าความเสียหาย ค่าเสียงดัง เรื่องฝุ่น เรื่อง โนนนี่นั่น เพราะแต่ละคนไม่เท่ากัน พอมีขั้นตอนมากชาวบ้านหลายคนก็ไม่อยากวุ่นวาย” (ชัยยันต์, NGO ชาวบ้านคูหาใต้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2561)

เมื่อคดีเข้าสู่กระบวนการในชั้นศาลทุกอย่างจึงต้องดำเนินตามกฎหมายวิธีพิจารณาความ การสืบหาพยานหลักฐานต่างๆ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี เหล่านี้ได้สร้างผลกระทบต่อชาวบ้าน เสียทั้งเวลาและเงินทอง แต่เพราะต้องการทวงความยุติธรรมแก่ตนเอง ชาวบ้านจึงต้องยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ความยุ่งยากซับซ้อนดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยที่สามารถส่งผลให้ การจัดการความขัดแย้งด้วยระบบกระบวนการยุติธรรมอาจไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะหากชาวบ้านไม่สามารถทนกับความยุ่งยากเหล่านั้นได้ ก็อาจพากันถอดใจไม่ดำเนินการฟ้องร้องคดีต่อไป

4.4.1.7 การหลีกเลี่ยงการถอนตัว (Avoiding or Withdrawing)

จากในหัวข้อก่อนหน้าของวิธีการจัดการความขัดแย้ง โดยการใช้การตัดสินพิพากษาด้วยระบบกระบวนการยุติธรรม จะเห็นว่าหลังจากที่ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาคูหาใต้ฟ้องกลุ่มชาวบ้านที่เคลื่อนไหวคัดค้านจนทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถดำเนินการต่ออายุประทานบัตรได้ ส่งผลให้ผู้ประกอบการขาดรายได้ ผู้ประกอบการจึงไปฟ้องเรียกค่าเสียหายเป็นจำนวนมากจาก

ชาวบ้าน แต่ในเวลาต่อมาก็ถอนฟ้องออกไป ต่อมาชาวบ้านจึงฟ้องกลับและชนะคดี ซึ่งผู้ประกอบการเหมืองหินก็ไม่ได้ทำการขอร้องอุทธรณ์คดีให้ขึ้นไปสู่ชั้นต่อไปแต่อย่างใด จึงทำให้คดีถึงสุดในศาลชั้นต้นเท่านั้น

การถอนฟ้องและไม่อุทธรณ์คดีขึ้นสู่ศาลชั้นต่อไปของผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหา ถือได้ว่าเป็นการใช้วิธีการจัดการกับความขัดแย้ง โดยวิธีการหลีกเลี่ยงหรือถอนตัว (Avoiding or Withdrawing) ตามแนวคิดของ มอริส แคทเธอริน (2550, หน้า 28-30) โดยผู้ประกอบการเหมืองพยายามที่จะถอนตัวออกจากประเด็นเรื่องการฟ้องร้องคดีต่อชาวบ้านเพื่อไม่ให้เกิดเป็นบาดแผลทางจิตใจกับชาวบ้านอยากจะรักษาความสัมพันธ์ที่มีต่อกันเอาไว้

“ทางบริษัทฟ้อง NGO เรียกค่าเสียหาย แต่ก็ถอนฟ้องเพราะเนื่องจากว่าไม่อยากให้เหตุการณ์มันลุกลามบานปลาย ก็ถอนฟ้อง NGO ทั้งหมด ไม่ฟ้องกลับด้วยนะ เพราะว่าเราไม่ต้องการที่จะสร้างให้มันเกิดบาดแผล ให้มันมีรู้สึกที่เราฟ้องกลับฟ้องคนนั้นฟ้องคนนี้ มันมีชาวบ้านหลายคนที่ยังอยู่ในขบวนการนี้ที่ NGO เขาไปปลุกขึ้นมา มันก็จะเกิดเป็นบาดแผลและเป็นภาพที่ไม่ดี” (วรวิฑู, ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2561)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง

ความไม่น่าเชื่อถือ

เลวิกกี แมค อลิสเตอร์ และ บีส์ Lewicki, McAllister Bies (1998, อ้างใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2547 หน้า 53) ได้อธิบายความไม่ไว้วางใจว่าเป็น ความเชื่อมั่นในความคาดหมายเชิงลบต่อความประพฤติของอีกฝ่าย อนุমানได้ว่า ไม่เชื่อถืออีกฝ่าย มองว่าอีกฝ่ายชั่วร้ายและต้องการฉ้อโกงเอาตัวเองให้พ้นจากความประพฤติของอีกฝ่าย

แม้ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหาจะใช้วิธีหลีกเลี่ยงที่จะมีปัญหาความสัมพันธ์กับชาวบ้านด้วยการถอนฟ้องและยอมรับคำตัดสินของศาลชั้นต้นโดยไม่ขอขึ้นอุทธรณ์จนคดีถึงที่สุดนั้น ก็ไม่ได้ทำให้ชาวบ้านที่ถูกฟ้องไปในช่วงแรกมีความรู้สึกที่ดีต่อผู้ประกอบการขึ้นมาแต่อย่างใด เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมา ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากผลกระทบการทำเหมืองไม่ได้รับการดูแลช่วยเหลือที่เพียงพอจากผู้ประกอบการ รวมถึงพฤติกรรมด้านลบของผู้ประกอบการที่ปรากฏอยู่ในข้อมูลการสัมภาษณ์ตัวแทนชาวบ้าน จึงทำให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบหมดความไว้วางใจต่อ

ผู้ประกอบการเหมือง ชาวบ้านจึงทำการฟ้องกลับต่อผู้ประกอบการจนชนะคดีทำให้ผู้ประกอบการต้องชดเชยค่าเสียหายให้กับชาวบ้าน และยังมีชาวบ้านในกลุ่มที่เคลื่อนไหวคัดค้านอีกส่วนหนึ่ง ได้เคลื่อนไหวชุมนุมกันไปกับการฟ้องร้องต่อศาลแพ่ง ดำเนินการเดินเรื่องฟ้องร้องต่อศาลปกครอง เพื่อให้มีการยกเลิกการประกาศแหล่งหินอุตสาหกรรมในพื้นที่เขาควหา เพื่อเป็นหลักประกันว่าเขาควหาจะไม่ถูกใช้แหล่งผลิตหินอุตสาหกรรมอีกต่อไป ความไม่ไว้วางใจในตัวผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหาจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านต่อไป จนทำให้ผู้ประกอบการเหมืองไม่สามารถขอต่ออายุสัมปทานออกไปได้ จึงต้องยุติการดำเนินกิจการเหมืองหินเขาควหาไปในที่สุด

4.4.2 พื้นที่เหมืองหินเขารุน มีการจัดการความขัดแย้ง และมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง ดังนี้

4.4.2.1 กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)

สำหรับกรณีเหมืองหินเขารุนนั้น แม้ในตอนแรกจะมีความกังวลและการต่อต้านเล็กน้อยจากชาวบ้านส่วนหนึ่งในชุมชน ผู้ประกอบการจึงเข้ามาคุยกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านในพื้นที่อธิบายถึงสิ่งที่ประชาชนในชุมชนควรรู้เกี่ยวกับเหมืองหินที่จะเข้ามาเปิดกิจการ และเพื่อสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนในพื้นที่ก่อนที่จะเข้ามาดำเนินกิจการ จึงได้มีการทำ MOU ระหว่างเหมืองกับชุมชนขึ้น ซึ่งหากเหมืองไม่ปฏิบัติตามที่ตกลงไว้ ชาวบ้านก็สามารถเคลื่อนไหวร้องเรียนให้เหมืองหยุดดำเนินกิจการได้ทันที การที่ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการรับทราบข้อมูลเบื้องต้นดังกล่าว กลายเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์อันดีระหว่างเหมืองกับชุมชนที่ทำให้เหมืองหินเขารุนยังสามารถดำเนินกิจการต่อไปจนถึงปัจจุบัน และสำหรับการต่ออายุสัมปทานเหมืองหินเขารุนครั้งล่าสุดเมื่อปี 2551 ผู้ประกอบการเหมืองหินและชุมชนใกล้เคียงก็ยังสามารถมีส่วนร่วมรับทราบข้อมูลเช่นกัน แต่ครั้งนี้มีความเป็นทางการมากขึ้น ด้วยการเปิดเป็นเวทีการทำประชาคมให้ประชาชนในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจต่อคำขอการต่ออายุประทานบัตรของเหมือง ซึ่งประชาชนในพื้นที่ที่มีส่วนได้เสียก็ได้เข้าร่วมและลงความเห็นว่าจะอนุญาตให้ต่ออายุได้ (เอกสารประกอบการทำประชาคมหมู่บ้าน ตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เพื่อชี้แจงการขอต่ออายุประทานบัตรเหมืองแร่, 2552)

การเปิดโอกาสให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมรับทราบ ต่อการตั้งเหมืองหินในพื้นที่นับตั้งแต่แรกก่อนเริ่มดำเนินกิจการ ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีระหว่างเหมืองกับชุมชน โดย

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ คุณสุขใจ ชาวบ้านในเขตหมู่ที่ 5 ของตำบลพนมวังค์ ทั้งยังเป็นสมาชิก รุ่นแรกที่ก่อตั้ง “เครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อม ตำบลพนมวังค์” ได้ให้ข้อมูลว่าในยุคแรกนั้นยังไม่ได้ถึงขั้นเป็นแบบเวทีประชาพิจารณ์ เพราะตอนนั้นยังเป็นยุคกฎหมายทำเหมืองแบบเก่าที่ยังอิงอยู่กับกฎหมาย พ.ร.บ. ที่ดิน ชาวบ้านที่มีท่าทีที่ไม่เห็นด้วย และชาวบ้านที่มีความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบ หลังจากเปิดทำเหมือง ได้ใช้โอกาสนี้พูดคุยกับผู้ประกอบการ จากการเปิดเวทีประชุมหมู่บ้าน ในครั้งนั้นทำให้เกิดเป็นข้อตกลง (MOU) ระหว่างชุมชนกับผู้ประกอบการในการดูแลชุมชนเพื่อป้องกันไม่ให้ชุมชนได้รับความเดือดร้อนจากการดำเนินกิจการ ซึ่งผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูน ก็ได้ปฏิบัติตามที่ตกลงไว้จนผ่านไปสิบปี ประธานบัตรแรกก็หมดอายุลง (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561) โดยปัจจุบันอยู่ในช่วงของประธานบัตรครั้งที่สอง ผู้ประกอบการเหมืองก็ยังคงเปิดให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการต่ออายุประธานบัตร เช่นเดิม (เอกสารประกอบการทำประชาคมหมู่บ้าน ตำบลพนมวังค์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เพื่อชี้แจงการขอต่ออายุประธานบัตรเหมืองแร่, 2552)

สำหรับบทบาทจากหน่วยงานภาครัฐในช่วงที่จะมีการเข้ามาเปิดดำเนินกิจการเหมืองหินในพื้นที่เขารูนครั้งแรกนั้น คุณโรจน์นท์ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นนายช่างรังวัดของฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ประจำสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดตรัง ได้ให้ข้อมูลถึงบทบาทของหน่วยงานภาครัฐที่กำกับดูแลเกี่ยวกับการทำเหมืองหินอุตสาหกรรมว่า

“ตอนเริ่มตอนนั้นเลยนะ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพัทลุงยังไม่มี ทุกอย่างขึ้นอยู่กับตรัง 100 เปอร์เซนต์เลย ตัวอุตสาหกรรมไม่มีบทบาทอะไรทั้งสิ้นครับ เพราะตอนนั้นตัวอุตสาหกรรมไม่ได้เป็นทรัพยากรธรณีจังหวัดครับ อุตสาหกรรมก็ยังเป็นอุตสาหกรรมอยู่สมัยนั้นนะครับ ส่วนที่ตั้งสังกัดของพื้นที่ตรังเป็นสำนักงานทรัพยากรธรณีจังหวัดตรังครับถามว่ามีบทบาทอะไรมั๊ย มันก็มี บทบาทมันกระจายไปตามขั้นตามตอนของลักษณะกิจกรรมที่เกิด กว่าจะได้เหมืองมา บทบาทของสำนักงานทรัพยากรธรณี ข้อหนึ่งก็คือ รังวัดดำเนินการในเรื่องค่าของนกว่าจะได้รับอนุญาต ส่วนกิจกรรมปลีกย่อยอื่นนะครับ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องด้านสิ่งแวดล้อมก็ดี การระงับต่างๆ การประชาสัมพันธ์อะไรต่างๆ ก็ดี เรื่องหลังไม่ได้ถูกกำหนดไว้ว่าต้องมีการประชาสัมพันธ์ แต่มันมีการไต่สวน มันมีการประชุมของผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่เมื่อมีการขออนุญาตประธานบัตรเกิดขึ้น ส่วน EIA ก็เป็นฉบับเล็กๆ มาก่อน มีการสำรวจแบบไม่จริงจัง ไม่เหมือนกับปัจจุบันนี้” (โรจน์นท์, นายช่างรังวัดชำนาญงานสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดตรัง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2561)

ผู้วิจัยขออธิบายเพิ่มว่าในช่วงระยะเปลี่ยนผ่านก่อนที่จะมาใช้กฎหมาย พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2510 นั้น ขั้นตอนว่าด้วยการขออนุญาตระเบิดและการขอย่อยหินจะอยู่ในการดูแลของกรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย ส่วนโรงโม่หินจะอยู่ในการควบคุมดูแลของกรมโรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งยังแยกกันดูแลอยู่ ต่อมาเมื่อกรมทรัพยากรธรณีมาสังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม ส่วนโรงโม่ให้ขั้นตอนการขออนุญาตต่างๆ ขึ้นอยู่กับอธิบดีกรมทรัพยากรธรณี แต่เนื่องจากขั้นตอนการระเบิดและขอย่อยหินได้ย้ายมาอยู่กับกระทรวงอุตสาหกรรมแล้ว จึงได้มีการปรับเปลี่ยนอีกครั้ง โดยย้ายให้ส่วนของโรงโม่หินมาอยู่ในความดูแลของกระทรวงอุตสาหกรรม ร่วมกับขั้นตอนการทำเหมือง จึงทำให้กระบวนการทุกอย่างของการทำเหมืองหินอุตสาหกรรมอยู่ในความดูแลของกระทรวงอุตสาหกรรมมานับแต่บัดนั้น

นอกจากนี้ในยุคเปลี่ยนผ่านก่อนจะมี พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2510 และรัฐธรรมนูญปี 2540 กระบวนการของทำสัมปทานเหมืองหิน ก็มีลักษณะเหมือน โครงการขนาดใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อื่นๆ ของประเทศ คือประชาชนยังไม่ค่อยได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) เท่าที่ควร ทั้งยังขาดความรู้ความเข้าใจต่อสิทธิของตน (เครือข่ายธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม ในประเทศไทย, 2557, หน้า 4) อีกทั้งกฎระเบียบที่จะมาควบคุมในขั้นตอนการขอประทานบัตรสัมปทานเหมืองหิน ก็ไม่ได้มีความเข้มงวดอย่างในปัจจุบัน ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่เหมืองหินเขาควหาที่มีส่วนเริ่มจากจุดนี้ แต่กระนั้นผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหาที่ไม่ได้ละเลยในการพูดคุยกับชาวบ้านอย่างที่ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหาทำ แม้จะเป็นการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการเคร่งครัดตามระเบียบอย่างปัจจุบัน แต่อย่างน้อยก็ทำให้ชาวบ้านได้รับรู้ว่าจะมีบริษัทมาเปิดสัมปทานเหมืองหินในพื้นที่ชุมชนของตน

การพูดคุยกับชาวบ้าน เป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน (เจมส์ แอล เครย์ตัน, 2544, หน้า 1, 8-9) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วม ทำให้ผู้ประกอบการเหมือง และคนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนข้อมูลกัน ผู้ประกอบการได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการทำเหมืองในด้านต่างๆ แก่ประชาชน และประชาชนก็ได้แสดงความคิดเห็นต่อการจะเข้ามาทำเหมือง เพิ่มโอกาสในการตัดสินใจต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นในชุมชนของตน เป็นการทำประชาพิจารณ์รับฟังความคิดเห็นก่อนที่ผู้ประกอบการจะเข้ามาเปิดกิจการในพื้นที่

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง

อำนาจที่มาจากความสัมพันธ์ (Power Based on Relationships)

นับตั้งแต่ระยะแรกที่มีการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพูดคุย รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการเปิดดำเนินการเหมืองหินในพื้นที่ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ประกอบการเหมือง และฝ่ายชาวบ้าน แม้ว่าการสร้างความสัมพันธ์นี้จะเริ่มมาจากฝ่ายผู้ประกอบการเหมือง แต่ถ้าหากผู้ประกอบการเหมือง ไม่เป็นผู้เริ่มก่อนชาวบ้านก็ทำอะไรไม่ถูกและไม่รู้ข้อมูลเกี่ยวกับการเข้ามาดำเนินการเหมืองหินในพื้นที่ การที่ชาวบ้านรับรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดแก่ชุมชนของตน ไม่ว่าชาวบ้านจะแสดงออกเช่นไร อย่างน้อยชาวบ้านก็ได้รับรู้แล้ว ซึ่งย่อมดีกว่าที่ชาวบ้านมารู้ภายหลังจนก่อเกิดเป็นความขัดแย้งที่รุนแรง

นอกจากนี้การที่ผู้ประกอบการเหมืองหินเขารุ่นได้ปฏิบัติตามข้อตกลงที่มีระหว่างชุมชน เรื่องการบรรเทาผลกระทบจากการทำเหมืองอย่างเคร่งครัด ทำให้ชาวบ้านในชุมชนค่อยๆ เปิดใจยอมรับต่อเหมืองและผู้ประกอบการเหมือง การสร้างเครือข่ายที่มีการพึ่งพากันจนเป็นที่ยอมรับต่อกัน ก่อให้เกิดเป็นอำนาจจากความสัมพันธ์ ซึ่งเป็นอำนาจที่มาจาก การพึ่งพา การยอมรับ และสร้างเครือข่าย ตามแนวคิดของ วิชัย โกลสุวรรณจินดา (2551, หน้า 75-80) ที่ส่งผลให้ทั้งสามฝ่ายทำงานร่วมกันได้ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นก็สามารถร่วมมือกันหาทางแก้ไขปัญหาลงได้อย่างรวดเร็ว อำนาจความสัมพันธ์นี้จึงเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้เหมืองหินเขารุ่นยังคงดำเนินการอยู่ในพื้นที่ร่วมกับชุมชนต่อไปได้

อำนาจจากการยอมรับนับถือ (Reference Power)

เนื่องจากคุณ ช. เป็นบุตรชายของคุณ ร. ซึ่งชาวบ้านรู้จักคุณ ร. กันดีจึงให้การยอมรับมาถึงตัวของบุตรชายด้วย ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่รู้สึกยินดีและให้บุตรของคุณ ร. เข้ามาเปิดดำเนินการเหมืองหินในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีคุณ ว. ซึ่งเป็นคนในชุมชนเป็นหนึ่งในผู้ได้รับอนุญาตถือครองประทานบัตรด้วย จึงกลายเป็นว่าผู้ที่เข้ามามีผลประโยชน์ในพื้นที่ก็มีแต่คนในท้องถิ่นทั้งนี้ความสามารถในการทำให้ได้รับการยอมรับ ชื่นชม จากผู้อื่นถือเป็นอำนาจอย่างหนึ่ง เพราะสามารถชักจูงหรือนำมาให้ผู้อื่นเห็นตามหรือคล้อยตามผู้ที่มีอำนาจดังกล่าวได้ (วิชัย โกลสุวรรณจินดา, 2551, หน้า 75-80)

แม้คุณ ช. และคุณ ว. จะไม่ได้นำประเด็นนี้มาใช้เป็นวิธีการที่ทำให้คนในชุมชนเห็นด้วยโดยตรง แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าทั้งสองคนมีส่วนร่วมกันที่ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ในพื้นที่

ยอมรับการเกิดกิจการสัมปทานเหมืองหินในพื้นที่ขึ้น เมื่อชาวบ้านเห็นว่าผู้ประกอบการก็เป็นผู้ที่มีประวัติเป็นผู้ประกอบการที่ความรับผิดชอบต่อสังคม และยังมีคนในชุมชนเป็นหนึ่งในผู้ที่ได้เป็นเจ้าของสัมปทานด้วย จึงเกิดความคล้อยตามเห็นด้วยที่จะให้มีการดำเนินกิจการสัมปทานเหมืองหินในพื้นที่ ชาวบ้านส่วนใหญ่ในพื้นที่จึงยอมรับการตั้งแหล่งหินและเหมืองหินในชุมชนของตน

“ตำแหน่งเขารุนก็ห่างไม่มากจากเขาแดงที่ตำบลพญาขัน ที่คุณ ร. เคยประกอบการอยู่เดิม ประกอบกับว่าชุมชนแถวนั้นเขารู้จักคุณ ร. ดี พอรู้ว่าคุณ ร. เข้ามาทำ เขาก็ไม่คัดค้าน บวกกับคุณ ว. ก็เป็นคนในพื้นที่แถวๆ นั้นเลย แก่ก็ได้รับจัดสรรไปส่วนหนึ่งด้วย มันก็ช่วยหลายๆ กันไปทำให้ชาวบ้านไม่วิตกอะไร และทั้ง 5 รายก็เป็นคนในพื้นที่ทั้งหมด จึงไม่มีแรงกระเพื่อมอะไรในทางลบ” (โรจนันท์, นายช่างรังวัดชำนาญงานสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดตรัง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2561)

4.4.2.2 การดูแลชุมชนของผู้ประกอบการ

4.4.2.2.1 มาตรการการดูแลเรื่องผลกระทบต่อชุมชน

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล สำหรับกรณีเหมืองหินเขารุนนั้น การดูแลชุมชนของผู้ประกอบการนับตั้งแต่ที่ได้เข้ามาเปิดกิจการในพื้นที่ ผ่านมาเป็นเวลา 20 ปีแล้ว โดยจุดเริ่มต้นเกิดจากการทำข้อตกลงร่วมกับชุมชนในพื้นที่ในช่วงที่มีการทำประชาคม ซึ่งเหมืองหินเขารุนก็เหมือนกับเหมืองหินในที่อื่นๆ ที่จะต้องมีการจัดตั้งงบประมาณในการดูแลชุมชนตามกฎหมายคือกองทุนพัฒนาชุมชนพื้นที่รอบเหมือง โดยงบประมาณต้องไม่ต่ำกว่าปีละ 500,000 บาท ในเรื่องของมาตรการการดูแลผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ผู้ประกอบการเหมืองหินจะยึดถือปฏิบัติตามระเบียบหลักเกณฑ์ มีการดูแลในเรื่องการจัดการเรื่องฝุ่นละออง เรื่องเสียง และแรงสั่นสะเทือน มีการสนับสนุนกิจกรรมภายในชุมชน และเนื่องจากเหมืองหินเขารุนเป็นเหมืองหินเพียงแห่งเดียวในจังหวัดพัทลุง ดังนั้นการขอความอนุเคราะห์ความช่วยเหลือจากเหมือง อย่างการขอสนับสนุนวัตถุดิบหินจากเหมืองเพื่อนำมาใช้สอย หรือความช่วยเหลือในด้านอื่นๆ ทั้งจังหวัดจะมุ่งมาที่เหมืองหินเขารุน ทำให้ผู้ประกอบการเหมืองหินเขารุนต้องกำหนดลำดับพื้นที่ในการให้ความสำคัญต่อการดูแลช่วยเหลือขึ้น

ขอบเขตการดูแลพัฒนาชุมชนของเหมืองหินเขารุน โดยหลักสำคัญนั้น จะอยู่ในเขตหมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 2 จากการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ประกอบการเหมืองหินเขารุน ได้อธิบายว่าสาเหตุที่ต้องจำกัดขอบเขตการดูแลชุมชนเอาไว้ที่สองหมู่บ้านนั้น เนื่องจากชุมชนทั้งสองแห่งได้รับ

ผลกระทบจากการดำเนินกิจการของเหมืองมากที่สุด หมู่ที่ 5 เป็นที่ตั้งของเหมืองและเขารุนซึ่งเป็นเขาที่ใช้เป็นแหล่งผลิตหิน ส่วนหมู่ที่ 2 นั้นได้รับผลกระทบจากการใช้เป็นเส้นทางเข้าออกในการลำเลียงหินของรถบรรทุกจากบริษัทต่างๆ ที่จะมาซื้อหินจากเหมือง นอกจากสองหมู่บ้านดังกล่าวที่อยู่ในเขตการดูแลจากเหมืองหินเขารุน ยังมีหมู่ที่ 6 ซึ่งอยู่นอกเขตพื้นที่การดูแล แต่ก็ใช้เป็นเส้นทางเข้าออกของรถบรรทุกขนาดเล็ก เส้นทางที่ตัดผ่านหมู่ที่ 6 มายังเหมืองนี้ จะมีระยะทางที่สั้นกว่า และไม่อ้อม เหมือนเส้นทางในหมู่ที่ 2 แต่เนื่องจากเป็นเส้นทางที่ค่อนข้างแคบไปตลอดเส้นทางจากถนนสายเอเชียจนไปสิ้นสุดที่เหมือง ทั้งยังต้องผ่านกลางชุมชน เส้นทางนี้จึงใช้สำหรับรถบรรทุกขนาดเล็กเท่านั้น เหมืองหินเขารุนก็ต้องให้การดูแล พร้อมทั้งสนับสนุนชุมชนด้วย

“หมู่ 6 เป็นเส้นทางเข้าเหมือง เราดูแลเรื่องความสะอาด แต่เขากระทบน้อย เราดูแลไม่มากเท่าไรหรอก แต่กิจกรรมหมู่บ้านเราก็ร่วมมือเต็มที่ เราแจกของเด็ก เพราะ โรงเรียนอยู่หมู่ 6 ”
(ประทีน, ผู้จัดการโรงโม่หินเขารุน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

อีกประการคือหากไม่กำหนดขอบเขตเป็นที่ชัดเจน จะทำให้ชุมชนอื่นที่อยู่ห่างไกลออกไปและไม่ได้รับผลกระทบจริงๆ จะมาเรียกร้องให้ทางเหมืองดูแลในลักษณะแบบเดียวกันกับชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงด้วย หากเป็นเช่นนั้นจะเกินกำลังในการดูแลของเหมือง ส่งผลให้งบประมาณในการดูแลชุมชนที่เหมืองตั้งไว้เพื่อดูแลชุมชนไม่เพียงพอ และจะทำให้ไม่สามารถดูแลชุมชนใกล้เคียงที่ได้รับผลกระทบจริงๆ อย่างมีประสิทธิภาพ เข้าทำนองที่ว่า “เอ็นดูเขา เอ็นเราขาด” เพราะทุกวันนี้เหมืองก็ใช้งบประมาณในการดูแลชุมชนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงเกินกว่างบประมาณที่ตั้งไว้อยู่แล้ว งบประมาณตั้งไว้ 500,000 บาท ทางเหมืองใช้จริงถึง 900,000 บาท เช่น การซ่อมแซมถนน การให้ทุนการศึกษา แจกของสำหรับผู้ประสบอุทกภัย การร่วมกิจกรรมประเพณีต่างๆ ในชุมชน การมอบทุนการศึกษาให้เด็กๆ แต่ถึงแม้จะใช้งบประมาณเกินจากที่กำหนดไว้ ทางผู้ประกอบการกลับเห็นว่า แม้จะต้องใช้งบประมาณเกินจากที่กำหนดแต่ถ้าหากทำให้ชุมชนไม่เดือดร้อนและชาวบ้านพอใจ เหมืองก็รับได้ (ประทีน, ผู้จัดการโรงโม่หินเขารุน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

การลดผลกระทบเรื่องฝุ่น

เหมืองหินเขารุนนั้นตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 5 แต่ต้องใช้ถนนในเขตหมู่ที่ 2 เพื่อเป็นเส้นทางให้รถบรรทุกขนาดใหญ่ที่จะเข้ามารับซื้อหินแล่นผ่านเข้าออก ส่วนหมู่ที่ 5 จะใช้เป็นเส้นทางสำหรับรถบรรทุกขนาดเล็กไม่เกิน 6 ล้อ แล่นผ่าน ดังนั้น หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 2 จึงอยู่ในเขตความรับผิดชอบดูแลของเหมืองหินเขารุน เรื่องฝุ่นสำหรับชุมชนจะเกิดจากการสัญจรผ่านเข้าออกของ

รถบรรทุกที่มารับซื้อหินจากเหมือง ซึ่งกรณีนี้เหมืองหินเขารุ่นได้ มีการดูแลโดยให้รถบรรทุกน้ำของทางเหมืองมาราดน้ำลงบนเส้นทางที่รถบรรทุกหินจะแล่นผ่านในแต่ละวันวันละหลายรอบ และจากเอกสารประกอบการทำประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 2 ตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เพื่อชี้แจงการขอต่ออายุประทานบัตรเหมืองแร่ คำขอต่ออายุประทานบัตรเลขที่ 1/2551 (เอกสารประกอบการทำประชาคมหมู่บ้าน ตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เพื่อชี้แจงการขอต่ออายุประทานบัตรเหมืองแร่, 2552) ได้ระบุถึงข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของชาวบ้านต่อการดำเนินโครงการ โดยขอให้ทางผู้ประกอบการจัดรถบรรทุกน้ำราดน้ำบนถนนของหมู่บ้านให้เพียงพอ ซึ่งจากที่ผู้วิจัยได้พบเห็นในระหว่างเดินทางเข้าไปเก็บข้อมูลในแต่ละครั้ง จะพบว่ามีการรถบรรทุกน้ำแล่นไปตามถนนเพื่อราดน้ำอยู่เสมอ จากการสัมภาษณ์คุณปานเพชร ผู้นำระดับท้องถิ่น คุณปานเพชรยังบอกว่ารถบรรทุกน้ำออกมาราดน้ำมากเกินไปด้วยซ้ำ จนชาวบ้านต้องแจ้งให้ลดรอบที่จะออกมาราดน้ำลงให้อยู่ในปริมาณที่เพียงพอ หากมากเกินไปก็จะทำให้ถนนและจนารถที่สัญจรไปมาเกิดความสกปรก

นอกจากเรื่องฝุ่นที่เกิดจากการสัญจรเข้าออกของรถบรรทุกแล้ว ยังมีการจัดการเรื่องฝุ่นที่เกิดจากกระบวนการการผลิตหิน ซึ่งทางผู้ประกอบการเหมืองหินเขารุ่น ได้มีมาตรการป้องกันเพื่อลดผลกระทบตามที่กฎหมายกำหนด จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปขอสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ประกอบการเหมืองหินเขารุ่นถึงภายในเหมือง ก็พบว่ามีความสอดคล้องตามที่ได้ระบุไว้ในเอกสารประกอบการทำประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 2 ตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เพื่อชี้แจงการขอต่ออายุประทานบัตรเหมืองแร่ คำขอต่ออายุประทานบัตรเลขที่ 1/2551 (เอกสารประกอบการทำประชาคมหมู่บ้าน ตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เพื่อชี้แจงการขอต่ออายุประทานบัตรเหมืองแร่, 2552) ในส่วนของทางเข้าออกและบริเวณโดยรอบพื้นที่ตั้งเหมือง จนถึงบริเวณหน้าเหมืองที่ใช้เป็นพื้นที่ระบิดหิน มีการปลูกต้นไม้ขนาดใหญ่เป็นจำนวนมากทั้งต้นสนและต้นไม้ชนิดอื่นๆ ไว้โดยรอบเพื่อป้องกันฝุ่นละอองออกนอกพื้นที่เหมือง มีการราดน้ำในบริเวณกองหินและถนนภายในพื้นที่เหมืองซึ่งส่งผลให้ถนนที่เป็นพื้นดินเปียกชุ่ม บางจุดก็กลายเป็นโคลน

การลดผลกระทบเรื่องเสียง

แบ่งเป็น 2 กรณี กรณีแรกคือเสียงจากกระบวนการการผลิตหิน จากการสัมภาษณ์คุณปานเพชรผู้นำระดับท้องถิ่น ได้ให้ข้อมูลว่า เรื่องเสียงที่เกิดจากเหมืองที่ตั้งก็มีแค่เสียงระบิด เมื่อสมัยตอนที่ทำเหมืองใหม่ๆ ยังมีเสียงดังอยู่บ้างแต่ก็ไม่มากนัก ซึ่งภายหลังเสียงก็ค่อยๆ

เขาลงฝุ่นก็ไม่กระจาย เพราะมีวิธีการทำให้เสียงระเบิดไม่ดังมาก และเมื่อทางผู้ประกอบการเหมืองสั่งระเบิดเข้ามา ทางอำเภอมาตรวจด้วย ว่าสั่งมาเท่าไรก็ชุด (ปานเพชร, ผู้นำระดับท้องถิ่น, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2559) และจากการสัมภาษณ์คุณสุใจ ซึ่งได้ให้ข้อมูลว่า ช่วงทำเหมืองแรกๆ เสียงระเบิดดังไม่มาก เพราะเหมืองใช้ระเบิดขนาดเล็ก แต่ถ้ามีบางเดือนที่เสียงระเบิดดังเกินไป ชาวบ้านก็สามารถแจ้งกับทางผู้ประกอบการเหมืองว่าให้ช่วยลดดินระเบิดลง ซึ่งทางผู้ประกอบการก็ปฏิบัติตามด้วยการลดปริมาณของดินระเบิดที่ใช้ในแต่ละครั้ง และมีการปลูกไม้ยืนต้นเป็นแนวรอบๆ เขา นอกจากลดฝุ่นได้แล้วยังสามารถลดผลกระทบเรื่องเสียงลงได้เช่นกัน

“เราก็ต้องแจ้งว่าต้องลดดินระเบิดไม่จึ่งเสียงดังมากไปไม่เอา เขาก็ลด ชาวบ้านสามารถแจ้งได้ แจ้งว่าช่วยลดลงหน่อย เสียงดังมาถึงแล้ว พี่ก็เคยได้พูดกับเขา (ผู้ประกอบการ) เหมือนกันว่า ต้องลดนะไม่จึ่งเสียงดังมาถึงนี่” (สุใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

เสียงระเบิดที่ดังไม่มาก จึงทำให้ไม่รบกวนการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในพื้นที่ เหมืองหินเขารูนจะระเบิดหินทุกวันในเวลา 5 โมงเย็น ยกเว้นวันอาทิตย์ซึ่งเป็นวันหยุดทำการของเหมือง การระเบิดหินในเวลา 5 โมงเย็นนั้น จะเป็นเรื่องที่คนในชุมชนทราบโดยทั่วกัน เมื่อใกล้ถึงเวลาระเบิดก็จะมีสัญญาณเตือนดังขึ้น จากข้อมูลของคุณสุใจ ได้ให้ข้อมูลว่าสัญญาณจะดังมาไม่ถึงบริเวณที่ให้สัมภาษณ์ซึ่งคือบ้านของคุณปานเพชร โดยบ้านของคุณปานเพชรตั้งอยู่ห่างจากเหมืองในระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตรครึ่ง สัญญาณจะดังเฉพาะภายในเหมืองเพื่อให้คนงานได้ทราบล่วงหน้า หรือคนที่ไปอยู่รอบๆ บริเวณอาณาเขตเหมือง จะได้ทราบ แต่เป็นที่รู้กันว่าเมื่อถึงเวลา 5 โมงเย็น จะมีการระเบิดหิน ซึ่งเสียงระเบิดที่ได้ยินจากบริเวณบ้านของคุณปานเพชร มีความดังไม่ถึง 40 เดซิเบล ด้วยเพราะบริเวณหน้าเหมืองจะอยู่อีกด้านของภูเขา แต่ก็ให้ความเห็นว่าในเหมืองเสียงระเบิดอาจจะดังมากกว่านี้ เนื่องจากด้านหลังของเหมืองก็ยังมีภูเขาอีกลูกกั้นอยู่ เสียงก็จะก้องอยู่ในเหมือง

“ชาวบ้านฟังเสียงระเบิดเหมือนกับนาฬิกา 5 โมงเย็นดังปุ๊บเรารู้ ตอน 5 โมงเรานั่งอยู่ตรงนี้ (ละแวกใกล้เคียงกับบ้านของคุณปานเพชร) พอได้ยินเสียงบี๊...อ้อ 5 โมง แล้ว มันเป็นนาฬิกาเราได้ ถามว่ามันเป็นเสียงน่ำรำคาญมั๊ย มันก็ไม่ถึงกับอย่างนั้น ก็คือได้ยินเสียงดังมาแว่วมา ได้ยิน ไม่ใช่ไม่ได้ยิน แต่มันเป็นเสียงรำคาญมั๊ย มันไม่น่าจะใช่” (สุใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

นอกจากนี้ ต้นไม้ขนาดใหญ่ที่ปลูกไว้เพื่อกันฝุ่นละอองโดยรอบบริเวณเหมือง เมื่อเวลาผ่านไปแนวต้นไม้เริ่มหนาที่ขึ้น นอกจากจะดักฝุ่นแล้ว ยังสามารถลดเสียงของระเบิดลงได้เช่นกัน

“แต่ก่อนก็ไม่เข้าใจว่าต้นไม้มันจะกันเสียงได้ยังไง แต่ตอนนี้ทดลองแล้วเนี่ย เออ...จริง”
(สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

เรื่องเสียงจากการสัญจรของรถบรรทุกหิน เป็นปัญหาหลักๆ เรื่องผลกระทบจากเสียงของชุมชน จากข้อมูลของคุณสุขใจ วิธีการแก้ไขปัญหาคือ จำกัดความเร็วไม่ให้รถบรรทุกหินแล่นเร็วเกินกว่าที่กำหนด โดยเฉพาะเส้นทางที่ผ่านใจกลางหมู่บ้าน 5 ทะลุออกไปยังหมู่บ้านที่ 6 จนถึงถนนสายเอเชีย จะไม่อนุญาตให้รถบรรทุกแล่นผ่านเนื่องจากมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตั้งอยู่ มีการทำลูกกระพอนเพื่อให้รถชะลอความเร็ว และมีข้อตกลงไม่ให้รถบรรทุกเหยียบคันเร่งในลักษณะ “เบิ้ลคันเร่ง” ในขณะที่ขับผ่านชุมชนจนเกิดเสียงดังหนวกหู หากเกิดกรณีตามที่กล่าวมาชาวบ้านก็จะแจ้งไปยังผู้ประกอบการเหมือง ซึ่งผู้ประกอบการก็ช่วยแก้ไขตามที่ชาวบ้านแจ้งไป (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561) และจากข้อมูลการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูน ก็ได้ให้ข้อมูลว่า หากมีรถบรรทุกหินวิ่งเร็วเกินที่กำหนดทางผู้ประกอบการก็จะถามว่าคันไหน เพื่อที่จะสามารถแจ้งให้คนขับรถคันดังกล่าวทราบทันทีว่า

“คราวหน้าคุณขับเร็วอย่างนั้นไม่ได้อีกนะ ถ้าเกิดอุบัติเหตุ เราจะไม่ให้วิ่งเข้ามารับหิน รถที่ถูกแจ้งส่วนใหญ่ก็เป็นรถของคนในถิ่น รถต่างจังหวัดให้ความร่วมมือดีไม่มีปัญหา รถวิ่งโกลั๊ว จะเป็น 6 ล้อ แต่ถ้า 10 ล้อ หรือรถพ่วงมักเป็นรถต่างจังหวัดวิ่งข้ามจังหวัด” (ประทีน, ผู้จัดการโรงโม่หินเขารูน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

การลดผลกระทบเรื่องแรงสั่นสะเทือน

คุณสุขใจ ได้ให้ข้อมูลว่า ไม่มีแรงสั่นสะเทือน เพราะหน้าเหมืองฝั่งที่ระเบิดหินนั้นอยู่คนละด้านกับชุมชน บ้านของคุณปานเพชร ที่อยู่ห่างจากเหมืองประมาณหนึ่งกิโลเมตรครึ่ง ก็ยังไม่รับรู้ถึงแรงสั่นสะเทือน (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561) และจากข้อมูลสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ประกอบการได้อธิบายถึงวิธีการระเบิดหินที่สามารถลดเสียงและแรงสั่นสะเทือนลงได้ โดยเหมืองหินเขารูนจะระเบิดหินในช่วง 5 โมงเย็น เสียงระเบิดจะเบาเพราะทางเหมืองมีวิธีลดเสียง โดยใช้ระเบิดแบบดีเลย์ (Delay) ซึ่งมีจังหวะถ่วง

ในการระเบิด ทำให้ลดความเสี่ยงและแรงสั่นสะเทือนลงไปได้มาก อีกประการคือพื้นที่ที่ระเบิดหิน เป็นพื้นที่ต่ำ ซึ่งไม่ได้ระเบิดจากยอดเขา การระเบิดจากพื้นที่ต่ำทำให้ภูเขาเป็นที่กำบังไม่ให้คลื่น เสียงกระจายตัวออกไป (ประทีน, ผู้จัดการโรงโม่หินเขารุน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

สำหรับผลกระทบจากการดำเนินกิจการของเหมืองหินเขารุนต่อตำบลอื่นใน พื้นที่ศึกษานั้น จากการประมวลข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งในที่นี่คือผู้นำแบบเป็นทางการ ทุกตำบลให้ข้อมูลไปในทางเดียวกันหมดคือ "ไม่ได้รับผลกระทบเรื่องฝุ่น เรื่องเสียงจากการ ระเบิดหินรวมถึงเสียงจากกระบวนการผลิตหินในขั้นตอนต่างๆ เสียงจากการสัญจรของรถบรรทุก ชนิดต่างๆ ที่ผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนมารับซื้อหินจากเหมือง กระทั่งแรงสั่นสะเทือนจากการระเบิด หิน ก็ไม่มีชุมชนใดได้รับ ยกเว้นก็เพียงแต่ปัญหาเรื่องถนนชำรุดจากการสัญจรของรถบรรทุก ซึ่งมี ข้อมูลจากผู้นำระดับชุมชนที่ผู้วิจัยได้รับการแนะนำจากผู้นำระดับท้องถิ่นของตำบลปรางหมู่ เนื่องจากหมู่ที่ 7 เคยได้รับผลกระทบจากการถูกใช้เป็นเส้นทางสัญจรของรถรับส่งคนงาน คุณ สมหมาย ผู้นำระดับชุมชน ได้ให้ข้อมูลว่า สมัยก่อน หมู่ 7 ถูกเลือกให้เป็นเส้นทางเข้าออกของรถ รับส่งคนงาน รวมถึงรถบรรทุกหินขนาดเล็กแต่ก็ไม่ได้ใช้บ่อย ทำให้ได้รับผลกระทบเรื่องถนน ชำรุดเล็กน้อย เมื่อร้องเรียนไปก็ได้รับการตอบสนองอย่างรวดเร็ว โดยส่งคนงานเหมืองซ่อมแซม และไม่มีคิดค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งนี้การร้องเรียนจะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรไปยังผู้ประกอบการ ซึ่งใน ปัจจุบันถนนของหมู่ที่ 7 ไม่ได้ถูกใช้งานใดๆ อีกแล้ว เนื่องจากเหมืองได้เปลี่ยนไปใช้เส้นทางของ หมู่ 2 ในตำบลพนมวังก์แทน (สมหมาย, ผู้นำระดับชุมชน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2561)

นอกจากนี้ยังมีตำบลมะกอกเหนือที่ได้รับผลกระทบเรื่องถนนชำรุดจากการ สัญจรของรถบรรทุกขนาดใหญ่ โดยข้อมูลจากคุณทวี ซึ่งเป็นผู้นำระดับท้องถิ่นบอกว่า จะมี รถบรรทุก 18 ล้อ สัญจรผ่านถนนสายวัดบ้านสวนเป็นประจำ ส่งผลให้ถนนเกิดการชำรุด แต่เมื่อ ร้องเรียนไปยังเหมือง ผู้ประกอบการก็ส่งคนงานเหมืองมาซ่อมแซมถนนให้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย และ ก็เข้ามาซ่อมแซมให้โดยไม่ปล่อยให้รอนาน ส่วนผลกระทบอื่นนอกเหนือจากนี้คุณทวีบอกว่าตำบล มะกอกเหนือไม่ได้รับผลกระทบใดๆ ยกเว้นแต่เพียงถนนภายในชุมชนชำรุดจากการสัญจรของ รถบรรทุกเท่านั้น นอกจากนี้ตำบลมะกอกเหนือก็ยังเคยได้รับการสนับสนุนชุมชนจากเหมืองหิน เขารุนโดยส่งหินคลุกมาเพื่อนำมาถมพื้นที่จัดงานตามโอกาสต่างๆ เป็นครั้งคราว (ทวี, ผู้นำระดับ ท้องถิ่น, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2561)

4.4.2.2.2 การพัฒนาและการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่างๆ ต่อชุมชน

นอกจากการดูแลผลกระทบที่จะเกิดกับชุมชนจากการดำเนินกิจการเหมืองหินแล้ว ผู้ประกอบการยังมีการดูแลช่วยเหลือพัฒนาและสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนอีกหลายประการ ดังนี้

การดูแลซ่อมแซมถนนหนทางที่ชำรุดจากการสัญจรของรถบรรทุกหิน คุณสุขใจ ให้ข้อมูลว่า มีการทำลูกระนาดให้รถชะลอความเร็ว มีการติดตั้งกระจกโค้งมุมถนนเพื่อเพิ่มการมองเห็นในจุดอับตามมุมถนนต่างๆ มีการทาสีสะท้อนแสงไว้ตามป้ายข้างทาง เพื่อเพิ่มความปลอดภัยเมื่อต้องสัญจรในเวลากลางคืน ทั้งหมดนี้เครือข่าย “รักษ์สิ่งแวดล้อม ตำบลพนมวังก์” ระดมความคิดกัน แต่เมื่อลงมือทำตามที่ชาวบ้านเสนอ โดยเหมืองเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังก์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนได้ให้ข้อมูลว่า

“เรามีการจัดตั้งเครือข่ายสิ่งแวดล้อมเป็นของคนในพื้นที่ มีหน้าที่เฝ้าระวังสิ่งแวดล้อม แจ้งเหตุแจ้งปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วก็เสนอแนวทางให้เราแก้ไข เช่น ตอนนี้อยู่บนถนนไปช่วยรดน้ำลดฝุ่นหน่อย ถนนพังนะ ซ่อมให้หน่อย แต่ส่วนใหญ่แล้วเราจะดำเนินการก่อนที่เขาจะร้องเข้ามา เพราะเราจะวิ่งดูถนนทุกวัน ถ้าถนนเป็นหลุม ต้องราดยาง เราก็เอายางมาคอยอุดให้ ปูยางให้” (ประทีน, ผู้จัดการโรงโม่หินเขารูน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

ผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนได้มีการสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ภายในชุมชนตามวาระต่างๆ รวมถึงชุมชนจัดงานประเพณีท้องถิ่น ผู้ประกอบการก็จะเข้ามามีส่วนร่วมด้วย มีการส่งเสริมชาวบ้านด้วยการอุดหนุนสินค้าชุมชน และประชาสัมพันธ์กิจการอาชีพของชุมชน

“ให้เขาทำข้าวกล่องเลี้ยงคนงาน คนงานไปเซ็นแล้วลืมนำมาให้ เราก็หักเก็บใช้หนี้ให้” (ประทีน, ผู้จัดการโรงโม่หินเขารูน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

นอกจากนี้ยังมีการมอบทุนการศึกษาให้กับเด็กๆ ในชุมชนซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญ ผู้ประกอบการเหมืองให้ความสำคัญ

“เราจะเน้นเรื่องการให้ทุนการศึกษาแก่เด็กในตำบลนี้ทุกปี” (ประทีน, ผู้จัดการ โรงโม่หินเขารุน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

โครงการจัดหาชุดเครื่องแบบให้กับชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านยามค่ำคืน โดยผู้ประกอบการเหมืองเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดหาช่างมาวัดขนาดตัวเพื่อตัดชุด คุณปานเพชรให้ข้อมูลว่าเนื่องจากงบประมาณในพื้นที่ในการจัดซื้อชุดเรามีน้อยจึงไปขอการสนับสนุนจากโรงโม่ (ปานเพชร, ผู้นำชุมชนระดับท้องถิ่น, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2559)

“ชุด ชรบ. เราก็จัดให้ เอาช่างมาวัดตัวตัดชุดเลย ให้นายอำเภอเป็นคนมอบ แสบปีก็กันไป” (ประทีน, ผู้จัดการ โรงโม่หินเขารุน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

คุณสุโขใจก็ได้ให้ข้อมูลว่าผู้ประกอบการเหมืองหินเขารุน จะใช้งบประมาณจากกองทุนพัฒนาชุมชน สนับสนุนดูแลในส่วนของกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน ชุมชน โรงเรียน วัด หากต้องการความช่วยเหลือจากเหมืองก็สามารถแจ้งไปยังผู้ประกอบการได้ จังหวัดพัทลุงก็ได้รับการสนับสนุนเช่นกันเพราะเหมืองหินเขารุนเป็นแหล่งวัตถุดิบของจังหวัด (สุโขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

การขายหินให้กับชุมชนใกล้เคียง กรณีนี้หากมีชาวบ้านจะมาซื้อหินจากเหมือง ถ้าเป็นชาวบ้านที่มีบ้านเรือนที่อยู่ตั้งอยู่ในเส้นทางที่รถบรรทุกถล่มผ่านก็จะลดราคาลงเป็นพิเศษ ถ้าเป็นกรณีต่อเติมบ้านที่ไม่เยอะนัก หากมาซื้อหินสักหนึ่งคันรถเหมืองก็จะให้ฟรี และถ้ามารับหินไม่เกิน 2 รอบ ทางเหมืองจะบริการส่งให้ด้วย หรือบางครั้งที่ผู้ประกอบการออกไปซ่อมถนน หากมีชาวบ้านมาขอหินไปถมตามที่ต่างๆ ผู้ประกอบการก็จะให้ไปเลยโดยเอาจากรถที่ออกไปซ่อมถนน ผู้ประกอบการเหมืองหินเขารุนกล่าวถึงสาเหตุที่ทำเช่นนี้ นั่นก็เพราะทางผู้ประกอบการถือว่าชาวบ้านที่มีบ้านติดกับถนนที่เป็นเส้นทางสัญจรของรถบรรทุกหิน เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบ การกระทำดังกล่าวผู้ประกอบการเหมืองเขารุนมองว่า เป็นการสร้างมิตรภาพอย่างหนึ่ง

“ปกติหินที่เราขาย 260 บาท ต่อคิว ซื่อใช้เองไม่เกิน 2 เที้ยว ให้ฟรี ต้องให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเขาได้รับประโยชน์ ไม่ใช่ให้เขาารู้สึกว่าเราเข้ามาโกง โกง ถ้าเราคิดอย่างนั้นนะ เรียบร้อยเตรียมปิดกิจการได้เลย” (ประทีน, ผู้จัดการ โรงโม่หินเขารุน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

การช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม

เมื่อช่วงต้นปี พ.ศ.2561 เกิดอุทกภัยขึ้นในหลายพื้นที่ของภาคใต้ ซึ่งตำบลพนมวังก์ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุงก็เป็นหนึ่งในพื้นที่ประสบภัยพิบัติ ช่วงเวลาดังกล่าวทางผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนก็ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน โดยรอบที่ได้รับความเดือดร้อน ด้วยการลงไปแจกถุงยังชีพแก่ประชาชน โดยลงไปแจกในหมู่ 2 และหมู่ 5 และเนื่องจากเป็นวันเสาร์-อาทิตย์ หน่วยงานราชการหยุดทำการ เหมืองหินเขารูนจึงเป็นเอกชนกลุ่มแรกที่ลงไปช่วยเหลือประชาชน

“ตอนนั้นน้ำท่วมวันเสาร์-อาทิตย์ หน่วยงานราชการไปไม่เป็นเลยเพราะเป็นวันหยุด เหมืองเราจัดข้าวสารอาหารแห้งไปช่วยชาวบ้านเต็มที่ เพราะชาวบ้านออกมาซื้อหาอาหารไม่ได้ เราออกไปลุยน้ำแจก เราก็แจกในหมู่ 2 และหมู่ 5 เป็นหลัก เราได้คะแนนนิยมจากชาวบ้านเยอะมากในเหตุการณ์ครั้งนั้น ก็ชาวบ้านข้าวไม่มีกิน อาหารกระป๋องไม่มี น้ำก็ไม่มีเงี้ย เราไปก่อนเลย ไปก่อน อบต. ไปก่อนอำเภอ พอภาพมันออกไป อำเภอชมใหญ่เลย สดขยอๆ อันนี้เราช่วยได้เราช่วย เพราะมันอยู่ในงบประจำปีที่เราตั้งไว้เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านอยู่แล้ว” (ประทีน, ผู้จัดการโรงโม่หินเขารูน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

จากการเข้าช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบภัยน้ำท่วมในครั้งนั้น ทำให้ชาวบ้านมองเหมืองเป็นมิตรมากขึ้นการช่วยเหลือจากทางผู้ประกอบการเหมือง ถือเป็นการแสดงน้ำใจในการดูแลต่อชุมชน

“น้ำท่วมเขาก็ช่วยดูแล คือบางทีเรารอทางการ มันช้า แต่ถ้าขอความร่วมมือทางโน้นก็มีเครื่องมือ ...ถุงยังชีพเขามาถึงก่อนอำเภอ ปีที่แล้วแจกสองรอบสามรอบท่วมบ่อย เราไม่ต้องรออำเภอ ไม่ง้อ มันไม่ได้มากมายไร้มั้ย ข้าวสาร 5 กิโล ปลากระป๋องสี่ห้ากระป๋อง น้ำมันขวดนึง มันเป็นน้ำใจว่าเขาดูแล” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังก์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

นอกจากปัญหาเรื่องใหญ่ๆ ที่ผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนเข้ามาดำเนินการแก้ไขให้แล้วนั้น ปัญหาเรื่องเล็กๆ ผู้ประกอบการก็ยังเข้ามาจัดการแก้ปัญหาด้วยเช่นกัน เพราะแม้จะเป็นเรื่องเล็กๆ แต่ถ้าหากปล่อยทิ้งไว้ไม่แก้ไข ก็จะกลายเป็นปัญหาใหญ่ในภายหลังได้ อย่างกรณีผลกระทบที่เกิดจากการสัญจรของรถบรรทุกหิน ถนนที่ใช้เป็นเส้นทางให้รถบรรทุกสัญจรผ่านนั้น

จะมีหินร่วงจากรถบรรทุกตกลงมาเกิดขวางเส้นทางเป็นครั้งคราว ชาวบ้านที่พบเห็นก็จะแจ้งมายังสมาชิกเครือข่าย “รักษาสีงแวดล้อม ตำบลพนมวังค์” จากนั้นทางเครือข่ายฯ ก็จะแจ้งไปยังผู้ประกอบการ เมื่อผู้ประกอบการได้รับทราบแล้ว ก็จะส่งคนงานเข้าทำการเก็บกวาดหินที่ร่วงหล่นให้ออกไปจากเส้นทางโดยเร็ว

“รถคันไหนทำเรียกราคาตามกวาด โรงไม้ก็จะออกมาตามกวาดจนถึงถนนสายเอเชียเลยนะ มันก็ต้องมีผู้ก่อการดี ต้องแจ้งนะว่านี่นะมีรถไปเลี้ยวแล้วทำเรียกราคาเอาไว้ ก็จะส่งคนงานไปกวาดเลยตอนนั้นเลย ไม่ต้องรอรุ่งเช้า” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

อีกกรณีคือการทิ้งขวดเครื่องดื่มชูกำลังตามข้างทางของพนักงานขับรถบรรทุกทุกหิน จนก่อให้เกิดขยะตามริมถนน และในเรือสวนของชาวบ้าน ถึงแม้ว่าคนขับรถบรรทุกทุกส่วนใหญ่มักจะไม่ได้เป็นคนงานของเหมือง แต่เมื่อทางเครือข่าย “รักษาสีงแวดล้อม ตำบลพนมวังค์” ได้รับแจ้งจากชาวบ้านในพื้นที่ เครือข่ายก็จะประสานไปยังผู้ประกอบการ แม้จะเป็นเรื่องเล็กน้อยแต่ผู้ประกอบการเหมืองก็ไม่ได้เพิกเฉย และได้ดำเนินการแจ้งต่อคนงานขับรถบรรทุกให้ปฏิบัติตามข้อร้องเรียนของชาวบ้าน

“เรื่องบางเรื่องอาจดูเป็นเรื่องหยุมหยิม เช่น คนขับรถสิบล้อออกมาจากโน้นก็ซื้อลิโพมา แล้วก็ขว้างไปข้างถนนลงไปสวนยาง ชาวบ้านเขาก็เดือดร้อนเจ้าของสวนนั้น ขวดลิโพอยู่ในสวนเค้าก็บอกเขาก็แจ้งผ่านเครือข่ายนี้แหละ ว่าช่วยบอกด้วยคนขับเนี่ยๆ ก็ได้เดือนไป และที่สำคัญก็คือสถานประกอบการเขาให้พนักงานนั้นแหละเก็บ” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

4.4.2.3 การสร้างความสัมพันธ์เชิงรุกระหว่างผู้ประกอบการกับชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการเหมืองกับชุมชน เป็นความสัมพันธ์ที่ค่อยๆ พัฒนาขึ้นมาอย่างเป็นลำดับ คุณสุขใจให้ข้อมูลว่า ในช่วงแรกที่ชาวบ้านทราบว่าจะมีเหมืองมาเปิดกิจการในชุมชน ก็มีปฏิกิริยาทั้งเสียงรับ และเสียงค้าน เสียงค้านก็คือกลัว กลัวทรัพยากรจะถูกทำลาย กลัวผลกระทบที่จะตามมา ส่วนเสียงรับก็คือใจที่จะได้มีงานทำ เนื่องจากนโยบายของ

เหมืองหินโดยทั่วไป จะรับคนที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงเข้าไปเป็นพนักงาน (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

หลังจากที่เหมืองหินเขารุ่นได้เปิดดำเนินการมาช่วงระยะหนึ่ง กลุ่มชาวบ้านที่เป็นกลุ่มเสียงค้านมีการต่อต้านในลักษณะแอบไปต่อว่าแบบลับหลัง และบางกลุ่มก็มีความพยายามเรียกร้องผลประโยชน์จากผู้ประกอบการ คุณสุขใจได้ให้ข้อมูลว่า

“กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยแม้จะมี แต่ก็ไม่ถึงกับก่อหวอดตั้งกลุ่มขัดแย้ง อาจไม่พอใจเรื่องรถเสียงดัง แต่ก็ไม่มีการปะทะกัน การต่อต้านเป็นแบบพูดคำลับหลังไม่รู้หนุ ก็แค่นั้น ประมาณนั้น แล้วก็เรียกร้องผลประโยชน์ส่วนตัวในลักษณะของการอ้างความเป็นเจ้าถิ่น เช่น ขอส่วนแบ่งจากกำไรของผู้ประกอบการแต่ที่ผู้ประกอบการก็จัดสรรการตอบแทนชุมชนไว้แล้วตามกระบวนการ จึงไม่มีความจำเป็นต้องจ่ายให้กับฝ่ายค้านเจ้าถิ่นแต่อย่างใด ยุคปัจจุบันไม่มีลักษณะการรบกวนขอผลประโยชน์จากผู้ประกอบการอีกแล้ว มีก็แต่ในยุคแรกๆ เท่านั้น” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

การวางตัวของผู้ประกอบการเหมืองหินเขารุ่นต่อกรณีดังกล่าว ทำให้เหมืองผ่านพ้นเสียงครหาต่างๆ มาได้ จากการดำเนินการที่ให้ความสำคัญต่อชุมชนตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้เหมืองหินเขารุ่นค่อยๆ เริ่มเป็นที่ยอมรับจากชุมชนที่อยู่โดยรอบ ทำให้เหมืองยังคงดำเนินการมาได้จนถึงปัจจุบัน

นับตั้งแต่ที่เริ่มเปิดดำเนินการเหมืองหินในพื้นที่ ผู้ประกอบการเหมืองหินเขารุ่นนั้นพยายามแสดงออกถึงการให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการกับชุมชนโดยรอบมาโดยตลอด ตั้งแต่พยายามให้การสนับสนุนสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ให้ความร่วมมือกับเครือข่ายสิ่งแวดล้อมเพื่อเฝ้าระวังผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชนจากการดำเนินการเหมืองหิน ผู้ประกอบการเหมืองหิน พยายามสร้างความเป็นกันเองกับชุมชนโดยผ่านกิจกรรมพัฒนาชุมชน คุณประทีนผู้จัดการ โรงโม่หินเขารุ่น ได้ให้ข้อมูลถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการกับชุมชนดังนี้

“มีกิจกรรมนำเด็ก ป.6 ในชุมชนนี้มาเรียนรู้ มาดูเมืองเป็นอย่างไร ให้เขาเข้าใจว่าเมืองทำอะไรบ้าง ชุมชนได้ประโยชน์อย่างไรบ้าง ให้เด็กๆ ไปเล่าให้ผู้ปกครองฟัง” (ประทีน, ผู้จัดการ โรงโม่หินเขารุน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

การจัดกิจกรรมให้เด็กได้เข้าไปทัศนศึกษาภายในเมือง นอกจากจะทำให้เด็กได้ความรู้ในเรื่องเมืองหินแล้ว เด็กๆ ยังสามารถกลับไปเล่าให้ผู้ปกครองฟังถึงการดำเนินกิจการของเมืองซึ่งถือได้ว่าเป็นการประชาสัมพันธ์เมืองไปในตัว ทำให้ชาวบ้านมีทัศนคติต่อเมืองในด้านบวกเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้คุณประทีนได้ให้ข้อมูลว่า ทางเมืองเองมีความพยายามที่จะสร้างความเป็นกันเองกับชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเข้าถึงเมืองได้ง่ายในกรณีที่ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนจากการดำเนินกิจการเมือง ซึ่งทุกๆ วันในตอนเช้า ผู้ประกอบการเมืองหินเขารุน รวมถึงคุณประทีนจะแวะมาเคาะประตูบ้านก่อนเข้าทำงาน และใช้โอกาสนี้พูดคุยกับชาวบ้านในเรื่องต่างๆ ส่วนชาวบ้านเองก็ใช้โอกาสนี้แจ้งเหตุความเดือดร้อนต่อผู้ประกอบการแบบปากเปล่าได้เช่นกัน จึงทำให้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่มีผลเกี่ยวเนื่องมาจากการดำเนินกิจการเมืองหินได้รับการคลี่คลายอย่างรวดเร็ว

“เราจะมีสมาคมกาแฟตอนเช้าๆ ที่สามารถมาบอกกล่าวอะไรกัน ได้ก่อนแบบไม่เป็นทางการ เป็นการสร้างสายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดซึ่งกันและกันที่แสดงออกถึงความจริงใจ ความเอื้ออาทรต่อกัน” (ประทีน, ผู้จัดการ โรงโม่หินเขารุน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

นอกจากนี้แล้วผู้ประกอบการยังสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อมและชุมชนตามวาระต่างๆ หรือหากเมืองมีการจัดงานก็จะขอแรงจากชาวบ้านมาช่วยกันทำอาหารจัดเลี้ยงให้กับผู้มาร่วมงาน ตลอดถึงเข้าร่วมงานประเพณีของท้องถิ่นที่ชาวบ้านเป็นผู้จัดงาน

“งานศพเราก็ไปกันประจำ ไปให้กำลังใจคนที่ยังมีชีวิตอยู่ ถ้ารู้ต้องไป เราไปงานเขาก็เห็นนะ เออ ไปทุกงานเลย เขารู้จักจำชื่อได้ เรียกชื่อชวนกินข้าวอย่างคุ้นเคย เมืองเรามีงานชาวบ้านก็ช่วยเต็มที่นะ เราขอแรงเขาร่วมทำกับข้าว เราแค่ซื้อวัตถุดิบ อย่างอื่นเขาช่วยเราเต็มที่เลย” (ประทีน, ผู้จัดการ โรงโม่หินเขารุน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

ความช่วยเหลือของผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูน รวมถึงการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของภาครัฐ การตั้งเครือข่ายรักษาสีสิ่งแวดล้อมเพื่อดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชนของชาวบ้าน โดยการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ ได้สร้างความเข้มแข็งต่อชุมชนและเครือข่ายรักษาสีสิ่งแวดล้อม ตำบลพนมวังก์ จนสามารถพึ่งพาตัวเองได้และเป็นแบบอย่างให้เครือข่ายรูปแบบเดียวกันจากจังหวัดอื่นๆ ที่เดินทางมาศึกษาดูงาน เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของตน

“บางทีบปฝ่ายรัฐก็สนับสนุนมาในส่วนของสิ่งแวดล้อม ในส่วนสาธารณะประโยชน์นั้น ทางเหมืองเค้ายินดีเค้าโอเค ทำให้ชุมชนเราเข้มแข็งขึ้นด้วยงบส่วนนี้เยอะเหมือนกัน” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังก์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

นอกจากนี้ผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนได้สนับสนุนช่วยเหลือชุมชน ในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ อย่างการแจกสิ่งของตามวาระกิจกรรมต่างๆ และเมื่อมีการจัดงานประเพณีในท้องถิ่นขึ้น เช่น งานบวช งานแต่งงาน ของชาวบ้านในพื้นที่ ผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนก็จะมาร่วมงานด้วยทุกครั้ง คุณประทีนให้ข้อมูลว่า ทุกครั้งที่ไปร่วมงานต่างๆ ก็จะพยายามสร้างช่องทางการติดต่อระหว่างชาวบ้านด้วยการให้เบอร์โทรศัพท์ เพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้เป็นช่องทางในการติดต่อประสานงาน หากต้องการความช่วยเหลือในกรณีต่างๆ ซึ่งทางเหมืองยินดีที่จะทำให้อันเป็นไปตามสโลแกนของเหมืองหินเขารูน คือ “เราดูแลชุมชน ชุมชนดูแลเรา” (ประทีน, ผู้จัดการโรงโม่หินเขารูน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลดังกล่าวก็สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากคุณสุขใจ ในประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมท้องถิ่นของชุมชน ตลอดจนการช่วยเหลือในกรณีต่างๆ จากผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูน จนทำให้ผู้ประกอบการสามารถรองใจชาวบ้าน และอยู่ร่วมกับชุมชนได้

“ส่วนมากเค้า (ผู้ประกอบการ) ให้หมด ประเพณีอนุรักษ์มรดกไทยนี้ก็ แจกทุกหมู่บ้าน แหละ ของที่ระลึกให้พวกผู้สูงอายุ ทั้งที่อบต. จัด ทั้งที่หมู่บ้านจัดเค้าก็มีของขวัญให้ผู้สูงอายุ... ก็ทำงานเป็นวัฒนธรรมของเค้าแล้วมีทุกปี คืออย่างน้อยเค้าทำธุรกิจ เค้าก็คืนกลับเค้าก็ดูแลด้วย นี่คือผลที่ว่าเราอยู่ร่วมกันได้ไง ถามว่าเค้าจำเป็นมั้ยที่ต้องจะจ่ายให้กำนัน เดือนละสามพัน มันไม่จำเป็น เพราะเค้ารองใจชาวบ้านได้แล้ว ซึ่งกำนันไม่เคยได้ และก็ไม่เคยเรียกร้อง เพราะว่าเรารู้ว่าเราก็คืออยู่ร่วมกัน แค่ว่าช่วยดูแลชุมชน วันประชุมหมู่บ้าน เค้าเลี้ยงน้ำให้ชาวบ้านแล้วก็โอเค พอ” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังก์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

การที่ผู้ประกอบการได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นองมีความเป็นกันเองกับชุมชน ไม่ได้รู้สึกว่าเป็นองคือผู้มากอบ โภย หรือเมืองคือกลุ่มผู้มีอิทธิพล เมื่อรวมกับการที่ชาวบ้านในพื้นที่มีงานทำ การดำเนินกิจการที่ปฏิบัติตามระเบียบการทำเหมือง และการร่วมมือกันกับเครือข่ายสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนดูแลแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินกิจการอย่างจริงจัง จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนโดยรอบยอมรับและเปิดใจกับเหมืองมากขึ้น เหมืองก็ไม่จำเป็นต้องให้สินบนกับผู้นำชุมชนแต่อย่างใด สโลแกน “เราดูแลชุมชน ชุมชนดูแลเรา” ของเหมืองก็ยังคงสะท้อนให้เห็นว่า ทั้งสองฝ่าย พึ่งพาอาศัยกันเป็น ผู้รับและผู้ให้ซึ่งกันและกัน เหมืองคอยช่วยเหลือพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ไม่สร้างปัญหาให้กับชุมชน ชุมชนเองก็ช่วยให้เหมืองสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ แม้ชุมชนจะได้รับความเดือดร้อนอยู่บ้าง แต่การแก้ปัญหาอย่างรวดเร็วของผู้ประกอบการ จึงทำให้ชาวบ้านอยู่ในสภาวะที่รับได้

“เขายินดีรับฟังแก้ไข ใอนิดๆ หน่อยๆ ต้องยอมความกันไป เสียงดังบ้าง ” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนใกล้เคียง กับผู้ประกอบการเหมืองหินเขารุนหลักๆ แล้วตัวละครจะมีด้วยกันสองฝ่าย คือผู้ประกอบการเหมืองหินเขารุนกับชาวบ้านในหมู่ 2 และหมู่ 5 ซึ่งเป็นหมู่ ที่อยู่ใกล้เคียงกับเหมืองหินมาที่สุด ในตำบลพนมวังค์ ซึ่งจะทำให้สองหมู่นี้ได้รับผลกระทบมากที่สุด และเสียงที่จะเกิดความขัดแย้งได้มากที่สุด แต่ทั้งสองฝ่ายก็สามารถจัดการกับปัญหาได้ จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับผู้ประกอบการเหมือง เป็นในทางที่ดี คุณสุขใจได้ให้ข้อมูลว่า วิธีการแก้ปัญหาที่อาจนำไปสู่การเกิดความขัดแย้งเรื่องความสัมพันธ์นั้น วิธีแก้คือทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องมาคุยกัน

“เพราะฉะนั้นก็คือทั้งหน่วยงานภาครัฐ ทั้งอะไรรเนี่ย (ผู้ประกอบการ และชุมชน) ก็ไม่เห็นว่ามันจะมีความบาดหมางหรือความขัดแย้งเกิด เพราะว่าทุกฝ่ายประสานหันหน้าเข้าหากัน คุยกันก่อน ต้องคุยอะ เพราะฉะนั้นวิธีแก้ปัญหาก็ให้เราอยู่ร่วมกันคือเราคุยกันนี้แหละ ” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

การร่วมมือกันแก้ปัญหาของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องด้วยการพูดคุยกัน เป็นไปเพื่อป้องกันไม่ให้ปัญหานั้นลุกลาม เมื่อทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากันปรึกษาพูดคุยกัน จึงทำให้ปัญหาได้รับ

การคลี่คลาย เพราะหากต่างฝ่ายต่างไม่มีใครเดินเข้ามาร่วมวงพูดคุย ปัญหาที่เกิดขึ้นก็จะค้างคาไม่ได้ รับการแก้ไขจนเรื่องจริง และกลายเป็นชนวนให้เกิดความขัดแย้งในภายหลังได้

“ต้องร่วมมือกันทั้งสามฝ่าย ภาครัฐ (อุตสาหกรรมจังหวัดพัทลุง) คนในชุมชน และเหมืองก็ต้องดูแล มีปัญหาที่ต้องแก้ เพราะถ้าเกิดปัญหาแล้วไม่แก้เค้า (เหมือง) ก็อยู่ไม่ได้แน่นอน ” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง

สภาพภูมิประเทศ

ปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้ผลกระทบด้านต่างๆ โดยเฉพาะเสียงซึ่งจะสามารถแผ่กระจายออกไปได้ไกลที่สุด นอกจากการควบคุมตำแหน่งทิศทางและปริมาณของระเบิดแล้ว ก็คือสภาพภูมิประเทศบริเวณที่ตั้งของเหมืองหินเขารูน (วงสีเขียว) ยังมีภูเขาขนาดใหญ่โอบล้อมอยู่ ทิศตะวันตกมีเขาพนมวังค์ (วงสีชมพู) ส่วนทิศตะวันออกมีเขาชัยบุรี (วงสีแดง) เป็นแนวปราการธรรมชาติกั้นไม่ให้ผลกระทบต่างๆ เข้าไปถึงเขตตำบลชัยบุรี

ภาพที่ 11 สภาพภูมิประเทศของที่ตั้ง โดยรอบเหมืองเขารูน

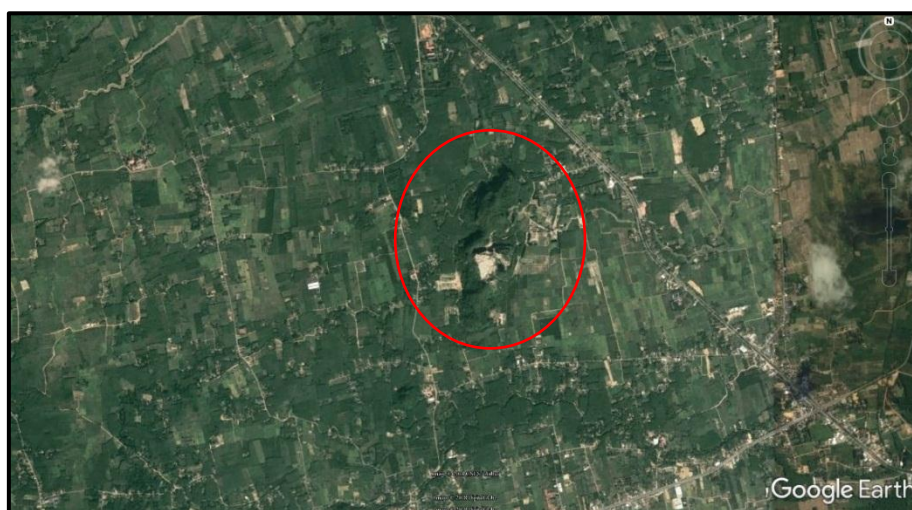
ที่มา : Google Earth (ม.ป.ป.3)

ด้วยสภาพลักษณะภูมิประเทศดังภาพที่ 9 ประกอบกับมาตรการควบคุมการระเบิดของผู้ประกอบการจึงทำให้ผลกระทบเรื่องเสียงระเบิด ไม่ดังออกไปไกลจะสร้างความเดือดร้อนต่อประชาชนในพื้นที่โดยรอบเหมืองหินเขารูน

“เพราะว่าด้านโน้นมันก็ไปติดเขา (เขาชัยบุรี) แล้วก็ด้านนี้ก็ติดเขา (เขารูน) มันก็จะก้องอยู่ในโรงงานแค่นั้นแหละ” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ภูมิประเทศที่ตั้งของเหมืองหินเขาคูหา (ภาพที่ 10 วงสีแดง) พบว่าในระยะขอบเขตการศึกษาของพื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะเป็นที่ราบ จะมีเขาหินปูนลูกโดดตั้งกระจายห่างกันออกไปจึงไม่มีปรากฏการณ์ธรรมชาติกั้นเสียงเอาไว้ นอกจากนี้การระเบิดหินบนยอดเขา ยังส่งผลให้ผลกระทบต่างๆ ทั้งเสียง แร่งสั่นสะเทือน แผ่กระจายออกไปไกลมากขึ้นด้วย ผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนได้อธิบายเปรียบเทียบว่า

“การระเบิดบนที่สูงเหมือนที่ผู้ประกอบการเหมืองเขาคูหาทำ มีผลกระทบมาก เพราะว่าแรงระเบิดที่สูงระดับยอดเขามันเหมือนหอส่งสัญญาณทั้งเสียงและแรงสั่นสะเทือน ไปไกลมาก” (ประทีน, ผู้จัดการโรงโม่หินเขารูน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

ภาพที่ 12 สภาพภูมิประเทศโดยรอบที่ตั้งเหมืองหินเขาคูหา (ในวงสีแดงคือเขาคูหา)

ที่มา : Google Earth (ม.ป.ป.4)

ระยะห่างของบ้านเรือนจากเขตเหมือง

ระยะห่างของบ้านเรือนจากเขตเหมืองก็เป็นอีกปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อจำนวนผู้ได้รับผลกระทบด้วย ยิ่งตั้งบ้านเรือนใกล้กับเขตเหมืองมากเท่าไร ความเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบก็ยิ่งมากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน แม้ในพื้นที่รอบๆ เหมืองหินเขารูน จะมีชุมชนอยู่ไม่ห่างจากเขตเหมืองมากนัก แต่ก็ไม่มีบ้านเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างของชาวบ้านที่จะไปสร้างใกล้กับเขตเหมืองมากนัก จนเกินไป เมื่อรวมกับมาตรการป้องกันผลกระทบของผู้ประกอบการ จึงทำให้ชุมชนโดยรอบเหมืองหินเขารูนได้รับผลกระทบน้อยมาก

“ที่เขารูนเราโชคดีตรงที่ไม่มีบ้านคนอยู่ใกล้ จึงไม่กระทบกับผู้คนเหมือนอย่างที่คุณหา ที่เขารูนบ้านที่ใกล้จุดระเบิดที่สุด 500 เมตร ซึ่งเราต้องดูแลเขาเป็นพิเศษ บ้านเขาไม่มีไฟฟ้าใช้ เป็น 10 ปี เราให้เขาต่อไฟฟ้าจากโรงโม่ไปใช้ฟรีๆ” (ประทีน, ผู้จัดการโรงโม่หินเขารูน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

ความเอาใจใส่ของผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูน

การช่วยเหลือของผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูน ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ การช่วยเหลือเยียวยาชุมชนในยามที่เกิดเหตุการณ์คับขันจากเหตุอุทกภัยรวมถึงการแก้ไขปัญหาต่างๆ อันเนื่องมาจากผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินกิจการเหมืองหิน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาใหญ่หรือจนถึงปัญหาเล็กๆ การตอบสนองต่อข้อร้องเรียนจากชาวบ้านกรณีที่ได้รับความสะดวกหรือการดำเนินการของผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนนั้น ผู้ประกอบการจะดำเนินการช่วยเหลือแก้ไขโดยไม่รอช้า ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง รีบแก้ไขให้เสร็จสิ้นอย่างรวดเร็วเพื่อไม่ให้ชาวบ้านต้องได้รับความเดือดร้อนเป็นเวลานาน และเพื่อให้เห็นถึงความเอาใจใส่ต่อการจัดการกับปัญหา อย่างกรณีปัญหาถนนหนทางที่สัญจรไม่สะดวกอันเกิดจากถนนชำรุดหรือมีสิ่งกีดขวางอยู่บนถนน ผู้ประกอบการเหมืองจะใช้วิธีการให้คนงานหรือเจ้าหน้าที่ของเหมือง หรือกระทั่งตัวผู้ประกอบการเองออกสำรวจตามเส้นทางต่างๆ ในบริเวณใกล้เคียงในแต่ละวันเพื่อตรวจดูเหตุการณ์ต่างๆ ที่อาจสร้างความเดือดร้อนให้กับชาวบ้าน หากผู้ประกอบการหรือคนงานของเหมืองพบเห็นก่อนก็จะเข้าจัดแก้ไขปัญหาทันที โดยไม่ต้องรอให้มีการแจ้งเข้ามา (ประทีน, ผู้จัดการโรงโม่หินเขารูน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

การแก้ไขปัญหาย่างรวดเร็วโดยไม่ผัดวันประกันพรุ่งนี้ ทำให้ปัญหาหรือผลกระทบต่างๆ ไม่สะสมเรื้อรังลุกลามจนคนในชุมชนหมดความอดทนกลายเป็นชนวนความขัดแย้งในอนาคต

“เราแค่แจ้ง พูดคุย แล้วก็แก้ ส่วนมากเค้าจะจบตรงที่ว่าเค้าแก้ไขเสร็จ ไม่เกินสามวัน มันก็ไม่มีเรื่องคาราคาซัง” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

การดำเนินงานของผู้ประกอบการทำให้ชุมชนเห็นถึงความเอาใจใส่ของผู้ประกอบการเหมือง ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาขึ้น จึงมีเพียงผู้ประกอบการและชุมชนเท่านั้นที่เกี่ยวข้องการจัดการกับความขัดแย้งด้วยวิธีนี้ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการเหมืองหินและชุมชนยังคงเป็นไปอย่างราบรื่น ไม่ดำเนินไปถึงขั้นต้องให้คนกลางหรือองค์กรจากภายนอกเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องในการจัดการความขัดแย้ง

การที่ผู้ประกอบการของเหมืองหินเขารุ่นเข้ามาประชุมรับฟังปัญหาและข้อร้องเรียนต่างๆ จากชาวบ้านด้วยตนเอง ทำให้ผู้ประกอบการสามารถอธิบายถึงสาเหตุของปัญหา รวมถึงสามารถอธิบายแนวทางแก้ปัญหาให้ชาวบ้านรับทราบได้ทันที จึงทำให้ปัญหาได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว การส่งพนักงานที่ไม่มีอำนาจตัดสินใจหรือมีหน้าเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงมาร่วมประชุมแทน พนักงานที่มาร่วมประชุมก็ไม่สามารถแก้ไขหรือตัดสินใจต่อข้อร้องเรียนต่างๆ จากชาวบ้านได้ ปัญหาจึงไม่ได้รับการแก้ไขทำให้ชาวบ้านเกิดความไม่พอใจ จนอาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้ คุณสุขใจ ได้ยกตัวอย่างกรณีผู้ประกอบการเหมืองอื่นที่ไม่ได้มาประชุมด้วยตนเองว่า

“แต่ถ้าว่าเหมืองบางโรงที่เค้ามีปัญหาแล้วมอบหมายเด็กมาประชุมเนีย แค่อะๆ อะๆ แล้วก็รีบ เดี่ยวผมจะไปแจ้งให้ทราบ มันก็ไม่จบไป เพราะว่าการประชุมบางทีเขาก็เปิดเวทีให้ซักถามนะ ถ้ามีนาย ก. ถามมาถึงโรงงานนี้ ก็ถ้าผู้จัดการอยู่ก็จะได้ตอบว่าเขาเดือดร้อนอย่างนั้นๆ ผู้จัดการจะว่ายังไง...เออ โดยที่ว่าเป็นตัวกลางแล้วให้มากุยกั้นเนีย แต่ถ้าผู้รับผิดชอบโดยตรงไม่มา มันก็ทำอะไรไม่ได้ ให้พนักงานมาให้เสมียนมา มันใช้ไม่ได้ ทีนี้ชาวบ้านเขาเดือดร้อนนี้เหมือนกับว่าจะสะดุดฟ้าอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นการที่ส่งตัวแทนมาประชุมมันเหมือนกับว่ามันมาแบบขัดไม่ได้ ปัญหา มันก็ไม่ได้แก้ แล้วคนที่มาประชุมแทนก็ไม่มีรู้จะกลับไปกล่าเล่าให้ฟังมัยว่าชาวบ้านเขาว่าอย่างนั้นอย่างนี้” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

นอกจากนี้การที่ผู้ประกอบการเหมืองหินเขารุนเข้าร่วมการประชุมหมู่บ้านเพื่อรับฟังปัญหาและข้อร้องเรียนต่างๆ จากชาวบ้านด้วยตัวเองทุกครั้งที่มีการประชุม เป็นการแสดงถึงความจริงใจต่อการแก้ปัญหาซึ่งมีส่วนช่วยให้การจัดการความขัดแย้งประสบผลสำเร็จด้วยดี

“มันอยู่ที่ความจริงใจในการแก้ปัญหา เหมือน โรงโม่หินเนี่ย วันไหนเขามีประชุม ผู้จัดการไปประชุมเอง มันได้ฟังได้รู้กัน เครือข่ายจะพูดอะไรถึงเขา เขาก็ได้ยินอยู่ว่าเราพูดลงไปในที่สาธารณะว่ายังไง เขาจะได้ออกมาได้แก้ตรงนั้น” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

การจัดการกับปัญหาต่างๆ อย่างจริงจัง ตลอดจนถึงการพัฒนาช่วยเหลือชุมชนในด้านต่างๆ เป็นการแสดงออกถึงความเอาใจใส่ของผู้ประกอบการ ทำให้ชาวบ้านสัมผัสได้ถึงความจริงใจ และความห่วงใยของผู้ประกอบการที่มีต่อชุมชน ผู้ประกอบการเหมืองพยายามหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่อาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนไม่สบายใจต่อชาวบ้าน ถ้าชาวบ้านเริ่มไม่พอใจ เหมืองเองก็ไม่สามารถดำเนินกิจการไปตลอดรอดฝั่งได้ และนอกจากการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน ที่ผู้ประกอบการสามารถจัดการได้อย่างรวดเร็วแล้ว การพัฒนาช่วยเหลือชุมชนในมิติต่างๆ ที่ผู้ประกอบการสนับสนุนแก่ชุมชน ก็ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการเหมืองกับชุมชนให้เป็นไปในทิศทางที่ดียิ่งขึ้น

อีกประการหนึ่งคือ ผู้ประกอบการไม่มีนโยบายที่จะขยายสาขากิจการไปยังที่อื่น เมื่อผู้ประกอบการไม่ได้มีกิจการอยู่ที่อื่น หรือมีแผนที่จะย้ายสถานประกอบการไปไหน ผู้ประกอบการจึงมีเพียงเหมืองหินเขารุนแห่งเดียวเป็นที่ทำมาหากิน ทำให้ผู้ประกอบการเหมืองมีความตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะดำเนินกิจการอย่างเป็นมิตรกับชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านในพื้นที่ให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งคุณโรจนันท์ เจ้าหน้าที่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดตรัง เมื่อครั้งที่ยังประจำอยู่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพัทลุง ก็ยังสามารถรับรู้ได้จากการทำหน้าที่ไปตรวจสอบเยี่ยมเยียนภายในเหมืองหินเขารุน

“เท่าที่รู้เขาเองก็ไม่คิดขยายกิจการไปที่อื่นนะครับ ไม่มีนโยบายจะสร้างสาขาโน้นสาขานี้ หรือพยายามหาที่แหล่งใหม่อะไรอย่างนี้ เขาอยู่ตรงนั้นนะ ถ้าน้องได้มีโอกาสเข้าไปชม โรงโม่ นะ จะเห็นว่าเขามีความมุ่งมั่นที่อยากจะอยู่กับสังคมตรงนั้นอย่างจริงจังนะครับ เขารักในกิจการแบบไม่มุ่งหวังผลประโยชน์ชนิดว่าหุบดับดับใหม่เอาแต่ได้ด้านเดียว ก็เขาไม่มีที่

อื่นที่เขาคิดจะไปทำกิจการแล้วนี่” (โรจนันท์, นายช่างรังวัดชำนาญงานสำนักงาน
อุตสาหกรรมจังหวัดตรัง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2561)

การจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีนี้ เป็นลักษณะที่ผู้ประกอบการเหมือนหินพยายามเอื้อ
ให้เกิดประโยชน์ให้กับฝ่ายชุมชน โดยที่ฝ่ายผู้ประกอบการยอมเสียประโยชน์ไปบ้างอย่างกรณีการ
ใช้งบประมาณพัฒนาชุมชนเกิน ไปจากที่จัดสรรไว้ค่อนข้างมาก แต่ผลลัพธ์ที่ตามมาทำให้ปัญหาข้อ
ร้องเรียนความเดือดร้อนของชาวบ้าน จากการได้รับผลกระทบจากการดำเนินกิจการเหมืองหินอยู่
ในเกณฑ์ค่อนข้างน้อย คุณสุขใจ ได้ให้ข้อมูลว่าเพราะทางผู้ประกอบการเขาให้ความจริงใจในการ
แก้ปัญหา จึงทำให้ไม่ค่อยมีเรื่องร้องเรียนเกิดขึ้น (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์,
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

การสร้างความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ

การสร้างความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ หรือที่เรียกในภาษาชาวบ้านว่า การสร้าง
ความเป็นกันเองระหว่างผู้ประกอบการเหมืองหินเขารุ่นกับชาวบ้านในพื้นที่ ทั้งจากการจัดกิจกรรม
พาเด็กนักเรียนเข้ามาเยี่ยมชมภายในเหมือง รวมถึงการนั่งสนทนาในวงกาแฟยามเช้ากับชาวบ้าน ได้
ก่อให้เกิดความรู้สึกต่อชาวบ้านว่า ตัวผู้ประกอบการเป็นผู้ที่เข้าถึงได้ง่าย ไม่รู้สึกว่าจะต้องมีพิธีรีตอง
ไม่รู้สึกเกร็งเมื่อพบหน้า หรือรู้สึกว่าพบตัวยาก เมื่อชาวบ้านสัมผัสได้ถึงความเป็นกันเองจาก
ผู้ประกอบการ ความสนิทชิดเชื้อจึงเกิดขึ้น ชาวบ้านไม่รู้สึกว่าผู้ประกอบการเป็นคนอื่นคนไกล แต่
คือสมาชิกส่วนหนึ่งในชุมชนที่สามารถพบเจอหรือนั่งคุยได้ทุกวัน แม้แต่ตัวเด็กๆ เองเมื่อได้เรียนรู้
เกี่ยวกับเรื่องงานกิจการเหมือง ก็เกิดความรู้สึกที่ดีต่อผู้ประกอบการเหมืองและงานกิจการเหมือง
เมื่อกลับไปถึงบ้านก็นำไปเล่าต่อให้ครอบครัวฟัง ชาวบ้านจึงเกิดความรู้สึกดีกับเหมือง

การสร้างความเป็นกันเองนี้ส่งผลให้ชาวบ้านสามารถแจ้งเหตุร้องเรียนความ
เดือดร้อน ต่อผู้ประกอบการได้โดยตรง ไม่ต้องทำเป็นหนังสือลายลักษณ์อักษร หรือต้องเดินทางมา
หยอดคำร้องใส่ตู้หน้าทางเข้าเหมืองให้เสียเวลา เพราะวิธีการสองอย่างนี้จะทำให้ความสัมพันธ์
ระหว่างผู้ประกอบการกับชาวบ้านห่างเหินกัน เนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงหรือเจอตัวได้ การได้
พบปะพูดคุยกันต่อหน้าสามารถสื่อความรู้สึกและอารมณ์ต่อกันได้ ทำให้ความสัมพันธ์มีความกลม
เกลียวกันมากขึ้น เพราะนอกจากจะได้แจ้งเหตุร้องเรียนแล้ว ก็ยังได้แลกเปลี่ยนข่าวสารเรื่องราว
ต่างๆ ทั้งทั่วไปและภายในชุมชนระหว่างกันด้วย นอกจากนี้หากตัวผู้ประกอบการมีเรื่องราวหรือ
ข่าวสารที่ต้องแจ้งแก่ชาวบ้านในพื้นที่ ก็สามารถทำได้โดยง่าย และตัวข่าวสารก็จะกระจายออกไป

ได้อย่างรวดเร็วจากปากต่อปากของคนในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการจึงเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้การจัดการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งสามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว

ความไว้วางใจ

การที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ผู้ประกอบการ และชุมชน มีความพยายามที่จะหันหน้ามาพูดคุยระหว่างกัน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกถึงความจริงใจต่อกันของอีกฝ่าย เมื่อรู้สึกถึงความจริงใจต่อกัน ทุกฝ่ายจึงเปิดใจยอมรับฟังยอมเข้าใจอีกฝ่ายซึ่งกันและกัน ทั้งหมดนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้หากทุกฝ่ายไม่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

เลวิกกี แมค อลิสเตอร์ และ บีส์ (Lewicki, McAllister Bies, 1998 อ้างใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2547 หน้า 53) ได้อธิบายความไว้วางใจว่าเป็น ความเชื่อมั่นในความคาดหวังเชิงสร้างสรรค์ต่อความประพฤติของอีกฝ่าย อนุমানได้ว่า เชื่อถือในอีกฝ่าย ซึ่งเป็นผลมาจากความตั้งใจจริงต่อผู้อื่นและความเต็มใจที่จะกระทำโดยมองจากพื้นฐานความประพฤติของผู้นั้น ซึ่งเมื่อเทียบกับในสถานการณ์นี้ คือความประพฤติของผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูน และความประพฤติของอุตสาหกรรมจังหวัดพัทลุง ที่ชาวบ้านคาดหวังในทางที่ดี แต่ผู้ที่มีความสำคัญมากที่สุดคือ ฝ่ายผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูน แม้ว่าฝ่ายอุตสาหกรรมจะมีส่วนร่วมในการควบคุมการดำเนินกิจการเหมืองในพื้นที่ แต่ถ้าหากผู้ประกอบการเหมืองละเลยไม่เอาใจใส่ต่อการเฝ้าระวังแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจากการดำเนินกิจการเหมือง รวมถึงการไม่ให้ความสำคัญต่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ที่สุดแล้วเหมืองก็ไม่อาจดำเนินกิจการไปตลอดรอดฝั่งได้

แต่สิ่งที่ผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนได้ปฏิบัติให้เป็นที่ประจักษ์ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา นั้น พิสูจน์ได้ถึงความตั้งใจ ความจริงใจต่อชุมชนในการร่วมมือกันดูแลพัฒนาชุมชนกับชาวบ้าน ทำให้ฝ่ายชาวบ้านมีความไว้วางใจ และเปิดใจยอมรับเหมืองทำให้เหมืองหินเขารูนยังคงดำเนินกิจการมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามฝ่ายชาวบ้านเองก็ไม่ควรตั้งข้อเรียกร้องต่อเหมืองมากเกินไปเช่นกัน เพราะไม่อย่างนั้นจะเข้าทำนองว่า “ถมไม่เต็ม” “ทะเลถ้ำอ้อม” แม้เหมืองหินเขารูนจะยังสามารถแบกรับค่าใช้จ่ายในการพัฒนาชุมชนที่มากกว่างบประมาณที่ตั้งไว้ได้อยู่ก็ตาม แต่การทำธุรกิจนั้นยังต้องการผลกำไร เหมืองย่อมมีขีดจำกัดในการแบกรับค่าใช้จ่าย หากชาวบ้านเรียกร้องมากเกินไป เหมืองก็คงไม่สามารถดำเนินกิจการได้อย่างปกติ และอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งกับชุมชนได้เช่นกัน

“คือสามประสานนั้นแหละนะ ทั้งอุตสาหกรรมคือภาครัฐ...เอ่อ แล้วก็ผู้ประกอบการ แล้วก็เครือข่าย หรือว่าชาวบ้านเนี่ย มันต้องพูดคุยกัน มันต้องมีการประชุมพบปะกันคุยกันแล้ว

เราก็เลยมีข้อตกลงกัน แล้วก็ที่สำคัญก็คือขอความร่วมมือผู้ประกอบการ ถ้าชาวบ้านเดือดร้อนตรงไหนก็ให้แจ้ง แล้วก็แก้ก็แก้ มันอยู่ได้ คือเค้ายินดีแก้ ถามว่าชาวบ้านเอาเปรียบเหมือนหรือเปล่าก็ไม่ได้ ก็ไม่ใช่แบบนั้น คือทั้งสามฝ่ายต้องเปิดใจ ต้องไม่เอาเปรียบกัน” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

4.4.2.3 การร่วมมือกันแก้ปัญหา (Collaborating, integrating or problem solving)

การจัดการความขัดแย้งระหว่างเหมืองหินเขารูนกับชุมชนใกล้เคียงนั้น ไม่ได้ดำเนินไปในลักษณะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ดำเนินการ แต่ที่นี้มีการจัดการความขัดแย้งในลักษณะมีการร่วมมือกันแก้ปัญหา (Collaborating, integrating or problem solving) ตามแนวคิดของ มอริส แคทเธอริน (2550, หน้า 28-30) โดยมีสามฝ่ายหลักๆ ที่ร่วมมือกัน โดยเริ่มจากอุตสาหกรรมจังหวัดพัทลุงที่ได้รับนโยบายจากกระทรวงอุตสาหกรรมที่มีนโยบายที่จะไม่ให้มีเหตุการณ์ให้ชุมชนกับเหมืองเผชิญหน้ากัน จึงมีการจัดตั้ง “เครือข่ายอุตสาหกรรมรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลพนมวังค์” ขึ้นเพื่อเป็นศูนย์เฝ้าระวังผลกระทบจากการดำเนินกิจการของเหมืองหินอุตสาหกรรม ที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน รวมถึงเป็นศูนย์รับแจ้งเรื่องร้องเรียนจากชาวบ้านที่ได้รับความเดือนร้อนหรือปัญหาอันเกิดจากการดำเนินกิจการของโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อทางกลุ่มจะได้ประสานไปยังผู้ประกอบการเหมืองให้เข้ามาช่วยแก้ไข โดยได้รับความร่วมมือจาก ผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูน และชาวบ้านในพื้นที่

“ที่นี้อยู่ร่วมกันได้ทั้ง 3 ส่วน ได้แก่ ฝ่ายรัฐ คืออุตสาหกรรมจังหวัด ชุมชนตำบลพนมวังค์ และผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูน ซึ่งกฎหมายระบุว่าผู้ประกอบการต้องดูแลชุมชนรับผิดชอบต่อผลกระทบที่มีต่อชุมชน โดยได้ตั้งเป็น “เครือข่ายอุตสาหกรรมรักษ์สิ่งแวดล้อม ตำบลพนมวังค์” เครือข่ายทำหน้าที่เป็นผู้ประสานจัดสัมมนา จัดประชุมรับฟังความคิดเห็น” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

คุณ โรจนันท์ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นในเครือข่าย ว่าในช่วงแรกที่จัดตั้งเครือข่าย จะมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเหมืองโดยทั่วไป และมีการนำสมาชิกในเครือข่ายไปดูงานจังหวัดอื่นหรือพื้นที่ใกล้เคียง หากต้องเดินทางจังหวัดที่ไกลออกไปก็จะมีการพักค้างคืน กินอยู่พักแรมทำกิจกรรมสันตนาการร่วมกัน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกมีการสานสัมพันธ์ที่ดีขึ้น

ซึ่งใช้งบประมาณไม่มากนัก ซึ่งก็ได้รับสิ่งดีๆ ความรู้สึกที่ดีต่อกันกลับมา โครงการนี้ดำเนินต่อเนื่องกันอยู่ประมาณ 4 ปี จนกระทั่งถึงจุดอิ่มตัว พอมีเครือข่ายขึ้นมาแล้ว อุตสาหกรรมก็ตัดงบประมาณส่วนนี้ออกไป มีการเชื่อมเครือข่ายระหว่างจังหวัดกัน (โรจนันท์, นายช่างรังวัดชำนาญงานสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดตรัง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2561) กระทั่งในภายหลัง “เครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อม ตำบลพนมวังค์” ได้กลายเป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งจนสามารถเป็นต้นแบบเครือข่ายให้แก่เครือข่ายจากชุมชนแห่งอื่นได้ในที่สุด

“ที่เขารุ่นมีผู้มาดูงานเหมือนกัน เป็นต้นแบบจัดการความขัดแย้งให้กับที่อื่น เช่น ที่อำเภอจะนะ แนวปฏิบัติอย่างนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับผู้ประกอบการทุกรูปแบบที่จะดำเนินกิจการแล้วมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมชุมชน” (สุขใจ, ตัวแทนชาวบ้านในตำบลพนมวังค์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ประกอบการเหมืองหินเขารุ่น ก็ได้ให้ข้อมูลว่า จะมีเครือข่ายของอุตสาหกรรมจังหวัด จากจังหวัดใกล้เคียงมาดูการปฏิบัติงานของ “เครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อม ตำบลพนมวังค์” เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับเครือข่ายของแต่ละจังหวัด

“ที่เขารุ่นก็มีกลุ่มเครือข่ายมาดูงานเหมือนกัน เช่น มาจากอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา สตูลก็มา ตรังก็มา นครศรีธรรมราชก็มา เราทำกิจการเหมืองหินในลักษณะของการเชื่อมโยงเครือข่าย ปริญญาหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน เพราะแต่ละจังหวัดก็มีเครือข่ายของอุตสาหกรรมจังหวัดอยู่ แนวทางปฏิบัติจึงคล้ายคลึงกัน” (ประทีน, ผู้จัดการโรงโม่หินเขารุ่น, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2561)

“เครือข่ายอุตสาหกรรมรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลพนมวังค์” เป็นเครือข่ายจากชุมชนที่มีบทบาททำงานสอดประสานไปกับผู้ประกอบการเหมืองหินเขารุ่น ในการจัดการปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งสามฝ่ายร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยกันสอดส่องเฝ้าระวังเหตุการณ์ต่างๆ ที่อาจทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนจากการดำเนินกิจการเหมืองหิน “เครือข่ายอุตสาหกรรมรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลพนมวังค์” จะมีความเข้มแข็งและมีศักยภาพที่สามารถดูแลชุมชนได้นั้น ก็ต้องได้รับการร่วมมือจากทุกฝ่าย หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งละเลยไม่ให้การร่วมมือ ปล่อยให้ทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไปตามยถากรรม ปลายทางเช่นนี้จะนำไปสู่การเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นได้ในภายหลัง การที่ทุกฝ่ายให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายเพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เนื่องด้วย

เพราะเห็นถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างกัน ขณะเดียวกันก็มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาจากผลกระทบจากการดำเนินกิจการเพื่อไม่ให้ชุมชนได้รับความเดือดร้อน เป็นการร่วมมือกันจนเกิดเป็นการบูรณาการผลประโยชน์ร่วมของทุกๆ ฝ่าย เพื่อมุ่งไปสู่การหาข้อยุติความขัดแย้ง

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง

ความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility : CSR)

การปฏิบัติตนของผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนในฐานะองค์กรเอกชนที่ต้องมีการคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมนั้น จากการศึกษาข้อมูลพบว่าการดำเนินกิจการเหมืองหินเขารูนผู้ประกอบการได้ปฏิบัติตามหลัก (CSR) เป็นอย่างดี โดยผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนไม่ได้ดำเนินกิจการในลักษณะที่แสวงหาแต่ผลประโยชน์และกำไรเพียงอย่างเดียว แต่ผู้ประกอบการยังได้ให้ความช่วยเหลือดูแลเยียวยาประชาชน ที่ได้รับผลกระทบ มีการให้ความร่วมมือกับฝ่ายภาครัฐและชาวบ้านร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ อันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อชาวบ้าน ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วโดยไม่ประวิงเวลาไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องใหญ่หรือเรื่องเล็ก พร้อมทั้งปฏิบัติตามระเบียบมาตรการป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินกิจการ นอกจากนี้ยังได้สนับสนุนงบประมาณเพื่อการพัฒนาชุมชนโดยรอบมาโดยตลอด ซึ่งแนวคิด CSR ของ Lawrence and Weber (2008, อ้างใน จันทราภรณ์ งามสอาด, 2551, หน้า 6) คือ องค์กรธุรกิจควรมีความรับผิดชอบต่อทุกกิจกรรมที่ทำแล้วมีผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน และสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ หากมีผลกระทบด้านลบใดๆ เกิดขึ้นต่อประชาชนหรือชุมชน องค์กรธุรกิจควรยอมรับและทำการแก้ไขทั้งหมดหรือแก้ไขเท่าที่ทำได้ และควรแบ่งกำไรที่ได้จากการประกอบธุรกิจบางส่วนเป็นค่าชดเชยให้กับผู้มีส่วนได้เสียที่ได้รับผลกระทบ และแบ่งผลกำไรบางส่วนเพื่อสร้างประโยชน์ให้สังคม จึงนับได้ว่าแนวทางปฏิบัติของผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนมีการปฏิบัติตามหลัก CSR สอดคล้องตามแนวคิดของ Lawrence and Weber ที่กล่าวไว้ข้างต้นเป็นอย่างดี

การที่ผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างเพียงพอ แม้หากเกิดกรณีที่มีการดำเนินกิจการของผู้ประกอบการเหมืองส่งผลกระทบต่อชุมชนผู้ประกอบการก็จะเร่งเข้ามาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยไม่ปล่อยให้ปัญหาเรื้อรัง ความเดือดร้อนของผู้ได้รับผลกระทบคลี่คลายโดยเร็ว จนแทบไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้บุคคลหรือองค์กรภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องในการช่วยคลี่คลายความขัดแย้ง นอกจากนี้การช่วยเหลือพัฒนาชุมชนของผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนยังช่วยให้ชาวบ้านในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สอดคล้องกับแนวคิด CSR ของ Kotler and Lee (2005, อ้างใน จันทราภรณ์ งามสอาด, 2551, หน้า 6) ที่มุ่งให้

องค์กรธุรกิจมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้วยการประกอบธุรกิจอย่างรอบคอบ และช่วยเหลือด้วยทรัพยากรที่องค์กรธุรกิจมี ด้วยการประกอบกิจการเหมืองหินเขารูนของผู้ประกอบการ ที่มีความพยายามป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมต่อชุมชนอย่างจริงจัง ประกอบกับการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ผู้ประกอบการเหมืองปฏิบัติสืบเรื่อยมา จึงทำให้เหมืองหินเขารูนเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านในชุมชนตำบลพนมวังค์ และสามารถดำเนินกิจการอยู่ร่วมกับชุมชนได้เป็นอย่างดี

สรุป

วิธีการจัดการความความขัดแย้งของทั้งสองพื้นที่กรณีศึกษา ระหว่างเมืองหินเขาควหา ตำบลคูหาใต้ อำเภอรังษิมิ จังหวัดสงขลา กับเมืองหินเขารุน ตำบลพนมวังก์ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ทั้งสองพื้นที่มีวิธีการจัดการความขัดแย้งที่แตกต่างกันเป็นอย่างมาก การจัดการความขัดแย้งในพื้นที่เมืองหินเขาควหาที่มีลักษณะที่ไม่อะลุ่มอล่วย วิธีการจัดการความขัดแย้งเกิดจากการบังคับผลักดันเรียกร้อง ซึ่งไม่ได้เกิดจากความเต็มใจทั้งสองฝ่าย มีการให้กลุ่มจากภายนอกเข้ามาเป็นคนกลางไกล่เกลี่ย มีการใช้คำตัดสินจากระบบกระบวนการยุติธรรม แม้วิธีการเหล่านี้จะเป็นการแก้ปัญหาอย่างสันติวิธี แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการเมืองกับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบกลับมาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้ แม้ผู้ประกอบการจะพยายามใช้วิธีการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งในบางประเด็น แต่เพราะการดูแลชุมชนที่ไม่ทั่วถึงไม่เพียงพอ รวมถึงการปฏิบัติตัวของผู้ประกอบการ จึงทำให้ชาวบ้านชาวบ้านหมดความอดทนพากันรวมตัวออกมาเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้ชดเชยค่าเสียหาย จนถึงขั้นให้หยุดดำเนินกิจการลง การจัดการความขัดแย้งกรณีเมืองหินเขาควหาเป็นไปในลักษณะมีผู้ชนะมีผู้แพ้ (Win - Lose) ผู้ชนะคือชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนที่ได้รับการชดเชยเยียวยา และสามารถทำให้ผู้ประกอบการเมืองต้องยุติการดำเนินกิจการในพื้นที่ ส่วนผู้แพ้คือผู้ประกอบการเมืองหินที่ต้องยุติการดำเนินกิจการเมืองหินในพื้นที่ลง

เมื่อหันมามองวิธีการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่เมืองหินเขารุน ลักษณะของวิธีการจัดการความขัดแย้งของที่นี่จะมีลักษณะที่ร่วมด้วยช่วยกันระหว่างผู้ประกอบการเมืองกับชาวบ้านในชุมชน ทุกกิจกรรมต่างๆ ที่เมืองจัดขึ้น ชาวบ้านในพื้นที่จะมีส่วนร่วมด้วยเสมอ การดูแลผลกระทบจากการดำเนินกิจการในด้านต่างๆ การช่วยเหลือพัฒนาชุมชนในมิติต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างจริงจัง และการตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้ประกอบการ จึงทำให้เมืองหินเขารุนเป็นที่ยอมรับแก่ชุมชนในพื้นที่โดยรอบมากขึ้น ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ไม่เพียงแต่ผู้ประกอบการที่มีส่วนร่วมเท่านั้น ยังมีความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชน และจากหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่กำกับดูแล เข้ามามีบทบาทร่วมกันจนเกิดเป็นเครือข่ายของชุมชนที่เข้มแข็งจนสามารถเป็นแบบอย่างในเรื่องการจัดการความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการเมืองกับชาวบ้าน แก่เครือข่ายลักษณะเดียวกันของชุมชนในพื้นที่อื่นๆ ได้ นอกจากนี้ผู้ประกอบการเมืองยังสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นกันเองกับชาวบ้าน จึงทำให้การจัดการกับปัญหาที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งสามารถทำได้อย่างรวดเร็ว การจัดการความขัดแย้งรวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งของทั้งสองพื้นที่จึงสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 7 การจัดการความขัดแย้ง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง ของพื้นที่
เหมืองหินเขาควหา

วิธีการจัดการความขัดแย้ง	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง
การแข่งขันบังคับผลักดัน	- อำนาจจากแหล่งข้อมูล - อำนาจจากลักษณะบุคคล
การดูแลชุมชนของผู้ประกอบการ	- สถานภาพทางสังคม
การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง	- คู่เจรจายืดหยุ่นที่สุด โต้แย้ง
การใช้วิธีข่มขู่คุกคามต่อกลุ่มผู้เคลื่อนไหวคัดค้าน	- อำนาจเหนือ
การใช้กระบวนการอนุญาตอุตสาหกรรม	- การละเลยต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่
การตัดสินพิพากษา	- ความยุ่งยากของระบบกระบวนการยุติธรรม
การหลีกเลี่ยงการถอนตัว	- ความไม่น่าเชื่อถือ

ตารางที่ 8 การจัดการความขัดแย้ง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง ของพื้นที่
เหมืองหินเขาอรุณ

วิธีการจัดการความขัดแย้ง	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง
กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน	- อำนาจที่มาจากความสัมพันธ์ - อำนาจจากการยอมรับนับถือ
การดูแลชุมชนของผู้ประกอบการ	- สภาพภูมิประเทศ - ระยะห่างของบ้านเรือนจากเขตเหมือง - ความเอาใจใส่ของผู้ประกอบการเหมืองหินเขาอรุณ - การสร้างความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ - ความไว้วางใจ
การร่วมมือกันแก้ปัญหา	- ความรับผิดชอบต่อสังคม

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การจัดการของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรมต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้ง: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ เหมืองหินเขาควหา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา และเหมืองหินเขารุน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ ถึงความเป็นมา สถานการณ์ สาเหตุของความขัดแย้งจากการทำเหมืองหิน การจัดการความขัดแย้ง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง ของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรม ในอำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา และในอำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่ 3 กิโลเมตร จากจุดศูนย์กลางคือเหมืองหิน ใช้วิธีคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงตามที่คุณสมบัติที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ คือ จะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ความขัดแย้ง มีอำนาจหน้าที่สามารถตัดสินใจต่อสถานการณ์ความขัดแย้ง มีส่วนร่วมต่อวิธีการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่กรณีศึกษา ซึ่งมีตัวแทนจากฝ่ายผู้ประกอบการเหมือง ฝ่ายภาครัฐ ฝ่ายผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่ม NGO ร่วมกับการใช้วิธีเลือกแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) กับผู้นำชุมชนทั้งแบบเป็นทางการ หรือเป็นผู้นำตามธรรมชาติ หรือ ประชาชนผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง เมื่อมีการแนะนำจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งจะเลือกตัวอย่างจากความถี่ของคำแนะนำ ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 8 ราย แบ่งออกเป็น ตัวแทนผู้ประกอบการเหมืองหิน ผู้นำชุมชนแบบทางการ ตัวแทนหน่วยงานรัฐ ตัวแทนชาวบ้านที่เป็น NGO และตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบในท้องถิ่น ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอสงวนชื่อจริงของบุคคลผู้ให้ข้อมูลโดยการใช้ชื่อสมมุติแทน สำหรับกรณีชื่อของสถานประกอบการเหมืองหิน และชื่อของบุคคลที่สามที่ไม่ได้อยู่ในรายชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์ จะใช้เป็นชื่ออักษรย่อ เพื่อป้องกันสวัสดิภาพต่อตัวบุคคล รวมถึงชื่อเสียงขององค์กรของผู้ให้ข้อมูล ทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่เป็นทางการ ร่วมกับการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ ตลอดจนถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จากนั้นผู้วิจัยจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยละเอียด ซึ่งจัดข้อมูลออกเป็นกลุ่มๆ ในแต่ละรายการ โดยใช้แนวคิด หลักการและแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง วิเคราะห์อธิบาย เปรียบเทียบข้อมูลระหว่างเหมืองหินทั้งสองพื้นที่ มีผลการศึกษา สรุปได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

ความเป็นมา สถานการณ์ การทำเหมืองหิน ในพื้นที่เขาควหา และพื้นที่เขารุน

ความเป็นมาของการทำเหมืองหินระหว่างเหมืองหินเขาควหากับเหมืองหินเขารุนนั้นมีความแตกต่างกัน โดยกรณีพื้นที่เขาควหา นั้น เริ่มมีการทำเหมืองมานานแล้ว เขาควหา นั้นถูกใช้เป็นแหล่งวัตถุดิบในการผลิตหินตั้งแต่สมัยช่วงสงครามโลก เรื่อยมาจนมีการทำในระดับชุมชน และเปลี่ยนเป็นกิจการที่มีขนาดใหญ่ขึ้น จากยุคที่การทำเหมืองยังขึ้นกับกรรมที่ดิน การควบคุมกำกับดูแลยังทำได้ไม่รัดกุม จนเข้าสู่ยุค พ.ร.บ.แร่ ที่มีกฎหมายมากมายและมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแลอย่างชัดเจน ทำให้บริษัทเหมืองหินสองรายในพื้นที่ต้องเข้าสู่กระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งประทานบัตร

สำหรับเหมืองหินเขารุนจะมีความแตกต่างจากเหมืองหินเขาควหา กล่าวคือเขารุนเพิ่งจะถูกใช้เป็นแหล่งสัมปทานในช่วงยุคเปลี่ยนผ่านจากกฎหมาย พ.ร.บ.ที่ดินมาเป็นพ.ร.บ.แร่ ต่อมาจึงมีผู้ได้ประทานบัตรสองราย รายหนึ่งเป็นห้างหุ้นส่วน อีกรายหนึ่งเป็นชาวบ้านในพื้นที่ โดยรายที่เป็นชาวบ้านนั้นไม่ได้มีทุนทรัพย์มากพอจะประกอบกิจการเหมืองได้ จึงให้รายที่เป็นห้างหุ้นส่วนเข้ามาเช่าช่วงทำเหมืองในแปลงประทานบัตร จนกระทั่งประทานบัตรหมดอายุลง ปัจจุบันบริเวณเขารุนจึงเหลือแปลงประทานบัตรของห้างหุ้นส่วนดังกล่าวอยู่เพียงรายเดียวในพื้นที่

สำหรับความเป็นมาความขัดแย้งในพื้นที่เขาควหา มีด้วยกัน 2 กรณี กรณีแรก เป็นความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการเหมืองหินด้วยกันในพื้นที่ บริษัททั้งสองขัดแย้งกันเนื่องจากเส้นทางที่ใช้ลำเลียงหินของบริษัท ม2. จำกัด ได้รูกล้ำเข้าไปในพื้นที่ประทานบัตรของบริษัท ท. จำกัด ความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลให้บริษัท ท. จำกัด ไม่สามารถดำเนินกิจการได้อย่างต่อเนื่องจนกระทั่งบริษัททั้งสองต้องยุติกิจการในพื้นที่ เนื่องจากถูกชาวบ้านคัดค้านจนไม่สามารถต่ออายุประทานบัตรได้

กรณีที่สอง เป็นความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหากับเครือข่ายคัดค้านการต่ออายุประทานบัตรเหมืองเขาควหา ความขัดแย้งที่ดังกล่าวเริ่มปรากฏชัดเจนขึ้นเมื่อชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบทำหนังสือร้องเรียนไปถึงนายกรัฐมนตรีและหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ส่วนกลางว่าได้รับความเดือดร้อนจากการดำเนินกิจการเหมืองในพื้นที่ ทั้งยังไม่ได้รับความเป็นธรรมจากหน่วยงานราชการในท้องถิ่นด้วย ต่อมาชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจึงรวมตัวกันจัดตั้งเครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาควหา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบขั้นตอนการขอต่ออายุประทานบัตรเหมืองหินเขาควหา เพื่อเรียกร้องการชดเชยเยียวยาจากผู้ประกอบการเหมืองโดยใช้กระบวนการยุติธรรม และเพื่อเคลื่อนไหวดำเนินการให้เหมืองหินเขาควหาทั้งหมดยุติการดำเนินกิจการในพื้นที่ ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีผู้ประกอบการรายใดเข้ามาดำเนินกิจการเหมืองในบริเวณเขา

คูหา ภายหลังจากที่บริษัท ม2. จำกัด และบริษัท ท. จำกัด ได้ยุติการดำเนินงาน เนื่องจากไม่สามารถต่ออายุประทานบัตรได้

สำหรับความขัดแย้งก่อนการเปิดดำเนินการเหมืองหินในพื้นที่เขารูน มีจุดเริ่มต้นมาจากชาวบ้านในพื้นที่ที่ทราบว่าจะมีการเปิดสัมปทานอนุญาตให้เอกชนเข้าทำเหมืองหิน ความคิดเห็นของชาวบ้านจึงแบ่งเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกยินดีที่ชุมชนจะมีแหล่งสร้างงานสร้างรายได้เพิ่มขึ้น ส่วนอีกกลุ่มเกิดความรู้สึกกังวลถึงผลกระทบจากการดำเนินการที่อาจตามมาภายหลัง ต่อมาได้มีตัวแทนจากผู้ประกอบการเหมืองเข้ามาให้ข้อมูลกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านเพื่อคลายความกังวล แต่หลังจากที่เหมืองเปิดกิจการมาได้ระยะหนึ่ง ก็มีเหตุการณ์หลังคาวัดในบริเวณใกล้เคียงเกิดการแตกร้าว ชาวบ้านบางส่วนจึงตั้งข้อครหาว่าอาจมีสาเหตุจากผลกระทบของการทำเหมือง เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าวผู้ประกอบการเหมืองจึงทำการซ่อมแซมให้ นับจากนั้นเป็นต้นมาก็ไม่เคยเกิดปัญหาทำนองเดียวกันนี้ขึ้นอีกเลย

สาเหตุความขัดแย้ง

สาเหตุความขัดแย้งในพื้นที่เหมืองหินเขาคูหาประกอบด้วย

1) ชาวบ้านผู้ที่ได้รับผลกระทบลุกขึ้นมาปกป้องสิทธิของตน ด้วยเพราะผลกระทบจากการดำเนินการเหมืองหินเขาคูหา นั้นได้สร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวบ้านที่อาศัยอยู่โดยรอบมาช้านานหลายปีจนไม่สามารถทนรับความเดือดร้อนได้ หนึ่งในชาวบ้านที่ออกเคลื่อนไหวคัดค้านเป็นผู้ที่มีอาชีพและประสบการณ์ในการเป็น (NGO) ส่งผลให้การเคลื่อนไหวมีทิศทางที่ชัดเจน ชัดเจนและเข้มข้นขึ้น ทำให้ผู้ประกอบการเหมืองมองว่า ชาวบ้านที่เป็น NGO คือผู้ที่ทำให้ความขัดแย้งบานปลาย ถ้าไม่มี NGO เข้ามาปัญหาทุกอย่างก็จะคลี่คลาย ในขณะที่ข้อมูลจากตัวแทนชาวบ้านได้แสดงให้เห็นว่ามีความพยายามเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องการเยียวยาจากผลกระทบมานานแล้ว ก่อนที่ชาวบ้านที่เป็น NGO จะเข้าร่วมเคลื่อนไหวด้วย

2) ผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อชุมชนไม่ได้รับการแก้ไขจากผู้ประกอบการเหมืองอย่างเหมาะสม ทำให้ความเดือดร้อนของชาวบ้านนอกจากไม่ได้รับการคลี่คลายแล้ว ปัญหาความเดือดร้อนก็มีแต่จะพอกพูนมากขึ้นเรื่อยๆ จนทำให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ตกต่ำลง

3) การต่ออายุประทานบัตรที่เป็นชนวนความขัดแย้ง นั้นเกิดจากเมื่อชาวบ้านได้ทราบข้อมูลว่าประทานบัตรอนุญาตให้ทำสัมปทานเหมืองหินกำลังจะหมดอายุลงและกำลังอยู่ในขั้นตอนการขอต่ออายุ ซึ่งได้ผ่านขั้นตอนในระดับจังหวัดไปแล้วโดยที่ชาวบ้านไม่ได้รับทราบ จึงมีชาวบ้านตั้งข้อสงสัยถึงความไม่โปร่งใสของขั้นตอนการขอประทานบัตร และวิตกกังวลถึงผลกระทบที่ต้องทนรับไปอีกหลายปี กระทั่งองค์การบริหารส่วนตำบลคูหาหาได้มีมติเห็นชอบอนุญาตให้สามารถทำเหมืองหินในพื้นที่เขาคุหาต่อไปได้ ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจึงรวมตัวกันเป็นเครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาคุหา ขระดับการเคลื่อนไหวคัดค้านให้เด่นชัดขึ้น เนื่องจากไม่ต้องการให้มีการทำเหมืองหินในพื้นที่อีกต่อไป

สาเหตุความขัดแย้งในพื้นที่เหมืองหินเขารุนประกอบด้วย

1) ผลกระทบก่อให้เกิดความวิตกกังวลกับชาวบ้านบางส่วนในพื้นที่ ความวิตกกังวลของชาวบ้านบางส่วนต่อการเปิดกิจการเหมืองหินในพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกต่อต้านเนื่องจากกลัวถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นหลังจากเปิดสัมปทานเหมือง แต่ความขัดแย้งดังกล่าวก็ไม่ได้ลุกลามบานปลายจนกลายเป็นการรวมกลุ่มประท้วงแต่อย่างใด จนในที่สุดก็สามารถเปิดดำเนินกิจการเหมืองในพื้นที่ได้ อย่างไรก็ตามหลังจากที่เปิดดำเนินกิจการมาระยะหนึ่ง ได้มีการพยายามเรียกร้องผลประโยชน์ส่วนตนของชาวบ้านบางกลุ่มต่อผู้ประกอบการเหมือง ด้วยการอ้างความเป็นเจ้าถิ่นเพื่อสร้างความวุ่นวายแก่ผู้ประกอบการเหมือง ไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากผู้ประกอบการเหมืองสามารถจัดสรรงบประมาณในการเยียวยาผลกระทบและการพัฒนาชุมชนอย่างเพียงพอ ประกอบกับชาวบ้านไม่ได้รู้สึกว่าได้ได้รับความเดือดร้อนจากการดำเนินกิจการเหมืองมากจนต้องเรียกร้องอะไรเพิ่มเติมจากผู้ประกอบการ ความพยายามดังกล่าวจึงไม่ประสบความสำเร็จ

การจัดการความขัดแย้ง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้ง

พื้นที่เหมืองหินเขาควหา

1) การแข่งขันบังคับผลักดัน เป็นวิธีที่เกิดขึ้นจากการออกมาเคลื่อนไหวของกลุ่มชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากการทำเหมือง โดยบังคับและผลักดันต่อหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนรับผิดชอบรวมถึงผู้ประกอบการเหมือง ให้เกิดกระบวนการช่วยเหลือเยียวยาอย่างเป็นธรรมแก่ชาวบ้าน โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้งอยู่สองประการด้วยกัน คือ อำนาจจากแหล่งข้อมูล ซึ่งมาจากชาวบ้านที่ได้รับรู้ข้อมูลการต่ออายุประทานบัตรที่สร้างความสงสัยว่าผ่านในขั้นตอนระดับจังหวัดไปโดยที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ทราบ ข้อมูลนี้ได้สร้างอำนาจการต่อรองแก่ชาวบ้านและเป็นสาเหตุทำให้ชาวบ้านออกมาเคลื่อนไหว และประการที่สอง อำนาจที่มาจากลักษณะบุคคล อันเกิดจากมีชาวบ้านรายหนึ่งที่มีอาชีพเป็น NGO ได้เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบด้วย ความรู้และประสบการณ์จากการเป็น NGO ทำให้ชาวบ้านรายนี้มีความโดดเด่น เพราะมีส่วนช่วยให้การเคลื่อนไหวของชาวบ้านเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสำคัญที่สุดในที่สุด

2) การดูแลชุมชนของผู้ประกอบการ ข้อมูลส่วนนี้มีความขัดแย้งกันระหว่างข้อมูลจากฝั่งผู้ประกอบการ กับชาวบ้านที่เคลื่อนไหวคัดค้านอยู่หลายประเด็น ข้อมูลจากฝั่งผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหาจะมีการตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือพัฒนาชุมชนที่อยู่รอบเหมืองในแต่ละด้านมาโดยตลอด มีมาตรการลดผลกระทบต่อชุมชนทั้งเรื่องฝุ่น แรงสั่นสะเทือน มีการจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ออกให้บริการตรวจสุขภาพประชาชนที่อาศัยอยู่รอบๆ เขาควหา รวมถึงบริการส่งหินถมที่เมื่อมีการจัดงานภายในชุมชน จนได้รับรางวัลโรงโม่ดีเด่น แต่กระนั้นผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหาที่มองว่า NGO คือผู้ที่เข้ามาทำให้ทุกสิ่งที่ทำไปพังทลายทั้งหมด ขณะที่ข้อมูลจากฝั่งตัวแทนชาวบ้าน และชาวบ้านที่เป็น NGO ก็จะให้ข้อมูลที่ขัดแย้งกับผู้ประกอบการ อย่างเรื่องการจัดการกับผลกระทบด้านต่างๆ ผู้ประกอบการยังทำได้ไม่ดี ชาวบ้านยังได้รับผลกระทบทั้งฝุ่น ทั้งเสียงและแรงสั่นสะเทือนที่ทำให้บ้านเรือนของราษฎรเสียหาย รวมถึงหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ที่ถูกมองว่าเป็นกลุ่มเดียวกับฝั่งผู้ประกอบการเนื่องจากได้รับการว่าจ้างจากบริษัท มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้งคือ สถานะภาพทางสังคม เนื่องจากผู้ประกอบการจะให้ความสำคัญกับกลุ่มที่มีสถานะสำคัญและพิเศษกว่าชาวบ้านทั่วไป อย่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้านที่เป็นลูกจ้างของเหมือง ซึ่งสองกลุ่มนี้จะได้รับการดูแลเป็นพิเศษและรับทราบข้อมูลได้รวดเร็วกว่าชาวบ้านทั่วไป ทำให้กลุ่มชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนเช่นเดียวกันแต่ไม่ได้อยู่ในสถานะดังกล่าวมองว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรม

3) การเจรจาไกล่เกลี่ย มีอยู่ด้วยกัน 2 วิธี ซึ่งวิธีแรก คือ การเจรจาไกล่เกลี่ยกันเองของคู่กรณี เป็นวิธีการที่ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาอุหาพยายามใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากผลกระทบจากการทำเหมือง วิธีที่ใช้ก็มีตั้งแต่การส่งตัวแทนผู้ประกอบการเหมืองมาพูดคุยกับชาวบ้าน จนไปการตั้งเวทีเสวนาพบปะกับประชาชนในพื้นที่ อย่างไรก็ตามวิธีการนี้กลับล้มเหลวเพราะชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ มองว่าผู้ประกอบการไม่ได้มีความจริงจังในการแก้ปัญหา เป็นการซื้อเวลา และทำเพื่อต้องการให้ชาวบ้านยุติการเคลื่อนไหวคัดค้านที่เท่านั้น จึงส่งผลให้วิธีการนี้ล้มเหลว ส่วนวิธีที่สอง คือ การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง มีจุดเริ่มต้นมาจากการร้องเรียนไปยังหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยกลุ่มเครือข่ายชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากการดำเนินกิจการเหมืองหิน ในการนี้หน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐระดับจังหวัด จึงเข้ามาเป็นคนกลาง โดยแต่งตั้งกรรมการชุดต่างๆ เพื่อเข้าแก้ไขปัญหาในแต่ละประเด็น มีกรรมการบางชุดต้องพบกับอุปสรรคเนื่องจากตัวแทนชาวบ้านไม่ยอมรับผลการแก้ไขปัญหา ทำให้ต้องเปลี่ยนคณะกรรมการในบางชุด แต่ที่สุดแล้วก็สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยการชดเชยเยียวยาแก่ชาวบ้านจนเป็นที่พอใจ ซึ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้ง คือ จุดยืนของแต่ละฝ่ายที่แตกต่างกัน ทำให้ผลของการเจรจาไกล่เกลี่ยครั้งนี้ไม่ได้จบลงแบบสมประโยชน์กันทุกฝ่าย แม้ผู้ประกอบการจะจ่ายค่าชดเชยไปแล้ว แต่ฝ่ายชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน ก็ยังเดินหน้าเพื่อยกเลิกประกาศแหล่งหินเขาอุหาต่อไป ทำให้ผู้ประกอบการที่พยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้ตนได้ทำธุรกิจต่อไปในพื้นที่ ทั้งแจ้งกร้าวอย่างการข่มขู่ตามที่ชาวบ้านให้ข้อมูล จนถึงการขอมลลิกเลียงความขัดแย้งในบางประเด็น ก็ไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ เพราะประธานบัตรหมคอายุและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถต่ออายุประทานบัตรได้

4) การใช้วิธีข่มขู่คุกคามต่อกลุ่มผู้เคลื่อนไหวคัดค้าน เป็นวิธีจัดการความขัดแย้งอีกรูปแบบหนึ่งของผู้ประกอบการในการจัดการกับปัญหาโดยหวังว่าปัญหาจะยุติลง เพื่อให้ชาวบ้านยุติการเคลื่อนไหวคัดค้าน แต่วิธีนี้กลับทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการกับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบแย่ลง มีการส่งตัวแทนมาข่มขู่แกนนำชาวบ้านด้วยอาวุธ ไปจนถึงพูดขู่ว่าจะทำให้เหมือนเป็นการเกิดอุบัติเหตุต่อกลุ่มผู้คัดค้าน การข่มขู่ดังกล่าวไม่ได้ทำให้ชาวบ้านล้มเลิกการเคลื่อนไหวคัดค้าน แต่กลับทำให้การเคลื่อนไหวเข้มข้นขึ้นเพื่อทำให้ผู้ประกอบการเหมืองไม่สามารถดำเนินกิจการอยู่ในพื้นที่ได้อีกต่อไป ประเด็นนี้มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้งคือ อำนาจเหนือของผู้ประกอบการ เพราะคิดว่าด้วยสถานะภาพการเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่จะสามารถให้อำนาจกดดันข่มขู่ทำให้ชาวบ้านหวาดกลัวได้ ผู้ประกอบการจึงนำวิธีการนี้เข้ามาแก้ปัญหา แต่ผลสุดท้ายกลับทำให้สถานการณ์แย่ลง จนภายหลังแม้ผู้ประกอบการจะชดเชยเยียวยาชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบแล้ว แต่ชาวบ้านก็ไม่ต้องการให้มีการทำเหมืองในพื้นที่ต่อไป

5) การใช้กระบวนการอนุญาตตุลาการ เกิดจากการที่ชาวบ้านได้รับคำแนะนำจากศาลว่า ให้ใช้วิธีการนี้เพื่อคลี่คลายความขัดแย้ง โดยไม่ต้องพิจารณาคดีในชั้นศาลซึ่งจะมีขั้นตอนมากมาย โดยมีทนายความของแต่ละฝ่ายมาร่วมเจรจาโดยมีศาลเป็นคนกลาง แต่กระบวนการอนุญาตตุลาการก็ยังไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งให้กับชาวบ้านได้ เนื่องจากในระหว่างนั้นได้มีการย้ายตำแหน่งของผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ซึ่งเป็นผู้ดูแลเรื่องนี้ไปปฏิบัติราชการในที่อื่น จึงทำให้กระบวนการอนุญาตตุลาการหยุดชะงัก หลังจากนั้นคู่กรณีทั้งสองฝ่ายก็ไม่ได้ติดตามเพื่อดำเนินการใดๆ จึงทำให้กระบวนการอนุญาตตุลาการถูกลืมเลิกไปโดยปริยาย ซึ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้งคือ การเพิกเฉย เมื่อคู่กรณีทั้งสองฝ่ายเพิกเฉยไม่ดำเนินการเพื่อให้กระบวนการอนุญาตตุลาการดำเนินต่อ จึงมีผลทำให้การจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีนี้ประสบความสำเร็จล้มเหลว

6) การตัดสินพิพากษา เป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งอีกวิธีที่มีประสิทธิภาพต่อกลุ่มชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบ แต่ไม่เป็นผลดีต่อฝ่ายผู้ประกอบการเหมืองหินเนื่องจากผลการจัดการขัดแย้งด้วยวิธีนี้จะมีเพียงลักษณะ แพ้-ชนะ (Win - Lose) เท่านั้น จากวิธีนี้การจัดการความขัดแย้งสิ้นสุดลงโดยศาลได้ตัดสินให้ฝ่ายชาวบ้านเป็นผู้ชนะและให้ผู้ประกอบการเหมืองหินใช้ค่าเสียหายในคดีแพ่ง นอกจากนี้ชาวบ้านยังดำเนินการฟ้องศาลปกครองเพื่อให้มีคำสั่งเพิกถอนใบอนุญาตออกจากการเป็นแหล่งหินอุตสาหกรรมด้วย ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งคือ ความยุ่งยากของระบบกระบวนการยุติธรรม เพราะความยุ่งยากจากขั้นตอนต่างๆ ทั้งการเตรียมเอกสาร การประสานเจ้าหน้าที่ รวมถึงทนายทนายที่ต้อต้องใช้ ชาวบ้านหลายรายจึงไม่ยอมดำเนินคดีขึ้นสู่ชั้นศาล ทำให้หลายรายไม่ได้รับความเป็นธรรม

7) การหลีกเลี่ยงการถอนตัว เป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งที่ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาควหาใช้ภายหลังจากที่ยื่นฟ้องคดีแพ่งต่อเครือข่ายชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบเนื่องจากการคัดค้านของชาวบ้านส่งผลให้เหมืองต่ออายุประทานบัตรไม่ได้ทำให้ขาดรายได้ แต่ผู้ประกอบการไม่ยอมสร้างความบาดหมางไปมากกว่านี้ จึงหลีกเลี่ยงข้อพิพาทโดยการถอนฟ้องและไม่อุทธรณ์ต่อหลังจากชาวบ้านฟ้องกลับและชนะในคดีดังกล่าว ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งคือ ความไม่น่าเชื่อถือ ถึงแม้ว่าผู้ประกอบการจะถอนฟ้องไปแล้วแต่ด้วยพฤติกรรมด้านลบของผู้ประกอบการจากข้อมูลของชาวบ้านจนถึงการฟ้องชาวบ้านเป็นคดีต่อศาล การหลีกเลี่ยงถอนตัวจากประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวของผู้ประกอบการจึงไม่ได้ส่งผลให้สถานการณ์ความขัดแย้งดีขึ้นแต่อย่างใด

พื้นที่เหมืองหินเขารูน

1) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน แม้ในยุคแรกเริ่มที่เขารูนถูกเปิดเป็นแหล่งสัมปทานเหมืองหินจะยังไม่มีกระบวนการทำประชาพิจารณ์ที่มีขั้นตอนมากมายอย่างเช่นปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านในพื้นที่ก็ยังมีโอกาสได้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นภายในชุมชน โดยตัวแทนจากผู้ประกอบการได้เข้ามาให้ข้อมูลในเบื้องต้นต่อผู้นำชุมชนและชาวบ้าน สร้างความเข้าใจถึงกิจการเหมืองหิน ทำให้ลดความกังวลถึงผลกระทบที่อาจตามมาได้ ภายหลังจากกฎหมายเข้มงวดต่อการทำประชาพิจารณ์รวมถึงการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมก่อนการต่อประทานบัตร ผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนก็ยังคงให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าวของประชาชน โดยมีส่วนร่วมในการลงชื่อในข้อตกลงที่เหมืองทำขึ้นระหว่างชุมชน (MOU) เพื่อดูแลชุมชนจากผลกระทบอันเกิดจากการดำเนินกิจการเหมืองหิน มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการจัดการความขัดแย้งสองประการ คือ อำนาจที่มาจากความสัมพันธ์ และอำนาจจากการยอมรับนับถือ โดยอำนาจที่มาจากความสัมพันธ์เกิดขึ้นเมื่อครั้งที่ผู้ประกอบการเข้ามาให้ข้อมูลการเปิดเหมืองหินในช่วงแรกทำให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมต่อการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในชุมชน และยังมีอำนาจจากการยอมรับนับถืออันเกิดจากผู้เข้ามาทำเหมืองคือคนในท้องถิ่นจึงทำให้คนในชุมชนยอมรับ ส่วนเหมืองหินเขารูนก็ได้อันสืบคุณค่าความดีจากรุ่นบิดาที่มีความรับผิดชอบในการทำเหมืองต่อชุมชน ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ไว้วางใจ อนุญาตให้เปิดกิจการในพื้นที่ได้

2) การดูแลชุมชนของผู้ประกอบการ มีในส่วนของมาตรการการดูแลเรื่องผลกระทบต่อชุมชน ผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนได้จัดการดูแลผลกระทบด้านต่างๆ อันเกิดจากการดำเนินกิจการทั้งเรื่องฝุ่น เสียง และแรงสั่นสะเทือน ตลอดจนถึงถนนหนทางต่างๆ ที่ชำรุดเนื่องจากการสัญจรของรถบรรทุกหิน โดยตั้งงบประมาณไว้สำหรับการช่วยเหลือเยียวยาผลกระทบดังกล่าวและเพื่อพัฒนาชุมชน มีการพัฒนาและการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่างๆ ต่อชุมชน โดยผู้ประกอบการเหมืองหินเขารูนได้จัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชน สนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ และประเพณีต่างๆ ของชุมชน รวมถึงได้ให้ความช่วยเหลือชุมชนโดยรอบเมื่อครั้งที่เกิดอุทกภัย เหตุการณ์ครั้งนั้นได้สร้างความประทับใจแก่ชาวบ้านในพื้นที่เป็นอย่างมาก นอกจากนี้เรื่องเล็กๆ น้อยๆ ที่สร้างความรำคาญให้กับคนในชุมชนผู้ประกอบการก็ยังให้ความสำคัญใส่ต่อการแก้ปัญหาด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดขยะรีไซเคิลของคนขับรถบรรทุก หรือหินที่ร่วงลงมากองบนถนนระหว่างการขนส่ง นอกจากนี้ผู้ประกอบการยังมีการสร้างความสัมพันธ์เชิงรุกระหว่างผู้ประกอบการกับชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ค่อยๆ พัฒนาขึ้นมาอย่างเป็นลำดับ จากการจัดการปัญหาความขัดแย้งในช่วงเริ่มแรก เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การวางตัวของผู้ประกอบการต่อ

ปัญหาที่เข้ามา การสร้างความเข้มแข็งให้แก่เครือข่ายของชุมชน แม้กระทั่งการจัดกิจกรรมพานักเรียนในพื้นที่มาทัศนศึกษาภายในเมืองเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเยาวชนในพื้นที่ และความสัมพันธ์ดังกล่าวก็ถูกส่งผ่านตัวเด็กนักเรียนไปยังผู้ปกครองทำให้ชาวบ้านในชุมชนเมืองมีทัศนคติต่อเมืองไปในทางที่ดียิ่งขึ้น ผู้ประกอบการเมืองยังสร้างความเป็นกันเองกับชาวบ้านด้วยการหาโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันระหว่างการรับประทานมื้อเช้าในรูปแบบสภาคาเฟ่ชุมชน นอกจากนี้ผู้ประกอบการเมืองหินเขารุ่นยังได้เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรมจากฝ่ายเมือง การร่วมงานประเพณีของท้องถิ่น สนับสนุนเครือข่ายชุมชนจนทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็ง และการแจกสิ่งของแก่ชาวบ้านตามวาระต่างๆ

โดยปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความขัดแย้งอยู่ด้วยกัน 5 ประการ ดังนี้ 1) สภาพภูมิประเทศ โดยภูมิประเทศที่ตั้งของเมืองหินเขารุ่นมีภูเขาขนาดใหญ่เป็นปราการธรรมชาติช่วยลดผลกระทบด้านเสียง แรงแส่นสะเทือน ไม่ให้กระจายตัวออกไปไกล 2) ระยะห่างของบ้านเรือนจากเขตเมือง ก็เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้ชุมชนในบริเวณโดยรอบไม่ได้รับผลกระทบมากนัก 3) ความเอาใจใส่ของผู้ประกอบการเมืองหินเขารุ่น ต่อการจัดการแก้ไขปัญหา รวมถึงการช่วยเหลือในด้านต่างๆ ที่ไม่รอช้าผัดวันประกันพรุ่งสะสมปัญหาจนชาวบ้านเดือดร้อน ตลอดจนการเข้าประชุมรับฟังปัญหาข้อร้องเรียนต่างๆ ด้วยตนเอง ความเอาใจใส่ของผู้ประกอบการจึงส่งให้การจัดการความขัดแย้งสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว 4) การสร้างความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ คือปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกได้ถึงความเป็นกันเอง ความจริงใจที่ผู้ประกอบการมีก่อให้เกิดความสนิทสนมคุ้นเคย ส่งผลให้การประสานงานการแจ้งเหตุต่างๆ จึงเป็นเรื่องที่ทำได้ง่าย ทำให้สามารถจัดการกับปัญหาข้อร้องเรียนได้อย่างรวดเร็ว และ 5) ความไว้วางใจร่วมกันของทุกฝ่ายยังส่งผลให้ธุรกิจเมืองกับชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

3) การร่วมมือกันแก้ปัญหา ในพื้นที่การศึกษาของเมืองหินเขารุ่นมีการร่วมมือกันจากหลายฝ่ายทั้งจากภาครัฐ ฝ่ายผู้ประกอบการและฝ่ายประชาชน ร่วมกันก่อตั้ง “เครือข่ายอุตสาหกรรมรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลพนมวังก์” ร่วมกันดูแลเฝ้าระวังผลกระทบจากการดำเนินกิจการเหมือง ทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งจนกลายเป็นตัวอย่างให้กับเครือข่ายสิ่งแวดล้อมของชุมชนอื่นๆ ได้ โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลของการจัดการความขัดแย้งคือ ความรับผิดชอบต่องสังคมตามหลัก CSR เนื่องจากผู้ประกอบการเมืองหินเขารุ่นไม่ได้เอาแต่แสวงหากำไรจากการทำเหมืองอย่างเดียว แต่ยังสามารถให้ความช่วยเหลือในมิติต่างๆ ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ แก่ชุมชนที่อยู่โดยรอบ รับผิดชอบต่อดูแลผลกระทบต่างๆ จากการดำเนินกิจการ รวมถึงนำรายได้จากการประกอบกิจการกลับมาพัฒนาสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนโดยรอบ จึงทำให้เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านโดยทั่วไป

5.2 ข้อค้นพบจากการศึกษา

1. ผู้วิจัยได้ค้นพบว่าการเคลื่อนไหวคัดค้านการต่ออายุประทานบัตรของกลุ่มเครือข่ายคัดค้านการต่อสัญญาเหมืองหินเขาภูพานั้น ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์เขาภูพานเป็นทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นชุมชนมาตั้งแต่แรก แต่เพิ่งจะมาตระหนักถึงคุณค่าของภูเขาหลังจากที่ต่อสู้เคลื่อนไหวมาได้ระยะหนึ่ง การออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านการดำเนินกิจการเหมืองในพื้นที่เขาภูพานของชาวบ้านเกิดขึ้นจากการได้รับความเดือดร้อนจากผลกระทบของการดำเนินกิจการเหมือง รวมถึงการชดเชยเยียวยาค่าเสียหายที่ล่าช้าและไม่สัมพันธ์กับผลกระทบที่ได้รับ

2. กลุ่มชาวบ้านที่เคลื่อนไหวคัดค้านเหมืองหินเขาภูพานมีการใช้สื่อโซเชียลมีเดีย (Social Media) ในการรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลจากการเคลื่อนไหวต่อสู้ ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้แก่บุคคลภายนอกที่สนใจจะศึกษา ซึ่งผู้วิจัยก็เป็นหนึ่งในบุคคลดังกล่าวที่ได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ ทั้งจากเฟสบุ๊ก (facebook) หรือเว็บบล็อก (Web Blog) ที่สมาชิกกลุ่มผู้เคลื่อนไหวได้ทำการลงข้อมูลเผยแพร่ไว้

3. การถอนฟ้องและการไม่ยื่นอุทธรณ์คดีต่อหลังจากที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาให้ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาภูพานชดเชยค่าเสียหายแก่ชาวบ้าน คือสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจใคร่รู้มาโดยตลอด ในระหว่างที่ได้รับข่าวสารจากสื่อ ว่าผู้ประกอบการทำไปเพื่ออะไรจนกระทั่งได้ทราบคำตอบจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการว่า เป็นการถอนตัวเพื่อเลี่ยงความขัดแย้งที่จะสร้างความบาดหมางต่อชาวบ้าน แต่อย่างไรก็ตามผู้ประกอบการได้ทำการฟ้องคดีต่อชาวบ้านไปก่อนหน้านั้นแล้ว การถอนฟ้องและการไม่ยื่นอุทธรณ์คดีของผู้ประกอบการ ก็ไม่ได้ส่งผลให้สถานการณ์ที่เป็นอยู่มีแนวโน้มดีขึ้นแต่อย่างใด เพราะความไม่จริงใจของผู้ประกอบการที่ผ่านมาได้ทำลายความเชื่อถือนของชาวบ้านที่มีต่อตัวผู้ประกอบการไปหมดแล้ว

4. การจัดการปัญหาเรื่องเรียนต่างๆ ที่เข้ามานั้น ผู้ประกอบการเหมืองหินเขาภูพานมีวิธีจัดการที่รวดเร็วและแสดงให้เห็นถึงความจริงใจ และให้ความสำคัญต่อชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างมาก ผู้ประกอบการยังใช้ความพยายามลดเหตุร้องเรียนจากชาวบ้านด้วยการมอบหมายให้คนงานหรือตัวผู้ประกอบการเอง ออกสำรวจพื้นที่โดยรอบอยู่ตลอด หากพบเห็นสิ่งนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาที่จะได้แก้ไขให้ทันท่วงที นอกจากนี้ก็เป็นกันเองระหว่างผู้ประกอบการเหมืองกับชาวบ้าน ยังส่งผลให้การแจ้งเรื่องร้องเรียนต่างๆ จากชาวบ้านก็สามารถทำได้ง่าย ทำให้สามารถดำเนินการแก้ปัญหาได้รวดเร็ว

5. การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในพื้นที่เหมืองหินเขารุนประสบความสำเร็จอย่างดี เนื่องจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากภาครัฐ ชาวบ้านในพื้นที่ และผู้ประกอบการเหมือง ต่างร่วมกันสนับสนุนให้ความช่วยเหลือกันอย่างจริงจังและประสานการทำงานร่วมมือกันอย่างจริงจัง ไม่ปล่อยให้การจัดการปัญหาเป็นหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ผลที่ได้คือทำให้การจัดการกับปัญหาผลกระทบต่างๆ มีประสิทธิภาพ ชุมชนในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งจนกลายเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะเดียวกันจากพื้นที่ต่างๆ เข้ามาศึกษาเรียนรู้

6. ภูมิประเทศของที่ตั้งเหมืองหินเขาคูหาและเหมืองหินเขารุน มีสภาพแตกต่างกันจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้ขอบเขตของพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบระหว่างสองพื้นที่นี้ไม่เท่ากัน เนื่องจากพื้นที่เหมืองหินเขาคูหา มีลักษณะเป็นที่ราบขนาดใหญ่ มีเขาหินปูนลูกโดดตั้งอยู่กระจายห่างกัน ไม่ได้มีลักษณะอยู่ใกล้ๆ กันเหมือนในพื้นที่ของเหมืองหินเขารุน ผลกระทบในพื้นที่ของเหมืองหินเขาคูหาจึงแผ่กระจายออกไปได้ไกล โดยเฉพาะเสียง แรงสั่นสะเทือนและฝุ่น ส่วนพื้นที่เหมืองหินเขารุน ตั้งอยู่ระหว่างเขาหินปูนขนาดใหญ่สองลูก เขาสองลูกดังกล่าวจึงเป็นปราการธรรมชาติช่วยในการลดผลกระทบ ในเรื่องเสียง แรงสั่นสะเทือนและฝุ่นลงได้ และไม่ทำให้ผลกระทบดังกล่าวแผ่ขยายออกไปในพื้นที่อื่นๆ

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

การศึกษาวิจัยในกรณีในพื้นที่ศึกษามีลักษณะตัวละครสองฝ่ายมีความขัดแย้งกัน ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้นั้นจะมีความขัดแย้งกันค่อนข้างสูง และเป็นที่ยอมรับได้ว่าย่อมไม่มีฝ่ายใดที่จะพูดความจริงหรือด้านไม่ดีของตนเองออกมาทั้งหมด ผู้วิจัยต้องเจอกับสถานการณ์ดังกล่าวจึงต้องพยายามอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์หาจุดกึ่งกลางระหว่างข้อมูลจากทั้งสองฝ่าย เพื่อให้ผลวิเคราะห์ที่ออกมามีความโน้มเอียงไปยังฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้การเลือกกรณีที่จะทำการศึกษา ควรเลือกจากเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น หรือยังไม่ผ่านพ้นมานานนัก เพราะจะประสบปัญหาต่อการตามหาผู้ให้ข้อมูลได้ อย่างในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยประสบปัญหาอย่างมากในการติดตามตัวแทนผู้ประกอบการเหมืองหินเขาคูหา เนื่องจากผู้ประกอบการได้ยุติการดำเนินกิจการเหมืองไปหลายปี จึงทำให้การติดต่อขาดหายไปทั้งหมด และแม้ว่าภายหลังผู้วิจัยจะได้ช่องทางติดต่อจากผู้ประกอบการเหมืองในอีกพื้นที่การศึกษา แต่การติดต่อก็ทำได้ยากซึ่งกว่าจะติดต่อได้ก็แทบทำให้ผู้วิจัยเกือบหมดหวังที่จะติดตามผู้ประกอบการเหมืองมาให้ข้อมูลได้ เพราะหากผู้วิจัยไม่สามารถติดต่อผู้ประกอบการราย

ดังกล่าวได้จริง อาจส่งผลให้งานวิจัยเรื่องนี้มีความไม่สมบูรณ์ และข้อมูลที่ได้รับจากเพียงฝ่ายเดียวก็อาจทำให้งานวิจัยมีความเอนเอียงไปทางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

2. ข้อเสนอแนะต่องานวิจัยในอนาคต

ผู้วิจัยขอแนะนำให้ศึกษาประเด็นของการจัดการความขัดแย้งในเรื่อง “กระบวนการไกล่เกลี่ย” เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับผู้ประกอบการเหมืองหิน ซึ่งจะทำให้เห็นถึงขั้นตอนต่างๆ ภายในกระบวนการ รวมถึงองค์ประกอบที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการที่ละเอียดลึกซึ้งมากขึ้น หรือจะศึกษาในประเด็นที่กลับกันอย่างเรื่อง “ประโยชน์ของชุมชนในเชิงเศรษฐกิจ” จากการศึกษาเหมืองหินอุตสาหกรรมเข้าไปดำเนินกิจการอยู่ในชุมชน ซึ่งจะทำให้เห็นข้อมูลในอีกมิติหนึ่งของผลกระทบเชิงบวกจากเหมืองที่มีต่อชุมชน

บรรณานุกรม

กฎกระทรวง กำหนดให้หินเป็นหินประดับหรือหินอุตสาหกรรมและดินหรือทรายให้เป็นหินอุตสาหกรรมหรือทรายอุตสาหกรรม พ.ศ.2550. (2550, 11 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 124 ตอนที่ 66 ก. หน้า 12-15.

กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2556). *หลักเกณฑ์การปฏิบัติที่ดีด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับการประกอบกิจการเหมืองหิน โรงโม่บดหรือย่อยหิน และโรงงานปูนขาว*. กรุงเทพฯ: บีทีเอส เพรส จำกัด.

กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. (2554ก). *แหล่งหินอุตสาหกรรม ข้อมูลแหล่งหินเพื่ออุตสาหกรรมก่อสร้าง*. สืบค้นเมื่อ 17 กันยายน 2558, จาก http://mis.dpim.go.th/sourcestone-service_public/sourcestone_data/index.html

กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. (2554ข). *แหล่งหินจังหวัดพัทลุง*. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2559, จาก http://mis.dpim.go.th/sourcestone-service_public/sourcestone_data/stonerresource_province_detail.html?pid=93

กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. (2554ค). *แหล่งหินจังหวัดสงขลา*. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2559, จาก http://mis.dpim.go.th/sourcestone-service_public/sourcestone_data/stonerresource_province_detail.html?pid=90

กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. (2558ก). *ข้อมูลการผลิตแร่ภายในประเทศ*. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2559, จาก <http://www7.dpim.go.th/stat/production.php?pdcode=039&pdyear1=2014&pdyear2=201>

กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. (2558ข). *ข้อมูลการส่งออกแร่*. สืบค้นเมื่อ

1 ธันวาคม 2559, จาก

<http://www7.dpim.go.th/stat/export.php?product=%25&excode=053&exyear1=2014&exyear2=2015>

เขาคูหา รัตภูมิ สงขลา. (ม.ป.ป.). facebook. สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2562, จาก

<https://www.facebook.com/kowkuha>

คำพิพากษาศาลจังหวัดสงขลา คดีหมายเลขดำที่ 1349/2555 คดีหมายเลขแดงที่ 922/2556. (2556).

เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่.

คำพิพากษาศาลฎีกา คำพิพากษาฎีกาที่ 12668/2557. (2557). เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่.

คำฟ้องของศาลปกครองสงขลา คดีหมายเลขดำที่ ส.7/2558. (2558). เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่.

คำสั่งเรียกให้ทำคำให้การของศาลปกครองสงขลา คดีหมายเลขดำที่ ส.7/2558. (2559). เอกสาร

ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่.

เครือข่ายธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย. (2557) *คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนใน*

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2562, จาก

<http://www.tei.or.th/tai/2014-Book-EIA.pdf>

เครือข่ายพิทักษ์สิทธิชุมชนเขาคูหา อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา. *ขอให้ยกเลิกการประกาศให้เขาคูหา*

อ.รัตภูมิ จ.สงขลา เป็นแหล่งหินอุตสาหกรรม. (2558). เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่.

จันทราภรณ์ งามสอาด. (2551). *การศึกษาความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจไทย:*

กรณีศึกษา บริษัท บางจากปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน). วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร

มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารเทคโนโลยี วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

กรุงเทพฯ.

จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. (2552). *สังคมวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- เจมส์ แอล เกรย์ตัน. (2544). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน* (แปลจาก Involving Citizens in Community Decision Making: A Guidebook โดย ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์). นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- ชมบุญ บัวปัญญา. (2535). องค์การพัฒนาเอกชน Non-Government Organization ; NGO. *คู่มือปริทัศน์*, ปีที่ 17(เม.ย.-มิ.ย.35), 104-107.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2552). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งฯ.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ฐานข้อมูลข่าวจังหวัดชายแดนภาคใต้. (2555). จ.สงขลาจัดกิจกรรมอนุรักษ์เขาคูหา หลังถูกทำลายจากเหมืองหินมากกว่า 10 ปี. สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2558, จาก https://wbns.oas.psu.ac.th/shownews.php?news_id=114937
- ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. (2550). *รหัสชุมชน: พื้นที่ อัตลักษณ์ ภาพแทนความจริงและหลังสมัยใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ดวงแข ทวีบุรณ์. (ม.ม.ป.) *การจัดสรรค่าภาคหลวงแร่ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. สืบค้นเมื่อ 28 กันยายน 2558, จาก envi-mining.dpim.go.th/news/ac1-t1286529503.doc
- เดลินิวส์ (2559). *ค้านโรงโม่หิน “ระเบิดเขา” หวั่นชุมชนกระทบเดือดร้อน*. สืบค้นเมื่อ 27 ธันวาคม 2559, จาก <http://www.dailynews.co.th/regional/527069>
- นรเชษฐ ชุนทองเพชร, และนฤทธิ์ ดวงสุวรรณ. (2559). *สิทธิชุมชนกับการพิทักษ์เขาคูหา*. วารสารหาดใหญ่วิชาการ, 14, 63-77.

นิยม กาแข็ง. (2556). การสร้างสันติวัฒนธรรมภายใต้หลักการยุติธรรมชุมชนในกิจการตำรวจ
กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง ตำบลพิมาน อำเภอเมืองสตูล และตำบลเขาขาว อำเภอลง
งิ้วหวัดสตูล. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.

บำเพ็ญ ไชยรักษ์. (2561) 23 ปีมลพิษที่แม่มาะ: ความยุติธรรมที่มีอายุยุติความตาย. สืบค้นเมื่อ 20
มีนาคม 2562, จาก <https://medium.com/@ForestCoinSpace/26>

เบญญาดา ดิลกชนสถิต. (2556). ความขัดแย้งจากการประกอบการเหมืองแร่: กรณีศึกษาแหล่งหิน
เขาสามง่าม จังหวัดราชบุรี. วิชาการค้นคว้าอิสระ หลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

ประชาไท. (2554). “เขาคูหา” ถึงท่าเรือ “ปากบารา” ปัญหา “หิน” สะเทือนเมกกะ โปรเจ็กต์.
สืบค้นเมื่อ 13 ธันวาคม 2559, จาก <http://prachatai.com/journal/2010/01/27450>

ประชาไท. (2555). มหากาพย์เหมืองหินสุวรรณคูหา “คนคงมะไฟ” เดินหน้าฟ้องศาลถอน
ใบอนุญาตใช้ที่ป่าทำเหมือง. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2559, จาก
<http://prachatai.com/journal/2012/09/42732>

ผู้จัดการออนไลน์ (2553ก). “ชาวคลองเปี้ยะ” ปิดทางเข้าออกเหมืองหิน 2 แห่งในพื้นที่หลังได้รับ
ผลกระทบกว่า 10 ปี. สืบค้นเมื่อ 4 ธันวาคม 2559, จาก
[http://www.manager.co.th/South/ViewNews.aspx?NewsID=9530000113953&Html=1&
TabID=3&](http://www.manager.co.th/South/ViewNews.aspx?NewsID=9530000113953&Html=1&TabID=3&)

ผู้จัดการออนไลน์ (2553ข). เจ้าของเหมืองหินจะนะเรียกค่าเสียหาย 9 ล้าน - ชาวบ้านปิดถนนต่อ
เป็นเดือนที่ 2. สืบค้นเมื่อ 4 ธันวาคม 2559, จาก
[http://www2.manager.co.th/South/ViewNews.aspx?NewsID=9530000133153&TabID=1
&](http://www2.manager.co.th/South/ViewNews.aspx?NewsID=9530000133153&TabID=1&)

- ผู้จัดการออนไลน์ (2555). *ชาวสุวรรณคูหาร้องศาล ปค.ถอนใบอนุญาตเหมืองหินรุกป่าสงวนแห่งชาติ*. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2559, จาก <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9550000115479>
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. (2546). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น. หน้า 176, 917.
- พระไพศาล วิสาโล. (2550). *สร้างสันติด้วยมือเรา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครปฐม: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี (ศพส.) มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.2510. (2510, 31 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 84 ตอนที่ 129 ฉบับพิเศษ. หน้า 1.
- พระราชบัญญัติสภาพตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537. (2537, 2 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 111 ตอนที่ 53 ก. หน้า 11-35.
- ปานเพชร. *กำนันตำบลพนมวังก์*. (19 มิถุนายน 2559). สัมภาษณ์.
- ไพชยนต์ เจริญไชยศรี. (2556). *การประกอบกิจการเหมืองและผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม*. กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. สืบค้นเมื่อ 7 กันยายน 2558, จาก <http://www.dpim.go.th/>
- มอริส แคทเธอริน. (2550). *การจัดการความขัดแย้งและการ “ขอโทษ”* (แปลจาก *Managing Conflict in Health Care Settings* โดย ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์, นพ.บรรพต ตันธีรวงศ์, และนายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์). นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- มูลนิธิ เบิร์กฮอฟ. (2559). *อภิธานศัพท์ว่าด้วยการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง 20 แนวคิดเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ* (แปลจาก *Berghof Glossary on Conflict Transformation 20 notions for theory and practice* โดย ภัทวดี วีระภาสพงษ์). กรุงเทพฯ: ของเรา.

- มูลนิธิทีงกอล คาลิซัน ฮาริบอน และมูลนิธิอาเซียนแห่งฟิลิปปินส์. (2544). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการแก้ปัญหาข้อพิพาทที่เหมาะสม* (แปลจาก Primer: Appropriate Dispute Resolution Process (ADRP) โดย ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์). นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- ยุทธ ไถยวรรณ. (2545). *พื้นฐานการวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2547). *ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- วิชัย โสสุวรรณจินดา. (2551). *ครบเครื่องเรื่องการเจรจาต่อรอง*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ศ.ส.ท.
- สมนันท บุญละเอียด. (2556). *การแก้ไขความขัดแย้งการใช้ถ่านหินในโรงงานอุตสาหกรรม: กรณีศึกษา ตำบลปรัก อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2543). *สามทศวรรษขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย*. ม.ป.ท.
- สมชัย ภัทรชนานันท์. (2560). *ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และการประท้วงทางการเมือง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: อินทนิล.
- สารัตน์ สองเมืองสุข. (2555). *การจัดการความขัดแย้งในการให้บริการทางการแพทย์ และสาธารณสุข ในโรงพยาบาลระดับตติยภูมิ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- สำนักข่าวสิ่งแวดล้อม (2556). *ผลกระทบชาวบ้านค้านโรงโม่หินกระบี่*. สืบค้นเมื่อ 27 ธันวาคม 2559, จาก <http://www.greennewstv.com>

สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2559) *ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ (CSR)*. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม, จาก

https://www.sec.or.th/TH/RaisingFunds/EquityDebt/Pages/link-Laws_Regulations/CSR.aspx

สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสงขลา ฝ่ายอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. *สรุปข้อเท็จจริงผลการดำเนินการ กรณีการขอต่ออายุประทานบัตรเหมืองหินอุตสาหกรรม ณ บริเวณ “เขาควหา” ตำบลควหาใต้ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา*. (2559). เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่.

สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. (ม.ป.ป.) *ระบบการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2560, จาก

http://www.onep.go.th/eia/index.php?option=com_content&view=article&id=30&Itemid=127

สุกิจ เสริมชีพ. (2548). *ปัญหาและอุปสรรคในการประกอบการผลิตหินอุตสาหกรรมเพื่อการก่อสร้าง*. ปัญหาพิเศษ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

สุภางค์ จันทวานิช. (2553). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวรรณ อ่อนรักษ์. (2554). *ขบวนการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในการต่อต้านการต่ออายุสัมปทานบัตรเหมืองหินเขาควหา*. รายงานการศึกษาอิสระ หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

เสน่ห์ จามริก, อานันท์ กาญจนพันธุ์, สมศักดิ์ สุขวงศ์, บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์, และจักรกฤษณ์ วรรณพจน์. (2546). *ฐานทรัพยากร...ทุนชีวิตของสังคมไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

โสภณ เดชรัตน์, ปรัชญเกียรติ วาไร๊ะ, และรวยริน เพ็ชรพลับแก้ว. (2556). *เจาะแผนพัฒนาภาคใต้*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.

องค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังก์. (ม.ป.ป.) *สภาพและข้อมูลพื้นฐาน*. สืบค้นเมื่อ 19 ตุลาคม 2560, จาก <http://www.panomwang.go.th/general1.php>

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). มิติชุมชน: *วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เอกสารประกอบการทำประชาคมหมู่บ้าน ตำบลพนมวังก์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เพื่อชี้แจงการขอต่ออายุประทานบัตรเหมืองแร่. (2552). เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่.

CSRcom.com. (ม.ป.ป.) *CSR คือ*. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2561, จาก <http://www.csrcom.com/csr>

Google Earth. (ม.ป.ป.1) เขาคูหา (ในวงกลม) และบริเวณโดยรอบ [โปรแกรมค้นหาแผนที่บนคอมพิวเตอร์ Google Earth Pro]

Google Earth. (ม.ป.ป.2) เขารุน (วงสี่เหลี่ยม) กับเขาคูหา (วงสี่เหลี่ยม) และบริเวณโดยรอบ [โปรแกรมค้นหาแผนที่บนคอมพิวเตอร์ Google Earth Pro]

Google Earth. (ม.ป.ป.3) สภาพภูมิประเทศของที่ตั้งโดยรอบเหมืองเขารุน [โปรแกรมค้นหาแผนที่บนคอมพิวเตอร์ Google Earth Pro]

Google Earth. (ม.ป.ป.4) สภาพภูมิประเทศโดยรอบที่ตั้งเหมืองหินเขาคูหา (ในวงสี่เหลี่ยม) เขาคูหา [โปรแกรมค้นหาแผนที่บนคอมพิวเตอร์ Google Earth Pro]

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์

การคำนวณเพื่อหาค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index: CVI) โดยใช้สูตรดังนี้

$$CVI = \frac{\text{คะแนนรวมที่ผู้ทรงคุณวุฒิทุกคนให้}}{\text{จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ}}$$

จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ

ตารางที่ 9 ค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์						
ข้อที่	คะแนนความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ			รวม	ค่า CVI ที่คำนวณได้	ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
1	+1	+1	+1	3	1	
2	+1	+1	+1	3	1	
3	+1	+1	+1	3	1	
4	+1	+1	+1	3	1	
5	+1	+1	+1	3	1	(คนที่ 3) ให้ความเห็นว่าการรวมข้อ 1-5 เป็นหัวข้อเดียวกันคือ “วัน เดือน ปี ที่ทำการสัมภาษณ์”
6	+1	+1	+1	3	1	(คนที่ 3) ให้ความเห็นว่าจะเพิ่มการถามข้อมูลเรื่อง “เพศ” และ “รายได้” อาจเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง เช่น ปัจจัยด้านรายได้ มีความสัมพันธ์กับความขัดแย้ง เป็นต้น
7	+1	+1	+1	3	1	
8	+1	+1	+1	3	1	

9	+1	0	0	1	0.33	(คนที่ 2) ให้ความเห็นว่าควร เป็นอาชีพจริงๆ ผู้วิจัยใช้คำว่า ตัวแทน ซึ่งไม่สื่อถึงอาชีพ ควรหาคำอื่นมาแทนอาชีพ (คนที่ 3) ให้ความเห็นว่าหาก เป็นไปได้อยากให้ผู้วิจัยเพิ่ม “ผู้ให้ข้อมูล” จากกลุ่ม หน่วยงานที่รับรับผิดชอบดูแล ด้านสุขภาพอนามัยและ สิ่งแวดล้อม รวมถึงจากกลุ่ม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่ และจากกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ หรือกลุ่มอาชีพ
10	+1	+1	+1	3	1	
11	+1	+1	+1	3	1	
12	+1	+1	0	2	0.67	(คนที่ 3) ให้ความเห็นว่า น่าจะ เพิ่มคำถามที่เชื่อมโยงกับ เหมืองหิน เช่น อยู่อาศัยใน พื้นที่ก่อน หรือหลังที่จะมีการ ทำเหมืองหินในพื้นที่ และ ก่อนหรือหลังเป็นระยะเวลาที่ เดือน กี่ปี
13	0	+1	+1	2	0.67	(คนที่ 1) หากผู้ให้สัมภาษณ์ ยินดีให้ข้อมูลก็สามารถกรอก ข้อมูลได้ แต่ถ้าไม่ยินยอมก็ไม่ เป็นไร
14	0	+1	+1	2	0.67	
15	+1	+1	+1	3	1	(คนที่ 2) ให้ความเห็นว่าน่าจะ เปลี่ยนคำว่ากรณี เป็นพื้นที่
16	+1	+1	+1	3	1	(คนที่ 2) ให้ความเห็นว่า น่าจะ เพิ่มประเด็น ว่าให้เล่าตั้งแต่ ความเป็นมาตั้งแต่เริ่มทำ

						สัมปทานในปีใด เหตุใดจึงมีการให้ทำสัมปทานเหมืองหิน
17	+1	+1	+1	3	1	(คนที่ 2) ควรเพิ่มประเด็นว่าชุมชนโดยรอบมีส่วนร่วมอะไร เช่น ร่วมทำประชาพิจารณ์ EHIA หรือร่วมแก้ปัญหาความขัดแย้ง (คนที่ 3) ให้ความเห็นที่น่าจะถามเพิ่มว่า ในกรณีที่มีความขัดแย้งในพื้นที่ “ท่านคิดว่ามีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในพื้นที่” เพราะข้อมูลที่ได้นำไปสู่อะไร “การจัดการความขัดแย้งในพื้นที่”
18	+1	+1	+1	3	1	
19	+1	+1	+1	3	1	
20	+1	+1	+1	3	1	(คนที่ 3) น่าจะเพิ่มคำถามว่า “สถานการณ์ความขัดแย้งในอนาคตท่านคิดว่าจะเป็นอย่างไร” ด้วย
21	+1	+1	+1	3	1	
22	+1	+1	+1	3	1	
23	+1	+1	0	2	0.67	(คนที่ 3) ควรจะเพิ่มคำถามเพิ่มเติม ดังนี้ คือ “การทำเหมืองหินโดยไม่มีมาตรการป้องกันและลดผลกระทบที่เพียงพอและมีประสิทธิภาพ คือ สาเหตุของความขัดแย้งหรือไม่” เพราะมาตรการลดผลกระทบบางอย่าง เช่น อุปกรณ์ที่ใช้ควบคุมฝุ่นที่เกิดจากเหมืองหินมีหลายประเภทและแต่ละประเภทก็มีราคาและ

						ประสิทธิภาพในการบำบัดฝุ่นที่แตกต่างกัน
24	+1	+1	+1	3	1	
25	+1	+1	+1	3	1	(คนที่ 3) น่าจะเพิ่มคำถามไปด้วยว่า “ในความเห็นของท่าน ท่านคิดว่าวิธีใดที่จะป้องกันและลดความขัดแย้งในชุมชนของท่านได้” (ในกรณีให้ผู้ให้ข้อมูลไม่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการจัดการความขัดแย้งในชุมชน)
26	+1	+1	+1	3	1	
27	+1	+1	+1	3	1	
28	0	+1	+1	2	0.67	
29	0	+1	+1	2	0.67	

ภาคผนวก ข

แนวทางการสัมภาษณ์

การวิจัยเรื่อง การจัดการของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรมต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งกับ
ชุมชน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ เหมืองหินเขาตูหา อำเภอรัษฎามิ จังหวัดสงขลา
และเหมืองหินเขารุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

โดย นายนรเชษฐ ขุนทองเพชร สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา
สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อาจารย์ที่ปรึกษา ดร.นฤทธิ ดวงสุวรรณ
รองศาสตราจารย์ ดร.อุมาพร มุณีแนม

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 5 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ความเป็นมาของความขัดแย้งระหว่างสถานประกอบการเหมืองหินกับชุมชน

ตอนที่ 3 สาเหตุความขัดแย้งความขัดแย้งระหว่างสถานประกอบการเหมืองหินกับชุมชน

ตอนที่ 4 แนวทางการจัดการความขัดแย้งระหว่างสถานประกอบการเหมืองหินกับชุมชน

ตอนที่ 5 แนะนำบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง

นรเชษฐ ขุนทองเพชร

ผู้วิจัย

แนวทางการสัมภาษณ์

เรื่อง การจัดการของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรมต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งกับชุมชน:
กรณีศึกษาเปรียบเทียบ เหมืองหินเขาคุหา อำเภอรัษฎุมิ จังหวัดสงขลา
และเหมืองหินเขารุน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

สัมภาษณ์วันที่ เดือน พ.ศ. เวลา น.
สถานที่

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล ผู้ให้ข้อมูล อายุ ปี

การศึกษาสูงสุด

- ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อนุปริญญา
 ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี

อาชีพ (จัดอยู่ในกลุ่มประเภทใดต่อไปนี้)

- ตัวแทนผู้ประกอบการเหมืองแร่
 ตัวแทนผู้นำชุมชน
 ตัวแทนหน่วยงานอนุญาตกำกับดูแลของรัฐ
 ตัวแทนกลุ่ม NGO
 อื่นๆ ระบุ.....

ตำแหน่งหน้าที่.....

ที่อยู่.....

ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ปี โทรศัพท์

E-Mail

ตัวแทนผู้ให้ข้อมูล

- กรณีเหมืองหินเขาคุหา อำเภอรัษฎุมิ จังหวัดสงขลา
 กรณีเหมืองหินเขารุน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

ตอนที่ 2 ความเป็นมาของความขัดแย้งระหว่างสถานประกอบการเหมืองหินกับชุมชนในพื้นที่

1. อยากให้ท่านเล่าสถานการณ์การทำเหมืองหินในพื้นที่ (เหมืองหินเขาคูหา และเหมืองหินเขารูน) ว่าเป็นอย่างไร เริ่มทำสัมปทานเมื่อไหร่ ในปีใด เหตุใดจึงมีการให้ทำสัมปทาน (คำถามต่อทุกกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์)
2. การทำเหมืองหินในพื้นที่ (เหมืองหินเขาคูหา และเหมืองหินเขารูน) เป็นอย่างไร มีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างเหมืองกับชุมชนหรือไม่ อย่างไร ชุมชนโดยรอบมีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง เช่น ร่วมทำประชาพิจารณ์ หรือร่วมแก้ปัญหาความขัดแย้ง (คำถามต่อทุกกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์) หากไม่มีความขัดแย้งในพื้นที่ ข้ามไปคำถามข้อที่ 2 ตอนที่ 3
 - 2.1. (หากมีความขัดแย้ง) ท่านได้มีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง (แนวทางการแก้ไข การเจรจา, โกล่เกลี่ย, อนุญาโตตุลาการ, การตัดสินพิพากษา, การแข่งขัน บังคับ ผลักดัน, การโอนอ่อนผ่อนตาม, การประนีประนอม, การหลีกเลี่ยง หรือ การถอนตัว, การร่วมมือกันแก้ปัญหา, การมีส่วนร่วมของประชาชน) กรุณาอธิบาย (คำถามต่อทุกกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์) สำหรับผู้ที่ตอบว่ามีความขัดแย้ง
3. ท่านคิดว่ามีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ (เหมืองหินเขาคูหา และเหมืองหินเขารูน) (สถานภาพ, อัตลักษณ์, อำนาจ, อื่นๆ (กรุณาอธิบาย...))

ตอนที่ 3 สาเหตุความขัดแย้งระหว่างสถานประกอบการเหมืองหินกับชุมชน

1. ท่านคิดว่าสาเหตุของความขัดแย้งคืออะไร เป็นอย่างไร เริ่มต้นเมื่อใด และในอนาคตสถานการณ์ความขัดแย้งจะเป็นอย่างไร กรุณาอธิบาย (คำถามต่อทุกกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์)
2. ถ้า**ไม่มี**ความขัดแย้ง ท่านคิดว่าเป็นเพราะสาเหตุ หรือปัจจัยใดจึง**ไม่มี**ความขัดแย้งเกิดขึ้น (คำถามต่อทุกกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์)...สำหรับผู้ที่ตอบว่า**ไม่มี**ความขัดแย้ง

ตอนที่ 3.1 คำถามสำหรับตัวแทนหน่วยงานของรัฐเท่านั้น

1. ในฐานะหน่วยงานกำกับดูแลการทำเหมืองท่านคิดว่าในขั้นตอนการขออนุญาตประทานบัตรเหมืองหินจะมีประเด็นไหนที่สามารถนำไปสู่สาเหตุความขัดแย้งได้บ้าง
2. การทำเหมืองหินโดยไม่มีการป้องกันผลกระทบที่เพียงพอ คือสาเหตุของความขัดแย้งหรือไม่

3. การบกพร่องในการบังคับใช้กฎหมายในการควบคุมผู้ประกอบการเหมือง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการเหมืองหิน นำไปสู่สาเหตุความขัดแย้งหรือไม่

ตอนที่ 4 แนวทางการจัดการความขัดแย้งระหว่างสถานประกอบการเหมืองหินกับชุมชน

1. ท่านมีการดำเนินการจัดการอย่างไร จึงจะลดความขัดแย้ง หรือทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งขึ้น (แนวทางการแก้ไข, การเจรจา, โกลด์เกลี่ย, อนุญาโตตุลาการ, การตัดสินพิพากษา, การแข่งขัน บังคับ ผลักดัน, การโอนอ่อนผ่อนตาม, การประนีประนอม, การหลีกเลี่ยงหรือการถอนตัว, การร่วมมือกันแก้ปัญหา, การมีส่วนร่วมของประชาชน) (คำถามต่อทุกกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์)

ตอนที่ 5 อยากให้ท่านแนะนำบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง ในงานวิจัยชิ้นนี้ และควรจะสัมภาษณ์ต่อไป ควร

เป็นใครอีกบ้าง

- ตัวแทนผู้ประกอบการเหมืองแร่
- ตัวแทนผู้นำชุมชน
- ตัวแทนหน่วยงานของรัฐ
- ตัวแทนกลุ่ม NGO
- อื่นๆ ระบุ.....

ชื่อ โทรศัพท์

E-Mail

ภาคผนวก ก

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหาของแนวคำถามของแนวทางการสัมมนา การจัดการของผู้ประกอบการเหมืองหินอุตสาหกรรมต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งกับชุมชน :กรณีศึกษาเปรียบเทียบ เหมืองหินเขาคูหา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา และเหมืองหินเขารูน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

1. รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ	ผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา
สถาบันสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เก็ตถวา บุญปรากฏ	อาจารย์ประจำภาควิชาสารัตถศึกษา
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
3. ดร.ศุภฎี หมั่นห่อ	อาจารย์ประจำคณะสิ่งแวดล้อม
คณะกรรมการสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล นายนรเชษฐ ชุนทองเพชร
รหัสประจำตัวนักศึกษา 5710022006

วุฒิการศึกษา	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
วุฒิ นิติศาสตรบัณฑิต	มหาวิทยาลัยทักษิณ	2554

ทุนการศึกษาที่ได้รับระหว่างการศึกษา
ทุนผู้ช่วยสอน ปีพ.ศ. 2558-2559

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

นรเชษฐ ชุนทองเพชร และนฤทธิ์ ดวงสุวรรณ 2559 บทความวิชาการ “สิทธิชุมชนกับการพิทักษ์
เขาควหา” วารสารหาดใหญ่วิชาการ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่. ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 มกราคม –
มิถุนายน 2559